
J A A R B O E K V A N H E T S O C I A A L H I S T O R I S C H
C E N T R U M V O O R L I M B U R G 2 0 2 1

STUDIES OVER DE SOCIAALECONOMISCHE GESCHIEDENIS VAN LIMBURG LXVI

Dit Jaarboek werd aangeboden aan dr. Willibrord Rutten bij zijn afscheid van het SHCL op 26 november 2021.

Onder redactie van Frank Hovens, Ad Knotter en Nico Randeraad

Sociaal Historisch Centrum voor Limburg
Maastricht 2021

INHOUD

Nico Randeraad Ten geleide	6
Frank Hovens Het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg: zijn missie en zijn collecties	10
Charles Jeurgens Particuliere archieven 3.0: uitdagingen van het digitale heden	42
Frank Hovens De SHCL-Archieven en -Documentatie: een selectie	58
Over de auteurs	254
Colofon	255

Nico Randeraad

TEN GELEIDE

Toen Willibrord Rutten medio 2021 zijn laatste werkdag had bij het SHCL, was hij 36 jaar als hoofd onderzoek in dienst van het Centrum, precies de helft van het aantal jaren dat het SHCL op dat moment bestond. Het is alleen daarom al gepast dat dit Jaarboek aan hem is opgedragen. Er is geen onderzoeker langer dan Willibrord aan het Centrum verbonden geweest. Maar er is meer dan dienstjaren en aritmetica, dat deze bijzondere uitgave rechtvaardigt.

Willibrord heeft het Jaarboek vele jaren mede vorm en inhoud gegeven, en met zijn publicaties – ook buiten het Jaarboek – bestrijkt hij ongeveer het gehele klassieke werkterrein van het SHCL, van de geschiedenis van de landbouw tot die van de mijnindustrie, van biografische profielen tot migratieverhalen, en van de historische demografie tot de medische geschiedenis.

Voor de inhoud van dit Jaarboek hebben we niet zozeer gezocht naar een thema dat Willibrords diverse publicatiestroom weerspiegelt, als wel naar een onderwerp dat als het ware alles samenbrengt. We denken dat gevonden te hebben in de publicatie van en bezinning op de archiefcollectie van het SHCL – een collectie die Willibrord in zijn 36 dienstjaren behoorlijk heeft zien uitdijen. De archieven waren vaak ook de bronnen voor zijn onderzoek.

Het verzamelen van archieven was van meet af aan een van de hoofddoelen van het Centrum maar de aanwas kwam pas in de jaren 1970 goed op gang, soms met honderden meters per jaar. Frank Hovens laat in zijn inleidende bijdrage fraai zien hoe de werdegang van het SHCL als organisatie samenhangt met de groei en samenstelling van de collectie. Een archief mag voor de buitenwereld een stof-fig imago hebben, in werkelijkheid is het een dynamisch bedrijf, al was het alleen maar omdat de aanvoer van materiaal nooit stopt. Juist daardoor moeten er telkens beslissingen over opname van nieuwe archieven en aanvullingen op de bestaande worden genomen. Aangezien depotruimte per definitie beperkt is, is continue selectie noodzakelijk. Wie denkt dat de toenemende digitalisering soelaas biedt, zal bedrogen uitkomen. Selectie blijft onontbeerlijk en digitale opslag vereist minstens zoveel zorg en investering als fysieke.

Als hoofd onderzoek is Willibrord steeds actief betrokken geweest bij vraagstukken rond opname, selectie en afstoting. Het is echter de vraag of zelfs hij alle fondsen uit de collectie kent. Via archieven.nl is sinds enige tijd een overzicht beschikbaar maar de inhoud van de archiefbestanden was tot voor kort vaak nog steeds lacuneus. Al enkele jaren geleden is daarom besloten ieder van de bijna achthonderd bestanden op een uniforme wijze te presenteren, met in ieder geval een korte beschrijving van de archiefvormer en de inhoud, een indicatie van de periode en de omvang van het archief, en verwijzingen naar relevante literatuur.

Het is aan Frank Hovens te danken dat deze niet te onderschatten klus is geklaard. Het volledige overzicht is beschikbaar op de website van het SHCL, en op archieven.nl zijn inmiddels de nodige aanvullingen gedaan. Voor dit jaarboek hebben we een keuze gemaakt, die indicatief is voor de reikwijdte van de collectie. Van alle typen archiefvormers die in onze archievenclassificatie zijn opgenomen, zijn hier één of meer voorbeelden opgenomen. Daarmee is een uniek overzicht tot stand gekomen, dat niet alleen de papieren rijkdom van het SHCL laat zien, maar ook de bronnen van de geschreven en de nog te schrijven geschiedenis van Limburg weergeeft. Bovendien zijn de archiefintroductions verrijkt met passende illustraties, die het tijdsbeeld completeren.

Het SHCL staat dus niet voor stilstaande geschiedenis maar verzamelt, beheert en presenteert 'in gesprek' met de mogelijkheden en wensen uit het heden. Die dynamiek zal ook het beleid voor de nabije toekomst bepalen. Er zijn tenminste vijf uitgangspunten die een rol spelen bij de verwerving van nieuwe archiefcollecties.

De eerste, en ogenschijnlijk de minst complexe, is de aanvulling van bestaande bestanden. Van sommige archieven komen nieuwe stukken boven water. In augustus 2021 ontving het SHCL nog twee oude brievenboeken van Janssen-Willemsen Greswarenfabriek NV te Reuver als aanvulling op archief dat al door ons wordt beheerd. Archiefbestanden worden ook aangevuld met jongere stukken van nog steeds actieve organisaties of bedrijven. Zo is het archief van de Limburgse Bond van Muziekgezelschappen in verschillende delen aan ons overgedragen. Het archief – nu lopende tot 2012 – is inmiddels volledig geïnventariseerd. Geleidelijk zullen nieuwere archiefdelen *born digital* tot ons komen, hetgeen nieuwe eisen stelt aan opslag en duurzaamheid.

Ten tweede zullen archiefvormers die ophouden te bestaan hun archieven willen overdragen. SHCL is altijd actief op zoek naar particulieren, organisaties en bedrijven waarvan de archieven goed passen in de bestaande collectie. Onze huidige inspanningen ten behoeve van de overname van de archieven van de ENCI, de Eerste Nederlandse Cement Industrie, die in 2020 de productie stopzette, zijn hiervan een goed voorbeeld.

Ten derde: wij zijn ons ervan bewust dat de collectiepraktijk sinds 1949 heeft geleid tot zwaartepunten bij bepaalde typen archieven maar dat er ook grote lacunes zijn. Er gaan nu eenmaal veel meer archieven verloren dan er bewaard worden. Tegelijk kan niet worden ontkend dat er gedurende het bestaan van het SHCL blinde vlekken zijn geweest. Wat als 'sociaal historisch' en het bewaren waard werd beschouwd, is nogal eens veranderd in de loop der tijden. Dat het SHCL nu beschikt over de archieven van het COC Limburg, was enkele decennia geleden

nauwelijks denkbaar. Ongetwijfeld zijn er vanuit het perspectief van een integrale geschiedenis van het maatschappelijk leven in Limburg in de negentiende en twintigste eeuw nog heel wat leemten te vullen.

Samenhangend met de laatste vaststelling verdient een vierde uitgangspunt de aandacht. Het maatschappelijk leven blijft veranderen. De scheiding tussen openbaar en particulier is continu aan het verschuiven. Als we ons de taak stellen de sociaaleconomische en culturele geschiedenis van Limburg te documenteren, zullen we ons moeten richten op nieuwe fenomenen, nieuwe sociale groepen en omgangsvormen, die vaak een andersoortige (digitale) nalatenschap zullen opleveren.

Ten vijfde – en daar gaat de bijdrage van Charles Jeurgens, hoogleraar Archiefwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam, over – is het papieren archief snel uit de dagelijkse praktijk aan het verdwijnen. Het is hierboven al even aangestipt. Dat heeft grote consequenties voor de archiefbewaarders. Zij zullen niet alleen hun bewaarmethoden moeten aanpassen maar ook een andere rol gaan spelen in het erfgoedbeheer: niet als 'laatste rustplaats' maar als knooppunt in een netwerk van 'communities' van welke aard dan ook.

Een vraag voor de toekomst is of de SHCL WhatsApp groep, waarvan Willibrord ook na zijn pensioen een actief deelnemer is gebleven, ooit gearchiveerd zal worden als onderdeel van het eigen dienstarchief. Dan zal een toekomstig onderzoeker kunnen vaststellen dat hij niet alleen een voorbeeldig hoofd onderzoek was maar ook een meedenker, 'meedoener' en 'meelever'.

Nico Randerad

Tine Wouters en Irene Schrier hebben in verschillende fasen van de totstandkoming van dit Jaarboek meegelezen en suggesties gedaan voor de bijdragen, waarvoor onze grote dank.

Frank Hovens

HET SOCIAAL HISTORISCH CENTRUM VOOR LIMBURG: ZIJN MISSIE EN ZIJN COLLECTIES

Abstract

Sociaal Historisch Centrum voor Limburg (SHCL), the Centre for the Social History of Limburg, was founded in 1949. Its primary objective was the collection and conservation of ‘historical sources regarding social life in the province of Limburg’. This collection of archives, documentation, literature and imagery was meant to constitute the basis for scientific historical research. Over the past 76 years, those two, collection and research, have been important pillars of SHCL’s activities. In more recent times, public outreach has become another major task.

In the early years, SHCL’s policy was predicated on the idea of pursuing social cohesion along Catholic principles. Later, with the waning of Catholicism in Limburg, this ambition faded away.

From the beginning SHCL wanted to produce research that fulfilled academic criteria. The establishment of Maastricht University (UM) in 1976 enhanced this aspiration even further. The relationship between SHCL and UM is reinforced by a special research chair, in comparative regional history of the province of Limburg and adjacent regions, held by SHCL’s director at the university.

The gradual growth of the archival collection and library mirrors SHCL’s mission and institutional history. The centre has a long tradition of studying the social history of Limburg and its inhabitants, by relying on extensive archives related to agriculture, mining and other industries, and civil society. More recently SHCL has widened this focus by collecting sources on the social history of the landscape as well. As to its overall mission, SHCL is exploring new ways to engage with today’s rapidly changing society, and the interests of the people living in it.

Op 11 oktober 1949 berichtte *de Volkskrant* over een nieuwe stichting, genaamd Sociaal Historisch Centrum voor Limburg, ‘die als doel heeft het verzamelen, ordenen en bewaren van bronnenmateriaal over het sociaal leven in Limburg in heden en verleden’. ‘De stichting zal ook zelfstandig onderzoekingen verrichten en gegevens publiceren’, meldde de krant verder. De Limburgse pers ging uitgebreider in op de oprichting van het Centrum. Het *Limburgsch Dagblad* had hoge verwachtingen van het instituut (afb. 1). Niet alleen was het op 3 oktober opgerichte SHCL een archief en een onderzoeksinstituut, maar ook een ‘instelling waardoor de bestudering van actuele problemen wordt vergemakkelijkt’. Deze ‘sociale problemen’ bestreken het economische leven, maar ook het culturele en godsdienstige.

THANS WORDT IN EEN ERNSTIG TEKORT VOORZIEN!

Limburg's Sociaal Historisch Centrum te Maastricht opgericht

Instelling, waardoor de bestudering van actuele
problemen wordt vergemakkelijkt

HEERLEN, 4 Oct. (Eig. red.) — Eindelijk is het dan zo ver! Limburg krijgt een Sociaal Historisch Centrum!... Op 3 October is deze stichting te Maastricht bij notariële acte in het leven geroepen. De stichters — ir. J. G. van Poppel, dr. G. Panhuysen en pater drs Remigius Dieteren O.F.M. — zijn verzekerd van de steun van vrijwel alle personen en organisaties, die in het Limburgse sociale leven een plaats van betekenis innemen.

Het doel, dat het Sociaal Historisch Centrum zich gesteld heeft, is voor ons gewest van het grootste belang. De nieuwe instelling verzamelt, ordent, inventariseert en bewaart bronnenmateriaal, dat betrekking heeft op het sociale leven in Limburg in het heden en verleden. De term „sociaal“ moet hier in de meest ruime betekenis worden opgevat. De activiteit van het Centrum zal zich niet alleen over het sociaal-economische terrein uitstrekken, maar ook het sociaal-culturele en het sociaal-godsdienstige leven bestrijken. En dit is nog slechts een gedeelte van de veelomvattende taak, welke verricht moet worden.

Hoopvol begin

De betekenis van het Sociaal Historisch Centrum is vooral hierin gelegen, dat het geleidelijk over de meeste problemen, die het leven in Limburg beheerschen, in schat van vaststaande gegevens zal verzamelen. Het ontbreken van een centraal punt, waar men deze gegevens kan verkrijgen of teminste wegwijs wordt gemaakt, boezemt te vinden, werd reeds lang als een ernstig gemis gevoeld. Om een voorbeeld te noemen: ook Limburg kent de dreigende ontwatering. Om dit gevaar te kunnen bestrijden, is allereerst noodzakelijk, dat men zich een duidelijk beeld vormt over de oorzaken der geloofsvervalking en zich bewust wordt wat de zwakke plekken actueel en waaraan dit te wijten is. Daarvoor is echter een schat van gegevens nodig. Het Sociaal Historisch Centrum gaat die verzamelen en ordenen. Ze pas-klaar maken voor het gebruik! Wij noemen nu toevallig het probleem der ontwatering, maar zo zijn er honderden kwesties, waarvan een gedocumenteerde bestudering van het grootste belang is voor de toekomst van Limburg. Noem ze maar op: volkshuisvesting, de invloed der buitenlandse arbeidskrachten op 't volks-

leven, het jeugdvragestuk, ja wat al niet! Dat over al deze hoogst actuele vraagstukken thans op een en dezelfde plaats zoveel mogelijk feiten en gegevens worden verzameld, is van onschalbare betekenis. Het zal zowel de arbeid van de mannen der wetenschap als die van de practijk enorm vergemakkelijken.

GELEIDELIJKE GROEI

Kuilen en Aken zijn niet op één dag gebouwd. Ook dit Sociaal Historisch Centrum moet groeien. Doch het begin is er thans. Een hoopvol begin door de algemene steun, welke de nieuwe instelling ondervindt. Bij de voorbereidende besprekingen met allerlei instanties werd telkens opnieuw de dankbare opmerking gemaakt: Gelukkig dat het Centrum tot stand komt, als een veilige gids door de doolhof der problemen van deze tijd.

Na rijp beraad is Maastricht gekozen als de plaats, waar het Sociaal Historisch Centrum zal worden gevestigd. Daarvoor waren verschillende overwegingen, waarvan wel een der belangrijkste is, dat de provinciale hoofdstad reeds verschillende instellingen — als het rijksarchief, het gemeente-archief, de Pro-

Dankbare instemming

Het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg begint zijn arbeid, gesteerd door reter waardering. Zo schreef de Commissaris der Koningin aan de stichters: „Ik hoop, dat U er in zult slagen dit voor Limburg zo noodzakelijke Centrum tot stand te brengen“. Mgr. prof. dr. Cobbenlaagen, Tilburg, getuigde: „Dit werk is niet alleen uit historisch oogpunt, maar ook uit hoofde van de practijk voor de toekomst van grote betekenis“. Prof. dr. N. de Volder, O.F.M., Leuven: „Deze instelling zal ongeacht de grootste diensten kunnen bewijzen, niet enkel aan de sociale theorie, maar ook aan het sociale leven“. En tenslotte hoofddirectie van K. Roelken, Heerlen: „Persoonlijk ben ik er van overtuigd, dat dit Sociaal Historisch Centrum van de grootste betekenis zal zijn voor de verdere sociale ontwikkeling van Limburg“.

vinciale Griffie, archieven van belangrijke industrieën, enz. — bezit, waarmee het Centrum uiteraard herhaaldelijk in contact zal komen. De stichting wordt tijdelijk ondergebracht in de Victor de Sijsters-stichting. De directie wordt voorlopig waargenomen door pater Remigius Dieteren. De bedoeling is, dat metertijd een leek directeur van 't Centrum wordt.

De brede steun, welke aan het Centrum wordt verleend, blijkt ook uit de samenstelling van het algemeen bestuur, waarin het rijk-geschakelde Limburgse sociale leven is vertegenwoordigd. Dit algemeen bestuur heeft een dagelijks bestuur gekozen, dat bestaat uit de heren: ir. C. E. P. M. Standa, hoofdbedrijfsingenieur der Oranje-Nassau-mijnen, voorzitter; dr. G. Panhuysen, rijksarchivaris in Limburg, ondervoorzitter; pater Remigius Dieteren O.F.M., secretaris; drs. R. Nadaud, ir. J. G. van Poppel, dr. H. Roemen en pater J. Colson C.M., leden.

Afb. 1: Op 5 oktober 1949 berichtte het Limburgsch Dagblad gloedvol over de oprichting van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg.

Zoals de naam Sociaal Historisch (en niet Sociaal-Historisch) Centrum voor Limburg aangeeft, rustte het instituut van oorsprong op twee pijlers: een 'historische' en een 'sociale'. Het bewaren en bestuderen van historische documenten, hoe intrinsiek gerechtvaardigd ook, diende een breder, nee zelfs een hoger doel. Op basis van historische analyse kon een bijdrage worden geleverd aan de oplossing, in christelijke (katholieke) geest, van actuele sociale problemen.¹

1 C.E.P.M. Raedts, Remigius Dieteren en J.F.R. Philips, 'Sociaal Historisch Centrum voor Limburg 1950-1960', *Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg / Jaarboek van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg* 5 (1960) 197-275, aldaar 202-208; H. Kornips (moet zijn J.H.A.E. Cornips), 'Het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg', *Spiegel van Limburg: volksalmanak voor de beide Limburgen* 2 (1952), 82-84, aldaar 82-83; Carel Bloemen, *Perspectief van Limburgse sociale geschiedbeoefening [overdruk uit Limburgs Maandblad De Bronk* 9 (1962)] 1-4; Willibrord Rutten, 'Vijftig jaar Sociaal Historisch Centrum voor Limburg: hoofdlijnen en keerpunten', in: *Maakbaar Limburg: de constructie van een samenleving in*

Brug tusschen verleden en toekomst

Sociaal Archief Limburg

Krachtig hulpmiddel in den strijd voor een betere, waarlijk
christelijke samenleving

Afb. 2: Het Limburgsch Dagblad informeerde zijn lezers op 5 oktober 1946 over de oprichting van het Sociaal Archief Limburg.

Ingebed in de sterk veranderende naoorlogse Limburgse samenleving, heeft het SHCL zich gedurende zijn bestaan altijd als een participierend onderdeel van die samenleving geprofileerd. De doelstelling (missie) van het Centrum heeft zich de afgelopen 75 jaar voortdurend aangepast aan wijzigende inzichten en behoeften. Ook de collectievorming van het SHCL reflecteert de ingrijpende veranderingen die in Limburg hebben plaatsgevonden.

In deze bijdrage schetsen we op chronologische wijze de weerslag van maatschappelijke veranderingen in Limburg op het beleid van het SHCL.

‘Krachtig hulpmiddel in den strijd voor een betere, waarlijk christelijke samenleving’

De geschiedenis van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg (SHCL) begint met de oprichting van het Sociaal Archief Limburg door de Katholieke Arbeidersbeweging Limburg (KAB Limburg; kortweg KAB), waarvan het *Limburgsch Dagblad* op 5 oktober 1946 melding maakte (afb. 2).

De primaire doelstelling van het Sociaal Archief Limburg was, aldus het *Limburgsch Dagblad*, het 'onderbrengen van inlichtingen, die van belang zijn voor de sociale geschiedenis van geheel Limburg' (en van de mijnstreek in het bijzonder). Maar het instituut zag zich ook als een instrument voor de katholieke sociale

een eeuw van uitersten [Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg / Jaarboek van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg 45 (2000)] 8-26, aldaar 12. Vgl. J.F.R. Philips, 'Sociale geschiedenis en sociologie, een proeve tot terreinafbakening en samenwerking', *Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg / Jaarboek van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg* 5 (1960) 9-44, i.h.b. 34; J.C.G.M. Jansen, 'Bezig zijn met geschiedenis', *Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg / Jaarboek van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg* 29 (1984) 1-35, aldaar 3-4, 11-12; B.P.A. Gales en E.J.G. van Royen, 'De fabrikanten van de geschiedenis'. Sociaal-economische geschiedschrijving en Limburg', *Publications de la Société Historique et Archéologique dans le Limbourg* 125 (1989) 126-184, i.h.b. 128-134.

cohesie: 'het zal in de toekomst blijken van onschatbare betekenis te zijn in den strijd voor sociale gerechtigheid, in de worsteling voor een behoorlijke woning en een gezonde, prettige levenswijze voor het arbeidersgezin, in den kruistocht tegen ontkerstening en moreel verval'. Onder dat laatste werd in de eerste plaats 'het communisme of welk ander naar het heidendom neigend radicalisme ook' verstaan, maar ook moest 'gevochten worden tegen de behoudende broeders in de eigen gelederen, tegen een egoïstisch kapitalisme en een vrijheid-blijheid predikend liberalisme'.

Deze geest was ook vaardig over het SHCL. De reden om een nieuw instituut op te richten, lag in het feit dat er na de Tweede Wereldoorlog nóg twee initiatieven van de grond waren gekomen, die raakvlakken met het Sociaal Archief Limburg vertoonden. De betrokken partijen waren van mening dat het beter was om de krachten te bundelen in plaats van, ook fysiek, gescheiden te werk te gaan en mogelijk in elkaars vaarwater te geraken. Deze initiatieven betroffen een door de Staatsmijnen op te richten historisch centrum, gericht op de mijngeschiedenis (onder leiding van archivaris Carel Bloemen) en een Commissie Sociographie van de Mijnstreek, waarvan hoofdaalmoezenier Karel Roncken voorzitter was en Frans Crombag, bestuurder van de RK Vereniging van Mijnbeambten, het secretariaat voerde.²

Founding father

De drijvende kracht achter zowel het Sociaal Archief als het Sociaal Historisch Centrum was de franciscaan Remigius Dieteren (Spaubeek, 1915 - Maastricht, 1995), die in Leuven in de politieke en sociale wetenschappen was opgeleid.³ Zowel vanuit historisch als sociaal perspectief achtte hij de bestudering van de Limburgse samenleving van groot belang. Limburg, en de mijnstreek in het bijzonder, had in de halve eeuw daarvoor een ingrijpende sociaaleconomische transformatie doorgemaakt. Hoofdaalmoezenier Henri Poels (Venray, 1868 - Heerlen, 1948) was een sleutelfiguur in dit proces. Vanuit de principes van sociale voorzorg en sociale beheersing had hij een samenleving vormgegeven, die tot op zekere hoogte maakbaar leek te zijn.⁴ De katholieke beweging had, mede dankzij talloze vak- en stands-

2 Raedts, Dieteren en Philips, 'Sociaal Historisch Centrum voor Limburg 1950-1960', 199-215; J.F.R. Philips, 'Retrospectie en toekomstverwachting: enkele overpeinzingen en gedachten naar aanleiding van het 25-jarig bestaan van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg', *Studies over de sociaaleconomische geschiedenis van Limburg / Jaarboek van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg* 19 (1974) 1-43, aldaar 3-6; Rutten, 'Vijftig jaar Sociaal Historisch Centrum voor Limburg', 11-13. Over Roncken zie EAN_0641; over Crombag zie EAN_0399.

3 Over Dieteren zie EAN_0064. Remigius was zijn kloosternaam. Zijn doopnamen luiden Pieter Joseph. In zijn geboortedorp Spaubeek kende men Remigius beter als Sjoke Deedere.

4 Ad Knottter, 'Ten geleide: het Sociaal Historisch Centrum en de maakbaarheid van Limburg', in: *Maakbaar Limburg: de constructie van een samenleving in een eeuw van uitersten* [Studies over de sociaal-

Afb. 3: In zijn rubriek 'Mijn Schacht' (niet toevallig een smalle kolom) deed 'Koelpiet', een pseudoniem van waarschijnlijk één of meer redacteuren, op 20 mei 1948 een oproep aan de lezers van het Limburgsch Dagblad om Remigius Dieteren met 'oude papieren' te verblijden. Die konden worden gestuurd naar het bondsgebouw van de Katholieke Arbeidersbeweging Limburg (KAB), aan de Stationsstraat te Heerlen. Links: Remigius Dieteren, getekend door Jules Terlingen (De Mijnwerker, 22 december 1953).

organisaties, enorm veel bereikt in onderwijs, woningbouw, ziekenzorg, welzijn en verenigingsleven, maar de kennis over, de waardering voor en de inspiratie uit dat verleden dreigden verloren te gaan, onder meer doordat veel documentatie in de oorlog was verdwenen.⁵ Soms waren archieven van bedrijven, organisaties en personen door brand verloren geraakt, maar soms waren ze met opzet door de bezetter vernietigd en in meerdere gevallen ook door de archiefvormer zelf, om te voorkomen dat de Duitsers er misbruik van konden maken. Niet alleen waren de nodige sporen uit het verleden verdwenen, ook was over (de prestaties uit) dat verleden, bijvoorbeeld in de vorm van gedenkboeken, nauwelijks geschreven. Dieteren beschouwde het als zijn missie, hem min of meer door zijn grote voorbeeld

economische geschiedenis van Limburg / Jaarboek van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg 45 (2000)] 3-7, aldaar 3. Over Poels zie DOC_0001, EAN_0520 en pag.221-223.

5 Kornips (Cornips), 'Het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg', 82; Raedts, Dieteren en Philips, 'Sociaal Historisch Centrum voor Limburg 1950-1960', 199; Remigius Dieteren, *Het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg op de tweesprong* (Maastricht 1962) 4.

Poels opgedragen, om dit verleden te documenteren, te bestuderen en te boekstaven. Maar dan moest, om te beginnen, gered worden wat er aan archiefmateriaal nog te redden viel (afb. 3).

Al het werk diende een hoger doel: de Limburgse samenleving in christelijke geest leefbaar houden. De zogenaamde ‘doorbraakgedachte’ die kort na de Tweede Wereldoorlog in intellectuele kringen opgeld deed, om bij de inrichting van de samenleving de dominante levensbeschouwelijke kaders (de ‘zuilen’) af te breken, ging de grondleggers van het SHCL te ver, zonder dat men zich, zoals uit de bestuursamenstelling bleek, van de ‘andersdenkenden’ afsloot. Een levensbeschouwelijke verenging zou ook een wetenschappelijke aanpak in de weg staan. De sociaalhistorische bestudering van de samenleving mocht dan wel een katholiek doel dienen, er bestond geen ‘katholieke methode’ van wetenschapsbeoefening. In de door het instituut uitgevoerde onderzoeken was de hand van Dieteren als sociograaf goed herkenbaar. Bij de bestudering van een regionale samenleving, zoals de mijnstreek, hechtte hij veel waarde aan de sociologische analyse, met een sterk accent op de verzameling, verwerking en interpretatie van kwantitatieve gegevens.⁶

Het doel van het SHCL was om een instituut te zijn ‘van en voor het gehele sociaal-economische leven in Limburg’. In die geest werd een brede samenstelling van het bestuur nagestreefd, waarin vertegenwoordigers van tal van instellingen en koepelorganisaties zitting hadden. Een achterliggende gedachte was dat het Centrum via dit netwerk ‘zou voldoen aan een doelgerichte verzameling en bestudering van de sociale en economische problemen, die deze vertegenwoordigers het meest urgent achten’. Bij de oprichting bestond het dagelijks bestuur uit zes leden en het algemeen bestuur uit zestien leden.⁷

Het idealiseren van de katholieke harmonie betekende niet dat het SHCL niet-katholieke organisaties en personen principieel buitensloot. Sterker, Frans Feron (1896-1958), vicaris-generaal van het bisdom Roermond, en ook Remigius Dieteren waren van oordeel dat het centrum een openbare en neutrale instelling moest zijn.⁸ Dat was ook de wens van de Provincie, de subsidieverlener.⁹ Archieven

6 Over sociografie en haar positie ten opzichte van sociologie en sociale geschiedenis zie Philips, ‘Sociale geschiedenis en sociologie’, 26-28. Vgl. Bloemen, *Perspectief van Limburgs sociale geschiedbeoefening*, 2.

7 Philips, ‘Retrospectie en toekomstverwachting’, 209-214, 220-224; Dieteren, *Het Sociaal Historisch Centrum op de tweesprong*, 14. De citaten zijn van Philips, ‘Retrospectie en toekomstverwachting’, 209.

8 Raedts, Dieteren en Philips, ‘Sociaal Historisch Centrum voor Limburg 1950-1960’, 206; Rutten, ‘Vijftig jaar Sociaal Historisch Centrum voor Limburg’, 14; interview met Remigius Dieteren in het *Limburgs Dagblad*, 30 januari 1980.

9 *Limburgsch Dagblad*, 18 januari 1950.

van ‘andersdenkenden’ verdienden het evenzeer te worden bewaard en bestudeerd. Het bestuur van het SHCL was vanzelfsprekend van katholieke snit, maar ook twee personen uit de ‘niet-Rooms-Katholieke bevolkingsgroep’ hadden er zitting in.¹⁰

Vijflocaties en vijf directeuren

Het Sociaal Archief Limburg was ondergebracht in het bondsgebouw van de KAB aan de Stationsstraat in Heerlen, maar voor het SHCL werd bewust gekozen voor Maastricht als plaats van vestiging, onder meer vanwege de aanwezigheid aldaar van provinciale instellingen en de nabijheid van andere instituten met belangrijke collecties, zoals het Rijksarchief en de Stadsbibliotheek. Enkele vertrekken van het Emile de Stuershuis van de KAB aan de Kruisherengang werden het SHCL ter beschikking gesteld. In 1952 volgde een verhuizing naar Kapoenstraat 19b. De beperkte ruimte in de eerste twee gebouwen stond de realisering van een grote wens, een studiezaal, in de weg. Ook het voornemen om in aanpalende panden in de Kapoenstraat het Stadsarchief en -Bibliotheek en de Openbare Leeszaal en Bibliotheek – en aanvankelijk ook nog het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap (LGOG) – onder te brengen om op die manier een historisch knooppunt te realiseren, kwam niet van de grond. Provincie en Gemeente stonden positief tegenover het idee, maar een besluit tot uitvoering ervan werd niet genomen. In 1962 werd het pand Onze-Lieve-Vrouweplein 4 betrokken. In 1974 werd de voormalige school van de Zusters van het Arme Kind Jezus aan de Boschstraat 73 het nieuwe adres. Een deel van de archieven kon in 1984 worden ondergebracht in de op een steenworp afstand gelegen Sint-Andriesskapel (Achter de Barakken). De huidige locatie, Sint Pieterstraat 7 (waar het Regionaal Historisch Centrum Limburg reeds was gevestigd) werd in 2008 betrokken.

Bij de oprichting van het SHCL was er wel een bestuur, onder voorzitterschap van Kees Raedts, hoofdingenieur (en later directeur) van de Oranje-Nassaumijnen, maar een directiehoofd was nog niet benoemd.¹¹ Remigius Dieteren nam die functie tijdelijk waar. Hij ambieerde de directeursfunctie niet, want dit beschouwde hij niet als een priesterlijke taak. Een directeur werd

10 In 1952 werd het algemeen bestuur uitgebreid met de leden E.G. Courrech Staal (zie EAN_0891) uit Maastricht en A. Thiadens uit Heerlen. In tegenstelling tot de andere bestuursleden vertegenwoordigden zij geen specifieke organisatie (zie Raedts, Dieteren en Philips, ‘Sociaal Historisch Centrum voor Limburg 1950-1960’, 220). Voor de volledigheid: de voorzitter en vicevoorzitter van het dagelijks bestuur (Kees Raedts en Gerard Panhuysen) vertegenwoordigden niet hun werkgever.

11 Over Raedts zie DOC_0009, EAN_0563 en pag. 224-227.

gevonden in de persoon van Jan Cornips (1921-1987), afgestudeerd aan de Katholieke Economische Hogeschool Tilburg. Hij werd op 1 juli 1950 aangesteld.¹² Dieteren bleef als vrijwillig onderzoeker, bibliothecaris (1971-1980), adviseur en bestuurlijk secretaris (tot 1988) nauw bij het SHCL betrokken. In 1954 werd Cornips opgevolgd door Rudolf Philips (1925-2018).¹³ Na Philips werd de directie gevoerd door Hans Jansen (1937-2019) en Ad Knotter (*1952), respectievelijk van 1979 tot 1998 en van 1998 tot 2018.¹⁴ Tegenwoordig is Nico Randerdaad (*1962) de directeur.

De constructie van het SHCL

Als we het SHCL als een huis visualiseren, dan kan de bouw ervan in vier periodes worden ingedeeld: een funderingsfase (1946-1949), een bouwfase (1950-1961), een afwerkfase (1962-1975) en een inrichtingsfase (na 1976). De jaren 1946-1949 beslaan de periode van het Sociaal Archief Limburg, dat we als het fundament van het SHCL mogen beschouwen. In de jaren 1950-1961 kwam bij wijze van spreken de ruwbouw gereed. Het eerste decennium van het SHCL is wel omschreven als een tijd van pionieren en experimenteren.¹⁵ In de jaren 1962-1975 werd het huis afgebouwd: het Centrum kreeg een herkenbaar gezicht als regionaal historisch instituut. Met de vestiging van een universiteit in Maastricht in 1976 kreeg de ambitie van het SHCL als wetenschappelijke instelling verder gestalte. Om in beeldspraak te blijven: het huis werd deel van de 'universitaire wijk' van Maastricht.

Het virtuele huis bestaat uit drie bouwlagen. In elke laag wordt een ander soort werkzaamheden verricht. In het ondergrondse depot (niet alleen denkbeeldig maar ook in de realiteit) worden de collecties (archieven, documentatie en bibliotheek) beheerd. Boven de ingang op de 'begane grond' staat 'welkom' geschreven. Op dit niveau staat publieksbereik als doel centraal. Laagdrempeligheid is daarbij het leidende principe. Op de verdieping, in wat hogere, academische sferen maar niet losgezongen van de werkelijkheid, wordt naarstig onderzoek gedaan. Aan al deze werkzaamheden (collectiebeheer, publieksbereik, onderzoek) heeft het SHCL gedurende zijn gehele bestaan waarde gehecht, maar niet in elke periode werd evenveel in elke verdieping geïnvesteerd.

¹² Over Cornips zie EAN_0114.

¹³ Over Philips zie EAN_0128 (etc.) en pag. 250-252.

¹⁴ Over Jansen zie EAN_0695.

¹⁵ Dieteren, *Het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg op de tweesprong*, 9; Bloemen, *Perspectief van Limburgs sociale geschiedbeoefening*, 4. Vgl. afb. 7.

De prijs van soberheid (1950-1961)

Toen ruim tien jaar geleden de plannen tot oprichting van het Sociaal Historisch Centrum werden gerealiseerd, stond als leidraad voor de toekomst voorop, dat het Centrum in de provincie een goodwill zou moeten kweken voor de zelfstandige waarde van de sociale geschiedbeoefening, niet als een liefhebberij zonder reële betekenis, maar als een waardevolle verrijking voor de cultuur van dit gewest, als een blijk van respect en piëteit ten opzichte van vroegere generaties en bovendien als een onmisbare bron van kennis voor het heden, voor de thans levenden, die de erfenis moeten voortzetten in eigentijdse vormen.

Voorzitter Kees Raedts, secretaris Remigius Dieteren en directeur Rudolf Philips in 'Sociaal Historisch Centrum voor Limburg 1950-1960'.¹⁶

Geheel in lijn met zijn doelstelling zag (en ziet) het SHCL zich als een dienstverlenende organisatie. Het principe van dienstbaarheid aan de gemeenschap werd in de beginfase gekoppeld aan een pecuniaire benauwdheid. Iedere cent werd vier keer omgedraaid voor hij werd uitgegeven. Zeker, de middelen waren beperkt, maar het lijkt er haast op of er een sport van werd gemaakt om, wellicht ingegeven door de franciscaanse vorming van Remigius Dieteren, zo weinig mogelijk geld uit te geven. Het was alles soberheid wat de klok sloeg. De kantoorinrichting hing van afdankertjes aan elkaar. Het bureau was van een 'monastieke eenvoud'.¹⁷ Ook voor de uitvoering van de werkzaamheden was nauwelijks geld. Alleen de directeur stond op de loonlijst. Vanuit de Dienst voor Sociale Zaken van de Gemeente Maastricht konden werkloze 'hoofdarbeiders' worden ingezet (in 1955 gemiddeld twaalf personen).

De beperkte financiële armslag stond de benoeming van een professionele archivaris in de weg. Een dergelijke kracht had zich om te beginnen kunnen inzetten voor een ruimere acquisitie van particuliere archieven, de eerste statutaire taak van het SHCL. Ook al is daarmee vrijwel geen geld gemoeid (archieven worden geschonken of in bruikleen gegeven en niet gekocht), het verkrijgen van een archief is vaak niet eenvoudig en vergt doorgaans de nodige inspanning. En een verantwoord beheer kost wél geld.

In 1960 beschikte het SHCL over slechts één bedrijfsarchief. Voorzitter Raedts, secretaris Dieteren en directeur Philips schreven dat jaar in hun terugblik op de

¹⁶ Raedts, Dieteren en Philips, 'Sociaal Historisch Centrum voor Limburg 1950-1960', 269.

¹⁷ *Ibidem*, 216-217; Rutten, 'Vijftig jaar Sociaal Historisch Centrum voor Limburg', 12.

eerste jaren van het SHCL dat het opsporen van particuliere archieven een verre van gemakkelijke taak was gebleken en dat een systematische aanpak daarvan moest beginnen met een inventarisatie van 'wat er op het ogenblik aan ondernemingen enz. bestaat en tevens wat er vroeger bestaan heeft. Dit laatste is zeer tijdrovend en gecompliceerd, doch wil men niet te laat zijn en datgene opsporen wat aan archieven en bescheiden iedere dag verloren dreigt te gaan, dan zal onmiddellijk het spuurwerk dienen te beginnen'. Het verwondert daarom niet dat de vraag die men zich stelde, wat het SHCL 'in de afgelopen tien jaar heeft kunnen doen ter verwezenlijking van zijn doelstelling inzake het verzamelen en ordenen van archieven', werd beantwoord met 'weinig'. De oorzaak daarvan was volgens de drie schrijvers 'te zoeken in een ongelukkig samenspel van omstandigheden, liggend buiten de wil van het bestuur'. Een archivaris werd node gemist. Men sprak de intentie uit om inhoud te geven aan de voornaamste taak van het SHCL (en daarmee aan zijn bestaansgrond), namelijk het verzamelen en ordenen van archieven, 'zodra de mogelijkheid en de middelen daartoe aanwezig kunnen worden geacht'.¹⁸ Uit deze woorden sprak weinig daadkracht.

Wat was de eerste tien jaar aan archieven binnengehaald? Op 1 januari 1960 ging het, naast dat ene bedrijfsarchief (van de opgeheven Textielfabriek Croon te Vaals¹⁹), om dertien persoonsarchieven, archieven van zes vak- en standsorganisaties, van twee sociëteiten, van twee studentenverenigingen en veertig archieven van diverse organisaties, instellingen en verenigingen.²⁰ De totale omvang destijds schatte archivaris Theo Huijs in 1974 op vijftig strekkende meter.²¹

Op de 'verdieping' collectiebeheer werd ook gewerkt aan de uitbouw van een bibliotheek en aan de vorming van een verzameling documentatie. Bij een beperkt budget was de realisering van een bibliotheek vrijwel geheel afhankelijk van schenkingen. Dankzij de overname van de boekerij van het Sociaal Archief Limburg en schenkingen van Remigius Dieteren en van de erven van politicus Henri Hermans, beschikte het SHCL op 31 december 1950 reeds over 4.468 nummers

18 Raedts, Dieteren en Philips, 'Sociaal Historisch Centrum voor Limburg 1950-1960', 239-241. De auteurs meenden dat 'de bereidheid om [particuliere] archieven over te dragen (...) wellicht ook minder groot [is]'. Theo Huijs, stelde, onder verwijzing naar Raedts c.s., dat 'bij de acquisitie van particuliere archieven heel wat moeilijkheden overwonnen moesten worden, waarvan de psychologische moeilijkheden niet de geringste waren' [Th.P.M. Huijs (red.), 'Overzicht van de inhoud van de archiefbewaarplaats van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg', *Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg / Jaarboek van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg* 19 (1974) 45-202, aldaar 55].

19 Zie EAN_0629.

20 Raedts, Dieteren en Philips, 'Sociaal Historisch Centrum voor Limburg 1950-1960', 241-246.

21 Huijs, 'Overzicht van de inhoud van de archiefbewaarplaats', 55.

(6.500 delen). Tien jaar later was de collectie, mede dankzij schenkingen door jaarlijks 140 tot 160 personen en instellingen, gegroeid tot 13.000 nummers (16.000 delen) en een duizendtal tijdschriften en statistische uitgaven.²² In vergelijking met de acquisitie van archieven was dit een voorspoedige ontwikkeling, maar, mede door het gebrek aan middelen, kwam er toch geen bibliotheek tot stand die toegerust was op een professionele ondersteuning van het onderzoek dat het SHCL of bezoekers wilden uitvoeren.

Een belangrijke aanvulling op de (nog) gebrekkige bibliotheek was in de beginjaren de documentatieafdeling, want als je niet zelf alle relevante boeken in huis kunt hebben of je de abonnementen op tijdschriften kunt permitteren, is een summiere beschrijving van de literatuur die in de eigen collectie ontbreekt maar wel elders raadpleegbaar is, des te belangrijker. Onder documenteren viel ook het uitknippen, bewaren en kort beschrijven van krantenartikelen en het verzamelen van overige op papier vastgelegde informatie van of over een bepaalde instelling of persoon. Al deze informatie werd vastgelegd op kaartjes, fiches, die in ladekasten werden bewaard en die via registers (alfabetisch, per thema, per gemeente) toegankelijk waren. In 1960 ging het reeds om 20.000 berichten uit dag- en weekbladen en tijdschriftartikelen. Als uitvloeisel van de actuele kranten- en tijdschriften-documentatie begon het SHCL in 1956 met een veertiendaagse uitgave met een selectie van de meest relevante feiten en gebeurtenissen op sociaal en economisch vlak. Deze *Spiegel van Limburg* (afb. 4) verscheen tot 1962. Het SHCL is tot in de jaren 1990 met dit soort documentatie doorgegaan, maar met de mogelijkheden die het internet biedt (bijvoorbeeld de historische krantensite *Delpher*) heeft dit werk weinig zin meer. Ook andere gedrukte informatie, zoals jaarverslagen en brochures, werd (en wordt) gedocumenteerd. Veel van deze documentatie, die trouwens ook vaak in de archieven te vinden is, is later als 'grijze literatuur' opgenomen in de bibliotheekcollectie.

Tevens werd onder documentatie het vastleggen van onderzoeksgegevens verstaan, bijvoorbeeld van door Remigius Dieteren en de directeuren Philips en Jansen uitgevoerde studies. Documentatie was dus een nogal hybride begrip.²³

De eerste documentaire opdracht, nog in de tijd van het Sociaal Archief Limburg, was het verzamelen van materiaal met betrekking tot Henri Poels. Diens archief was voor een groot deel door hemzelf bij een verhuizing in 1939 opgeruimd en

22 Raedts, Dieteren en Philips, 'Sociaal Historisch Centrum voor Limburg 1950-1960', 246-250' Kornips (Cornips), 'Het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg', 82. Over Hermans zie EAN_0675.

23 Philips, 'Retrospectie en toekomstverwachting', 11-12. Vgl. Raedts, Dieteren en Philips, 'Sociaal Historisch Centrum voor Limburg 1950-1960', 254-255, 270.

Afb. 4: Tussen 1956 en 1962 bracht het SHCL als offsetdruk elke twee weken de Spiegel van Limburg uit, een overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen op sociaaleconomisch vlak van de voorbije periode.

in de meidagen van 1940 bewust vernietigd. De bezetter heeft later nog papieren van Poels verbrand en zijn bibliotheek geroofd en te gelde gemaakt.²⁴ Het Sociaal Archief Limburg had in de krant (*Limburgsch Dagblad*, 28 november 1947) nieuwe eigenaren van Poels' boeken opgeroepen de werken terug te bezorgen, maar dat lijkt weinig te hebben opgeleverd. Het aangelegde documentatiemateriaal, niet toevallig voorzien van het codenummer DOC-0001, diende als basis voor het proefschrift van Joseph Colson, bestuurslid van het SHCL, dat in 1955 in boekvorm werd uitgegeven. Andere lage DOC-nummers betreffen onder meer sociografische gegevens ten behoeve van demografisch en criminaliteitsonderzoek, voor een deel gekwantificeerd in tabelvorm.

Met deze meer wetenschappelijke kant van de documentatieafdeling betreden we de 'onderzoeksverdieping'. Het SHCL deed op eigen initiatief onderzoek, maar ook in opdracht van bijvoorbeeld gemeentebesturen of maatschappelijke instellingen. Deze opdrachten genereerden bescheiden inkomsten. Een deel van de onderzoeken mondde uit in een publicatie. Over de jaren 1951-1961 betreft het 31 boeken en artikelen. Het gros ervan is geschreven door Remigius Dieteren, de directeurs Jan Cornips en Rudolf Philips en assistent J. Wachelder.²⁵ Het onderzoek in de beginjaren van het SHCL was divers van aard. Uiteraard werden, al dan niet in opdracht, historische studies uitgevoerd. Deze konden de geschiedenis van een instelling betreffen, bijvoorbeeld het Heerlense St.-Jozefziekenhuis, of zich richten op een specifiek onderwerp, zoals de krankzinnigenzorg in Maastricht. Daarnaast werd,

²⁴ J. Colson, *Poels* (Roermond 1955) 6-7.

²⁵ Dieteren, *Het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg op de tweesprong*, (bijlage); Bloemen, *Perspectief van Limburgs sociale geschiedbeoefening*, 10-11; Philips, 'Retrospectie en toekomstperspectief', 36-38 (en verder, tot en met 1974: 39-43); vgl. Raedts, Dieteren en Philips, 'Sociaal Historisch Centrum voor Limburg 1950-1960', 256-258, 265-267.

Vijf jaar sociaal-historische
arbeid in Limburg
Ook van zedelijke en culturele waarde

5 JAAR SOC. HIST. CENTRUM
Prof. Verberne: traditie
behoeft verzorging
*Soc. geschiedenis niet te scheiden
van de gewone en de politieke*

„Historie dienstbaar aan
de levende mens”
*Eerste lustrum Sociaal-Historisch
Centrum voor Limburg*

Afb. 5: Op 9 oktober 1954 berichtten *De Maasbode* (linksboven), *De Tijd* (rechtsboven; met een citaat van professor Verberne in de kop) en het *Limburgsch Dagblad* over het daags tevoren gehouden symposium van het SHCL. De koppen vatten de filosofie van het Centrum in die dagen aardig samen.

vanuit historisch perspectief, ook sociografisch en demografisch onderzoek gedaan. Afgaande op de titels van de publicaties lijkt maar in beperkte mate gebruik te zijn gemaakt van de eigen archiefcollectie, die zoals we zagen in die tijd ook nog mager was.

Naast het zelfstandig uitvoeren van onderzoek zag (en ziet) het SHCL het als een taak om ondersteuning te verlenen aan studenten bij dergelijk werk. Behalve universiteitsstudenten, overwegend uit Nijmegen en Tilburg, wisten in de beginjaren leerlingen van de RK School voor Maatschappelijk Werk (later Katholieke Sociale Academie) in Sittard de weg naar het SHCL te vinden.²⁶ De diverse onderzoeken resulteerden in een reeks scripties. De bibliotheek van het SHCL heeft ruim driehonderd ervan in haar collectie. Ook andere onderzoekers werden ondersteund. Hun studies dienden vaak een publicatie.²⁷

Al met al timmerde het SHCL in de beginjaren aardig aan de weg. Dankzij contacten met tal van bestuurlijke instellingen, maatschappelijke organisaties, culturele verenigingen, het onderwijs, de mijnindustrie en het bedrijfsleven hield het SHCL voeling met zijn omgeving. Niet alleen in de samenstelling van het bestuur blijkt dat het SHCL van meet af aan over een goed netwerk beschikte, dit beeld komt ook naar voren uit de jaarlijkse lijsten van schenkers en begunstigers. In 1955 bijvoorbeeld werd door 142 personen, bedrijven en instellingen een schenking gedaan (bedoeld zijn waarschijnlijk archieven en boeken) en waren er 74 'begunstigers en donateurs', personen en organisaties die een financiële ondersteuning boden.²⁸

²⁶ Over de KSA en haar voorganger zie EAN_0717 en pag. 179-181.

²⁷ *Ibidem*, 258-259, geven een overzicht van deze publicaties over de eerste tien jaar.

²⁸ 'Jaarverslag 1955', in: *Jaarboek 1955*, 53-72, aldaar 64-68, 71-72.

Afb. 6: In 'De Stuurs' was bij gelegenheid van het symposium ook een tentoonstelling ingericht, die volgens De Gazet van Limburg 'in maquettes, statistieken en grafische voorstellingen de verschillende sectoren van het werkdomein van het Sociaal Historisch Centrum belichtte'. Palmboompjes fleurden de boel een beetje op.

De contacten met de professionele buitenwereld waren goed, maar of het SHCL ook het 'grote publiek' bereikte is de vraag. Er verscheen wel eens een krantenberichtje, maar 'de gewone man en vrouw' zullen niet bekend zijn geweest met het instituut. Met de viering van het eerste lustrum trad het Centrum wat meer naar buiten. Op 8 oktober 1954 werd in het De Stuursgebouw een symposium gehouden, met prominente gasten en hoogleraar sociale en economische geschiedenis Louis Verberne als eminente spreker. De bijeenkomst leverde enige publiciteit op, ook buiten de provinciegrenzen (afb. 5). Bij die gelegenheid was ook een kleine tentoonstelling ingericht, maar veel meer dan een uitstalling van een stapel ordners en archiefdozen was het niet (afb. 6).²⁹ 'Vanaf het allereerste begin heeft het de initiatiefnemers steeds als ideaal voor ogen gestaan het Centrum te doen uitgroeien, tot een instelling die gedragen zou worden door de gehele samenleving', schreef Remigius Dieteren in 1962.

29 Raedts, Dieteren en Philips, 'Sociaal Historisch Centrum voor Limburg 1950-1960', 226-227.

'Men streefde er naar, dat er bij de Limburgse bevolking een diepe belangstelling zou groeien voor alles wat betrekking heeft op de eigen gewestelijke sociale geschiedenis'.³⁰ Het SHCL zag voor zichzelf een educatieve taak weggelegd. Het zelfbewustzijn van de Limburgse bevolking kon worden opgekrikt door haar te informeren over de totstandkoming van het katholieke sociale bouwwerk in het recente verleden. In dit licht moet ook de uitgave van de reeds genoemde biografie van Henri Poels worden gezien. Ook zag het SHCL veel in het schrijven van gedenkboeken. De opdracht daartoe werd doorgaans verstrekt door een jubilerend bedrijf of instelling. Naar eigen zeggen moest de wetenschappelijke onafhankelijkheid van het SHCL hierbij worden gewaarborgd.

'Publieksbereik' liep in de eerste plaats langs de weg van educatie en bestond voornamelijk uit het verzorgen van publicaties. In de jaren 1950 waren de communicatiemiddelen beperkt tot kranten, tijdschriften en de radio, en was het onderhouden van *public relations* nog nauwelijks aan de orde. Het is vermeldenswaard dat het SHCL destijds een rubriek voor de Regionale Omroep Zuid (ROZ) heeft verzorgd.³¹ Ook werden spreekbeurten gehouden, maar veel waren het er niet: een zevental in de eerste tien jaar.³²

Met de aanstelling in 1954 van Rudolf Philips als directeur werd een koerswijziging ingezet en kreeg het SHCL meer profiel. Net als zijn voorganger Jan Cornips had Philips sociale economie aan de Katholieke Economische Hogeschool te Tilburg gestudeerd. Er werd contact gelegd met het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) in Amsterdam (opgericht in 1935) en het Nederlands Economisch Historisch Archief (NEHA) in Den Haag (opgericht in 1914), die als zusterorganisaties van het SHCL kunnen worden beschouwd. Een jaar na de benoeming van Philips verscheen het eerste *Jaarboek*. Hierin verschenen artikelen en het jaarverslag, waarin het SHCL verantwoording van zijn activiteiten aflegde. Het jaarboek werd gezien als een middel 'ter versterking van de band, die ons bindt aan al degenen die ons steunen, zowel moreel als materieel', aldus voorzitter Raedts in het voorwoord. Deze vrienden kregen het jaarboek geschonken. Maar de uitgave kan tevens gezien worden als een middel om de bekendheid van het instituut in de samenleving te vergroten. Mensen konden zich abonneren of het jaarboek uit een school- of openbare bibliotheek lenen.

Sinds de vierde editie van 1958/1959 draagt het jaarboek (tevens) de titel *Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg*. Deze aanpassing tekent een

30 Dieteren, *Het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg op de tweesprong*, 4, 14.

31 Philips, 'Retrospectief en toekomstperspectief', 13.

32 Raedts, Dieteren en Philips, 'Sociaal Historisch Centrum voor Limburg 1950-1960', 224-225.

verschuiving van een 'historisch-sociografische methode naar een zeer structureel gerichte vorm van onderzoek op het terrein van de sociale en economische geschiedenis', zoals Philips het in 1974 formuleerde.³³ Aan het einde van de jaren 1950 hield het SHCL zich feitelijk niet meer bezig met sociografisch onderzoek, de tak van sociale wetenschap die door Remigius Dieteren werd gepropageerd als middel om actuele sociale problemen te bestuderen en waarvoor hij (aanvankelijk) een taak voor het SHCL zag weggelegd. Het onderzoek naar de regionale en lokale sociale problematiek werd inmiddels meer door koepelorganisaties als het Provinciaal Opbouworgaan Limburg (POL) uitgevoerd, waarin Dieteren, die in 1954 was benoemd tot directeur van de Stichting Bijzondere Sociale Zorg Limburg, zitting had.³⁴ Aanvankelijk verleende het SHCL nog medewerking aan dergelijk extern onderzoek, maar deze betrokkenheid werd steeds minder. Dit had natuurlijk ook consequenties voor de sociografische documentatie van het instituut.

De titel *Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg* onderstreept een regionale opzet van het onderzoek. De provinciale insteek werd eerst nog als een beperkende factor gezien. Philips memoreerde in 1974 dat 'voor velen het regionaal karakter van het Centrum een struikelblok in de waardering bleef, omdat de vrees bestond dat de probleemstelling en werkwijze niet wetenschappelijk zou zijn gericht, omdat veel onderzoeken in opdracht van verschillende instanties werden uitgevoerd'. En hierin school volgens hem een kern van waarheid, omdat 'de vraagstelling soms meer door de actuele praktijk was ingegeven dan door thema's die op grond van de stand van de wetenschap werden gesteld'. Maar Philips zag in de regionale opzet ook een pluspunt, want 'een klein onderzoeksterrein is makkelijker en concreter te bestuderen en bovendien leent een gebied als Limburg zich uitstekend voor een vergelijkende methode, omdat verschillend geaarde cultuurstromingen en sociaal-economische verschijnselen hier en in confrontatie met elkaar zijn te bestuderen'. Dit verklaart ook de interesse bij het SHCL voor de bestudering van Limburg binnen de historische context van het nabije buitenland. De sterke oriëntatie op de sociaaleconomische geschiedenis zag Philips als een 'onvermijdelijke noodzaak van specialisatie'. Echter, door de regio te zien als de 'grondslag voor een sociaal systeem' bood de regionale benadering juist goede kansen om het strikt sociaaleconomische onderzoek te overstijgen en een tegenwicht te bieden aan de 'verregaande specialisatie binnen de historische wetenschap'.³⁵

33 Philips, 'Retrospectie en toekomstperspectief', 18-19.

34 'Jaarverslag 1955', 54. Over Bijzondere Sociale Zorg Limburg zie EAN_0522 en pag. 155-157.

35 Philips, 'Retrospectie en toekomstperspectief', 14-15, 18-19, 27-35; vgl. *idem*, 'Sociale geschiedenis en sociologie', 44.

Met name in die regionale en interregionale benadering onderscheidde het SHCL zich volgens Philips van het historisch onderzoek aan de universiteiten.

In de beginjaren ging de aandacht dus minder uit naar de culturele kant van de sociale geschiedenis. Dit was niet alleen een 'noodzakelijke specialisatie' maar had ook een ideologische reden. Willibrord Rutten wees er in zijn overzicht van 50 jaar SHCL ('Hoofddlijnen en keerpunten') op dat het accent in de beginfase sterk gericht was op de actoren die van belang waren geweest voor de recente sociaal-economische ontwikkeling van Limburg. De cultuurhistorische en identiteitsvormende en -versterkende dimensie ontbrak. Dit was ideologisch gemotiveerd, omdat 'Limburgs eigen' de sociale modernisering in de weg zou staan. Zowel pater Remigius als zijn voorbeeld Henri Poels, nochtans Limburgers in hart en nieren, beschouwden de aandacht voor zulke volkskarakterologische bijzonderheden als navelstaarderij die de integratie van (het katholieke) Limburg binnen de moderne Nederlandse natiestaat geen goed deed.³⁶

Met de *Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg* verkreeg het SHCL een zekere positie binnen de universitaire wereld. In 1962 waren er inmiddels elf hoogleraren sociale geschiedenis aangesteld.³⁷ De samenwerking van het Centrum met de ('Tilburgs-Nijmeegse') redactie van de door hoogleraar Harry van den Eerenbeemt (Hogeschool Tilburg) in 1956 gestarte reeks *Bijdragen tot de sociaal-economische geschiedenis van het Zuiden van Nederland*, waarvan Remigius Dieteren in 1962 nog hoge verwachtingen had, kwam niet uit de verf, misschien ook wel door een toenemende oriëntatie van de serie op Noord-Brabant.³⁸ Hier stond tegenover dat in 1964, naast de *Studies*, een andere 'Limburgse' historiografische reeks van gewicht het licht zag, toen de handelseditie van Mathieu Spiertz over Maastricht in het laatste kwart van de achttiende eeuw als eerste uitgave verscheen in de reeks *Maaslandse Monografieën*, een gezamenlijk initiatief van het SHCL en het LGOG. Voorheen was er weinig contact met deze historische vereniging geweest. De publicaties betreffen vaak de handelseditie van een proefschrift over de Limburgse geschiedenis. In 2020 werd de 85-ste uitgave gepresenteerd.³⁹

Door de sterkere profilering van het SHCL als wetenschappelijk historisch instituut was die andere oorspronkelijke taak, het aandragen van kennis over actuele sociale vraagstukken (de 'sociale pijler' van het instituut), verwaterd, maar op een abstracter niveau bleef het SHCL van betekenis voor de eigentijdse samenleving.

36 Rutten, 'Vijftig jaar Sociaal Historisch Centrum voor Limburg', 14-15.

37 Dieteren, *Het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg op de tweesprong*, 1.

38 *Ibidem*, 5; 'Jaarverslag 1962', 164.

39 Over de Stichting Maaslandse Monografieën zie EAN_1164.

In de ogen van Philips gaf geschiedenis ons namelijk ‘de sleutel de samenleving te verstaan, zowel in zijn continue ontwikkelingsgang met haar taaiheid van structuren en gedragspatronen, als in haar relativiteit, d.w.z. in haar aanpassingskracht en soepelheid om op spanningen en conflicten te reageren’.⁴⁰

Het accent mocht dan liggen op de sociaaleconomische geschiedenis, die werd wel nadrukkelijk gezien als een facet van de bredere sociale (en culturele) geschiedenis. In 1960 hadden directeur Philips, secretaris Dieteren en voorzitter Raedts in hun terugblik op het eerste decennium van het SHCL geformuleerd wat sociale geschiedenis inhoudt. Die werd niet, wat vaak werd gedacht, enkel ‘door de arbeidersklasse gevormd, maar eveneens door andere groeperingen in de samenleving ..., waarbij de belangstelling bijzonder uitgaat naar de samenhang tussen economische en sociale structuur; verschijnselen als industrialisatie, beroepsstructuur en werkgelegenheid, aard en samenstelling van de bevolking, woningbouw en volkshuisvesting, verhouding stad en platteland, onderwijs en vrije-tijdsbesteding, mogen alle als karakteristiek thema’s van de sociale geschiedenis beschouwd worden’.⁴¹ Hiermee werd aangeduid hoe breed het onderzoeksterrein was (en is) waarop het SHCL licht wilde werpen. Deze visie is van groot belang omdat die tevens aangeeft welk soort archieven voor het SHCL van belang worden geacht, namelijk in principe zo ongeveer alle particuliere archieven. In zijn rede tijdens de jaarvergadering van het SHCL op 22 februari 1952 had de rijksarchivaris in Limburg, Gerard Panhuysen, al het belang van particuliere archieven voor de geschiedschrijving onderstreept en de bijzondere positie van het Centrum in het nationale archieflandschap als bewaarplaats van dergelijke archieven geprezen.⁴² Het waren oprechte woorden, want Panhuysen was vanaf het begin tot 1972 vicevoorzitter van het SHCL-bestuur.

Raedts, Dieteren en Philips brachten in hun omschrijving van het begrip sociale geschiedenis geen historische begrenzing aan, want geschiedenis bestrijkt per definitie heel het verleden (van de mensheid). In de onderzoekspraktijk van het SHCL lag het accent, mede doordat het ‘eigen’ bronnenmateriaal van recente datum was, op de periode na circa 1850, de tijd van de door industrialisatie, mijnbouw en agrarische hervorming ingezette modernisering van Limburg. In de loop van de

40 Philips, ‘Retrospectie en toekomstverwachting’, 32; vgl. *idem*, ‘Sociale geschiedenis en sociologie’, 34; Bloemen, *Perspectief van Limburgs sociale geschiedbeoefening*, 2-4; Jansen, ‘Bezigt zijn met geschiedenis’, 11-12, 23.

41 Raedts, Dieteren en Philips, ‘Sociaal Historisch Centrum voor Limburg 1950-1960’, 214-215. Vgl. Philips, ‘Sociale geschiedenis en sociologie’; *idem*, ‘Retrospectie en toekomstverwachting’, 14.

42 G.W.A. Panhuysen, ‘De taak van het Sociaal Historisch Centrum als verzamel- en bewaarplaats van archieven’ [rede uitgesproken op de jaarvergadering van het SHCL in 1952], *Studies over de sociaaleconomische geschiedenis van Limburg / Jaarboek van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg* 8 (1963) 9-26.

jaren werden nochtans ook onderwerpen bestudeerd die verder teruggingen in de tijd, zoals de premoderne ontwikkeling van de landbouw en de proto-industriële textielindustrie. Het SHCL beschikt over deze onderwerpen weinig archivalia, maar de onderzoekers, onder anderen de directeuren Philips en Jansen, hebben wel veel gegevens uit de literatuur en uit andere archiefbewaarplaatsen verzameld, die vervolgens als documentatie door het SHCL worden bewaard, en daarmee voor verdere studie beschikbaar zijn.

Deel van een veranderende samenleving (1962-1975)

Begin jaren 1960 had het SHCL zijn koers bepaald. De taak van het instituut was enerzijds het verzamelen, ordenen en beheren van voor de sociale geschiedenis van Limburg relevante particuliere archieven en het uitbouwen van een bibliotheek over dit onderwerp, en anderzijds het bestuderen van deze geschiedenis. Zoals we zagen kon aan de tweede taakstelling beter inhoud worden gegeven dan aan de eerste, alleen al vanwege het simpele feit dat er weinig archieven binnenkwamen. De toestroom zou in de jaren die volgden aanmerkelijk toenemen. Daar kunnen twee oorzaken voor worden aangewezen: economische herstructurering (mijnsluitingen, schaalvergroting), waardoor grotere en kleinere ondernemingen ter ziele gingen of fuseerden, en een, mede aan de ontzuiling gekoppelde, ‘secularisering’, professionalisering en schaalvergroting van de ‘zachte sector’ (onderwijs, sociale zorg en welzijn), waardoor instellingen, veelal op katholieke grondslag, opgingen in nieuwe, grotere organisaties.

In hun overzicht over de eerste tien jaar van het SHCL blikten voorzitter Raedts, directeur Philips en secretaris Dieteren met gepaste trots terug – er was in die jaren heel wat gepresteerd – maar ze waren ook wat droevig gestemd: er had nog veel meer kunnen worden bereikt als de middelen er waren geweest om de ambities waar te maken. Het schortte vooral aan de realisatie van de voornaamste doelstelling, het verwerven van archieven. De conclusie van het driemanschap luidde dat er voor het SHCL alleen een toekomst bestond als er een sterker fundament werd gelegd. Dit betekende in de eerste plaats meer geld (lees: subsidies) voor gekwalificeerd personeel en adequate huisvesting. Maar ook een verankering in de universitaire wereld werd cruciaal geacht. Er waren al goede contacten met de Katholieke Economische Hogeschool te Tilburg en de Katholieke Universiteit Nijmegen, maar belangrijker, ook voor de Limburgse samenleving als geheel, was misschien nog wel dat het SHCL een bouwsteen

kon zijn voor een toekomstige Limburgse universiteit: 'De blijvend actuele vraag – reeds rond 1920 opgeworpen (FH) – naar een eigen universiteit in deze randprovincie doet steeds meer de noodzaak aanvoelen van een concentratie van het aanwezige studiemateriaal en van een wetenschappelijke accommodatie, waartoe het Sociaal Historisch Centrum bij een volwaardige uitbouw zijn bijdrage kan leveren'.⁴³

Waarschijnlijk sorteerde deze aansporing weinig effect, want twee jaar later, in 1962, stelde Remigius Dieteren in een pamflet met de titel *Het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg op de tweesprong* onomwonden vast dat zonder een ruimere begroting het SHCL zijn vleugels niet kon uitslaan en zijn ambitie als wetenschappelijk historisch instituut niet kon waarmaken. Vooral het aantrekken van gekwalificeerd, academisch geschoold personeel had prioriteit. Het geld moest van overheidswege (Rijk, Provincie, Gemeenten) worden verstrekt, ook al ging het wat de archieven betreft om documenten van particuliere herkomst. Het cruciale probleem was dat het SHCL er in zekere zin alleen voor stond, want in Limburg was geen universiteit. Als het Centrum in een academisch milieu zou zijn ingebed, zou er ook een betere en meer vanzelfsprekende financiële basis zijn, maar dit was nog een vrome wens. Die wens zag Dieteren, heel geraffineerd, juist als een argument voor ruimere financiering van het SHCL door Provincie en Gemeenten, want daarmee zou het signaal worden afgegeven dat zij de wetenschap waarderen en stimuleren, en dat signaal kon als argument voor de vestiging van een universiteit worden gebruikt!⁴⁴

De oproep van Dieteren, in hetzelfde jaar tevens verwoord door Carel Bloemen⁴⁵, pakte goed uit, want zowel het ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen – de Limburgse achtergrond van minister Jo Cals zal niet ten nadele hebben gewerkt – als de Provincie verhoogden de subsidie, en ook van de kant van diverse gemeentebesturen, bedrijven en instellingen groeide de financiële ondersteuning. In de memorie van toelichting op zijn begroting lichtte minister Cals toe dat het SHCL 'experimenteel heeft bewezen dat een eigen instituut voor de Limburgse sociale geschiedenis bestaansrecht heeft' (vgl. afb. 7).⁴⁶ Dankzij de verbeterde financiële positie was het SHCL niet langer afhankelijk van externe opdrachten, wat het beeld van een onafhankelijk wetenschappelijk instituut ten goede kwam. Het SHCL kon zich als een volwassen instituut profileren. Het gevoelen leefde sterk om de wetenschappelijke basis te verbreden.

43 Raedts, Dieteren en Philips, 'Sociaal Historisch Centrum voor Limburg 1950-19560', 272.

44 Dieteren, *Het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg op de tweesprong*.

45 Bloemen, *Perspectief van Limburgs sociale geschiedbeoefening*.

46 Geciteerd door idem, 'Het Sociaal Historisch Centrum: een progressief instituut', *Limburgs Dagblad*, 3 oktober 1962.

Afb. 7: Op 28 september 1962 meldde het Limburgs Dagblad dat minister Cals bereid was de jaarlijkse Rijkssubsidie voor het SHCL aanzienlijk te verhogen. Het was een blijk van waardering, maar meer nog een stimulans om uit te groeien tot een professioneel instituut. Cals stelde de voorwaarde dat de Provincie minstens een even hoge subsidie zou verstrekken. Reeds op 16 juli hadden Provinciale Staten ingestemd met een voorstel van Gedeputeerde Staten om een derde van de exploitatiekosten van het SHCL voor zijn rekening te nemen, wat voor het jaar 1963 neerkwam op 25.000 gulden.

Het instituut had altijd contact gezocht met (semi-)wetenschappelijke instituten, zoals het Economisch Technologisch Instituut Limburg (ETIL), de Provinciale Planologische Dienst (PPD) in Limburg, het Rijksarchief in Limburg (RAL) in Maastricht, het Stadsarchief en -Bibliotheek van Maastricht, het IISG in Amsterdam en het NEHA in Den Haag. Met de laatste twee instituten werd onder meer documentatiemateriaal uitgewisseld.⁴⁷

'Het gemis van een universitair kader plaatste het Centrum in een isolement', zo stelde directeur Philips in zijn terugblik op de eerste 25 jaar van het bestaan.⁴⁸ Dat isolement 'kon alleen worden gekompenseerd door het zoeken van contacten met vakgenoten en instellingen in binnen- en buitenland'. In zijn ambitie om uit te groeien tot een wetenschappelijk onderzoeksinstituut kon het SHCL profiteren

47 'Jaarverslag 1955', 53-54. Over ETIL zie EAN_0605 en pag. 132-134; over PPD zie DOC_0095.

48 Philips, 'Retrospectie en toekomstverwachting', 14.

van het persoonlijke netwerk van de directeuren en de bestuursleden. Onder anderen de uit Tegelen afkomstige hoogleraar van de Landbouwhogeschool in Wageningen en lid van de Eerste kamer Theo Thurlings en de hoogleraren Louis Verberne (Nijmegen en Tilburg) en Harry van den Eerenbeemt (Tilburg) verstrekten adviezen aan het Centrum en hielden voordrachten tijdens de jaarlijkse openbare vergaderingen. Ondanks deze contacten behield het SHCL een positie in de marge van de wetenschappelijke wereld. De positie van SHCL was niet te vergelijken met die van een universitaire faculteit.

De verhuizing op 1 augustus 1962 van het SHCL naar het pand Onze Lieve Vrouweplein 4 betekende in velerlei opzicht een nieuwe start. De stap naar volwassenheid ging gepaard met de intentie om een archivaris en een historisch onderzoeker aan te stellen. Een archivaris was er voorheen slechts een aantal maanden geweest (in 1954-1955) en de opleiding van een medewerker was gestrand in goede bedoelingen. In 1963 werd G. Snakkers als archivaris aangesteld. Voorheen werkte hij voor de archiefdienst van de Staatsmijnen. Toen Snakkers bij het SHCL kwam, had het archief een lengte van 113 meter. In 1967 was er in vier jaar nog 37 meter bijgekomen. Toen pas 'konden de eerste pogingen worden ondernomen om enige ordening aan te brengen'.⁴⁹ Een afgestudeerd historicus werd gevonden in de persoon van Hans Jansen, de latere directeur. Hij trad op 1 januari 1964 in dienst, feitelijk als opvolger van assistent Wachelder. Na de benoeming van Hans Jansen tot directeur in 1979 werd Loek Kreukels aangesteld als hoofd onderzoek. Hij werd in 1985 opgevolgd door Willibrord Rutten, in wiens plaats in 2021 Joris Roosen is getreden.

Na de Tweede Wereldoorlog maakte de Westerse samenleving een ingrijpende economische en daarmee ook sociale transitie door. Het aandeel van de landbouw in de economie, zowel wat de bijdrage aan het bruto nationaal product als wat de werkgelegenheid betreft, nam gestaag af. Die laatste ontwikkeling ging gepaard met een proces van schaalvergroting en mechanisering van de bedrijfsvoering. De industrie bleef belangrijk, maar maakte schoksgewijs grote veranderingen door. Een deel van de productie verschoof naar lagelonenlanden. Overleven betekende innovatie, toepassing van moderne technieken en investeringen in de ontwikkeling van nieuwe producten. Deze veranderingen brachten ook een ander soort banen met zich mee. Deze algemene trend deed zich in Limburg, met name Zuid-Limburg, in versterkte mate voor door de sluiting van de mijnen. De (Zuid-) Limburgse economie was totaal verweven met deze sector en het abrupte einde

49 Ibidem, 23.

daarvan mag met recht een economische en sociale schok worden genoemd. Tegen deze achtergrond is het is niet verwonderlijk dat het aantal binnengekomen bedrijfsarchieven, die het SHCL aanvankelijk met moeite verwierf, rond 1970 sterk toenam.⁵⁰ Met name de collectie met betrekking tot de mijnindustrie is bepalend geweest voor de identiteit van het Centrum, zoals ook tot uiting kwam in een groot aantal artikelen en boeken over de Limburgse mijngeschiedenis, die dankzij het SHCL zijn verschenen.

De meest in het oog springende ontwikkeling, zeker qua werkgelegenheid, was de groei van de zakelijke en publieke dienstensector. De groei van de (semi-) overheidssector – ook het SHCL kan daartoe gerekend worden – vanaf de jaren 1960 viel samen met een toenemende 'secularisering' ervan. Veel (koepel)organisaties op het gebied van onderwijs, welzijn en sociale zorg, die vaak kort na de Tweede Oorlog waren opgericht, waren niet alleen in naam katholiek. Vaak werd van werknemers verwacht dat ze het katholieke geloof praktiseerden. Bij een deel ervan sprak dit vanzelf, want dat waren paters, broeders en nonnen die voor de klas stonden of zorg verleenden. In de jaren 1960 zien we dat veel organisaties in de publieke sector gaan fuseren en het katholieke kleed afleggen. Dat was zeker het geval als met een protestantse organisatie werd gefuseerd. Ook zette de trend door dat het aantal priesters en religieuzen binnen de organisaties afnam en het werk (onderwijs, zorg) in toenemende mate in lekenhanden kwam.

De trend van schaalvergroting is ook waarneembaar bij vak- en standsorganisaties. De (standsorganisatie) KAB bijvoorbeeld ging in 1964 op in het nieuwe Nederlands Katholiek Vakverbond (NKV).

De herstructurering van de industrie en de publieke sector (voor zover geen overheid) wierp de vraag op wat met de archieven van de opgeheven of gefuseerde bedrijven en instellingen moest gebeuren. Een particuliere archiefvormer of zijn rechtsopvolger heeft niet de wettelijke plicht archieven te bewaren (afgezien van de meest recente). Alleen als de historische waarde van een dergelijk archief wordt ingezien, voelt een particuliere partij de morele plicht om het materiaal over te dragen aan een historisch centrum als het SHCL. Het enige wat het SHCL kan doen is een archiefvormer ervan proberen te overtuigen zijn archief af te staan.

Sinds het einde van de jaren 1960 groeide de archiefcollectie van het SHCL gestaag. In 1972 bijvoorbeeld bedroeg de aanwinst 365 meter (vóór opschoning). Ongetwijfeld is het te danken aan het uitstekende netwerk waarover het SHCL reeds bij zijn oprichting beschikte, dat er zoveel particuliere archieven naar het

50 Ibidem, 23; Huijs, 'Overzicht van de inhoud van de archiefbewaarpplaats', 56.

Centrum zijn gekomen. Het was de taak van de in 1973 aangestelde econoom Theo Huijs om niet alleen archieven te werven, maar ook om ze op te schonen, te ordenen, te inventariseren en te conserveren. Huijs, die nog moest beginnen aan zijn archiefopleiding, had een team van vijf personen tot zijn beschikking. Dit was een aanzienlijke verbetering ten opzichte van de situatie van Huijs' voorganger Snakkers, die bovendien door ziekte zijn beste krachten niet had kunnen geven. In zekere zin was pas 25 jaar na de oprichting 'de hoop gewettigd dat de archieffunctie tot haar volle recht zal komen'.⁵¹ Tussen 1973 en 2017 maakte Max Wijnen deel uit van de archiefdienst. Huijs werd in 1978 opgevolgd door Wim Mes, die 25 jaar aan het SHCL verbonden bleef. Hij werd sinds 1990 ondersteund door Andrea Peeters, die nog steeds werkzaam is voor het SHCL, en tussen 1999 en 2003 door Hans van Hall, die na het vertrek van Mes hoofdarchivaris werd. Van 2015 tot 2018 stond Dirk van de Leemput aan het hoofd van het archief. Hij werd opgevolgd door Tine Wouters. Sinds oktober 2020 is de leiding in handen van Irene Schrier.

Aan de boezem van de Universiteit (vanaf 1976)

Zoals hiervoor geschetst, verlangde het SHCL al snel na zijn oprichting naar een academische verankering, niet alleen vanwege de wetenschappelijke ambities maar ook omwille van de financiële soliditeit en daarmee de bestaanszekerheid van het instituut. Voortdurend werd door het bestuur gewezen op die noodzaak, en uiteindelijk niet zonder succes. In 1968 erkende het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen het SHCL als para-universitaire instelling. Inmiddels waren er ook banden gesmeed met universitaire instituten in binnen- en (het nabije) buitenland. De worteling van het SHCL in de academische wereld werd versterkt met de komst van de Rijksuniversiteit Limburg (RL) naar Maastricht in 1976, en meer nog met de oprichting in 1994 van de faculteit Cultuurwetenschappen (Cultuur- en Wetenschapsstudies). Inmiddels is de universiteit omgedoopt in Universiteit Maastricht / Maastricht University (UM) en heet Cultuurwetenschappen Faculty of Social Arts and Sciences (FASoS). De aanstelling in 1983 van Hans Jansen, die in 1979 Rudolf Philips als directeur was opgevolgd, tot bijzonder hoogleraar aan de Maastrichtse universiteit, met als leeropdracht de sociaaleconomische geschiedenis van Limburg en aangrenzende regio's in vergelijkend perspectief, betekende een verdere versterking van de wetenschappelijke pijler van het SHCL.⁵² Sinds 1989 is het SHCL als para-universitaire instelling formeel gelieerd aan de universiteit.

51 Philips, 'Retrospectie en toekomstverwachting', 23.

52 Jansen, 'Bezig zijn met geschiedenis'.

We zagen al dat het interessegebied van het SHCL in principe de gehele sociale geschiedenis bestrijkt, maar dat in de praktijk het vizier vooral gericht was op de economische kant daarvan. In het onderzoek en het archiefbeleid lag het accent op de sociaaleconomische geschiedenis van de mijnbouw, industrie, vakbonden, landbouworganisaties en dergelijke. Zoals de studie van Rudolf Philips naar de gezondheidszorg in Limburg – in 1980 afgerond met een promotie – aantoonde, was er ook altijd aandacht voor de sociaal-culturele dimensie van de Limburgse geschiedenis, maar toch kan worden gesteld dat de aandacht voor deze tak van de sociale geschiedenis sinds de jaren 1990 sterk gegroeid is. Deze accentverschuiving lijkt niet los te kunnen worden gezien van de band van het SHCL met de faculteit Cultuurwetenschappen (FASoS).

Binnen de faculteit is altijd veel aandacht geweest voor de cultuurhistorie van het Zuid-Limburgse landschap (in het bijzonder de Sint-Pietersberg). De interesse voor de fysisch-geografische ruimte als drager van de sociale, economische en culturele geschiedenis heeft ook steeds bij het SHCL geleefd, maar dan voornamelijk binnen het kader van de landbouwgeschiedenis. Met het aantreden van de nieuwe directeur in 2018 heeft het onderzoek door het SHCL naar de sociale betekenis van het (Limburgse) landschap een impuls gekregen.

Naast, en in zekere zin parallel aan de verschuivingen in het onderzoeksveld deed zich een verbreding voor in de onderzoeksmethoden van de door het SHCL uitgevoerde studies. Voorheen stond de kwantitatieve analyse van onderzoeksgegevens op de voorgrond. In zijn inaugurele rede (1984) benadrukte directeur Jansen, zonder de kwantitatieve methode zaligmakend te verklaren, dat de samenhang van factoren die bepalend zijn voor langdurige veranderingen ('constante, vaak remmende factoren tegenover variabele, dynamische factoren') alleen door 'meetbaarheid, kwantificatie en het vergelijken van aantallen in gelijke eenheden' te achterhalen is.⁵³ Ook hieruit spreekt een voorkeur voor sociaaleconomisch onderzoek. Net als in de economische wetenschap tracht(te) de sociaaleconomische historiografie, ook door het verlangen voor een 'harde wetenschap' te worden aangezien, de wereld te verklaren op basis van cijfers en modellen. Tegenwoordig wordt economie (ook weer) meer als een gedragswetenschap gezien. De kwantitatieve aanpak is nog steeds van betekenis voor de sociale geschiedschrijving, maar dan vooral als ondersteuning van andere, 'zachtere' methoden, zoals bijvoorbeeld de bestudering van persoonlijke documenten.

53 Ibidem 11, 21; vgl. Philips, 'Sociale geschiedenis en sociologie', 21.

Maar welke benadering ook de voorkeur krijgt, onaangetast blijft het primaat van de vergelijkende methode: de bestudering van een individuele casus heeft alleen zin in vergelijking (in ruimte en tijd) met andere casussen.

We zagen hoe in de jaren 1960 technologische, economische, sociale, levensbeschouwelijke, organisatorische en politieke veranderingen zich vertaalden in reorganisaties, fusies en opheffingen van bedrijven en instellingen, wat vaak gepaard ging met de wens om archieven af te stoten of zelfs te vernietigen. Parallel aan deze maatschappelijke transitie ontplooidde zich een enorme bureaucratisering van zowel de private als de publieke sector. Halverwege de jaren 1960 begon de (semi-)overheidssector sterk te groeien. De algemene, maatschappelijk breed gedragen opvatting was dat de samenleving door de overheid in een gewenste, geplande richting gestuurd kon worden en dus in grote mate maakbaar en beheersbaar was. In Limburg had ook het geestelijk gezag, de katholieke kerk, hierin een grote rol voor zich opgeëist en die rol, af en toe balancerend op de scheiding van Kerk en Staat, van het wereldlijk gezag ook toebedeeld gekregen. Door de in de jaren 1960 ingezette ontzuiling marginaliseerde de Kerk als vormgever van de maatschappij, maar dat tastte de maakbaarheidsgedachte vooralsnog niet aan, misschien wel integendeel. Met verve begon de overheid aan steeds meer knoppen te draaien. Het aantal maatschappelijke instellingen groeide en groeide. Pogingen om de diverse doelstellingen op elkaar af te stemmen en te optimaliseren leidde tot een cultuur van permanent overleg. Er ontstonden steeds meer werkgroepen, commissies, overlegorganen en wat al niet meer. Vergaderen werd *core business*. Daarnaast zorgde ook een groei van wet- en regelgeving voor meer en meer administratie. Dit gold niet alleen de publieke sector, het bedrijfsleven had er evenzeer mee te maken. Door al deze ontwikkelingen ontstond een enorme papierwinkel.

In de loop van de jaren 1970 werd de overheidsbemoeienis en de uitwas van de publieke sector steeds meer als verstikkend en als contraproductief ervaren. De bureaucratie werd gezien als een zichzelf in stand houdend kwaad. De liberalisering van de jaren 1980 was een duidelijke reactie op het overheidsbeleid van het voorgaande decennium, dat 'gemakshalve' vereenzelvigd werd met linkse politiek. De zucht om de augiasstal van de publieke sector uit te ruimen heerste alom. Veelzeggend is een nota van Gedeputeerde Staten uit 1986 met de titel 'Voorstellen voor uitzuivering van welzijnstaken'. Of de liberalisering erin geslaagd is de bureaucratie terug te dringen, laten we in het midden, feit is wel dat de hele publieke sector destijds (en sindsdien nog vaker) op de schop ging. Dit leidde tot de opheffing en fusering van tal van instellingen. Zo ging in 1995 een

groot aantal welzijnsorganisaties op in de Stichting Symbiose. De omvangrijke archieven van deze instellingen werden afgestaan aan het SHCL.⁵⁴

Collectievorming, resultaat van vraag en aanbod

Reorganisaties in de welzijnssector, beëindigingen van maatschappelijke instellingen en faillissementen van bedrijven hebben geleid tot een toestroom van archieven richting SHCL. Dat wil niet zeggen dat het Centrum alle archieven mag of wil accepteren. De verwerving (acquisitie) van archieven wordt bepaald door een aantal voorwaarden. Om te beginnen mag het SHCL alleen particuliere archieven en geen overheidsarchieven beheren. Daarbij moet worden aangetekend dat in veel van de particuliere archieven, onder meer dankzij bewaarde correspondentie (in- en uitgegane post), de rol van de overheid als actor zeker niet afwezig is.⁵⁵ Verder verwerft het Centrum feitelijk alleen Limburgse archieven en documentatie. Het SHCL moet ook om economische en praktische redenen selectief zijn in het accepteren van archieven. De overdracht van een archief moet in beginsel ondersteund worden door een financiële bijdrage van de schenker of bruikleengever, want het bewerken en conserveren van een archief gaat met kosten gepaard.

De oogst aan archieven en documentatie die het SHCL heeft binnengehaald is niet alleen het resultaat van aanbod en bedrijfseconomische overwegingen. De opbrengst is evenzeer bepaald door de taakstelling, de missie, van het Centrum. We zagen al dat die in de loop van zijn bestaan veranderd en verbreed is. In de beginjaren lag, in lijn met de statutaire doelstelling, de focus op de sociaaleconomische geschiedenis van het (katholieke) Limburg in de periode 1850-1950. De duidelijk katholieke signatuur van het instituut had tot gevolg dat de verworven archieven en documentatie overwegend van katholieke instellingen, verenigingen en personen afkomstig waren. Het katholieke accent is nochtans alleszins begrijpelijk, want de Limburgse samenleving was nu eenmaal tot het einde van de jaren 1960 door en door katholiek. Het is mede aan de collectie van het SHCL te danken dat deze verdwenen samenleving nog kan worden bestudeerd.

De oudste archieven zijn veelal te verbinden met het netwerk van het

54 Het betreft KCL [EAN_0804 en pag. 186-188], LIS [EAN_0992], Sportservice Limburg [EAN_1083 en pag. 200-201], SOGML [EAN_1084], I&B Centrale [EAN_1085 en pag. 190-192], LIOSE [EAN_1086], Vurore [EAN_1134 en pag. 175-176], SPEL [EAN_1135 en pag. 176-177] en IKOL [EAN_1118 en pag. 158-159].

55 Vgl. Huijs, 'Overzicht van de inhoud van de archiefbewaarpplaats', 47-50; 'de hier [bij het SHCL] verzamelde archieven laten slechts één kant van het sociaal-economisch gebeuren zien, waarbij de nadruk ligt op de vrijheid van onderneming, vereniging en vergadering. In de gemengde economische orde van Nederland vormt het overheidsgebeuren de andere kant van het proces' (aldaar 47).

SHCL-bestuur. Dat werd in de eerste 25 jaar gekenmerkt door een brede vertegenwoordiging van katholieke organisaties en enkele protestantse vertegenwoordigers. Zo heeft het SHCL de persoonlijke, maar meestal toch vooral werkgerelateerde archieven verworven van de eerste bestuurders, zoals van mijnbouwdirecteur Kees Raedts, de eerste voorzitter van het SHCL, van Jan Cornips, de eerste SHCL-directeur, van twee van de drie initiatiefnemers tot oprichting van het SHCL, Remigius Dieteren en Frans Crombag, of van bestuursleden als Ernst Courrech Staal en Jef Winckers.⁵⁶ Ook in de lijst van begunstigers en donateurs die in het eerste jaarboek (1955) werd opgenomen, komt een aantal bedrijven en instellingen voor waarvan het SHCL het archief later verkregen heeft, zoals van de Bataafsche Rubberindustrie of van Bouwgrondmaatschappij Tijdig.⁵⁷ We weten niet of deze schenkers met het SHCL contact hebben opgenomen toen ze ter ziele gingen of dat ze door het SHCL benaderd zijn. Wel kunnen we vaststellen dat de archiefvormers bekend waren met het SHCL, het belang ervan inzagen en het instituut een warm hart toedroegen.

Mede dankzij de rond 1980 gesmede band met de universiteit heeft het SHCL in de tweede helft van zijn bestaan meer oog gekregen voor diversiteit en inclusiviteit (anno 2021 belangrijke criteria). De waarde van archieven van culturele instellingen, van niet-katholieke organisaties en van groepen met een minder formele status werd allengs meer ingezien dan voorheen. Denk aan de archieven van kunstenaarskring Artischock of het COC.⁵⁸ Dat het Centrum deze archieven heeft opgenomen tekent de uitbreiding van zijn interessegebied. In het verleden had het accent op de sociaaleconomische kant van de geschiedenis misschien tot het besluit geleid om dit soort archieven niet op te nemen. In de toekomst zal er ook meer aandacht komen voor de sociale geschiedenis van het landschap. De praktijk zal uitwijzen of deze relatief nieuwe loot aan de stam een groei van het archiefbestand met zich meebrengt.

De betekenis van archieven voor onderzoek en publieksbereik

Het SHCL ontleent zijn bestaansrecht grotendeels aan zijn bijdrage aan het sociaaleconomisch en cultuurhistorisch onderzoek. Fundamenteel hierbij is de bestudering van vakliteratuur; daarmee begint elk onderzoek. De bibliotheek van het SHCL is van hoog niveau en bevat, onder meer in de afdeling 'grijze literatuur',

56 Zie respectievelijk DOC_0009 / EAN_0563, EAN_0114, EAN_0064, EAN_0891, EAN_0309.

57 Zie respectievelijk EAN_0463, EAN_0815.

58 Zie respectievelijk EAN_1246 en EAN_1170 (en pag. 214-215).

ook de nodige unica. De nabijheid van andere voorname collecties in Maastricht (universiteit en stadsbibliotheek) en de beschikbaarheid van andere boekverzamelingen, die dankzij het internet in de toekomst schier onbegrensd zal zijn, verschaften het literatuuronderzoek een degelijke basis. Onderzoek wint aan kracht als, naast de literatuur, tevens unieke archiefbronnen worden bestudeerd.

De archief- en documentatiecollectie van het SHCL kan worden beschouwd als bijzonder onderzoeksmateriaal. Uiteraard kan het wetenschappelijke onderzoek niet alleen op de eigen archiefcollectie worden gebaseerd. De archieven van landelijke instellingen die in Limburg een provinciale en/of lokale afdeling hadden, zijn, zeker als ze zijn opgeheven, vaak beland in een landelijk documentatie- en onderzoekscentrum, zoals het IISG of het Katholiek Documentatie Centrum (KDC) te Nijmegen. Om de geschiedenis van een organisatie te begrijpen volstaat het archief van die organisatie sowieso maar zelden. Om de maatschappelijke, politieke, economische, sociale en vaak ook religieuze context waarbinnen een organisatie opereerde te kunnen doorgronden, moeten meerdere archieven worden geraadpleegd. En daarbij komt de diversiteit van het SHCL-archief weer van pas!

De SHCL-collectie is een schatkamer die bij lange na niet is doorvorst. Veel bronnen zijn bedekt met het spreekwoordelijke archiefstof. Een belangrijke oorzaak is de onbekendheid van de collectie. Veel onderzoekers weten niet van het bestaan ervan. Veel meer dan een titel en gegevens over de omvang en de periode van een bepaald archief is op de site van het SHCL vaak niet te vinden. Daaraan is onder meer de omstandigheid debet dat het gedurende het hele bestaan van het SHCL aan middelen en menskracht ontbroken heeft om de binnengekomen archieven, op enkele uitzonderingen na, te bewerken en te beschrijven. In 2001 heeft medewerker Hans van Hall een bewerkingsplan afgerond dat als basis dient voor het wegwerken van de achterstand. Er is een flinke inhaalslag gemaakt. Onder andere zijn inventarissen gemaakt van de Limburgse Land- en Tuinbouwbond (LLTB), de Vroedvrouwschool, Industriebank LIOF en de Limburgse Bond van Muziekgezelschappen (LBM).⁵⁹ Maar er is nog genoeg werk aan de winkel. De vraag kan worden gesteld of het beheer van de archieven en documentatie niet geleden heeft onder de profilering van het Centrum als kennisinstituut in de afgelopen decennia. Wat de collectie in brede zin betreft, kan worden geconstateerd dat er meer geïnvesteerd is in de ontsluiting van de bibliotheek dan in die van het archief. Deze keuze is te begrijpen, omdat het SHCL zich met de bibliotheek beter en sneller dan met het archief als een wetenschappelijk instituut en als een gelijkwaardige partner van andere instellingen binnen de universitaire wereld

59 Zie respectievelijk EAN_1244 (en pag. 92-94), EAN_0957 (en pag. 140-141), EAN_0456 en EAN_0855.

kon presenteren. Maar de consequentie is wel dat binnen de archiefcollectie een achterstand is opgebouwd. Zonder een goede ontsluiting lijkt de schatkamer op een grote grabbelton.

Het SHCL-archief vervult twee dienstverlenende taken: het ‘voeden’ van onderzoek en het faciliteren van de afdeling publieksbereik. Publieksbereik dient een tweeledig doel: educatie van het publiek én presentatie van het SHCL binnen de samenleving. Voor het vervullen van met name deze laatste taak kan worden geput uit de eigen rijke verzameling aan beeldmateriaal. Niet alleen beschikt het SHCL over een indrukwekkende fotocollectie, maar ook de ‘gewone’ archieven bevatten veel, vaak unieke visuele bronnen. Nu moet een publicatie of expositie meer zijn dan het tonen van mooie en leuke plaatjes. Die krijgen pas betekenis binnen een verklarende historische context. Daarmee komen we terug op de waarde van gedegen onderzoek.

We zien dus dat de drie ‘verdiepingen’ van het virtuele huis (collectie, onderzoek, publieksbereik) met elkaar in verbinding staan. Dankzij de investeringen de afgelopen jaren in de afdeling publieksbereik zijn het ook meer gelijkwaardige afdelingen geworden. Mede dankzij de mogelijkheden van het internet en de sociale media is het contact met het publiek geïntensiveerd. En dat is geen eenrichtingsverkeer. Een voorbeeld is de Maand van de Geschiedenis, die voor een deel berust op de samenwerking met heemkundeverenigingen en personen die via oproepen in kranten en sociale media met het SHCL in contact komen. Bij de Maand van de Geschiedenis neemt ook de samenwerking met het LGOG een prominente plek in. Het Centrum is gebaat bij een levendig contact met de samenleving, juist ook ten behoeve van de collectievorming en het onderzoek. ‘Gewone mensen’ bezitten en weten vaak dingen die niet in archieven of officiële documenten terug te vinden zijn, maar die voor een goed begrip van het verleden van enorm belang zijn. Ook de inzet van vrijwilligers voor het toegankelijk maken van gegevens in de archieven (bijvoorbeeld de burgerlijke stand of kadastrale gegevens) is voor de geschiedschrijving van belang. De inzet van ‘burgers’ voor de wetenschap, *citizen science*, zal de komende jaren alleen maar aan belang winnen. Ook de subsidieverstrekking, het provinciebestuur en de UM, hechten waarde aan zichtbaarheid en representativiteit in de samenleving.

Blik op de toekomst

In 1962 stond het SHCL op een tweekoppige sprong. De vraag werd toen zelfs gesteld of het Centrum bestaansrecht had. Die vraag kon positief worden beantwoord,

omdat het SHCL de financiële ruimte kreeg om zich tot een volwaardig historisch kennisinstituut te ontwikkelen. Misschien staat het SHCL in 2021 opnieuw voor een existentieel besluit. Een heldere koersbepaling ten aanzien van de collectie is urgent, temeer daar hier ook een ‘financieel plaatje’ aan vastzit. De huidige depotruimte is beperkt en het beheer is niet kostenvrij; er zijn jaarlijks terugkerende uitgaven mee gemoeid. De vraag ligt dan ook voor wat het instituut in de toekomst moet / kan / wil bewaren. Opschonen en afstoten zijn hierbij kernbegrippen. Een archief terugbrengen tot zijn essentie (maar wat is dat?) of eventueel aan een andere archiefinstelling overdragen, daarover moet worden nagedacht. In een enkel geval kan worden gedacht aan digitalisering, maar daar zijn ook kosten mee gemoeid en het rechtvaardigt bovendien zelden de vernietiging van originele stukken. Digitale opslag is namelijk niet zonder risico. Digitale dragers kunnen gebreken gaan vertonen en soms zelfs onbruikbaar worden. De bestanden moeten duurzaam worden opgeslagen en beheerd, zodat ze ook in de toekomst toegankelijk blijven. Onder meer moeten voortdurend back-ups worden gemaakt. Ook dit is niet gratis, evenmin als de ontsluiting van onze archieven en documentatie op het internet.

Zoals Charles Jeurgens in zijn bijdrage schetst, vraagt de huidige, sterk veranderende samenleving, die zich voor een groot deel rond het internet en sociale media structureert, om een andere vorm van archivering dan die van het ‘papieren verleden’. Deze transitie heeft consequenties – positief geformuleerd: biedt mogelijkheden – voor alle ‘verdiepingen’ (collectiebeheer, publieksbereik, onderzoek) van het SHCL.

Afsluitende opmerking

In deze bijdrage is een beeld geschetst van de ontwikkeling die het SHCL in de loop van zijn bestaan heeft doorgemaakt. Er liggen nog genoeg vragen voor verder onderzoek, zoals die naar de reden waarom de acquisitie van archieven in de beginjaren zo moeizaam verliep.⁶⁰ Of welke motieven ten grondslag aan de succesvolle verhuizingen hebben gelegen. Om dergelijke vragen te kunnen beantwoorden is verder onderzoek nodig, om te beginnen in het eigen archief van het SHCL.

Met dank aan Ad Knotter, Nico Randerad, Joris Roosen, Willibrord Rutten, Irene Schrier en Kees Schutgens voor hun nuttige commentaar.

⁶⁰ Vgl. noot 18.

Charles Jeurgens

PARTICULIERE ARCHIEVEN 3.0: UITDAGINGEN VAN HET DIGITALE HEDEN

Abstract

Archival policy is facing new operational issues and questions. The digital turn has not only changed the ways in which data and information are created, used and stored, but is also confronting archivists with new challenges in building relationships with the creators of records. For 'private' archives (keeping materials of companies, organizations and individuals, such as SHCL) the challenge is even bigger, as they need to engage with the online platforms and network communities that have emerged in contemporary society. Surprisingly, this engagement breathes new life into archival policies as it was discussed around 1900, when the idea of 'community' as creator of archives was introduced.

Inleiding

In 1968 nam Gerard Panhuysen afscheid van het rijksarchief in Limburg, waar hij sinds eind jaren 1920 – vanaf 1933 als rijksarchivaris – werkzaam was geweest. Tijdens zijn afscheid werd hij onder meer geprezen vanwege de belangstelling die hij had getoond voor particuliere archieven. Panhuysen was overtuigd van het belang om particuliere archieven te acquireren. 'De bijzondere waarde van de talrijke particuliere archieven', zo had hij zich eens laten ontvallen, 'ligt hierin, dat zij veel meer dan overheidsarchieven dat ooit zullen kunnen, een beeld geven van het werkelijke leven van iedere dag van onze maatschappelijke samenleving in zijn duizendvoudige geledingen, dat zij veel reëler en veel concreter het ontstaan, de groei, de ontwikkeling en de betekenis van het economische en sociale leven weergeven'.¹ Voor pater Remigius Dieteren, secretaris van het bestuur van het in 1949 opgerichte Sociaal Historisch Centrum voor Limburg, voldoende reden om er tijdens de afscheidsplechtigheid uitgebreid aandacht aan te besteden. Dieteren zag zelfs een toekomst voor zich waarin het rijksarchief in Limburg en het Sociaal Historisch Centrum nauw zouden samenwerken als een bijzonder onderdeel van een toekomstige Maastrichtse universiteit.²

Instellingen die zich toeleggen op het verzamelen en beheren van archieven van personen en instellingen die niet door een overheidsorgaan zijn gevormd, de

1 M.K.J. Smeets, 'Afscheid van Dr. G.W.H. Panhuysen als Rijksarchivaris in Limburg', *Nederlands Archiefvenblad* 72 (1968) 195.

2 *Ibidem*.

zogeheten categorale instellingen, spelen sinds het begin van de twintigste eeuw een steeds belangrijkere rol in Nederland. Ofschoon gemeente- en rijksarchieven meestal ook omvangrijke particuliere archieven in hun depots hebben opgenomen, is hun primaire verantwoordelijkheid het beheren en beschikbaar stellen van archieven die door overheidsorganen zijn gevormd. De term ‘particuliere archieven’ is voortgekomen uit de behoefte onderscheid te maken tussen archieven die gevormd waren door overheidsorganen en archieven die dat niet waren. De Raad voor Cultuur heeft er al eens op gewezen dat de grens tussen overheids- en particuliere archieven in werkelijkheid tamelijk diffuus is: ‘[h]et Koninklijk Huis, de kernenergiecentrale Dodewaard, het bijzonder hoger onderwijs, de Tuchtraad van de advocatuur: ze fungeren formeel binnen het private domein maar het publiek belang ervan is evident, dus ook de archieven die hun geheugens bewaren. Formele semi-overheidsarchieven als van het notariaat vormen wat dat betreft afdoende illustratie’.³ De Raad onderscheidde drie categorieën van particulier archiefbeheer: 1. categorale instellingen waar cultuurhistorische collecties op professionele wijze worden beheerd en openbaar toegankelijk zijn (bijvoorbeeld het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, ATRIA, Sociaal Historisch Centrum voor Limburg); 2. bedrijfsarchieven van historisch belang die door de bedrijven zelf beheerd worden, niet openbaar zijn, maar wel met professionele zorg zijn omgeven; 3. overige collecties bij niet-zelfstandige archiefinstellingen.⁴

In dit artikel richt ik me op de activiteiten van de categorale instellingen. Het fundamentele onderscheid tussen categorale archiefinstellingen en het openbaar archiefwezen ligt, afgezien van financiering en bestuur, inhoudelijk gezien vooral op het type archieven dat ze acquireren. Verder hanteren categorale archiefinstellingen veelal dezelfde concepten, methoden en technieken om hun collecties te beschrijven en beschikbaar te stellen als de collega-instellingen in het overheidsdomein. In deze bijdrage bespreek ik eerst in vogelvlucht de in hoge mate door de overheidsarchieven bepaalde kijk op archieven en archiveren en de sterk normerende werking die dit had op de archiefpraktijken van categorale instellingen. In het tweede deel van deze bijdrage ga ik in op een aantal ontwikkelingen dat voortkomt uit de verregaande digitalisering van de samenleving. Wat betekenen dergelijke ontwikkelingen voor het documenteren en archiveren van activiteiten die plaatsvinden buiten het overheidsdomein? Welke mogelijke kansen liggen er voor categorale instellingen?

³ Raad voor Cultuur, *Besteladvies Archieven* (Den Haag 2010) 6.

⁴ *Ibidem*, 6-7.

Terugblik: denken over archieven rond 1900

In de loop van de negentiende eeuw werden op verschillende plaatsen in Nederland archivariissen aangesteld die tot taak hadden de historische archieven te beheren. Hendrik van Wijn werd in 1802 de eerste ‘archivarius’ van de Bataafse Republiek en met de benoeming in 1817 van een provinciaal archivaris in Gelderland volgden de andere provincies geleidelijk dit voorbeeld. Steden, met Leeuwarden (1838), ’s-Hertogenbosch (1841), Kampen (1842) en Maastricht (1849) voorop, volgden schoorvoetend de provinciale initiatieven. Hoewel het aantal functionarissen dat zich uitsluitend bezighield met het beheer van de oude archieven van rijk, provincies en gemeenten gering was, zijn het deze archivariissen, in dienst van de overheid, die hun stempel hebben gedrukt op de ontwikkeling van het vakgebied. De in 1891 opgerichte Vereeniging van Archivariissen in Nederland was feitelijk een club van overheidsfunctionarissen die zich primair bekommerde om het beheer van overheidsarchieven. Het is dan ook niet verwonderlijk dat archivariissen in het denken over het concept van archief en bij het ontwikkelen van methoden en technieken met betrekking tot het beheer (met name ordenen en beschrijven) van archieven zich lieten leiden door criteria die goed pasten bij formele bestuursarchieven. Archieven, zo werd de dominante visie, kwamen niet willekeurig tot stand, maar groeiden, vormden en ontwikkelden zich volgens vaste regels. Ze weerspiegelden de structuur en activiteiten van het ‘organisme’ dat verantwoordelijk was voor de vorming ervan.⁵ Archiefvormende ‘organismen’ waren, in de ogen van de laat-negentiende-eeuwse archieftheoretici, formele organisaties, overwegend ingesteld door de overheid. Deze formalistische, organisatiegerichte benadering heeft grote invloed gehad op de ontwikkeling van het vakgebied. Concepten als archief, herkomstbeginsel en oorspronkelijke orde, maar ook de methoden van ordenen en beschrijven zijn er in hoge mate door bepaald.

Een belangrijke pijlpaal werd geslagen in 1898. Met het verschijnen van de *Handleiding voor het Ordenen en Beschrijven van Archieven* kregen archivariissen een gedetailleerd handboek tot hun beschikking en werd de werkwijze om formele bestuursarchieven toegankelijk te maken in hoge mate gestandaardiseerd. Deze ‘bijbel’, met in totaal honderd voorschriften waarin gedetailleerd werd uiteengezet hoe archieven geordend en beschreven dienden te worden, zou niet alleen bijna de gehele twintigste eeuw de norm blijven voor het maken van inventarissen, maar

⁵ Deze zienswijze komt duidelijk terug in paragraaf 2 van de *Handleiding voor het Ordenen en Beschrijven van Archieven van 1898*. Overigens geven de verslagen van de jaarvergaderingen van de Vereeniging van Archivariissen in Nederland inzicht in de discussies die gevoerd werden. Zie bijvoorbeeld *Nederlandsch Archiefblad* 3 (1893) 63-68.

bepaalde ook lange tijd het internationale archivistische discours. De *Handleiding*, door de auteurs met enige zelfspot getypeerd als een ‘vervelend en kleingeestig boek’, werd vertaald in het Duits, Italiaans, Frans, Bulgaars, Engels, Chinees en Portugees.⁶

De *Handleiding* definieerde de term archief als ‘bescheiden, ex officio ontvangen bij of opgemaakt door eenig bestuur of een zijner ambtenaren’ en had daarmee een sterk formalistische inslag. Minder zichtbaar is dat aan deze gecanoniseerde omschrijving van archief een hevige discussie voorafgegaan was tussen met name Theodoor van Riemsdijk (algemeen rijksarchivaris van 1887 tot 1911) en Samuel Muller (rijks- en gemeentearchivaris van Utrecht tussen 1879 en 1920 en voorzitter van de in 1891 opgerichte *Vereeniging van Archivarissen in Nederland* van 1893 tot 1920, met een kleine onderbreking tussen 1910 en 1913). In de discussies over hoe het begrip archief te definiëren en af te bakenen, introduceerde Van Riemsdijk het concept van de gemeenschap. Onder een archief verstaat men, zo schreef hij in een artikel dat in 1893 in *De Gids* werd gepubliceerd, ‘het geheel van de onder eene autoriteit berustende stukken, welke door haar opgemaakt en ontvangen zijn. De autoriteiten zijn de organen van eene gemeenschap. Zulk eene gemeenschap is de Staat, eene provincie, eene gemeente, eene geestelijke of wereldlijke corporatie. (...) De archieven van de autoriteiten, die dezelfde gemeenschap vertegenwoordigen, behooren bij elkander’.⁷ Dit begrip ‘gemeenschap’ leidde in de beginjaren van de *Vereeniging van Archivarissen* tot veel discussie. Muller vond het begrip ‘gemeenschap’ te abstract en daarmee niet bruikbaar. Hij verzette zich tegen de gedachte dat een gemeenschap archieven kon vormen. In de *Handleiding*, waaraan Van Riemsdijk geen direct aandeel had, werd dit nog eens expliciet benadrukt door te stellen dat ‘[d]e gemeenschap zelve (...) geen archief (heeft), maar haar bestuur en hare ambtenaren’.⁸ Verdere reflectie op en theorievorming over hoe een

6 Voor een overzicht van de geschiedenis van de vertaling van de *Handleiding* zie: F.C.J. Ketelaar, “‘Per tutti i paesi’: de *Handleiding* buiten Nederland”, in: P.J. Horsman, F.C.J. Ketelaar en T.H.P.M. Thomassen, *Tekst en Context van de Handleiding voor het Ordenen en Beschrijven van Archieven van 1898* (Hilversum 1998) XCIX-CVIII.

7 Th. Van Riemsdijk, ‘De rijksarchieven’, *De Gids* 57 (1893) 35-58, aldaar 56. Om te kunnen bepalen of Van Riemsdijk is beïnvloed door wetenschappelijke publicaties over ‘gemeenschap’ en door de aandacht die dit begrip in zijn tijd in de pers kreeg, vereist nader onderzoek. In 1887 publiceerde Ferdinand Tönnies zijn invloedrijke boek *Gemeinschaft und Gesellschaft. Abhandlung des Communismus und des Socialismus als empirischer Culturformen*. Dit leidde aan het einde van de negentiende en begin twintigste eeuw tot veel debat onder sociologen als Dürkheim, Simmel en Weber.

8 S. Muller Fz, J.A. Feith, R. Fruin Th.Az, *Handleiding voor het Ordenen en Beschrijven van Archieven* (Groningen 1920, tweede druk) 3. In het *Nederlandsch Archievenblad* werd eind negentiende en begin twintigste eeuw regelmatig over het gebruik van het begrip ‘gemeenschap’ gesproken. Muller gebruikte weliswaar het woord gemeenschap maar verstond er wat anders onder dan Van Riemsdijk. Zie hiervoor Theo H.P.M. Thomassen, ‘Van evenement naar structuur: ordenen en beschrijven in de eeuw vóór de *Handleiding*’, in: Horsman, Ketelaar en Thomassen, *Tekst en Context*, XXI-LXXVIII.

gemeenschap vanuit archivistisch perspectief te conceptualiseren heeft niet meer plaatsgevonden. De discussie was gesloten. Met enige ironie zouden we, ruim 120 jaar na het verschijnen van de *Handleiding*, kunnen vaststellen dat Van Riemsdijk uiteindelijk misschien toch een beetje gelijk heeft gekregen. In het archivistische discours is immers veel aandacht voor gemeenschappen (naar Brits voorbeeld meestal *communities* genoemd) en de archieven die door zulke gemeenschappen worden gevormd. Daarbij dient wel aangetekend te worden dat het denken over wat een gemeenschap is en hoe deze bijeen gehouden wordt, sinds het eind van de negentiende eeuw sterk geëvolueerd is.

Ofschoon de *Handleiding* in haar benadering de nadruk legde op formele archieven die door overheidsorganen werden gevormd, werd de deur op een kier gezet voor archieven die buiten het overheidsdomein werden gevormd. Het derde artikel van de *Handleiding* stelt immers dat ‘[o]ok besturen of ambtenaren van privaatrechtelijke lichamen’ archief kunnen vormen, aangezien ook zij contracten sluiten, brieven ontvangen en notulen maken. Ook hier zien we weer de sterk formalistische invalshoek. De aarzeling en het voorbehoud die in de formulering gelezen kan worden, zo biechtte Muller later op, was goed opgemerkt. Het ging immers vaak om losse papieren en dus niet om archief in de strikte betekenis van het woord.⁹ Als voorbeeld van dergelijke privaatrechtelijke archieven werden kloosters, verenigingen en bedrijven genoemd. Familie- en huisarchieven werden daar nadrukkelijk niet onder gerekend omdat die, aldus de opstellers van de *Handleiding*, geen geheel vormen, vaak op zonderlinge wijze bij elkaar zijn gekomen en een organisch verband missen. De regels van de *Handleiding* konden daarom niet op dergelijke archieven worden toegepast.¹⁰ Familiearchieven, zo luidde de latere kritiek op deze zienswijze van de sacrosancte *Handleiding*, werden hiermee als het ware vogelvrij verklaard: ‘[g]een ‘respect des fonds’, nee de willekeurig gevormde verzameling familiepapieren mocht men (...) gerust uit elkaar halen. Alleen het ambtelijk gedeelte van een familiearchief mocht wel een plaats innemen in de acquisitiepolitiek van een archiefdienst; met de rest kon men Sinterklaas gaan spelen bij bibliotheken en musea’.¹¹ Tegelijkertijd werd geconstateerd dat archivarissen op dit punt de leer van Muller, Feith en Fruin gelukkig lang niet altijd even letterlijk hebben genomen, waardoor familiearchieven in veel gevallen niet uit elkaar getrokken zijn en wel degelijk als samenhangende eenheden zijn geacquireerd en beschreven.¹²

9 S. Muller, ‘De opneming van private archieven in openbare depots’, *Nederlandsch Archievenblad* 25 (1916) 13

10 *Handleiding*, artikel 3.

11 G.M.W. Ruitenbergh, ‘Inventarisatie van familiearchieven’, *Nederlands Archievenblad* 87 (1983) 165-170.

12 Familiearchieven zijn mijns inziens een voorbeeld van archieven van gemeenschappen (*communities*)

Nieuwsbericht over de oprichting van de Vereeniging van Archivarissen in Nederland.

Bron: Opregte Haarlemsche Courant, 19 juni 1891 (Delpher).

Overigens werd deze discussie al gauw verbreed naar de vraag welke verantwoordelijkheid de openbare archiefbewaarplaatsen hadden ten aanzien van zogeheten private archieven. Ook nu weer was Muller zeer uitgesproken. Hij verzette zich tegen de gedachte dat archiefdepots verzamelplaatsen waren van bronnen voor de geschiedenis van een stad, provincie of een staat omdat daarmee de zuiverheid van het begrip archief zou worden aangetast. Archieven, zo stelde hij, 'behooren uit te gaan van een bestuur of een ambtenaar ex officio' en omdat private archieven 'dikwijls zelfs geene vast organisatie hebben, zijn (zij) voor een belangrijk deel eigenlijk handschriften-verzamelingen' en horen zij feitelijk in een bibliotheek thuis.¹³

al zijn ze zelden als zodanig geconceptualiseerd. Dit laatste geldt ook ten aanzien van de wijze waarop ze worden gestructureerd en beschreven. Zie J.A.A. Bervoets, J.A.M.Y. Bos-Rops, Th.J.N.M. Marcellis, H.Th.M. Roosenboom, G.M.W. Ruitenberg, 'Het Conglomeraat ontward. Aanwijzingen voor het inventariseren van familiearchieven', *Nederlands Archiefblad* 88 (1984) 193-233.

13 Muller, 'De opnemning van private archieven in openbare depots'. 15. Hier dringt zich de vergelijking op met de webarchieven (zie tweede deel van dit artikel) die op initiatief van de Koninklijke Bibliotheek en niet van het Nationaal Archief worden geharvest.

Particuliere initiatieven

Dergelijke scherpslijperij maakte in ieder geval duidelijk dat vanwege het nauw afgebakende archiefbegrip enkel de archieven die gevormd waren door overheidsorganen verzekerd waren van de professionele belangstelling van de beroepsgroep van archivariissen. Voor Muller was een archiefbewaarplaats 'onderdeel van de staatsmachine, waar de oude bescheiden uit onze griffies en secretarieën door openbare ambtenaren bewerkt en georganiseerd worden, allereerst voor doeleinden van de staat zelf'.¹⁴ Al waren lang niet alle vakgenoten het met die opvatting eens, het gaf wel aan dat het voortbestaan van de documentaire nalatenschap van private instellingen verre van gegarandeerd was. Bezorgde historici ondernamen dan ook al gauw initiatieven om ervoor te zorgen dat ook het documentaire erfgoed van andere actoren dan de overheid veiliggesteld kon worden. Zo richtte de eerste hoogleraar economische geschiedenis in Nederland, N.W. Posthumus, in 1914 in samenwerking met het bedrijfsleven en gesteund door de Vereniging van Archivarissen in Nederland het Nederlandsch-Economisch Historisch Archief (NEHA) op. Het NEHA had tot doel het verzamelen, bewaren en bewerken van bronnenmateriaal dat van belang werd geacht voor de economische geschiedenis van Nederland.¹⁵ Andere initiatieven volgden, door Posthumus treffend gekarakteriseerd als 'reddingsmaatschappijen'¹⁶, die erop gericht waren geschriften en collecties die verloren dreigden te gaan voor de ondergang te behoeden. In 1930 werd de voorloper van het Meertensinstituut opgericht, dat begon met het documenteren van de Nederlandse taal en cultuur. In 1935 volgde het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG), dat zich toelegt op het verzamelen van sociaalhistorische collecties. In hetzelfde jaar werd het Internationaal Archief voor de Vrouwenbeweging (IAV) opgericht, dat zich zou richten op het documenteren en verzamelen van de geschiedenis van de vrouwenbeweging. Het *Nederlands Archiefblad* maakte melding van deze oprichting in een berichtje van drie regels, al duurde het vervolgens tot 1980 (!) alvorens het blad opnieuw aandacht zou besteden aan het archief voor de vrouwenbeweging. Het tekent de geringe belangstelling van het door mannen gedomineerde bolwerk van de Vereniging van Archivarissen voor archieven die niet door formele instituties waren gevormd.

14 S. Muller, 'Toespraak van den Voorzitter', *Nederlandsch Archiefblad* 24 (1915) 24.

15 Jacques van Gerwen, 'Het NEHA: een economisch-historische schatkamer in Amsterdam' zie: <https://neha.nl/geschiedenis.php>

16 *Algemeen Handelsblad*, 11 maart 1937.

Na de Tweede Wereldoorlog volgden meer particuliere initiatieven: het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (1945), het Centraal Bureau voor Genealogie (1945) en het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg (1949), later gevolgd door initiatieven die gericht waren op het veiligstellen van archieven van personen en instellingen op basis van hun levensbeschouwelijke achtergrond zoals het Katholiek Documentatiecentrum en het Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme. Deze instituten hebben met elkaar gemeen dat ze zich richten op het documenteren van aspecten van het sociale en maatschappelijke leven vanuit een ander perspectief dan de overheid. Ze droegen niet alleen bij aan wetenschappelijke kennisvermeerdering maar evengoed aan emancipatie en erkenning van het belang van de geschiedenis van groepen in de samenleving die meestal slechts in de marges van de geschiedschrijving figureerden. Toch leidde dit niet tot fundamenteel andere vormen van archief- en collectiebeheer. De categorale instellingen conformeerden zich voor een belangrijk deel aan de principes zoals die in het openbare archiefwezen werden ontwikkeld en toegepast. Het was denkbaar geweest dat categorale instellingen, en zeker de instellingen waarbij emancipatoire motieven een rol speelden, andere keuzes zouden hebben gemaakt door bijvoorbeeld een ruimere invulling te geven aan het begrip archief¹⁷, nieuwe archivalistische concepten te bedenken die gericht waren op het eerdergenoemde idee van gemeenschappen of het ontwikkelen van radicaal andere vormen van het ordenen en beschrijven van het materiaal.¹⁸ Conformeren aan de standaarden zoals deze ontwikkeld werden in het openbaar archiefwezen, bleek echter ook een manier om erkenning te krijgen van vakgenoten uit het openbaar archiefwezen. Annette Mevis, archivaris van ATRIA (de huidige naam van het IAV) omschreef het in een artikel in het *Archievenblad* als volgt: '(...) we wilden ook erkenning van ons werk van het openbaar archiefwezen.

17 Zie bijvoorbeeld Carolyn Hamilton, Verne Harris, Jane Taylor, Michele Pickover, Graeme Reid, Razia Saleh (eds), *Refiguring the Archive* (Dordrecht-Boston-London 2002) waarin zij stellen dat veel gevestigde ideeën over de aard en locatie van archieven betwist worden. Ze verwijzen daarbij naar andere vormen van archieven, 'shaped by different record-keeping processes' zoals de 'oral record (...), literature, landscape, dance, art and a host of other forms'.

18 Grassroots initiatieven, die dicht bij de *community* staan waaruit zij voortkomen, voelen zich minder gebonden aan de 'professionele' normering en geven vaak een ruime invulling aan het begrip archief. Dit zien we bijvoorbeeld bij het Lesbisch Archief Nijmegen (opgericht 1985) en *The Black Archives* (2016). Toch ligt ook hier de normerende werking van de mainstream instituties op de loer zodra ze beschrijvingsformats gebruiken om in de online archiefportals zichtbaar te worden. Het door Thomassen geïntroduceerde concept van archief als 'procesgebonden informatie' is weliswaar niet beperkt tot het overheidsdomein, maar heeft door de binding aan 'onderling samenhangende werkprocessen' nog steeds een sterk formeel-organisatorische inslag. Zie Theo H.P.M. Thomassen, 'Een Korte introductie in de archivaliek', in: P.J. Horsman, F.C.J. Ketelaar en T.H.P.M. Thomassen (eds), *Naar een nieuw paradigma in de archivaliek* (s-Gravenhage 1999) 11-20.

We wilden dat zij wisten dat wij het goed deden. We wilden niet beschuldigd worden dat we het 'respect des fonds', het herkomstbeginsel, niet hanteerden en respecteerden'.¹⁹

Nieuwe ontwikkelingen - nieuwe kansen

De revolutionaire ontwikkelingen in de informatie- en communicatietechnologie en de voortgaande digitalisering van de samenleving (*digital turn*) hebben grote gevolgen voor de wijze waarop mensen en organisaties informatie verwerken, met elkaar communiceren en dus ook hoe ze archieven vormen. Deze ontwikkelingen vereisen nieuwe strategieën om te zorgen dat reconstructie van het handelen van mensen en organisaties op langere termijn mogelijk blijft. Het is zeker niet zo dat digitale archivering bij overheidsorganisaties probleemloos verloopt, maar dankzij de wettelijke verplichtingen waarmee ze te maken hebben, is er in het overheidsdomein wel structureel aandacht voor dit vraagstuk. Er wordt volop geëxperimenteerd met concepten als *archiving by design* en *common ground*, en de in voorbereiding zijnde nieuwe archiefwet zal het mogelijk maken dat complexe digitale archieven onder bepaalde voorwaarden niet langer materieel overbracht hoeven te worden naar een archiefbewaarplaats maar bij de archiefvormende instelling kunnen blijven. Dit zou wel eens het voorzichtige begin kunnen markeren van een op termijn geheel andere archiefinfrastructuur, die niet langer is gebaseerd op het mechanisme van materiële overbrenging naar archiefbewaarplaatsen. Daarmee zal de rol van archiefinstellingen van de overheid op termijn drastisch (moeten) veranderen.

De invloed van de digitalisering op archivering in het private domein is, zonder archiefwettelijke stok achter de deur, veel minder eenduidig. Uiteraard hebben bedrijven en instellingen, niet anders dan overheidsorganen, alle belang bij een informatievoorziening waarop ze kunnen vertrouwen. Informatie die voor de bedrijfsvoering van private instellingen van groot belang is, zal ook zonder archiefwettelijk normenkader wel beschikbaar zijn. Althans, zolang deze gegevens voor het bedrijf of de instelling van belang worden geacht. Dat is echter minder vanzelfsprekend voor informatie die voor de organisatie geen directe betekenis meer heeft. De kwetsbaarheid van digitale informatiesystemen is inmiddels voldoende bekend en de kans is daardoor erg klein dat door de organisatie 'vergeten' digitale archieven later alsnog overgedragen kunnen

19 Annette Mevis, 'Archief: what's in a name? 80 jaar Internationaal Archief voor de Vrouwenbeweging', *Archievenblad* 120 (2016) nr. 1, 14-16.

worden aan een archiefinstelling. Acquisitie gebaseerd op het overnemen van digitale informatie die is achtergebleven in de systemen nadat een bedrijf of organisatie ter ziele is gegaan, zal in de meeste gevallen teleurstellende archieven opleveren. Archiefinstellingen die bedrijfs- en instellingsarchieven beschikbaar willen houden voor toekomstig onderzoek, zullen vooral moeten investeren in relatiemanagement. Het ontwikkelen van duurzame relaties met te selecteren private organisaties (en personen) opdat digitale archivering vanuit een langetermijnperspectief kan worden vormgegeven zou dan ook als topprioriteit moeten worden beschouwd. Een van de belangrijkste uitdagingen daarbij is om reciprociteit in de relatie tussen archiefinstelling en private partij te brengen. De meest voor de hand liggende sleutel hiertoe is kennisdeling op het gebied van digitaal informatiebeheer. Niet alleen met het doel om digitale archieven voor de lange termijn veilig te stellen, maar ook, met het oog op de alledaagse bedrijfsvoering, om bij te dragen aan verantwoord en voor de organisatie doeltreffend informatiebeheer.

Communities 3.0

De *digital turn* leidt echter ook tot vraagstukken die misschien nog wel complexer zijn dan het in technische zin veiligstellen van digitale archieven van bedrijven, instellingen en personen. De *digital turn* leidt immers op grote schaal tot nieuwe organisatorische verbanden die primair en vaak zelfs uitsluitend online plaatsvinden. Online platformen spelen een steeds grotere rol in de manier waarop het sociale en economische leven in de samenleving wordt georganiseerd. In een onderzoek naar de rol van platformen in relatie tot de publieke waarden in de samenleving stellen José van Dijck c.s. dat in de meeste visies 'onlineplatformen gezien (worden) als instrumenten die burgers in staat stellen zich via online activiteiten aan elkaar te verbinden en gemeenschappen te vormen'.²⁰ Een online platform wordt door Van Dijck c.s. omschreven als 'een technologische, economische en sociaal-culturele infrastructuur voor het faciliteren en organiseren van online sociaal en economisch verkeer tussen gebruikers en aanbieder, met (gebruikers) data als brandstof'.²¹ Omdat veel platformen met elkaar verbonden zijn, spreken de auteurs van een platform-ecosysteem. Die nieuwe vormen van organisatie en ordening zijn vanuit het perspectief van documenteren van de samenleving en vanuit het perspectief van archivering buitengewoon relevant. De door Van Dijck c.s. beschreven platformisering van de samenleving illustreert de opmars van wat

20 José van Dijck, Thomas Poell, Martijn de Waal, *De Platformsamenleving. Strijd om publieke waarden in een online wereld* (Amsterdam 2016) 29.

21 *Ibidem*, 11.

sociologen als *network communities* aanduiden. Zygmunt Bauman karakteriseert de moderne samenleving als een 'vloeibare' samenleving, die gekenmerkt wordt door het afbrokkelen van traditionele samenbindende mechanismen. Mensen handelen in de eerste plaats als individuen, kunnen zich verschillende identiteiten aanmeten en zich gelijktijdig aan verschillende *communities* verbinden. *Network communities* kennen, in tegenstelling tot *communities* die gebaseerd zijn op het fysiek samenwonen en samenleven van mensen, niet een reeds bestaande structuur of reeds bestaande regels die sturend zijn voor het gedrag van de groepsleden. Ze kenmerken zich juist door het ontbreken van een bestaande gedeelde geschiedenis. Mensen sluiten zich aan bij een *network community* omdat deze voorziet in een identiteitsbehoefte of bepaald belang waardoor men erbij wil horen. Behoren tot een *network community* is gebaseerd op keuzevrijheid en identiteitsbesef, terwijl de identiteit voorheen juist voortvloeide uit de *community* waarin men leefde. *Network communities* bestaan dan ook bij de gratie van continue communicatie tussen de leden van een *network community* rondom een bepaald gedeeld belang. Om die reden zijn *network communities* volgens socioloog Tony Blackshaw 'always individually ascribed and individually focused, which also means that they are only kept alive as long as their individual members deem them important'.²² De online mogelijkheden tot zelfexpressie, identiteitsvorming en communicatie met gelijkgestemden resulteren in nieuwe, fluïde vormen van organisatie. *Network communities* in de vorm van online platformen zijn er in vele soorten, bijvoorbeeld gebaseerd op seksuele identiteit²³, etnische en culturele verbondenheid²⁴, maar ook bijvoorbeeld vanwege een gedeeld probleem, zoals bij patiëntenplatformen. Het Rathenau Instituut inventariseerde in het kader van een onderzoek naar digitale vormen van burgerbetrokkenheid enkele recente burgerinitiatieven en signaleerde een aantal ontwikkelingen die passen in deze trend van toenemende platformisering en *network communities*. Het laat zien dat sociale media mensen nieuwe mogelijkheden bieden om zichzelf te organiseren; ook als tegenmacht tegenover de overheid waarbij eigen informatiebronnen in het geweer worden gebracht 'tegenover institutioneel gewaarmerkte kennis en informatie'.²⁵ Bekende voorbeelden zijn

22 Tony Blackshaw, *Key Concepts in Community Studies* (London 2010) 15. Blackshaw ontleent deze analyse voor een belangrijk deel aan het werk van socioloog Zygmunt Bauman, met name uit diens boek *Does Ethics Have a Chance in a World of Consumers?* (London 2008).

23 Zie bijvoorbeeld Christopher Pullen, Margaret Cooper, *LGBT identity and online new media* (London 2010).

24 Er zijn tal van online *communities* via Facebook, enkele voorbeelden: Bangsa, 'Verbonden door onze Molukse roots en het gevoel van noodzaak voor zichtbaarheid in de Nederlandsche maatschappij en behoud van ons cultureel erfgoed'. <https://www.facebook.com/notes/531895793856025/>; Surinamers Online <https://www.facebook.com/SUonline4U/>

25 Arthur Edwards, Dennis de Kool, *Kansen en dilemma's van digitale democratie. Wat kan digitale burgerbetrokkenheid betekenen voor het Nederlandse parlement?* (Den Haag 2015) 72-73, 81.

Website van de Britse Community Archives and Heritage Group.

de online protesten tegen de vaccinatiecampagne tegen baarmoederhalskanker, digitale acties in het kader van de zwartepietendiscussie en de vele digitale initiatieven die ontstaan zijn na het uitbreken van Covid-19.

Hoe worden dergelijke *network communities* en platformen, die een steeds belangrijkere rol spelen in de samenleving, gearhiveerd? We zien geleidelijk een aantal trends aftekenen. Aan de ene kant zien we een overwegend technisch gedreven invalshoek om de activiteiten van online *communities* te documenteren door een selectie van websites periodiek te *harvesten*, zoals bijvoorbeeld wordt gedaan door het internationaal opererende The Internet Archive (sinds 1996), en het Nederlandse Webarchief KB van de Koninklijke Bibliotheek (sinds 2007). De kwaliteit van de op deze manier tot stand gekomen digitale collecties is in hoge mate afhankelijk van de frequentie en diepgang van *harvesten* en de mate waarin de verschillende mediatypes en links daarbij intact blijven. Aan de andere kant zijn er initiatieven van *communities* zelf om hun (online) activiteiten te documenteren. Vooral dankzij het werk van Andrew Flinn, Elizabeth Shepherd en Mary Stevens heeft dit type van *community archives* steeds meer aandacht gekregen. *Community archives* kenmerken zich volgens hen door 'active participation of a community in

documenting and making accessible the histories of their particular group and/or locality on their own terms. These terms range from complete autonomy from the 'mainstream' to the delegation of the custody and preservation of their materials to public-sector archivists and a wide range of options in between'.²⁶ In het Verenigd Koninkrijk bestaat al lang een levendige belangstelling voor *community-archieven*. De Britse Community Archives and Heritage Group, ontstaan als een informeel platform dat door vrijwilligers en professionals met belangstelling voor *community archives* werd opgezet, heeft tot doel kennis uit te wisselen tussen *community-archieven* en bekendheid te geven aan dit type archieven. Het streven is niet om *community archives* onder te brengen bij gevestigde erfgoedinstellingen, maar juist uit te gaan van structuren en organisatievormen die de *communities* zelf opgezet hebben. Op de website zijn honderden *community archives* te vinden en nieuwe initiatieven kunnen worden toegevoegd.²⁷

Slot

Digitalisering van de samenleving heeft grote implicaties voor de wijze waarop mensen met elkaar in verbinding staan, met elkaar communiceren en dus ook voor de manier waarop archieven worden gevormd. De bestaande werkwijze van zowel categorale archiefinstellingen als het openbaar archiefwezen is gericht op het acquireren van archieven van particulieren, meestal lange tijd nadat deze archieven zijn gevormd. Dit is geen adequate methode om digitaal gevormde archieven veilig te stellen. De kans is immers groot dat op het moment dat een archiefinstelling belangstelling toont, een groot deel van het materiaal niet meer beschikbaar is of slechts met veel moeite en tegen hoge kosten te reconstrueren valt.²⁸ Het aangaan van duurzame relaties door archiefinstellingen met private partijen zou een strategie kunnen zijn om deze problemen het hoofd te bieden. Waardering en selectie komen hiermee in een ander daglicht te staan, omdat keuzes gemaakt moeten worden met welke particuliere partijen (met name bedrijven en maatschappelijke organisaties) dergelijke relaties aangaan (kunnen) worden. En mis-

26 A. Flinn, M. Stevens and E. Shepherd, 'Whose Memories, Whose Archives? Independent community archives, autonomy and the mainstream', *Archival Science* 9 (2009) 1, 71–86, aldaar 73. Zie ook Edward Benoit, III and Alexandra Eveleigh (eds), *Participatory Archives: Theory and practice* (London 2019) met name sectie 4 'Alternative and activist communities'.

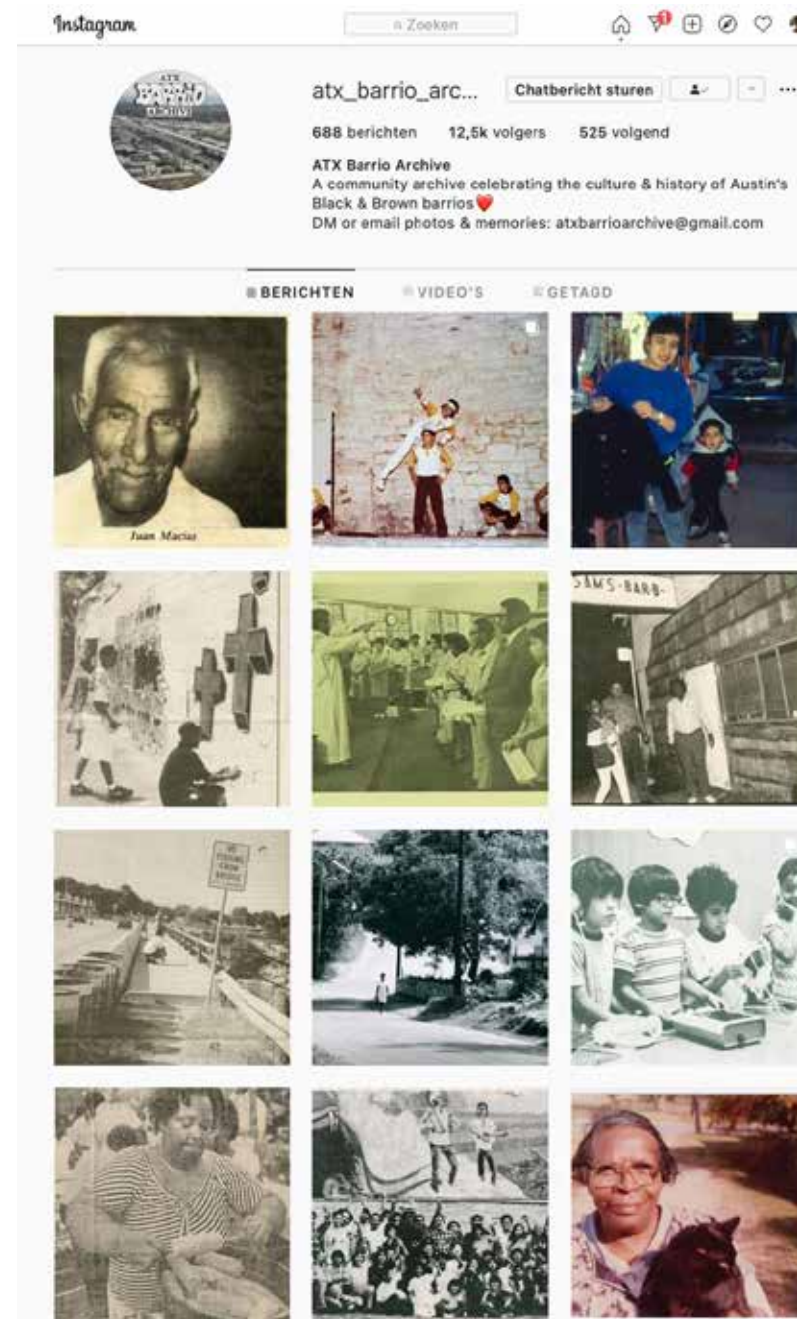
27 <https://www.communityarchives.org.uk>

28 Dat met een vorm van digitale archeologie nog wel de nodige informatie uit afgesloten systemen en niet langer courante soft- en hardware veiliggesteld kan worden, blijkt wel uit het project De Digitale Stad herleeft. <https://waag.org/nl/project/archeologische-dienst-dds>.

schien nog belangrijker: het betekent minder focus op het archief en meer focus op archivering. Archiefinstellingen zouden kennis beschikbaar kunnen stellen, zodat de particuliere organisaties waarmee ze een relatie aangaan hun informatiebeheer en archivering op een duurzame wijze inrichten. Een dergelijke strategie vereist andersoortige investeringen, actief relatiemanagement en intensieve samenwerking tussen het openbaar archiefwezen, categorale instellingen en wellicht andere belanghebbenden om deze weg te kunnen bewandelen.

Het documenteren van een sterk gedigitaliseerde samenleving vereist echter meer dan een technisch-organisatorische koerswijziging. Digitalisering maakt immers nieuwe, fluïde organisatievormen mogelijk die enkel, of hoofdzakelijk, in digitale vorm bestaan. Het ontstaan van digitale *network communities* en platformen roept de vraag op hoe archiefinstellingen zich willen verhouden tot deze *communities* en platformen. Veel van deze *communities* zijn niet gericht, noch ingericht op duurzame archivering van hun online-activiteiten. Nieuwe strategieën zijn nodig om dergelijke *communities* in hun volle breedte te documenteren en archiveren. Gevestigde (categorale) archiefinstellingen zouden zich, meer dan nu het geval is, vanuit een netwerk-perspectief kunnen positioneren. Niet langer zou alles moeten draaien om materiële overheveling van archieven naar een archiefinstelling, maar veel meer om het creëren van een robuuste infrastructuur waarvan ook *communities* deel uitmaken.

Het is duidelijk dat de traditionele institutionele benadering om archieven van *network communities* veilig te stellen, te ordenen en te beschrijven niet langer voldoet. De sterk formeel-institutionele benadering van archief die in Nederland de boventoon voert, doet onvoldoende recht aan organisatieverbanden die geen duidelijke of vaste structuur hebben of waar de relatie met onderliggende 'werkprocessen' niet eenvoudig gelegd kan worden. Juist omdat categorale instellingen zich bij uitstek richten op archieven die niet in het overheidsdomein worden gevormd, zouden ze een sterke voortrekkersrol kunnen spelen in het ontwikkelen van concepten, methoden en benaderingswijzen waarmee de grote diversiteit aan informatie- en archiefvorming in dit domein tegemoet getreden kan worden.

ATX Barrio archive. Een initiatief van en voor *Persons of Colour* in Austin, Texas (USA), bedoeld om de veelzijdige geschiedenis van de *barrio* (buurt) te documenteren. Het is een voorbeeld van een platform-community die een digitale collectie aanlegt via Instagram.

Frank Hovens

DE SHCL-ARCHIEVEN EN -DOCUMENTATIE: EEN SELECTIE

Abstract

A selection of the ‘introductions’ to the archives: an impression of the SHCL Collection

The collection of SHCL (archives, documentation, literature, imagery) offers a rich source for researchers of the history of Limburg, especially its social, economic and cultural history from the era of the Industrial Revolution onwards. Since SHCL's foundation in 1949 the collection has grown to approximately four kilometers, containing about 670 archives and 120 documentation items. To enhance its accessibility so called ‘introductions’ have been written. These are short descriptions of the creators and the content of the archives. In this chapter we present a representative selection of these introductions.

Voor hedendaagse en toekomstige onderzoekers van de (Limburgse) geschiedenis vanaf de negentiende eeuw is de collectie van het SHCL, bestaande uit de bibliotheekverzameling, archieven en documentatie, een ware *fundgrube*. De ruim 120.000 items uit de bibliotheek nemen 3,5 strekkende kilometer in beslag. Het andere deel van de collectie is de afgelopen 75 jaar gegroeid tot circa 670 archieven, variërend van 1 cm tot 181 strekkende meter in omvang, en zo'n 120 bestanden documentatie. De totale omvang ervan bedraagt bijna vier kilometer. Indrukwekkend, maar toch is het slechts een klein deel van wat er in Limburg aan archieven is geweest. Het overgrote deel is in het ongereede geraakt of is, al dan niet door de archiefvormer zelf, vernietigd. Dit neemt niet weg dat de bronnen voor de bestudering van het sociaaleconomische en sociaal-culturele verleden van Limburg voor een belangrijk deel in het depot van het SHCL liggen opgeslagen.

Introducties

Het bestuur en de directie van het SHCL koesterden al lang de wens om onze archieven en documentatie beter voor het voetlicht te brengen. In het ideale geval zou er van ieder archief en van elke documentaire verzameling (met individuele

EAN- en DOC-codes¹⁾ een inventaris met een inleiding bestaan, maar gedurende het bestaan van het SHCL bleken de middelen en het personeel structureel ontoereikend om dit ideaal te verwezenlijken. Nog steeds wordt dit doel nagestreefd, maar op korte termijn zal het moeilijk te realiseren zijn. Daarom is een aantal jaar geleden besloten om de gehele collectie op nog een andere wijze te presenteren, en wel door middel van 'introductions' op de archieven en documentatie. Dit houdt in dat van elk bestand op maximaal één A4 een beschrijving wordt gegeven, met de volgende opbouw: 1. algemene gegevens (titel, codenummer, omvang, periode); 2. een beschrijving van de archiefvormer (wat was dit voor een organisatie, wie was deze persoon?); 3. literatuur (waar vind je meer over deze archiefvormer of dit onderwerp?); 4. een beschrijving van de inhoud (wat tref je in dit archief of deze documentatie aan?); 5. de categorie(ën) die van toepassing zijn, bijvoorbeeld 'sociale zorg en welzijn' of 'onderwijs'; 6. wijze / mate van ontsluiting (of er wel of geen inventaris of plaatsingslijst voorhanden is). Deze informatie is straks als pdf beschikbaar op de website van het SHCL en zal worden verwerkt op archieven.nl. Ze kan en zal in de toekomst worden aangepast; waar nodig zullen de introductions worden aangevuld en verbeterd.

Selectie

Om het 'introductieproject' te bezegelen, is besloten de huidige stand van zaken in de onderhavige publicatie vast te leggen. Het grote aantal van bijna achthonderd introductions noopte tot het maken van een selectie. Ook is besloten om van elk van de geselecteerde introductions maar een deel van de bovengeschetste structuur over te nemen, en wel de algemene gegevens (1), de beschrijving van de archiefvormer (2) en de inhoud van het archief (4).

De introductions zijn ingedeeld in een aantal hoofdstukken, die zijn gebaseerd op de hernieuwde structuur van het archievenoverzicht van het SHCL (www.archieven.nl):

1. Instellingen van economische aard

- 1.1 Mijnbouw en winning van andere delfstoffen
- 1.2 Handel, nijverheid en industrie
- 1.3 Commerciële dienstverlening

¹ Een archief is voorzien van een EAN-codenummer, documentatie van een DOC-codenummer. EAN staat voor Eenheidsadministratienummer. Deze codering is door het SHCL bedacht om een nieuw verworven archief als een eenheid te administreren.

1.4 Vervoer en transport

1.5 Nutsbedrijven

2. Vak- en standsorganisaties

2.1 Organisaties van land- en tuinbouwers

2.1.1 Provinciale organisaties en initiatieven

2.1.2 Regionale en lokale afdelingen

2.1.2.1 Agrarische ondernemers

2.1.2.2 Plattelandsvrouwen

2.1.2.3 Plattelandsjeugd

2.2 Arbeidersbewegingen

2.3 Mijnwerkersbonden

2.4 Andere vakverenigingen en vakbonden

2.4 Overige organisaties

3. Werkgeversverenigingen en middenstandsorganisaties

4. Samenwerkingsverbanden en uitvoeringsorganen van werkgevers, werknemers en overheid

5. Instellingen van medische en sociale zorg

5.1 Medische en psychische zorg

5.2 Drankbestrijding

5.3 Sociale verzekeringen

5.4 Woningbouw en volkshuisvesting

5.5 Maatschappelijke zorg en maatschappelijk werk

5.6 Jeugdzorg en jeugdwerk

5.7 Ouderenzorg

5.8 Zorg in verband met oorlog, verzet en militaire acties

5.9 Emancipatie en minderheden

6. Instellingen met betrekking tot onderwijs, wetenschap, cultuur en media

6.1 Onderwijs en wetenschap

6.2 Cultuur

6.3 Media

7. Instellingen met betrekking tot sport en ontspanning

8. Instellingen met betrekking tot natuur- en milieubehoud**9. Instellingen op politieke en ideële grondslag****10. Instellingen van religieuze aard en lekenapostolaat****11. Personen en families****12. Documentatie en verzamelingen**

De geselecteerde introducties vormen ongeveer 15 procent van het gehele aantal introducties.

Bij de selectie is gestreefd naar representativiteit binnen de bovenstaande structuur en naar een evenwichtige geografische spreiding.

Vanwege de digitale beschikbaarheid van de introducties is hier geen index opgenomen. Met behulp van de zoekfunctie kan makkelijk in het online pdf-document naar bepaalde onderwerpen, personen etc. worden gezocht. In de introducties wordt wel gewerkt met onderlinge verwijzingen. Als in een introductie bijvoorbeeld naar een persoon (bedrijf, instelling etc.) verwezen wordt van wie een archief in bezit is, dan wordt tussen rechte haakjes naar het betreffende EAN- of DOC-codenummer verwezen. Als van een persoon etc. geen eigen archief bestaat, maar hij/zij in een archief (en introductie) wel een belangrijke plek inneemt, dan wordt tussen ronde haakjes naar het betreffende EAN- of DOC-codenummer verwezen.

Volledigheidshalve moet worden vermeld dat de archieven en documentatie van het SHCL niet zonder meer openbaar zijn. Op de raadpleging van de collectie is de wet met betrekking tot de bescherming van persoonsgegevens (Algemene Verordening Gegevensbescherming, AVG) van toepassing. Meer informatie hierover is te vinden op de website van het SHCL.

Zicht vanaf het (voormalige) St.-Anthoniuseiland op de Koninklijke Nederlandse Papierfabriek. Foto uit een door het personeel aangeboden album (1900). Het archief van de KNP over de periode 1850-1933 maakt deel uit van de collectie van het SHCL [EAN_0903].

1. Instellingen van economische aard

1.1 Mijnbouw en winning van andere delfstoffen

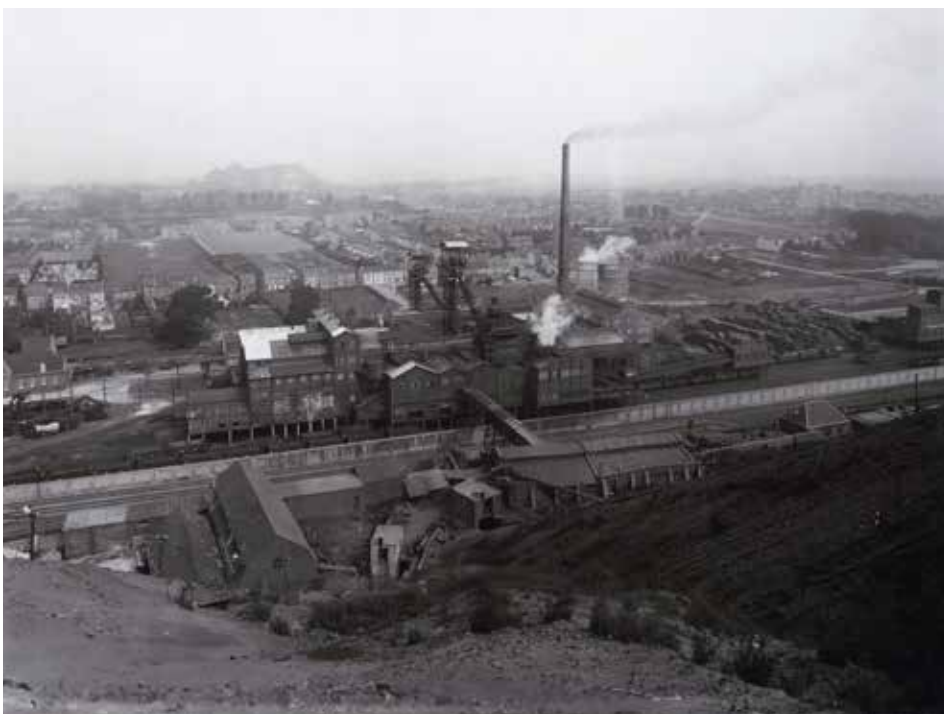
EAN_0603

NV Nederlandse Steenkolenmijnen Willem-Sophia / Société Anonyme des Charbonnages Néerlandais Willem-Sophia te Spekkholzerheide

Datering: 1902-1968

Omvang: 77 meter

In 1860 en 1861 verleende de rijksoverheid aan de in 1856 opgerichte Naamloze Maatschappij Bergwerkvereniging voor Nederland te Den Haag concessies voor de exploitatie van twee kolenvelden ten zuiden van Kerkrade: 'Willem' en 'Sophia'

De Willem-Sophia en Spekkholzerheide. Zicht vanaf de steenberg (1940). Op de achtergrond de steenberg van de Wilhelmina in Terwinselen. [Fotocollectie SHCL, DOC_0045, G2018 / Glasnegatieven WS006_G2018A]

(vernoemd naar koning Willem III en zijn eerste echtgenote Sophie van Wurtemberg). De concessies werden in 1898 overgenomen door de Belgische firma Société Anonyme des Charbonnages Néerlandais Willem-Sophia. Na de aanleg van twee schachten in Spekkholzerheide startte in 1902 de productie. In 1950 werd een concessie verleend voor het aansluitende, maar onder Duitse bodem gelegen veld Melanie. Op 17 april 1970 sloot de Willem-Sophia haar poorten.

Archief

Het archief bestaat onder meer uit stukken rond de oprichting en de start van de (tweede) mijn, stukken betreffende de bedrijfsleiding, stukken met betrekking tot oorlogsschade en mijnschade, stukken betreffende het personeel en de ondergrondse en bovengrondse werkzaamheden, stukken met betrekking tot de productie, de verkoop en het transport, boekhouding, jaarstukken, stukken betreffende contacten met de overheid, de relatie met andere mijnen, maatschappelijke contacten en lidmaatschappen, stukken met betrekking tot de sluiting van de mijnen en ideeën voor herindustrialisatie, bekendmakingen en affiches, en documentatie, waaronder krantenartikelen.

EAN_0950

NV Laura & Vereeniging te Eygelshoven

Datering: 1861-1970 (-1998)

Omvang: 91,5 meter

In 1899 nam de Société des Charbonnages Réunis Laura et Vereeniging SA twee concessies over: de in 1876 verleende concessie Laura (vernoemd naar de echtgenote van een van de eigenaren, Antoon Wackers; en tevens zuster van de andere eigenaar Gustaaf Schümmer) en de in 1877 aan de Vereinigungsgesellschaft für Steinkohlenbergbau im Wurmrevier verleende concessie Vereeniging. Beide concessies waren sinds 1887 in bezit van de Eschweiler Bergwerksverein. In 1899 werd de mijn Laura aangelegd, die in 1904 in productie kwam. Technisch gezien was het beter om voor het ten oosten van een geologische breuk, de Feldbiss, gelegen gebied een aparte mijnzetel op te richten. Dit werd de Julia (vernoemd naar de echtgenote van Albert Thys, de stichter van NV Laura & Vereeniging). De Julia werd in 1921 aangelegd. Laura & Vereeniging had in 1937 met 1,55 miljoen ton de grootste productie in haar bestaan. De mijn Laura eindigde in 1970 haar activiteiten, de mijn Julia in 1974.

Locomotief van Lokomotivbau Hohenzollern (Düsseldorf) op de 'verlading', het laadperron, van de Laura (1921). [Fotocollectie SHCL, DOC_0045, G3527]

Archief

Het archief bestaat onder meer uit statuten, jaar- en maandverslagen, technische rapporten, financiële administratie, beleggingen, stukken betreffende concessies, bezittingen, contacten met overheden, contacten met en participatie in mijnorganisaties, contacten met werkgeversverenigingen, vakbonden, politieke partijen en maatschappelijke instellingen, personeelszaken, opleidingen, de geneeskundige dienst, pensioenfondsen, huisvesting (onder andere kolonie Lauradorp), grond- en waterbeheer, juridische zaken, de veiligheidsdienst, technische en commerciële zaken, en ontspanningsverenigingen.

EAN_0604

NV Bergerode, Maatschappij tot Exploitatie van Mineralen te Brunssum

Datering: 1911-1967

Omvang: 3,25 meter

De ontginning van bruinkool in het oosten van Zuid-Limburg kwam tijdens de Eerste Wereldoorlog goed op gang, toen de hoeveelheid inheems gedolven en

Concessiepaaltje van groeve Brunahilde I. [Foto: Ron Slangen. Bron: demijnstreek.nl]

drastisch beperkte geïmporteerde steenkool ontoereikend was voor de brandstofvoorziening van ons land. Bruinkool vormde een welkome aanvulling. Naast Carisborg [EAN_0610] was NV Bergerode, opgericht in 1911, een belangrijke exploitant van bruinkool. De onderneming had concessies voor de velden Brunahilde I (niet ontgonnen), Brunahilde II, Energie en Carisborg II. Buiten de Oostelijke Mijnstreek verwierf de firma nog tijdelijk twee concessies op de Graetheide. Bergerode, met als belangrijkste financier de familie Van der Lande, had tweeduizend man in dienst. Na de Eerste Wereldoorlog liep de afzet terug door een stijging van de kolenimport. In 1924 kwam de winning door Bergerode geheel tot stilstand. In de jaren 1940 hervatte de firma Hub Jaarsveld Wegenbouwbedrijf uit Silvolde de exploitatie van concessieveld Energie. Er werkten toen circa honderd mensen. De winning stopte in 1949. Met het oog op een mogelijke bruinkoolwinning in Voerendaal kocht Bergerode in 1918 Kasteel Cortenbach en de bijbehorende hoeve. Verder ondernam de onderneming tal van nevenactiviteiten.

Archief

Het archief bestaat onder meer uit de notulen van vergaderingen van aandeelhouders en commissarissen, jaarverslagen, stukken betreffende de oprichting en organisatie, boekhouding en andere financiële stukken, stukken met betrekking tot belastingen en accijnzen, stukken betreffende woonhuizen, kantoorgebouwen

en personeel (onder andere lijsten van tewerkgestelden in 1918), stukken met betrekking tot de concessies, grondtransacties, boringen, (schade door) wateronttrekking, exploitatie, afzet en productie, vervoer, deelneming aan nevenactiviteiten, kasteel en hoeve Cortenbach, en de briketfabriek.

1.2 Handel, nijverheid en industrie

EAN_0431

J.M. Lucassen, sigarenfabrikant en tabakshandelaar te Helden (1914-1920) en Maasbree (1920-1945)

Datering: 1897-1946

Omvang: 0,25 meter

Jan Mathis Lucassen werd geboren in 1876 te Helden en stierf in 1945 te Maasbree. Hij trouwde in 1917 met Dorothea Maria Houben (1877-1940). Vóór zijn huwelijk was hij werkzaam als sigarenmaker bij sigarenfabriek Janssen te Helden. In Helden zette hij daarnaast een handel op in tabak en tabakswaaren. In 1920 vestigde Lucassen zich in Maasbree. Hier begon hij met het zelf maken van sigaren. Tevens handelden hij en zijn vrouw in 'tabak, sigaren en sigaretten, galanterieën, suikerwerken enz.'. W. Soberjé-Bekkers uit Horst, fabrikant van 'drops, pepermunt,

Een ontvangstbewijs (1937). [SHCL, EAN_0431 inv.nr. 17]

dragees, suikerwerk, koek en banket' was een belangrijke leverancier. Het sigarenfabriekje van Lucassen werd in 1943 op last van de bezetter stopgezet.

Archief

Het archief bestaat, naast persoonlijke bescheiden als de bidprentjes van het echtpaar Lucassen-Houben en aantekeningen van een avondcursus rekenen en boekhouden uit 1897, uit de administratieve en financiële boekhouding, waaronder een kasboek, debiteurenboeken, rekeningen, een inkoopboek, een journaal van inkomsten en uitgaven, en een register met in- en uitslagen in verband met de tabaksaccijns. Verder een arbeidsregister (volgens de Arbeidswet 1919), een verzamelloonstaat (1941), een register van gefabriceerde sigaren en een cahier met aantekeningen over de productie van sigaren door werknemers (met daarnaast godsdienstige notities). Tot slot stukken rakende de bemoeienis van de bezetter met de productie van sigaren en de opheffing van het bedrijf.

EAN_0457

Timmer- en aannemersbedrijf Janssen te Sevenum

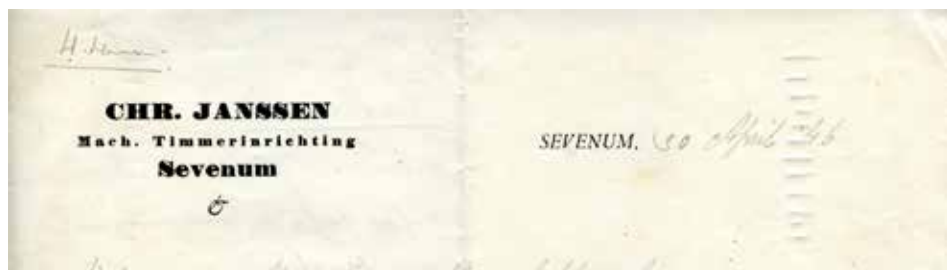
Datering: 1866-1958

Omvang: 0,75 meter

In 1867 startte meester-timmerman Peter Joannes Janssen in Sevenum een timmer- en aannemersbedrijf. Onder zijn zoons Leo en Christiaan groeide het bedrijf uit tot een bouwonderneming. Christiaan Janssen was ook secretaris van de in Sevenum gevestigde Coöperatieve Vereniging Houhandel en Stoomzagerij Sint-Jozef. Het bedrijf werd voortgezet door zijn zonen Pieter Joannes (geboren in 1917) en Jan Jozef (1922). De broers werkten veel samen met architect M. Keysers uit Horst. Jan Jozef Janssen was ook noodwachter bij de Kringnoodwacht van de BB (Bescherming Bevolking) (vgl. EAN_1089).

Archief

Het archief bestaat voornamelijk uit plannen, ontwerpen en bestekken van bouwprojecten te Sevenum, voor een groot deel van de hand van architect Keysers. Verder bevat het archief werkboekjes, debiteurenboeken en andere financiële administratie, persoonlijke bescheiden van voornamelijk zakelijke aard van P.J. en J.J. Janssen, en van laatstgenoemde ook enkele stukken uit de oorlogsjaren, zoals

Briefhoofd (1946). [SHCL, EAN_0457 inv.nr. 29]

een grenspaspoort en een *Arbeitsbescheinigung* om over de grens in Duitsland te kunnen werken. Ook bevat het archief stukken die afkomstig zijn van Chr. Janssen als secretaris van CV Sint-Jozef en stukken die J.J. Janssen ontvangen heeft als noodwachter bij de BB.

EAN_0619

NV Kledingmagazijnen van Wolf & Hertzdahl te Sittard, Maastricht en Heerlen, en voorgangers

Datering: 1884-1955

Omvang: 1,62 meter

In 1885 startte Karel Hertzdahl in de Limbrichterstraat in zijn geboorteplaats Sittard een winkel voor de verkoop van kledingstoffen en aanverwante artikelen. Hij had in heel Zuid-Limburg klanten. In 1886 verhuisde de zaak naar de overkant van de straat. Op verzoek van klanten was Karel Hertzdahl ondertussen begonnen met het maken van maatkleding. In 1894 kwam Adolf Wolf in dienst bij de Firma Karel Hertzdahl. Rond die tijd kwam ook de productie van confectiekleding van de grond. Karel Hertzdahl stierf in 1898. Zijn weduwe trouwde in 1900 met Adolf Wolf. De zaak werd voortgezet onder de naam Adolf Wolf - Firma Karel Hertzdahl. In 1916 wijzigde de naam in Wolf & Hertzdahl. In 1912 was er een filiaal in de Saroleastraat te Heerlen opgericht onder de naam Monopole Kledingmagazijn. In 1919 kwam er een vestiging bij in de Grote Staat te Maastricht. De officiële naam van het bedrijf is op een gegeven moment gewijzigd in NV Kledingmagazijnen van Wolf & Hertzdahl Sittard-Maastricht-Heerlen.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog ervoeren de Joodse families Wolf en Hertzdahl het schrikbewind van de bezetter. Het bedrijf stond destijds onder leiding

Scan uit: Silvain Hertzdahl, N.V. Kledingmagazijnen van Wolf & Hertzdahl Sittard-Maastricht-Heerlen, 1885 - 15 maart - 1935 (Heerlen 1935).

van een *Verwalter*. Na de bevrijding kwam de onderneming weer in handen van de rechtmatige eigenaars. In 1952 werd de eigen textiel fabriek afgestoten. De winkels in de drie steden bleven goed draaien, maar de allengs zwakker wordende concurrentiepositie van de relatief kleine onderneming tegenover die van grotere concerns deed de directie in 1972 besluiten de zaak te verkopen aan de firma Hollenkamp.

Archief

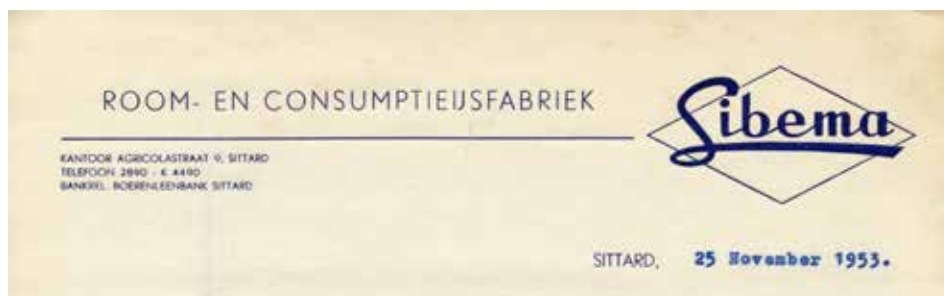
Het archief bestaat uit de boekhouding, waaronder debiteuren- en crediteurenboeken, journaals, loonstaten en inkoopboeken.

EAN_0782

Room- en Consumptie-ijsfabriek Sibema te Sittard, later Echt

Datering: 1951-1972

Omvang: 1 meter

Briefhoofd (1953). [SHCL, EAN_0782 doosnr. 1]

De coöperatieve zuivelfabriek Sint-Rosa in Sittard [EAN_0732] begon in 1933 met de productie van roomijs. In 1948 fuseerden zeven zuivelcoöperaties in Zuid-Limburg tot de Coöperatieve Zuivelvereniging Zuid-Limburg. De hoofdvestiging was in Sittard. Hier concentreerde zich ook de productie van 'room- en consumptieijs'; op 2 mei 1951 werd de nieuwe fabriek ingezegend. Het ijs werd verkocht onder de naam Sibema (Sittard-Beek-Maastricht), ruim vóór de coöperatie zich officieel zo noemde. In 1965 werd de productie verplaatst naar Pey-Echt [EAN_0690]. Vijftien jaar later werd deze overgenomen door een nieuwe fabriek van Campina (opvolger van Sibema) in Roermond.

Archief

Het archief bestaat uit ingekomen stukken (offertes, rekeningen en correspondentie), doorslagen van uitgaande brieven, gegevens over de omzet, financiële gegevens en overzichten, depotadministratie (bijvoorbeeld in Arnhem en Den Haag) en personeelsadministratie, waaronder personeelskaarten, cahiers 'ziekteaangiften en -uitkeringen', loonstaten en certificaten van deelneming aan 'bedrijfssparen'.

EAN_0853

Klei-industrie in Tegelen (Tegula en voorgangers Canoy-Herfkens, Russel-Tiglia, Tiglia, Alfred Russel)

Datering: 1880-1986

Omvang: 21,5 meter

In de omgeving van Tegelen bevinden zich dikke kleilagen. Reeds in de prehistorie en in de Romeinse tijd werd van de klei aardewerk gebakken. De naam Tegelen

Bakstenen van (vermoedelijk) Canoy-Herfkens, klaar voor transport (1924). [Fotocollectie SHCL, EAN_0853]

komt waarschijnlijk van het Latijnse *tigula*, wat dakpan betekent. In de tweede helft van de negentiende eeuw nam de Tegelse klei-industrie een hoge vlucht. Naast kleine steen- en pannenfabrieken ontstonden er grotere bedrijven. In 1880 werd Canoy-Herfkens opgericht, bestaande uit de steenfabrieken De Drie Kronen in Tegelen en 't Ven in Venlo. In 1885 startte Alfred Russel een steenfabriek in Tegelen. In 1935 fuseerden NV Alfred Russel en de in 1901 door W.R. Carel van Basten Batenburg (vgl. EAN_0955) opgerichte NV Tiglia Stoomfabriek van Kleiwaren tot de NV Russel-Tiglia Kleiwarenfabrieken. In 1966 fuseerden Canoy-Herfkens en Russel-Tiglia tot NV Tegula, in 1973 gewijzigd in Tegula BV. Deze onderneming sloot in 1985 de poorten.

Archief

Het archief bestaat uit de archieven van bovengenoemde bedrijven, omfattende onder meer stukken betreffende de organisatie, correspondentie, notulen van vergaderingen van de directie, de raad van commissarissen en de aandeelhouders, stukken betreffende het bedrijfskapitaal en de financiering, stukken met betrekking tot de eigendommen, productiemiddelen, gebouwen, terreinen en installaties,

stukken betreffende personeelszaken, financiële administratie, stukken met betrekking tot de productie, onderzoek, verkoop en reclame, en documentatie.

EAN_0929

Janssen-Willemsen Greswarenfabriek NV te Reuver

Datering: 1906-1974

Omvang: 24,75 meter

In de negentiende eeuw kwam er steeds meer aandacht voor de volksgezondheid in de steden. De aanleg van riolering werd een van de speerpunten. Dit bracht een boost teweeg in de vraag naar aardewerkbuizen. De aanbreng van een laag zoutglazuur zorgde voor een verbetering van het product. In Nederland concentreerde de productie van dergelijke gresbuizen zich in de streek Tegelen-Reuver. Vanaf 1923 was die concentratie zelfs 100 procent. Er waren toen vier fabrieken. In 1937 werd de Stichting Gresbuizenconventie in het leven geroepen.

In 1904 begonnen Joseph Johannes (Jos) Janssen en zijn zwager Cornelis Willemsen (uit Viersen) in Reuver een gresbuizenfabriek. Het jaar erna werkten er 23 personen. In 1912 trad Willemsen uit de vennootschap; Janssen zette het bedrijf onder de oude naam voort. De gestage groei van de onderneming sloeg in het crisisjaar 1929 om in een malaise, die tot 1945 heeft geduurd. Toen Jos Janssen in 1943 overleed, zette zijn weduwe Johanna Louise Willemsen het bedrijf voort. De dagelijkse leiding lag in handen van hun enige zoon Reinhard. De naam van de firma was ondertussen veranderd van Janssen & Willemsen in Janssen-Willemsen. In 1954 wijzigde Reinhard Janssen als enige eigenaar de naam in Janssen-Willemsen Greswarenfabriek NV. Modernisering en automatisering werden sleutelbegrippen in de bedrijfsvoering, maar de opkomst van PVC-buizen dwong de fabriek tot inkrimping en uiteindelijk, in 1974, sluiting. Elf jaar later werden de gebouwen gesloopt.

Archief

Het archief bestaat onder meer uit boekhouding, bouwtekeningen (zoals van de fabriek uit 1904), technische tekeningen, stukken betreffende de technische bedrijfsvoering, cursusmateriaal (bijvoorbeeld over het stookproces) en vakinhoudelijke publicaties (zoals *Tonindustrie-Zeitung*), correspondentie, orders, contracten en rekeningen, verslagen van de bestuursvergaderingen van de Nederlandse Vereniging

Fabrieksgebouw van Janssen-Willemsen. Op de voorgrond liggen gresbuizen opgestapeld (1925). [Fotocollectie SHCL, DOC_0045, K7221]

van Gresbuizenfabrikanten (Nedergres), stukken afkomstig van het RK Verbond van Werkgeversvakverenigingen en van de Limburgse RK Vereniging van Werkgevers in de Klei-industrie, en stukken betreffende het in 1961 opgerichte Contactcentrum Bedrijfsleven-Onderwijs.

Een aanzienlijk deel van de briefhoofdencollectie van het SHCL is samengesteld uit brieven die door Janssen-Willemsen zijn ontvangen.

EAN_0996

Lau Minkenberg, boomkweker en tuinarchitect te Sint Odiliënberg, later Roermond

Datering: 1953-1978

Omvang: 0,25 meter

Laurentius (Lau) Minkenberg (1929-1962) begon in 1953 een boomkwekerij in Sint Odiliënberg (Hoeve Steenhuis, Leropperweg 19; sinds 1947 zijn ouderlijke

Briefhoofd (1959). [SHCL, EAN_0996 inv.nr. 26]

woning). Later verplaatste hij zijn bedrijf naar Leropperweg 2, gemeente Roermond. Hij bezocht onder andere de Tuinbouwschool in Maastricht en de Rijkstuinbouwschool in Boskoop. Praktijkervaring deed hij achtereenvolgens op bij de firma's Gebroeders Rulkens in Maasbracht, D. Nieuwensteeg te Boskoop, Bodson te Herstal en P. Lombarts in Zundert. Lau Minkenberg was getrouwd met Johanna (Jo) Cuypers. Na zijn vroegtijdige overlijden werd het bedrijf onder zijn naam voortgezet.

Vgl. EAN_1257.

Archief

In het archief bevinden zich onder meer stukken betreffende de hovenierserkenning (met getuigschriften), de bestelling van producten voor de boomkwekerij, ingekomen stukken van het productschap voor siergewassen en van het bedrijf voor de export van boomkwekerijproducten, stukken betreffende export naar de VS, catalogi van het assortiment, verkoopboeken, kasboeken en registers met adressen.

EAN_1012

NV Kristal-, Glas- en Aardewerkfabrieken De Sphinx voorheen Petrus Regout & Co en voorgangers

Datering: 1843-1958

Omvang: 88 meter

In 1834 begon de Maastrichtse ondernemer Petrus Regout (1801-1878) in de Boschstraat een glasfabriek. Het was het eerste bedrijf in een reeks van diverse productieondernemingen, waaronder een aardewerkfabriek, opgezet in 1836. Dankzij de inzet van specialisten en vakkrachten, de toepassing van moderne technieken, een uitgebreid, internationaal handels- en distributienetwerk en een maximale inzet (lange werkdagen) naast een relatief slechte beloning van de arbeiders, groeide de Glas- en Aardewerkfabriek Petrus Regout uit tot een speler van wereldformaat. In 1870 werd het bedrijf een vennootschap onder firma, waarin Regout zich met zijn zonen associeerde. Na het overlijden van de oprichter werd de vof een commanditaire vennootschap, genaamd Petrus Regout & Co. Een liggende sfinx werd het bedrijfslogo. Het bedrijf ondervond onder meer concurrentie van de Société Céramique (in Wyck-Maastricht) [EAN_1013] en de door zoon Louis opgerichte fabriek Mosa in Limmel (destijds gemeente Meerssen) [EAN_1347]. In 1891 zette kleinzoon Frederik Regout in De Bek te Limmel een aardewerkfabriek op, die vijf jaar later door de CV werd overgenomen en als tegelfabriek De Bek bleef voortbestaan. In 1899 werd de CV omgezet in de NV Kristal-, Glas- en Aardewerkfabrieken De Sphinx voorheen Petrus Regout & Co. Toen begon ook, mede dankzij de aanleg van riolering, de grootschalige productie van sanitair. In 1929 werd het zogeheten Eiffelgebouw aan de Boschstraat betrokken. In 1958 volgde een fusie met de Société Céramique tot NV Sphinx-Céramique v/h Petrus Regout. Na een reorganisatie veranderde de naam in 1972 in NV Koninklijke Sphinx. In 1976 werd het bedrijf overgenomen door het Britse Reed International, maar verzelfstandigde tien jaar later weer. In 1994 kwam De Sphinx in handen van het Zweedse Gustavsberg, dat vijf jaar later zelf werd overgenomen door het Finse concern Sanitec. Een vertrek uit de binnenstad naar een terrein aan de Beatrixhaven in 2006 kon niet verhinderen dat De Sphinx in 2009 de productie staakte.

Zie ook EAN_1012K, EAN_1014, EAN_1015, EAN_1016, EAN_1317 en EAN_1347.

Ongedateerde luchtopname van het Sphinx-complex. In het midden het 'Eiffelgebouw', gereed-gekomen in 1930, vóór de uitbreiding in 1941. Beneden de havenkom het Bassin, schakel tussen de Zuid-Willemsvaart en het kanaal Luik-Maastricht (gedempt in de jaren 1960). [Fotocollectie SHCL, DOC_0045, K2223]

Archief

Het archief bestaat onder meer uit statuten, (vergader)stukken van de raad van bestuur, de directie, de raad van commissarissen en de aandeelhouders, (maand) rapporten, jaarverslagen, correspondentie, stukken betreffende (de verwerving van) het bedrijfskapitaal, deelname in andere bedrijven, overnames en fusies, (financiële) administratie, stukken met betrekking tot de organisatie en reorganisaties, uitbreidings- en investeringsplannen, de gebouwen en terreinen, het machinepark, technische installaties en overige bezittingen, de infrastructuur, de energievoorziening, het personeel(sbeleid), de productie, ontwerpen en diverse producten, patenten en octrooien, de in- en verkoop, technisch en commercieel onderzoek, prijscouranten, catalogi, brochures en folders, de bescherming en registratie (in binnen- en buitenland) van handels- en beeldmerken, en documentatie. De fotocollectie van de Sphinx heeft een eigen EAN-code: EAN_1016.

Tevens het archief van Aardewerkfabriek Frederik Regout & Co (1891-1896) en haar opvolger tegelfabriek De Bek te Limmel en het gedeponerd archief betreffende de grafkelder van de familie Regout in Meerssen (1868-1981).

EAN_1012K

Kaarten, plattegronden en tekeningen van de NV Koninklijke Sphinx en voorgangers

Datering: 1870-1994

Omvang: 19 lades

Een voorbeeld van de kaarten, situatietekeningen, plattegronden en ander getekend en gedrukt beeldmateriaal (groot formaat) in de kaartencollectie van de Sphinx. [SHCL, Kaartencollectie Sphinx]

Voor de inleiding zie EAN_1012.

Archief

Het archief bestaat onder meer uit algemene plannen / situatieplannen, plattegronden van de terreinen, constructietekeningen, plattegronden en dwarsdoorsneden van de gebouwen van De Sphinx aan de Boschstraat, van tegelfabriek De Bek in Limmel en van de Société Céramique in Wyck. Daarnaast tekeningen van ovens en van technische installaties (onder meer stoomketels, chamotte-,

verf- en vernismolens, pompen, een glazuurtank, een gipsmenger en een roerkuip). Ook nog PR-materiaal, zoals tentoonstellingsposters en affiches. Verder enkele organisatieschema's en een plattegrond van het fabrieksterrein in Nimy (B) (vgl. EAN_1013).

EAN_1013

Société Céramique te Maastricht

Datering: 1851-1959

Omvang: 25,25 meter

In 1850 startte Maastrichtenaar Winand Nicolaas Clermont (1802-1879) met zijn zwager Charles Chainaye in Wyck een aardewerkfabriek. Naar verluidt had de oprichting te maken met de onmin die was ontstaan tussen Clermont en Petrus Regout (vgl. EAN_1012), die voorheen nauw hadden samengewerkt. Clermont exploiteerde met N.A. Bosch (vgl. EAN_0662, EAN_0914) ook een zout- en zeepziederij. Verder maakte hij deel uit van de directie van de Aken-Maastrichtsche Spoorwegmaatschappij [RHCL 17.04] en was hij actief in de gemeentepolitiek. De producten, met name servies – het glazuur werd gefabriceerd in een molen bij de Heksenhoek aan de Jeker -, vonden gretig aftrek, maar na een aantal moeilijke jaren moesten Belgische financiers bijspringen en werd de onderneming in 1859 een commanditaire vennootschap onder leiding van de mijnningénieur G. Lambert, genaamd Société pour la fabrication des faïences fines et produits céramiques de toute espèce, sous la raison sociale Guillaume Lambert et Compagnie. Het herstel zette in, maar al in 1863 zagen de aandeelhouders zich genoodzaakt van de CV een NV te maken. Dit werd de Maatschappij tot vervaardiging van fijn aardewerk en ceramieke voortbrengselen van alle soorten, maar was beter bekend als de Société Céramique. Als merkteken koos men een klimmende leeuw. Tussen 1865 en 1913 was de leiding in handen van Victor Jaunez. Voortdurende aanpassingen, modernisering en besparingen hielden het bedrijf gezond. In 1913 werd aan de zuidzijde van de fabriek de in beton uitgevoerde Wiebengahal opgeleverd. Na de Eerste Wereldoorlog werd gestart met de fabricage van sanitair. Verdere uitbreiding vond plaats aan de Heugemerweg. Het bedrijf ondervond de weerslag van de economische crisis in de jaren 1930. De wederopbouwperiode zorgde voor een stijgende vraag. In 1958 fuseerde het twee jaar eerder tot Keramische Industrie genaamd Céramique Maastricht NV omgedoopte bedrijf met De Sphinx [EAN_1012]. In

De fabrieksgebouwen van de Société Céramique ten zuiden van Wyck in 1911. De fundamenten van de voormalige vestingwerken zijn in het terrein nog duidelijk herkenbaar. Op de achtergrond huizen langs de Heugemerweg. [Fotocollectie SHCL, DOC_0045, K2237]

1963 stopte op het terrein van de voormalige Société Céramique de productie van huishoudelijk aardewerk. De hallen werden in gebruik genomen door de nieuwe divisies Filtropa (koffiefilters) en Randwijck BV (verkoop van voornamelijk geschenkartikelen).

Archief

Het archief bestaat onder meer uit statuten, (vergader)stukken van de raad van bestuur, de directie, de raad van commissarissen en de aandeelhouders, maandrapporten, correspondentie, financiële administratie, stukken betreffende (de verwerving van) het bedrijfskapitaal, stukken met betrekking tot de gebouwen en terreinen, het machinepark, technische installaties en overige bezittingen, de infrastructuur, het personeel(sbeleid), de productie, ontwerpen, patenten en octrooien, de in- en verkoop, technisch onderzoek, prijscouranten, catalogi, brochures en folders, de bescherming en registratie (in binnen- en buitenland) van handels- en beeldmerken, en documentatie.

Tevens het gedeponeerd archief van de Société Anonyme Faïencerie de Nimy te Nimy-les-Mons (B) (1893-1959), in 1921 overgenomen en circa 1955 geliquideerd (vgl. EAN_1012K).

EAN_1014

NV Sphinx-Céramique v/h Petrus Regout (1958-1972) en NV Koninklijke Sphinx (vanaf 1972)

Datering: 1958-1999

Omvang: 76,5 meter

Voor de inleiding zie EAN_1012.

Scan uit: Petrus Regout, Album dédié à mes enfants et mes amis (1866, 1868).

Archief

Het archief bestaat onder meer uit statuten, (vergader)stukken van de raad van bestuur, de directie, de raad van commissarissen en de aandeelhouders, jaarverslagen, correspondentie, stukken betreffende (de verwerving van) het bedrijfskapitaal, deelname in andere bedrijven, overnames en fusies, (financiële) administratie, business-, reorganisatie-, uitbreidings- en investeringsplannen, stukken met betrekking tot de gebouwen en terreinen, het machinepark, technische installaties en overige bezittingen, de infrastructuur, het personeel(sbeleid), de productie, ontwerpen en diverse producten, technisch en commercieel onderzoek, patenten en octrooien, de bescherming en registratie (in binnen- en buitenland) van handels- en beeldmerken, de in- en verkoop, prijscouranten, catalogi, brochures en folders, documentatie, plattegronden en technische tekeningen.

EAN_1015

Commanditaire Vennootschap Petrus Regout & Co (1878-1899) en NV Kristal-, Glas- en Aardewerkfabrieken De Sphinx voorheen Petrus Regout & Co (1899-1958)

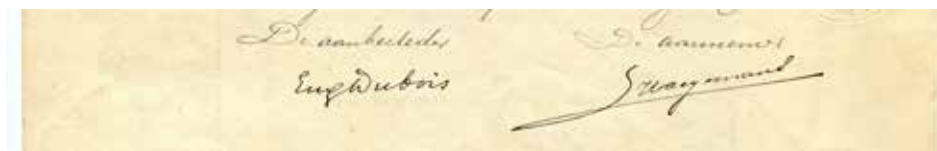
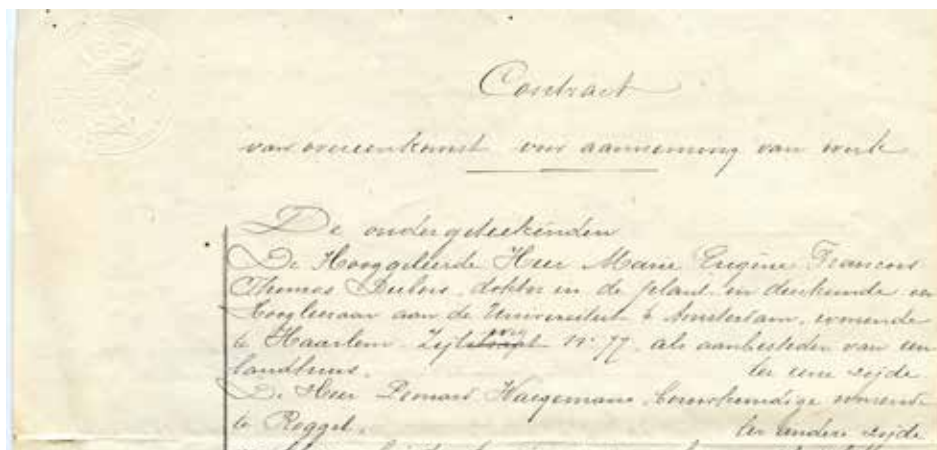
Datering: (1872-) 1878-1958 (1994)

Omvang: 12,87 meter

Voor de inleiding zie EAN_1012.

Archief

Het archief bestaat onder meer uit stukken betreffende het personeel(sbeleid), correspondentie van de directie, prijscouranten (beginnend vanaf 1872, ook van concurrenten), catalogi, ontwerpen, technisch en commercieel onderzoek en documentatie. Verder nog een rapport uit 1994 van MIKO milieutechniek ('Historisch vooronderzoek bronneninventarisatie en tijdraming NK Koninklijke Sphinx Maastricht').

Begin van het contract voor de bouw van het landhuis De Bedelaer in Haelen, en de handtekeningen van opdrachtgever Eugène Dubois en aannemer Leon Wagemans. [SHCL, EAN_1020 doosnr. 1]

EAN_1020

Architect-aannemer Leon Wagemans te Roggel

Datering: 1901-1941

Omvang: 0,25 meter

Architect-aannemer Leon Wagemans werd geboren in Baexem (1863). Hij trouwde in 1891 met Elisabeth Vrenken uit Roggel. In Roggel had hij ook zijn bouwkundig bureau. Hij ontwierp meerdere stoomzuivelfabrieken in de provincie. In 1910 sloot hij met de beroemde paleontoloog Eugène Dubois een contract voor het ontwerp en de bouw van een landhuis op een perceel in de gemeente Haelen, genaamd De Bedelaer. Wagemans (hij ondertekende ook met Waegemans) overleed in 1946. Zijn zoon Martin (M.J.M. Wagemans), geboren in 1892, is in het voetspoor van zijn vader getreden. Leon Wagemans had (later samen met zoon Martin) ook een Stoommeubel- en Timmerfabriek.

Archief

Het archief bestaat grotendeels uit rekeningen van leveranciers, brieven van opdrachtgevers, en bestekken en bouwtekeningen. Verder nog schriftjes met aantekeningen van zoon Henri als leerling van het kleinseminarie Rolduc.

EAN_1028

Joseph Lizier, mozaïekwerker te Wyck-Maastricht

Datering: 1905-1955

Omvang: 1,25 meter

Op 13 maart 1967 stierf te Maastricht op 92-jarige leeftijd Giuseppe (Joseph) Lizier, afkomstig uit Travesio (Noord-Italië). Twee maanden eerder was zijn echtgenote Cathérine Lizier gestorven, ook op 92-jarige leeftijd en eveneens in Travesio geboren. Rond 1904 vestigde Lizier zich in Maastricht. Hij was gespecialiseerd in het leggen van terrazzo- en mozaïekvloeren. Zijn zoon Marco heeft het bedrijf voortgezet.

Het pand van 'mosaïste' Joseph Lizier aan de Scharnerweg te Maastricht (ca. 1920). [HCL - Fotocollectie GAM [1479]]

Archief

Het archief bestaat uit kopieboeken van uitgaande brieven (1905-1951), waaronder in het Italiaans geschreven brieven, een 'pen- en doorschrijfboek' van enkele werkzaamheden (1942-1949), debiteurenboeken (1905-1934) en naamindices op die boeken, een register van facturen ten behoeve van de omzetbelasting (1935-1939) en kasboeken (1950-1955).

1.3 Commerciële Dienstverlening

EAN_0826

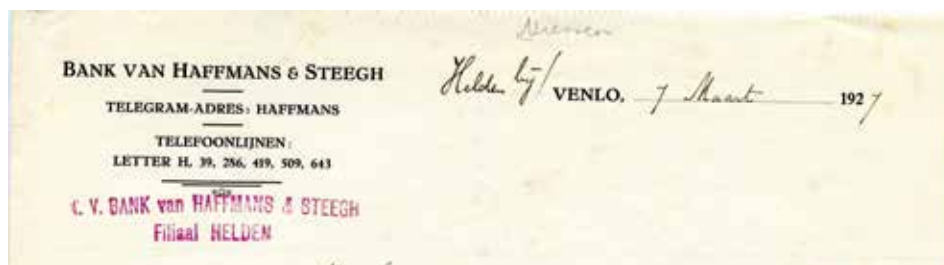
Bank van Haffmans en Steegh te Venlo

Datering: 1897-1967

Omvang: 7 meter

Op 1 januari 1896 startten Chrétien Haffmans, kassier in Bergen, en Joseph Steegh, industrieel en koopman te Blerick, de Bank van Haffmans en Steegh VOF. De kersverse bankiers huurden het herenhuis Spoorstraat 14 te Venlo. In 1920 werd de vennootschap onder firma omgezet in een naamloze vennootschap. In 1927 kwam er een filiaal in Helden, twaalf jaar later volgde er één in Tegelen. In 1913 had de bank acht personeelsleden, in 1924 was dit aantal gegroeid tot 33, om weer terug te lopen tot 19 in 1936. In 1958 werd op de plek van het oude pand in Venlo een nieuwe bank gebouwd.

Na de fusie in 1964 van de Amsterdamsche Bank en de Rotterdamsche Bank werd de Bank van Haffmans en Steegh een agentschap van de AMRO-Bank. In 1972 werd het een filiaal. De Bank van Haffmans en Steegh bleef bestaan als lege vennootschap, dus zonder economische activiteit.

Briefhoofd (1927). [SHCL, EAN_0826 inv.nr. 13]

De Bank van Haffmans en Steegh was een begrip in Venlo en omgeving. De firmanten, altijd telgen beider families, beschikten over uitstekende relaties in het zakelijke, politieke en sociale leven van de stad.

Archief

In het archief bevinden zich onder meer stukken met betrekking tot de organisatie van de bank en de omzetting van een vof in een NV, stukken over bestuurlijke aangelegenheden, correspondentie met banken en klanten, en de boekhouding.

EAN_0691

Psychologisch Instituut Limburg (PIL) en het Limburgs Instituut voor Beroepskeuze (LIB) te Maastricht

Datering: 1958-1974

Omvang: 10,50 meter

Het kantoorpand van PIL aan de Wilhelminasingel in Maastricht. [Scan uit: jaarverslag 1961].

Op 10 januari 1949 werd in Maastricht het Psychologisch Instituut Limburg (PIL) opgericht. Onder leiding van H.J. Benders, bedrijfspsycholoog bij de Staatsmijnen, was drie jaar eerder al in Heerlen een psychologische dienst opgezet. Bij de opening in 1949 benadrukte Benders de 'noodzaak van een principieel-katholieke voorlichting bij de beroepskeuze'. In 1949 was het instituut tevens werkzaam in Heerlen, Roermond en Venlo en bestond het streven om ook in Weert van start te gaan. Naast testen voor beroepskeuze verzorgde PIL ook schooladviezen. PIL vormde een twee-eenheid met het Limburgs Instituut voor Beroepskeuze (LIB), opgericht in of vóór 1964. In 1974 werden beide instellingen opgeheven.

Archief

Het archief bestaat onder meer uit individuele onderzoeken, deelnemerslijsten, toelatingsonderzoeken voor de Sociale Academie te Sittard [EAN_0717], correspondentie en stukken met betrekking tot het personeel.

1.4 Vervoer en transport

EAN_0876

Nedam's Autobusdienst-Onderneming NV (NAO) te Roermond

Datering: 1924-1977

Omvang: 9,36 meter

In 1924 begon autogarage NEDAM (Nederlandsch-Amerikaansche Im- en Export Maatschappij) met de exploitatie van busdiensten tussen Roermond en Venlo, aan weerszijden van de Maas. In 1937 werd de vervoerstak losgekoppeld van de garage en ging verder als Nedam's Autobus Onderneming NV (NOA). Aan het eind van de jaren 1930 werd een aantal kleine busondernemingen overgenomen. Na de moeilijke oorlogsjaren brak een tijd van voorspoed aan. Zowel het aantal bussen als het aantal lijnen breidde uit. In 1956 ging het om 27 bussen en 10 lijndiensten; er waren 80 mensen in dienst. In de jaren 1960 volgden weer enkele overnames, zoals van VADAH (Vaassen's Autobus Dienst en Autohandel) uit Echt, en werd samenwerking gezocht met EBAD (Eerste Beeker Autobusdienst) [EAN_0904], CAO (Cramers Autobus Onderneming) uit Grevenbicht en Zuidooster uit Genep [RHCL 17.46].

Ongedateerde foto (ca. 1938) van het wagenpark van de NAO. [Fotocollectie SHCL, EAN_0876]

In de jaren 1970 was er een overname- en fusiegolf binnen het streekvervoer. In 1978 fuseerden NOA, EBAD (sinds een jaar een dochter van NOA) en LTM (Limburgse Tramweg Maatschappij) [EAN_765], die een groot deel van Zuid-Limburg bediende, tot VSL (Verenigd Streekvervoer Limburg) [RHCL 17.47]. In 1995 fuseerden VSL en Zuidooster tot de Hermes Groep [RHCL 17.48].

Archief

Het archief is opgedeeld in een aantal rubrieken: vergaderingen van aandeelhouders (notulen, financiële jaarstukken), directie (onder meer correspondentie, eigendommen), administratie, personeelszaken, exploitatie en vervoers-aangelegenheden.

1.5 Nutsbedrijven

EAN_1117, EAN_1119 en EAN_1333

Provinciale Limburgse Elektriciteits-Maatschappij (PLEM), voorheen Stroomverkoopmaatschappij (SVM), kantoor Maastricht en (bij)kantoor Roermond

EAN_1117 (kantoor Maastricht)

Datering: 1909-1946

Omvang: 77,5 meter

EAN_1119 (bijkantoor Roermond)

Datering: 1914-1940

Omvang: 18,62 meter

EAN_1333 (Provinciale Limburgse Electriciteitsmaatschappij (PLEM), kantoor Maastricht en kantoor Roermond (microfilms)

Datering: (1912) 1941-1980

De geschiedenis van de Provinciale Limburgse Elektriciteits-Maatschappij (PLEM) begint met de oprichting van de Maatschappij tot Verkoop van den Electricischen Stroom der Staatsmijnen (Stroomverkoopmaatschappij; SVM) in 1909. Twee ondergrondse kabels verbonden destijds de centrale van Staatsmijn Wilhelmina in Terwinselen (Kerkrade) met Maastricht. Doel was niet zozeer stroomleverantie aan Maastricht, dat een eigen centrale had, als wel de levering aan de tussenliggende gemeenten. In 1924 bestreek het distributienet met een lengte van 483 kilometer en 305 transformatoren al een groot deel van Zuid-Limburg. Inmiddels was Staatsmijn Emma (gelegen tussen Hoensbroek en Brunssum) de grootste stroomleverancier. Midden-Limburg kreeg stroom geleverd door een centrale in Venlo en de kop van de provincie door de Provinciale Geldersche Electriciteits-Maatschappij (PGEM).

In 1932 wijzigde de naam in Provinciale Limburgse Elektriciteits-Maatschappij (Stroomverkoop Maatschappij). De 'toevoeging' Stroomverkoop Maatschappij is in onbruik geraakt, maar officieel werd ze in de jaren 1940 nog gebruikt. Naast een kantoor in Maastricht had het nutsbedrijf een bijkantoor in

Op 20 juli 1950 berichtte het Limburgsch Dagblad dat het Electrowarmte Laboratorium van de PLEM aan de Parkweg in Maastricht de duizendste electrowarmte-installatie had geplaatst, en wel voor een nieuwe hardingsoven van de Muva-naaldenfabriek te Vaals. Deze kast – de foto is genomen op 18 november 1955 – is waarschijnlijk een schakelkast van een dergelijke installatie. In 1957 vierde het laboratorium zijn zilveren jubileum. [Fotocollectie SHCL, EAN_1117 inv.nr. 631]

Roermond, dat, waarschijnlijk in 1941, een zelfstandig kantoor is geworden.

In 1992 fuseerde PLEM met Limagas [EAN_1140] tot de NV Maatschappij voor Electriciteit en Gas Limburg (MEGA-Limburg), dat in 1999 met zustermaatschappijen in Noord-Brabant (PNEM) en Oost- en Noord-Nederland (EDON) samensmolt tot Essent.

Archief

De systematiek die de PLEM had aangebracht is grotendeels gehandhaafd. Het bedrijf rangschikte zijn archief naar 'Onderwerp', dat in vijfjaarlijkse blokken was opgedeeld, en naar 'Opberg', waarbij de adresgegevens van de afzender en/of ontvanger leidend waren. De items zijn alfabetisch geordend. Een uitgebreide inventaris zorgt voor een goede toegang. Het archief herbergt ook een rijke fotocollectie. Het microfilmarchief bestaat uit notulen van de vergaderingen van de raad van commissarissen, de series 'Opberg' en 'Onderwerp' van het kantoor Maastricht na 1946 en van het kantoor Roermond na 1940, en de indicateurs op deze series, vanaf 1912.

2. Vak- en standsorganisaties

2.1 Organisaties van land- en tuinbouwers

2.1.1 Provinciale organisaties en initiatieven

EAN_1244

Limburgse Land- en Tuinbouwbond (LLTB)

Datering: 1900-2002

Omvang: 54,25 meter

In 1896 werd de Limburgsche Christelijke Boerenbond opgericht (de provinciale, maar zelfstandig opererende afdeling van de dat jaar gestichte Nederlandsche Boerenbond). Vijf jaar later incorporeerde de Limburgsche Christelijke Boerenbond de in 1849 gestichte Maatschappij van Landbouw en Bloemkweeking voor het hertogdom Limburg (sinds 1861 Maatschappij van Landbouw in Limburg) (vgl. EAN_1074) en ging zij verder onder de naam Limburgsche Landbouwbond. In 1919 werd de naam gewijzigd in Limburgsche Land- en Tuinbouwbond (LLTB). Rond 1900 was de bond betrokken bij de oprichting van een aantal boerenleenbanken, een aan- en verkoopcommissie (later Landbouwbelang [EAN_1266]) en onderlinge brand- en hagelverzekeringsmaatschappijen. In de loop der jaren breidde de organisatie uit, onder andere door een toename van het aantal commissies. Ook ontstond een groeiend aantal plaatselijke afdelingen en werden speciale verenigingen en bonden in het leven geroepen, zoals de Vereniging voor Landbouwonderwijs, de Landbouwwinterschool, de Afdeling Inspectie, de Bond van Pluimveehouders, de Bond van Bijenhouders [EAN_1264], de Jonge Boeren- en Tuindersbond (JBTB) [EAN_1018], de Provinciale Limburgsche Vereniging Eigen Erf, de Boerinnenbond [EAN_1241] en het Boekhoudbureau.

In 1941 probeerde de bezetter de LLTB om te smeden tot een nationaalsocialistische organisatie. Daarop namen alle bestuursleden ontslag. De beoogde incorporatie door de Nederlandsche Landstand kwam niet van de grond. De economische belangen van de boeren werden in de oorlogsjaren behartigd door de op 2 december 1941 opgerichte Coöperatieve Centrale Vereniging 'Landbouwbelang' GA [GA = Gewijzigde Aansprakelijkheid]. De erbij aangesloten lokale afdelingen noemden zich nu Coöperatieve Aan- en Verkoopverenigingen.

Na de oorlog werd de LLTB heropgericht. Na een besluit van de Raad voor het Rechtsherstel (college dat zich bezighield met de tijdens en na de Duitse bezetting

Een boer ploegt zijn akker op het Ransdalerveld (ca. 1965). De naoorlogse mechanisatie van de landbouw was alleen effectief in combinatie met schaalvergroting. Ruilverkaveling maakte een einde aan kleine percelen. Graften, houtwallen en andere kleine landschapselementen werden opgeruimd. Op de grote, 'kale' percelen kon de boer makkelijker met zijn tractor uit de voeten. Onbedoeld effect van de ruilverkaveling op de hellingen was een enorme toename van de erosie. Een poging om de modderstroom van de vruchtbare lössbodem te verminderen, was het ploegen langs de hoogtelijnen van de hellingen en niet langer er dwars op (zoals hier te zien is). [Fotocollectie SHCL, EAN_1244 doosnr. 7; digitaal fotonr. 1]

in beslag genomen en verbeurd verklaarde vermogens en goederen) werd de naam Coöperatieve Aan- en Verkoopverenigingen weer vervangen door die van Afdeling. Het herstel van de vooroorlogse standsorganisatie hield ook in dat de materiële en de immateriële belangen van de boeren net als voorheen niet los van elkaar werden gezien. Herstel betekende evenwel geen stilstand of achteruitgang. Aanpassingen aan de moderne tijd werden noodzakelijk geacht. Tal van organisatorische wijzigingen werden doorgevoerd. De vaktechnische afdelingen kregen steeds meer invloed.

Een belangrijke naoorlogse ontwikkeling was de modernisering van de landbouw in het kader van de Europese Economische Gemeenschap (EEG), de voorloper van de Europese Unie (EU). Parallel hieraan liep het aantal boeren terug. De

schaalvergroting in de landbouw vond zijn weerslag in een afname van het aantal kringen en lokale afdelingen van de LLTB.

Aan het einde van de jaren 1970 werden opnieuw aan- en verkoopverenigingen opgericht. Er lijkt toen een splitsing te hebben plaatsgevonden tussen de aan- en verkoopverenigingen, die vaak bovenlokaal verenigd waren en de economische belangen behartigden, en de lokale afdelingen, die meer opkwamen voor de immateriële belangen.

In de jaren 1990 ging de LLTB steeds marktgerichter werken. In 1995 werd besloten de verschillende adviesdiensten onder te brengen in de LLTB-Adviesgroep. In 2000 werden de adviesdiensten ondergebracht in een BV en 'besluiten genomen om de vereniging te splitsen, de juridische zelfstandigheid van afdelingen en vaktechnische organisaties op heffen en de besturing van de organisatie te wijzigen'. Vanaf dit jaar kregen de vakgroepen een volledig lidmaatschap van het hoofdbestuur. Het dagelijks bestuur bestond vanaf 2001 alleen nog uit de voorzitter en twee gekozen leden.

In 2017 werden drie regio's opgericht (Noord-, Midden- en Zuid-Limburg) en werden de afdelingen opgeheven. De LLTB maakt deel uit van het samenwerkingsverband Land- en Tuinbouworganisatie (LTO) Nederland.

Archief

Het vooroorlogse archief van de LLTB is in 1942, rond de beoogde inlijving door de Landstand, grotendeel verloren gegaan. Aan het einde van de jaren 1980 is het archief gereduceerd tot een 'kernarchief'. Het archief is in 2011 overgedragen aan het SHCL. Een verdere opschoning bracht de omvang terug van 150 tot ruim 54 meter. Het archief bestaat onder meer uit vergaderstukken (van het hoofdbestuur, het dagelijks bestuur en de algemene vergaderingen), correspondentie, stukken van het directiesecretariaat (gerangschikt naar diverse onderwerpen, variërend van 'mest' tot 'vertegenwoordiging in andere organisaties'), stukken betreffende de begeleiding van afzonderlijke afdelingen, stukken van diverse commissies en stukken met betrekking tot de Landbouwtentoonstelling in Roermond in 1951 (bij het vijftigjarig jubileum). Ook is er documentatie, waaronder (interne) jaarverslagen, krantenknipsels en kalenders. Verder gedeponeerde archieven van de kringen, afdelingen en instellingen, waaronder de Limburgse Fruittelersorganisatie en de Katholieke Plattelandsjongeren Limburg (KPJL) [EAN_1018].

Deze vlag van de KPJ te Egchel dateert waarschijnlijk van het oprichtingsjaar of niet lang daarna. [Vaandelcollectie SHCL]

EAN_1018

Katholieke Plattelands Jongeren Limburg (KPJL), voorheen Jonge Boeren- en Tuindersbond (JBTB) van de Limburgse Land- en Tuindersbond (LLTB) en de Kring Roermond. Tevens het secretariaat van de Limburgse Landelijke Ruiterbond van de LLTB (LLRB)

Datering: 1922-1930; 1947-1999

Omvang: 5,5 meter

In 1921 werd binnen de Limburgse Land- en Tuindersbond (LLTB) [EAN_1244] de RK Vereniging van Oud-Leerlingen en Jonge Boeren opgericht, ook wel de Bond van Oud-Leerlingen genoemd. Een belangrijk doel van de bond was economische en landbouwtechnische bijscholing en uitwisseling van ervaringen. Er werden studiedagen georganiseerd en proefvelden en proefboerderijen bezocht. In 1926 waren er 74 afdelingen met 1.900 leden. In dat jaar werd speciaal voor de jonge boeren de uit Meterik afkomstige landbouwingenieur Willem Jozef Drosen als

consulent aangesteld. De vereniging kreeg pas in 1946 een eigen bestuur (Antoon Janssen uit Vijlen was de eerste voorzitter) en begon vanaf toen een eigen archief te vormen. Vermoedelijk is de naam destijds ook officieel omgedoopt tot de Jonge Boeren- en Tuindersbond (JBTB). In dat jaar werd ook de nationale koepel van diocesane boerenjeugdbonden opgericht: de Katholieke Nederlandse Jonge Boeren- en Tuindersbond (KNJBTB) (vgl. EAN_0947). Er werd meer aandacht besteed aan sport, ontspanning en cultuur. In de jaren 1950 liep het aantal leden terug. Daarop werd besloten om ook niet-agrariërs toe te laten. In 1966 kwam op landelijk niveau een fusie tot stand van de KNJBTB en de in 1956 opgerichte KNBB (Katholieke Nederlandse Boerinnen Jeugdbond) tot Katholieke Plattelands Jongeren Nederland (KPJN). In Limburg was de samenwerking tussen de JBTB (sinds 1969 KPJ Limburg) en de Meisjesbeweging [EAN_1248] gangbaar, maar kwam een fusie – met behoud van de naam KPJL – pas in 1972 tot stand. Ondertussen was het accent van het activiteitenprogramma komen te liggen op recreatie en – in de geest van de tijd – kritische meningsvorming. De KPJL ontwikkelde zich tot een meer algemene jongerenorganisatie. Aan de specifiek agrarische thema's werd aandacht besteed door een nieuwe commissie, het Agrarisch Jongeren Werk (AJW). Ook kwam er een commissie Aspirantenwerk voor jongeren van 11 tot 15 jaar. De KPJL bestaat nog steeds.

De ruitersport was erg populair onder jonge boeren. In 1934 richtte de LLTB de Bond van Landelijke Rijverenigingen van den LLTB op. Het secretariaat werd ondergebracht bij dat van de JBTB. Na de oorlog is de naam omgedoopt tot de Limburgse Landelijke Ruiterbond van de LLTB (LLRB). De LLRB was aangesloten bij de Nederlandse Katholieke Bond van Landelijke Rijverenigingen.

Vgl. EAN_0947; EAN_1097; EAN_1101; EAN_1120; EAN_1222.

Archief

In het archief bevinden zich de vergadernotulen van het algemeen en het dagelijks bestuur, van commissies, werkgroepen en overlegorganen, correspondentie (ingedeeld op onderwerp), het secretariaatsarchief (inclusief dat van de LLRB over de jaren 1954-1963), waaronder circulaires, stukken met betrekking tot de tien kringen (1964-1984) en de lokale afdelingen. Tevens is het archief van de Kring Roermond van de jonge boeren opgenomen (1922-1930; 1959-1969). Ook zijn stukken bewaard van de AJW en Aspirantenwerk, en financiële stukken over de jaren 1976-1989.

EAN_1241

ZijActief Limburg, voorheen Limburgse Vrouwenbeweging, daarvoor Boerinnenbond in Limburg

Datering: 1930-2012

Omvang: 14,25 meter

Onder de paraplu van de Limburgse Land- en Tuinbouwbond [EAN_1244] vond in 1930 de oprichting plaats van de Boerinnenbond in Limburg. Deze organisatie stelde zich ten doel 'het bevorderen van de godsdienstige, maatschappelijke en vakkundige ontwikkeling bij de leden'. De bond stond open voor alle katholieke

Deze vlag van de afdeling Ysselsteyn van de Limburgse Boerinnenbond dateert waarschijnlijk uit de jaren 1935-1940. De afdeling stond onder bescherming van de H. Oda. 'Beati Mundo Corde' = 'Zalig zijn de reinen van hart (want zij zullen God zien)'. LBB (linksboven) was de inofficiële afkorting van de Limburgse Boerinnenbond (eigenlijk de Boerinnenbond in Limburg). [Particuliere collectie]

vrouwen boven de 20 jaar. In 1935 waren er 105 afdelingen met ruim zesduizend leden.

Er was een gevarieerd aanbod van cursussen, met het accent op godsdienstige vorming, het huishouden en de zorg voor het gezin. Tijdens de Tweede Wereldoorlog weigerde de bond met de bezetter samen te werken. Na de oorlog werd de Boerinnenbond heropgericht. De invloed van de katholieke kerk bleef groot; in alle besturen had een geestelijk adviseur zitting. In de jaren 1950 kwam er meer aandacht voor culturele vorming. In 1955 telde de organisatie 166 afdelingen (verenigd in twaalf kringen) met in totaal 11.194 leden.

Tegen de achtergrond van de sterk veranderende maatschappij nam het aantal leden in de jaren 1960 af. Aan de andere kant werden ook niet-boerinnen lid. Deze ontwikkelingen leidden in 1965 tot een koerswijziging, die ook in een nieuwe naam tot uitdrukking kwam: Limburgse Vrouwenbeweging (LVB) van de LLTB. In 1970 telde de LVB 12.980 leden.

Vanaf de jaren 1970 hield de LVB zich actief bezig met maatschappelijke thema's als democratisering, vrouwenemancipatie en veranderende gezinsverhoudingen. De plek van de Kerk werd minder dominant. In de jaren 1980 werd de rol van de Provincie als subsidieverstrekker belangrijker.

In 2001 sloot de LVB zich aan bij de landelijke koepelorganisatie ZijActief Nederland (voorheen Katholieke Plattelandsvrouwen Nederland). ZijActief Limburg richtte zich steeds meer op de leefbaarheid van het platteland. In 2006 werd ZijActief Limburg losgekoppeld van de landelijke koepel en fungeert sindsdien als zelfstandige vereniging.

Archief

In 1946, zestien jaar na de oprichting, kreeg de Boerinnenbond een eigen bestuur. Tot die tijd werd de bond integraal en direct vanuit de LLTB bestuurd. Over de periode 1930-1945 zijn daardoor in dit archief nauwelijks stukken te vinden. Het archief bestaat uit statuten en reglementen, stukken van het hoofdbestuur (vergaderstukken, correspondentie), stukken betreffende de kringen, de afdelingen, de leden, het personeel en de financiën, stukken met betrekking tot scholing (cursussen, vormings- en studiedagen), kadervorming, werkgroepen en contacten met en vertegenwoordiging in andere organisaties, diverse projecten en documentatie (onder meer krantenknipsels en drukwerk).

2.1.2 Lokale en regionale afdelingen

2.1.2.1 Agrarische ondernemers

EAN_1207

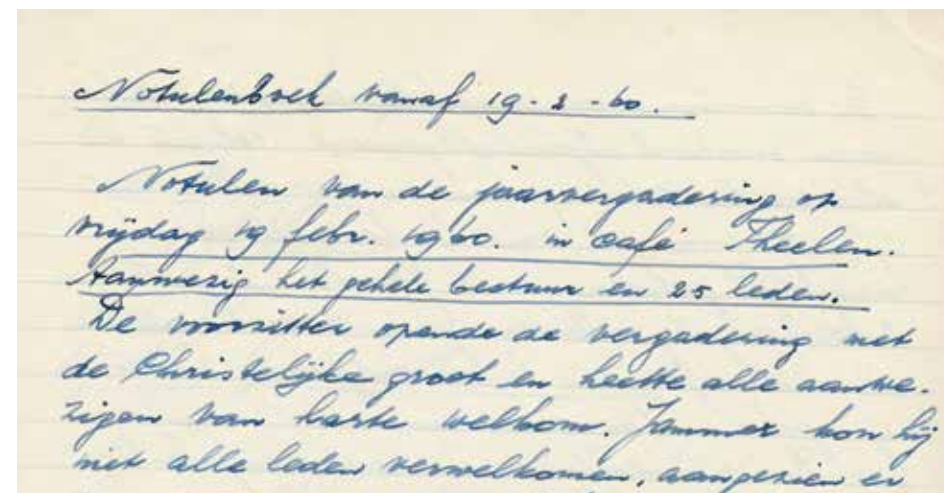
Coöperatieve Pluimveehoudersvereniging GA, voorheen Eievereniging Sint-Antonius te Lomm

Datering: 1952-1968 (1997)

Omvang: 0,12 meter

Wanneer de Coöperatieve Eievereniging Sint-Antonius te Lomm werd opgericht, is niet bekend, maar op 27 december 1952 werd (volgens de vroegst bewaarde notulen) een nieuw bestuur gekozen. Waarschijnlijk is in 1960 de naam gewijzigd in Coöperatieve Pluimveehoudersvereniging GA.

Op de vergadering van 14 februari 1968 besloot de Pluimveehouderskring Oost-Maaskant, aangesloten bij de Centrale Venlose Veilingvereniging, tot centralisatie en opheffing van de afdelingen, te weten Afferden, Arcen, Belfeld, Blerick-Boekend, Blerick-Hout, Heijen, Lomm, Middelaar, Milsbeek, Ottersum, Velden en Well-Halve Maan. Well-Dorp ging voortaan als centrale kringafdeling fungeren. Op 25 juli 1968 fuseerden de Coöperatieve Roermondse Eiermijn en de Sectie Eieren van de Coöperatieve Venlose Veilingvereniging tot de Coöperatieve

Traditioneel openen de vergaderingen van katholieke verenigingen met een 'Christelijke groet'.

[SHCL, EAN_1207 doosnr. 1]

Afzetvereniging voor Eieren Roveco ('Roermond-Venlo Combinatie'), die tot 1981 heeft bestaan.

Archief

Het archief bestaat uit notulen van bestuurs- en ledenvergaderingen (1952-1963), een ledenregister van de afdeling Well-Dorp, een kasboek en bankafschriften (tot 1997).

EAN_0847

Limburgse Bond van Bijenhouders van de LLTB, afdeling Meerssen

Datering: 1936-1975

Omvang: 0,12 meter

Op zondag 29 november 1936 werd in de RK Landbouwschool te Meerssen de oprichtingsvergadering gehouden van de afdeling Meerssen van de Bond van Bijenhouders [EAN_1264] van de LLTB. Reeds op 9 augustus van dat jaar waren door diverse toekomstige leden 63 bijenvolken 'naar de Belgische hei gebracht' (waarschijnlijk de Mechelse Heide). De afdeling werd in 1975 opgeheven. Gedurende de gehele periode was J.M. Peters, directeur van de RK Lagere Landbouwschool te Meerssen [EAN_0839], secretaris.

Vgl. EAN_0448.

Briefhoofd (1955). [SHCL, EAN_0847 inv.nr. 13]

Archief

Het archief bestaat uit cahiers met de notulen van de bestuurs- en ledenvergaderingen en de jaarverslagen (1936-1959), ledenlijsten, cahiers met 'suikerlijsten' (bestelde hoeveelheid suiker door de leden) en contributielijsten, leveringslijsten van accijnsvrije suiker, ingekomen stukken van de Bond van Bijenhouders van de LLTB, ingekomen stukken en facturen van NV (Electrische) Honingzemerij 'Het Zuiden' te Boxtel (vgl. EAN_0448), een kasboek en kladschriftjes met aantekeningen over diverse onderwerpen.

EAN_1132

LLTB-afdeling Grathem

Datering: 1896-1901; 1924-1997

Omvang: 0,75 meter

Op 11 december 1896 werden tijdens een door Gedeputeerde Staten opgeroepen vergadering in Weert de statuten gewijzigd van de Maatschappij van Landbouw in Limburg (vgl. EAN_1074), voorloper van de Limburgsche Landbouwbond en later de LLTB. Er werd tevens een commissie benoemd die de vorming van een afdeling Weert moest voorbereiden. Tot lid van het voorlopig bestuur werd P. Snickers uit Grathem benoemd. Hij deed tijdens de vergadering een oproep aan de inwoners van de gemeente Grathem om zich als lid van de Maatschappij aan te melden. Daaraan gaven 37 personen gehoor: de burgemeester, een wethouder, twee raadsleden, de gemeenteontvanger en 32 boeren. Op 20 december 1896 werd de eerste vergadering gehouden van de onderafdeling Grathem, die zich noemde Landbouw Casino van Grathem. Op 17 januari 1897 werden de reglementen vastgesteld. Vanaf 1973 vonden er gezamenlijke vergaderingen plaats van de afdelingen Beegden-Heel [EAN_1129] en Grathem. In 1979 gingen ze samenwerken in de Coöperatieve aan- en verkoopvereniging (CAV) West-Maas BA. Deze CAV ging in 1986 deel uitmaken van de in Baexem gevestigde CAV 'De Rheydt' (vgl. EAN_1124), waartoe ook de CAV's Baexem en Kelpen-Oler toetraden (vgl. EAN_1000).

Archief

Het archief bestaat onder meer uit statuten, notulen van bestuursvergaderingen (beginnend in 1936) en van de algemene ledenvergaderingen (de jaren 1902-1923 ontbreken; 1924 sluit aan op 1901), jaarverslagen (1962-1977), ledenadministratie

Uitsnede van de blauwdruk van het ontwerp van een nieuw magazijn van het landbouwdepot in Grathem. [SHCL, EAN_1132 inv.nr. 23]

(1928-1979), stukken betreffende de contributieafdracht en andere financiële administratie, accountantsrapporten (1932-1985), notariële akten, stukken betreffende het magazijn (onder andere bouwtekeningen) en stukken met betrekking tot diverse onderwerpen (onder meer de Stichting Jachtbelangen Grathem en de feestrede van voormalig secretaris Herman Schreurs bij gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de afdeling).

2.1.2.1 Plattelandsvrouwen

Enkele kringen en lokale afdelingen van de Boerinnenbond / Limburgse Vrouwenbeweging [EAN_1241] hebben hun archief overgedragen aan het SHCL. De kringen werden gevormd uit de afdelingen in een bepaalde regio en ondersteunden de afdelingen bij het samenstellen van hun programma. Ook werden gezamenlijke activiteiten georganiseerd. De voorzitters van de kringen hadden zitting in het hoofdbestuur van de provinciale organisatie. In 2001 werden de kringen van de LVB, die vanaf dat moment ZijActief ging heten, opnieuw ingedeeld en werden de bestaande kringen opgeheven.

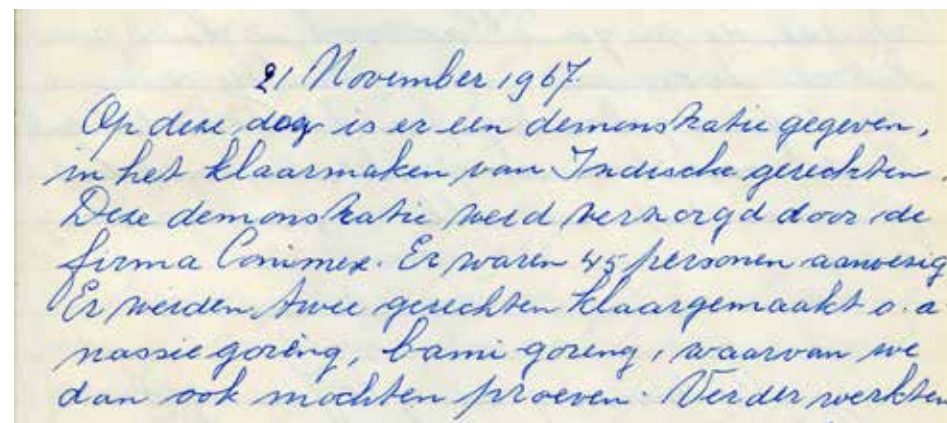
EAN_1252

Boerinnenbond Sint-Agatha Melick

Datering: 1951-1971

Omvang: 0,12 meter

Het is niet bekend wanneer de boerinnenbond Sint-Agatha uit Melick is opgericht,

De vergadernotulen van lokale verenigingen kunnen een interessante kijk geven op de geschiedenis. De kennismaking in Nederland (en Limburg) met de Indische keuken dateert al van ver terug in de koloniale geschiedenis, maar het zelf Indisch koken door de 'Hollandse' huisvrouw heeft misschien pas in de jaren 1960 een vlucht gekregen, onder andere dankzij demonstraties voor vrouwenverenigingen door een firma als Conimex. Overigens werden de dames tijdens deze demonstratie ook getraakteerd op een glas bier van Heineken. [SHCL, EAN_1252 inv.nr. 1]

maar in de Limburger Koerier van 21 maart 1936 werd aangekondigd dat op zondag 21 maart (halvasten) en maandag 22 maart de vereniging in het patronaat van Melick een toneelavond zou geven. Op het programma stonden het drama 'Terug tot God' en de klucht 'Lapper Crispijn', 'afgewisseld door voordrachten en zangpartijen'. Blijkens de notulenboeken heeft Sint-Agatha zeker tot 1971 bestaan.

Archief

Het archief bestaat uit notulenboeken.

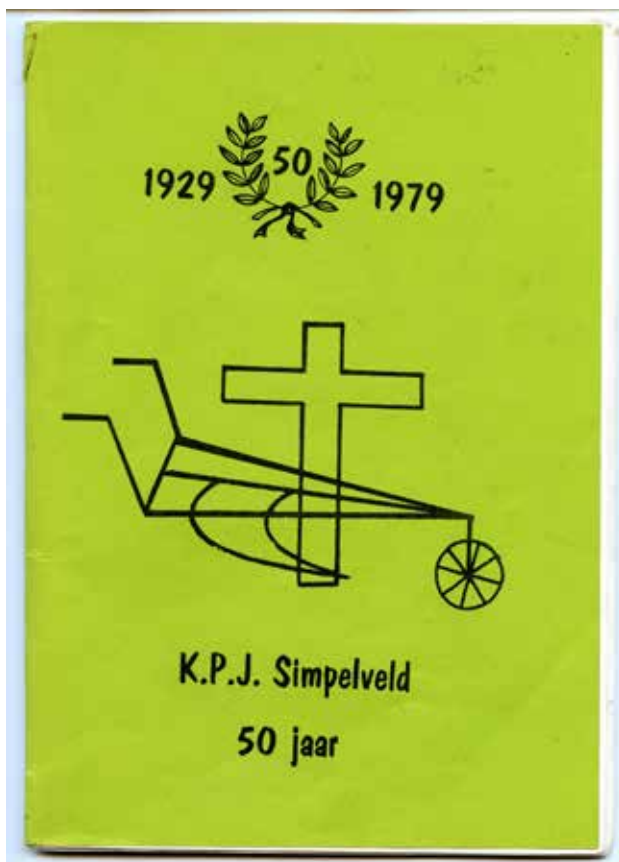
2.1.2.2 Plattelandsjeugd

EAN_0900

Katholieke Plattelandsjongeren (KPJ), afdeling Simpelveld, en voorgangers

Datering: 1937-1979

Omvang: 0,12 meter

Kruis en Ploeg, duidelijke symbolen voor een vereniging van katholieke plattelandsjongeren.
[SHCL, EAN_0900 inv.nr. 8]

In 1929 werd de afdeling Simpelveld van de Jonge Boeren Tuinders Bond (JBTB) opgericht. De vereniging bloeide: 'sportwedstrijden, droppings, uitstapjes, toneel, excursies, muziek, cursussen en andere activiteiten kwamen er aan de lopende band, veelal in voorbeeldige samenwerking met de meisjesbeweging Limburg, afdeling Simpelveld', aldus een brochure uit 1979. Deze 'meisjesbeweging' betreft de RK Boerinnenbond St.-Brigida, die in 1937 was opgericht.

Archief

Het archief bestaat uit notulenregisters van de RK Boerinnenbond St.-Brigida (1937-1967) en van de RK Vereniging van Jonge Boeren (1950-1976), een ledenlijst van de Boerinnenbond (1947-1959) en een brochure uit 1979, uitgebracht bij gelegenheid van het gouden jubileum.

2.2 Arbeidersbeweging

EAN_0060

Katholieke Arbeidersbeweging Limburg (KAB Limburg) en rechtsvoorgangers

Datering: 1898-1964(-1966)

Omvang: 10,62 meter

Op 6 mei 1900 richtten acht plaatselijke katholieke volksbonden en werkliedenverenigingen de koepelorganisatie Limburgsche Roomsche Katholieke Volksbond op, die zich ten doel stelde de 'handhaving der katholieke beginselen op godsdienstig en maatschappelijk gebied en bevordering der zedelijke en stoffelijke belangen van den Limburgschen ambachtslieden en arbeiders'. De betreffende organisaties waren tussen 1875 en 1900 gesticht; in volgorde van oprichting ging het om verenigingen in Vaals, Venlo, Maastricht, Roermond, Kerkrade, Bleijerheide, Gulpen [EAN_0048] en Heerlen. Daarvóór bestond er reeds een in 1892 opgerichte afdeling van de in 1888 gestichte Nederlandsche Roomsche Katholieke Volksbond, die zich óók Limburgsche Roomsche Katholieke Volksbond noemde (maar feitelijk de voorloper was van de op 1 februari 1900 opgerichte RK Volksbond Maastricht). In 1911 ontstond uit de fusie met de RK Mijnwerkersverenigingen (vgl. EAN_0065) de Limburgsche Roomsche Katholieke Werkliedenbond (St.-Joseph), waarbij lokale Werkliedenverenigingen waren aangesloten. Destijds richtten ook de middenstanders, die aangesloten waren bij de Volksbond, een eigen bond op: de RK Limburgsche Middenstandsbond [EAN_0467].

Op 13 oktober 1924 werd het landelijke Roomsche Katholieke Werkliedenverbond (RKWV) opgericht, als voortzetting van de Federatie der Diocesane RK Volks- en Werkliedenbonden en het Bureau voor de RK Vakorganisatie. De Limburgsche Volksbond was gelieerd aan het RKWV.

Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog werd de nationaalsocialist Hendrik Jan Woudenberg door rijkscommissaris Seyss-Inquart aangesteld als commissaris van het RKWV. Daarop verboden de bisschoppen feitelijk het lidmaatschap. Het RKWV stroomde leeg. Op 12 augustus 1941 hief Woudenberg de bond op (vgl. EAN_0076).

In 1945 kwam de Katholieke Arbeidersbeweging (KAB) tot stand. Anders dan het vooroorlogse RKWV was de KAB sterk gecentraliseerd en kreeg de godsdienstig-zedelijke en culturele belangenbehartiging een zwaarder accent. In de eerste naoorlogse jaren was het streven gericht op maatschappelijke consensus en

Affiche ter aankondiging van de gouden jubileumviering van de KAB in Gennepe. Interessant is de (zekere) rangorde die binnen het erecomité is aangebracht. [SHCL, EAN_0060 inv.nr. 537]

overbrugging van sociaaleconomische belangentegenstellingen. Vergroting van de nationale productie stond voorop. Uit onvrede over de hieruit voortvloeiende politiek van loonmatiging liep het aantal leden terug. Op 1 januari 1964 hield de KAB op te bestaan als gevolg van de herstructurering tot één vakcentrale voor alle katholieke werknemers in het Nederlands Katholiek Vakverbond (NKV) [EAN_0836]. De vakbonden waren niet langer per beroepsgroep maar per bedrijfstak georganiseerd.

Archief

Het archief van de Volksbond bestaat onder meer uit statuten, correspondentie, jaarverslagen, stukken met betrekking tot de organisatie, ledenadministratie en stukken betreffende het contact met gelieerde instellingen (bijvoorbeeld Credo Pugno [EAN_0059]) en externe organisaties. Het archief van de KAB heeft een soortgelijke structuur maar is uitgebreider en bevat meer stukken betreffende het contact met de regionale en plaatselijke afdelingen, met gelieerde instellingen, zoals de Katholieke Arbeiders Jeugdbeweging (KAJ) (vgl. EAN_0471, EAN_0923, EAN_1280) en de Katholieke Arbeiders Vrouwenbeweging (KAV) [EAN_0643], en met andere belangenorganisaties, overheidsinstellingen enzovoort. Van enkele vooroorlogse plaatselijke werkliedenverenigingen zijn de (kleine) archieven gedeponereerd, te weten Beesel, Gulpen, Heerlen, Koningsbosch, Maastricht, Nuth en Venlo. Ook het uitgebreide archief van de (naoorlogse) Centrale Maastricht maakt deel uit van de collectie.

EAN_0076

Het Nederlandsche Arbeidsfront (NAF), gewest Limburg

Datering: 1942-1943

Omvang: 0,12 meter

Op 1 mei 1942 richtte rijkscommissaris Seyss-Inquart per decreet het Nederlandsche Arbeidsfront (NAF) op. Deze nationaalsocialistische vakcentrale, onder leiding van Hendrik Jan Woudenberg, verving alle bestaande vakverenigingen (vgl. EAN_0060). De bezittingen en vermogens van de opgeheven bonden kwamen in handen van het NAF. Dat stelde zich tot taak 'alle Nederlanders die door eigen arbeid geheel of gedeeltelijk in hun levensonderhoud voorzien, samen te brengen, te verzorgen, hen op te voeden tot wederzijds begrip voor hun economische belangen, alsmede voor hun sociale en culturele behoeften en bij de bevrediging van deze behoeften medewerking te verlenen'.

De inzet van de bezetter om van het NAF een brede vakbeweging te maken, en daarmee de Nazi-ideologie acceptabel te maken, bleef zonder succes. Van de gezamenlijke 700.000 vakbondsleden vóór 1 mei 1942 maakte nog geen 15 procent de overstap naar het NAF.

Op landelijk niveau waren er diverse afdelingen, zoals de afdelingen vorming, vrouwen, jeugd en propaganda. Ook waren er zeventien bedrijfstakgroepen, waaron-

H A

Maandrapport van den Sociaal Voorman

JUNI : Reg.Nr.L 120-113

Naam van het "Betrieb"? Coop. "De Ster"

Adres: Volkeplein 2 Maastricht

Naam van den "Betriebsführer"? G. Frijns

Hoe is de stemming der "Gefolgschaft" ten opzichte van het N.A.F.? slecht

Hooveel leden der "Gefolgschaft" zijn lid van het N.A.F.? 4

Hooveel hebben zich in de afgelopen maand aangesloten bij het N.A.F.? geen

Welke bezwaren hebben de ongeorganiseerden tegen het lidmaatschap?
Katholiek principe.

De Sociale Voorman van het NAF gaf in maandrapporten weer hoe in bedrijven de stemming onder de werknemers (het Gefolgschaft) tegenover het NAF was. [SHCL, EAN_0076 doosnr. 1]

der steen, cement, glas en keramiek, mijnbouw, bouwnijverheid en verpleging.

Archief

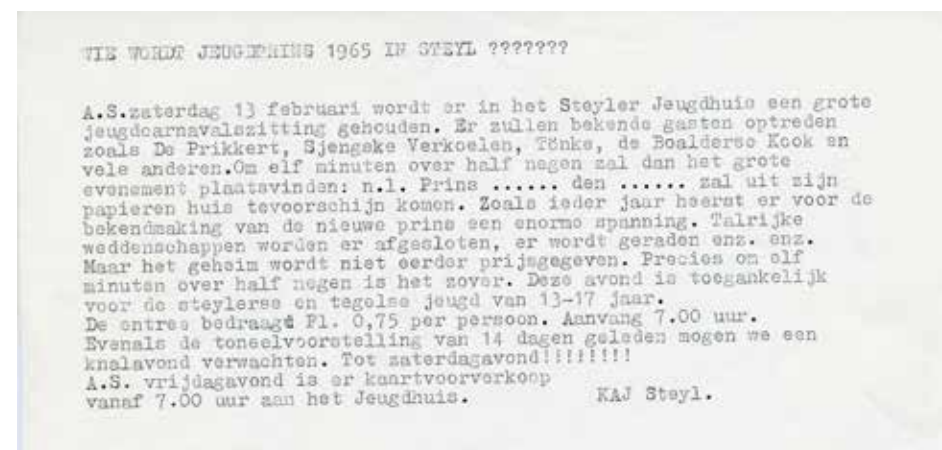
Het kleine en fragmentarisch bewaard gebleven archief van het gewest Limburg bestaat voornamelijk uit wekelijkse dan wel maandelijkse rapporten van de plaatselijke kantoren en van de bedrijfsgroepen, verslagen van bijeenkomsten van sociale voormannen en van plaatselijke leiders, en correspondentie van het plaatselijk kantoor Margraten aan het provinciaal bureau in Heerlen.

EAN_0471

Katholieke Arbeidersjeugd (KAJ) te Steyl

Datering: 1958-1966
Omvang: 0,04 meter

De Katholieke Arbeidersjeugd (KAJ) werd, net als de Vrouwelijke Katholieke Arbeiders Jeugd (VKAJ), in 1945 opgericht. De beweging kwam voort uit vijf vooroorlogse diocesane jongerenorganisaties: De Jonge Werkman (bisdommen

Op 13 februari 1965, nog vóór dat later dat jaar de KAJ en de VKAJ, de katholieke verenigingen van jongens respectievelijk meisjes, fuseerden tot de Katholieke Werkende Jongeren (KWJ), nodigde de KAJ te Steyl de jeugd uit Steyl en Tegelen, dus jongens én meisjes, uit om de uitroeping van de jeugdprins carnaval bij te wonen. In de praktijk waren de werelden van de jongens en meisjes waarschijnlijk al lang niet meer zo gescheiden. [SHCL, EAN_0471 inv.nr. 3]

Roermond, Breda, Den Bosch en Utrecht) en de Sint Josef Gezellenverenigingen in het bisdom Haarlem. De eerste afdeling van De Jonge Werkman was in 1912 in Heerlen opgericht door aalmoezenier van sociale werken Henri Poels [DOC_0001; EAN_0520]. In Limburg richtte Poels in 1931 ook de Katholieke Arbeiders Meisjesvereniging (KAMV) op, een jaar later gewijzigd in Katholieke Arbeiders Jeugd Vereeniging (KAJV) en in 1945 heropgericht als VKAJ. De KAJ, waarvan de leden kajotters werden genoemd, was te beschouwen als de standsorganisatie van de jonge, ongehuwde katholieke arbeiders (vgl. EAN_0060). Haar slogan luidde 'vorming door actie'. In 1965 gingen de KAJ en VKAJ samen verder als Katholieke Werkende Jongeren (KWJ). De KAJ kende lokale afdelingen, waaronder Steyl en Gulpen [EAN_1280].

NB Het (landelijk) archief van de KWJ en zijn voorgangers bevindt zich in het Katholiek Documentatie Centrum (KDC) te Nijmegen.

Archief

Het archief bestaat uit notulenboeken van de ledenvergaderingen, met tevens de jaarverslagen, stukken betreffende diverse activiteiten en een ledenlijst.

2.3 Mijnwerkersbonden

EAN_0065

Algemeene Bond van Christelijke Mijnwerkers in Nederland [ABCM] (1907-1926) en de Nederlandse Katholieke Mijnwerkersbond [NKMB] (1926-1975)

Datering: 1907-1975

Omvang: 54,62 meter

In 1903 telde de omgeving van Kerkrade acht lokale katholieke mijnwerkersverenigingen. Op initiatief van mgr. Willem Hubert Nolens (1860-1931), docent aan Rolduc en van 1896 tot aan zijn dood lid van de Tweede Kamer, werden in 1903 de krachten gebundeld door oprichting van de Centrale Bond van Rooms Katholieke Mijnwerkersverenigingen (vgl. EAN_0060). Deze bond heeft evenwel geen vuist kunnen maken. In 1907 werd naar Duits voorbeeld een interconfessionele vakbond opgericht: de Algemeene Bond van Christelijke Mijnwerkers in Nederland (ABCM). Ruime tijd later, in 1926, werd deze omgezet in een katholieke vakvereniging: de Nederlandsche RK Mijnwerkersbond (NRKMB). In 1941, tijdens de bezetting, hief de NRKMB zich op. In 1944 werd hij heropgericht om drie jaar later door te gaan onder de naam Nederlandse Katholieke Mijnwerkersbond (NKMB). In 1958 telde de bond 40.000 leden. Er kwamen elf kringraden, gevormd door plaatselijke afdelingen, en 26 bedrijfsraden, gelieerd aan de diverse mijnzetels, inclusief de chemische bedrijven, andere nevenbedrijven en een instituut als het Fonds voor Sociale Instellingen (FSI) [RHCL 17.26-16; 17.45; 17.50]. Op nationaal niveau was de NKMB in tal van gremia een gesprekspartner, en ook op internationaal vlak, bijvoorbeeld in de Europese Gemeenschap van Kolen en Staal (EGKS), voorloper van de EEG / EU. Tot 1971 was Frans Dohmen (1910-1991) [EAN_0696] voorzitter van de NKMB. Een jaar later – praktisch alle mijnen waren al gesloten – fuseerde de bond met een aantal andere katholieke vakverenigingen tot de Industriebond-NKV, een van de voorlopers van de huidige FNV-Bondgenoten (vgl. EAN_1237).

Archief

De hoeveelheid archivalia van de ABCM en de NRKMB is beperkt, doordat bijna alle vooroorlogse stukken ontbreken. Het naoorlogse archief van de NKMB is daarentegen omvangrijk. Het archief bestaat onder andere uit statuten, huis-houdelijke reglementen, liquidaties, correspondentie, circulaires, vlugschriften

Afgevaardigden van de katholieke Progressieve Surinaamse Volkspartij (PSV) op bezoek bij de NKMB in april 1948. Vooraan, tussen twee onderwijzeressen, NKMB-voorzitter Frans Dohmen. Daarachter NKMB-penningmeester Jacques Goebbels en een (andere) vertegenwoordiger van de PSV. De PSV was in 1946 opgericht door de uit Kerkrade afkomstige redemptorist Jozef Weidmann (1899-1963). [Fotocollectie SHCL, DOC_0045, K 2658]

en jaarverslagen. Ook zijn er stukken betreffende onderwerpen als organisatie, geestelijke adviseurs, financiën, bezittingen, personeelsbeleid en huisvesting bewaard gebleven, evenals bescheiden over de verschillende districten, kringraden, afdelingen, bedrijfsraden, kernen en bedrijfsafdelingen. Daarnaast uiteenlopende archivalia over de leden en de taken van de NKMB. Tevens zijn er stukken over de deelneming van de NKMB in andere organisaties en de contacten met andere nationale en internationale instellingen en organisaties. Het archief bevat ook documentatie. Van het ledenbestand van de NKMB bestaat een index.

EAN_0584

Algemeene Nederlandsche Mijnwerkersbond (ANMB) (1909-1951), Algemene Nederlandse Bedrijfsbond (in de) Mijnindustrie (ANBM) (1951-1969) en Bedrijfs-Unie voor de Mijnindustrie (BUM) (1944-1954)

Naar deze foto te oordelen werd reeds snel na de oprichting van de ANMB in 1909 een afdeling in Kaalheide in het leven geroepen. [Fotocollectie SHCL, EAN_0584]

Datering: 1906-1969 (-1979)

Omvang: 14 meter

Op zondag 22 augustus 1909 werd in Heerlen de Algemeene Nederlandsche Mijnwerkersbond (ANMB) opgericht. De socialistische bond opereerde binnen de structuur van het op 1 januari 1906 opgerichte Nederlands Verbond van Vakverenigingen (NVV). Een groot deel van de ANMB-leden was van niet-Limburgse herkomst. De ANMB streefde in zekere zin op twee fronten. Enerzijds streefde de bond naar verbetering van de materiële positie van de mijnwerkers, anderzijds werd getracht de overheersende positie van de christelijke (later katholieke) mijnwerkersbond te doorbreken. In 1920 telde de bond 3.800 leden. Na een groei tot vijfduizend leden in 1933, daalde het ledental naar 2.600 in 1940. Tijdens de Tweede Wereldoorlog bleef de bond actief. Pas aan het eind van de oorlog staakte de ANMB zijn activiteiten.

Gelijk na de bevrijding van Zuid-Limburg in 1944 gingen de ANMB, de Nederlandse Katholieke Mijnwerkers Bond (NKMB) [EAN_0065] en de Protestants

Christelijke Mijnwerkers Bond (PCMB) onder de vlag van de Raad van Vakcentrales (RVV) samenwerken in de Bedrijfs-Unie voor de Mijnindustrie (BUM). In 1954 kwam er een einde aan deze samenwerking tussen confessionelen en socialisten. Het Bisschoppelijk Mandement van dat jaar verbood katholieken min of meer het lidmaatschap van of de samenwerking met socialistische organisaties.

Intussen was in het kader van de Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie (PBO) (vgl. EAN_0602) een reorganisatie van de NVV-bonden doorgevoerd door de instelling van een aantal zogenaamde Bedrijfsbonden. De ANMB paste zich aan de nieuwe structuur aan en noemde zich vanaf 1 januari 1951 de Algemene Nederlandse Bedrijfsbond (in de) Mijnindustrie (ANBM). Vanwege de mijnsluitingen besloot de ANBM per 1 januari 1970 te fuseren met de Algemene Bedrijfsgroepen Centrale (ABC). Op 1 januari 1972 ontstond, door het samengaan van de ABC, de Algemene Bedrijfsbond in de Kleding en Textiel De Eendracht en de Algemene Bedrijfsbond voor de Metaal- en Elektrotechnische Industrie, de Industriebond NVV. Het werk in de Bedrijfsgroep Mijnindustrie ABC ging nog door tot 31 december 1974, toen met de sluiting van de mijn Oranje Nassau I de Limburgse mijnindustrie definitief tot het verleden behoorde.

Zie ook EAN_0082.

Archief

Het archief bevat voornamelijk stukken van na de Tweede Wereldoorlog en bestaat onder meer uit statuten, vergaderstukken, boekhouding, correspondentie, ledenadministratie, stukken betreffende contacten (nationaal en internationaal) met andere vakbonden en organisaties binnen het mijnbedrijf, met overheidsinstellingen en met semipublieke organen, het bondsblad *De Werker*, pamfletten en stukken over pensioenen, gezondheid (onder andere silicose) en veiligheid.

EAN_0688

ANMB / ANBM- afdeling Schaesberg

Datering: 1915-1927; 1957-1967

Omvang: 0,04 meter

Uit het archief valt op te maken dat er tussen 1915 en 1967 in Schaesberg een afdeling is geweest van de ANMB / ANBM.

De ontwerper en maker van deze vlag met een strak gestileerd silhouet van de mijnindustrie zijn onbekend. Linksboven staat het embleem van de ANMB: een monnik (verwijzend naar de Middeleeuwse mijnbouw in het Wormdal door de abdij van Rolduc) met een mijnlamp. Voor zich houdt hij een schild met daarop twee andere mijnattributen: een hamer en een houweel, traditioneel gekruist afgebeeld (vgl. volgende afbeelding). [Vaandelcollectie SHCL]

Archief

Het archief bestaat uit een notulenboek (1915-1925) met de verslagen van de huis-houdelijke vergaderingen, jaarvergaderingen en jaarverslagen, en een notulenboek (1957-1967) van de bestuursvergaderingen.

EAN_0082

Vakbondsjeugdcommissie van de Algemene Nederlandse Mijnwerkersbond

Datering: 1932-1938

Omvang: 0,12 meter

De Algemene Nederlandse Mijnwerkersbond (ANMB) [EAN_0584] heeft een aantal jaren een jeugdafdeling gekend. In 1932 was er (volgens het archief) een

In het katholieke verenigingsleven gingen propaganda en feesten prima samen. Linksboven het embleem van de ANMB (vgl. vorige afbeelding). [SHCL, EAN_008 inv.nr. 5]

Vakbondsjeugdcommissie, die in de loop van 1933 haar naam lijkt te hebben gewijzigd in 'Vakbondsjeugdwerk' of kortweg 'Vakbondsjeugd'. In 1935 werd het hoogste aantal leden bereikt (414).

De activiteiten van de Vakbondsjeugd bestonden uit excursies en fietstochten, het uitbrengen van brochures, het verzorgen van cursussen en het houden van toeneelavonden. In 1935 werd bijna de helft van het budget van 1.000 gulden besteed aan feestavonden. Centrale plek van bijeenkomst was 'Ons Huis' aan de Valkenburgerweg in Heerlen.

Archief

Het archief bestaat uit agenda's, notulen en verslagen (1934-1935), een financieel overzicht over het jaar 1935, stukken betreffende de verandering van het ledenbestand (1935-1938), stukken over een driedaagse reis naar Luxemburg in augustus 1937, en stukken betreffende cursussen, activiteiten en wervingsacties.

Ledenvergadering van de PCVBM (ca. 1955). [Fotocollectie SHCL, DOC_0045, K 2184]

EAN_0721

Protestants Christelijke Vereniging van Beambten werkzaam bij het Mijnbedrijf (PCVBM) te Heerlen

Datering: 1930-1975

Omvang: 14 meter

In het jubileumnummer van het verenigingsorgaan *De Mijnbeambte*, uitgegeven bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan in 1955 van de Protestants Christelijke Vereniging van Beambten werkzaam bij het Mijnbedrijf (PCVBM), bracht oud-voorzitter F.A. Kraaijeveld in herinnering wat de aanleiding was geweest voor de oprichting op 8 december 1930, namelijk het feit dat 'de Vereniging van Staatsmijnbeambten, die een algemeen karakter droeg, bij besluit harer leden van 2 mei 1930, tot liquidatie had besloten. Gevolg hiervan was de oprichting van specifiek R.K. organisaties. Uiteraard behoorden de niet-katholieke beambten daarin niet thuis en waren deze, wilden zij enig recht van medespreken hebben in beambtenaangelegenheden, genoodzaakt zich afzonderlijk te organiseren.

Alhoewel relatief weinig in aantal leden, werd onze organisatie door de beide R.K. organisaties volledig erkend en in allerlei gemeenschappelijke acties betrokken'.

De PCVBM was aangesloten bij het Christelijke Nationaal Vakverbond (CNV). Na de laatste mijnsluiting (1974) heeft de vereniging zich per 1 februari 1975 opgeheven. Het bestuur adviseerde de driehonderd leden toe te treden tot de Unie BHP [EAN_0827].

Vgl. EAN_0719 en EAN_0762.

Archief

Het archief bestaat onder meer uit statuten, notulen van de bestuursvergaderingen, jaarverslagen, correspondentie, stukken met betrekking tot de ziekenkas, pensioenen en spaarregelingen, stukken betreffende het Beambtenfonds voor het Mijnbedrijf (BMF) [RHCL 17.42; vgl. EAN_1329], de Bedrijfsvereniging voor de Mijnindustrie, de Mijnindustrieraad (MIR) [RHCL, 07.Z01], het Bedrijfschap voor de Steenkolenmijnen, het Internationaal Verbond van Christelijke Organisaties van Bedienden, Technici, Werkmeesters, Hoger Personeel en Vertegenwoordigers, het Algemeen Mijnwerkers Fonds (vgl. EAN_0800), de Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg (GSL) [EAN_0702], de ondernemingsraden van diverse mijnen, meerdere commissies, onder andere de Silicose Commissie (1961) en de Bijzondere Commissie Spreidings- en Stimuleringsbeleid (1973), de Sociaal Economische Raad (SER), het ministerie van Economische Zaken en het ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid, het Provinciaal Opbouworgaan Limburg (POL) [EAN_0936] en Jeugd- en Vormingscentrum Stichting Oud-Poelgeest. Verder *De Mijnbeambte* en *Vereenigingsmededelingen* (periodieken van de PCVBM), stukken met betrekking tot werving in het buitenland en een verslag uit 1969 van een oriëntatieris naar Marokko door Hafid Latafi, Ben Aissa en Leo Malherbe, medewerkers van de Limburgse Immigratie Stichting (LIS) [EAN_0992].

2.4 Andere vakverenigingen en vakbonden

EAN_0007

Sint-Lambertus Katholieke Bond van Werknemers in het Kleding- en Textielbedrijf, voorheen Nederlandse Katholieke Kleding- en Textielarbeidersbond Sint-Lambertus, daarvoor Nederlandse RK Textielarbeidersbond Sint-Lambertus, afdeling Weert

Deze vlag van de afdeling Weert van RK Textielarbeidersbond werd vervaardigd door de dominicanessen van Bethanië in Venlo. Op de achtergrond de Sint-Martinuskerk van Weert. Onder de banderol is een schietspoel, attribuut van de textielwerkers, afgebeeld. De vlag zou in 1950 in gebruik zijn genomen. De naam van de werknemersvereniging luidde toen niet meer Textielarbeidersbond, maar misschien werd die naam wel nog kortheidshalve gebruikt. [Vaandelcollectie SHCL]

Datering: 1945-1972

Omvang: 0,37 meter

In 1910 werden de Nederlandsche RK Textielarbeidersbond Sint-Lambertus en de RK Naaisters- en Kleermakersbond Sint-Gerardus Majella opgericht. Beide organisaties fuseerden in 1948 tot de Nederlandse Katholieke Kleding- en Textielarbeidersbond Sint-Lambertus. Vanaf 1964 heette de organisatie Sint-Lambertus Katholieke Bond van Werknemers in het Kleding- en Textielbedrijf. Na de oorlog maakte de bond deel uit van de Nederlandse Katholieke Arbeidersbeweging (KAB) (vgl. EAN_0060). Volgens het vaandel van de afdeling Weert werd deze in 1937 opgericht. Samen met de Nederlandse Katholieke Mijnwerkersbond [EAN_0065], de katholieke bond van werknemers in het metaal- en het elek-

tronisch bedrijf en aanverwante bedrijven (vgl. EAN_0469) en de Nederlandse Katholieke Bond van Werknemers in Industriële Bedrijven Sint-Willibrordus (vgl. EAN_0470) fuseerde de bond op 1 januari 1972 tot de Industriebond van het Nederlands Katholiek Verbond (NKV) (vgl. EAN_0570).

NB Het archief van Nederlandse Katholieke Kleding- en Textielarbeidersbond St.-Lambertus is ondergebracht bij het Katholiek Documentatie Centrum te Nijmegen.

Archief

Het archief bestaat uit tabellarische kasboeken.

EAN_0469

Katholieke bond van werknemers in het metaal- en het elektrotechnisch bedrijf en aanverwante bedrijven, voorheen Nederlandse Katholieke Metaalbewerkerbond Sint-Eloy, afdeling Tegelen

Datering: 1896-1946

Omvang: 0,12 meter

In het Jaarboekje 1907 van het in 1902 opgerichte Nederlandsch RK Metaalbewerker-Secretariaat staat een afdeling Tegelen vermeld. Deze afdeling was het jaar daarvoor opgericht. In 1910 was de afdeling lid van de Limburgsche RK Volksbond (met sinds 1904 een afdeling in Tegelen), de latere Limburgsche RK Werkliedenbond [EAN_0060], en telde 39 leden. In dat jaar wijzigde het Metaalbewerker-Secretariaat zijn naam in de Nederlandsche Rooms-Katholieke Metaalbewerkerbond Sint-Eloy. Deze bond, na de Tweede Wereldoorlog deel uitmakend van de Katholieke Arbeidersbeweging (KAB) (vgl. EAN_0060), werd in 1961 voortgezet als de katholieke bond van werknemers in het metaal- en het elektrotechnisch bedrijf en aanverwante bedrijven. Op 1 januari 1972 is deze bond (en daarmee de afdeling), samen met de Katholieke Bond van Werknemers(sters) in de Industriële Bedrijven Sint-Willibrordus (vgl. EAN_0470), de Katholieke Bond van Werknemers in het Kleding- en Textielbedrijf Sint-Lambertus (vgl. EAN_0007) en de Nederlandse Katholieke Mijnwerkersbond [EAN_0065], opgegaan in de Industriebond NKV (vgl. EAN_0836).

Van de afdeling Tegelen van Sint Eloy bestaat geen vlag (meer), maar wel van de afdeling Venray. [VAANDELCOLLECTIE SHCL]

Archief

Het archief bestaat uit het notulenboek van de bestuursvergaderingen, het notulenboek van de ledenvergaderingen, met tevens de jaarverslagen, en correspondentie.

EAN_0614

Nederlandse Katholieke Bond van Werknemers(sters) in Industriële Bedrijven Sint-Willibrordus, district Zuid, voorheen Ned. RK Fabrieksarbeiders(sters) bond Sint-Willibrordus

Datering: 1934-1968

Omvang: 6,37 meter

Op 17 oktober 1911 werd de Ned. RK Fabrieks-, Haven- en Transportarbeidersbond St.-Willibrordus opgericht. Op 23 december 1917 werd de naam veranderd in Ned. RK Fabrieksarbeiders (sters) Bond Sint-Willibrordus (vgl. EAN_0088, EAN_0590). Op 1 januari 1923 ging de RK Bond van Glas- en Aardewerkers God

Groepsfoto bij gelegenheid van het 25-jarig jubileum van de (Maastrichtse) RK Bond van Glas- en Aardewerkers God en ons Recht, die in 1923 opging in Sint-Willibrordus. Opvallend is dat ook twee vrouwen (en zo te zien geen 'echtenotes van') deel uitmaakten van het gezelschap. [Fotocollectie SHCL, DOC_0045, G0532]

en ons Recht (vgl. EAN_0590) op in Sint-Willibrordus. In 1953 wijzigde de naam in Katholieke Bond van Werknemers(sters) in Industriële Bedrijven Sint-Willibrordus. Het archief betreft het district Zuid. Op 1 januari 1972 is deze bond, samen met de katholieke bond van werknemers in het metaal- en het elektrotechnisch bedrijf en in aanverwante bedrijven Sint-Eloy (vgl. EAN_0469), de Katholieke Bond van Werknemers in het Kleding- en Textielbedrijf Sint-Lambertus (vgl. EAN_0007) en de Nederlandse Katholieke Mijnwerkersbond [EAN_0065], opgegaan in de Industriebond NKV (vgl. EAN_0836; EAN_1229).

NB Het archief van de Nederlandse Katholieke Bond van werknemers(sters) in Industriële Bedrijven Sint-Willibrordus berust bij het Katholiek Documentatie Centrum te Nijmegen.

Archief

De inventaris van het archief is verdeeld in een aantal rubrieken: 'plaatselijke afdelingen' (correspondentie), 'organisatie, contributie en propaganda', 'kadervorming en kaderscholing' en 'arbeidsvoorwaarden' (algemeen en per individueel bedrijf).

Verder bevat het archief de gedeponeerde archieven van de bestuursleden, met name van Chrit Gijzen. Diens archief bestaat voor een groot deel uit stukken betreffende zijn betrokkenheid bij maatschappelijke organisaties, zoals (het District Maastricht van) het Limburgs Thuisfront (vgl. EAN_1179). Verder nog stukken met betrekking tot de Katholieke Arbeidersbeweging (KAB) [EAN_0060].

EAN_0776

Katholieke Bond van Overheidspersoneel (KABO), afdeling Ons Limburg te Heerlen

Datering: 1955-1975

Omvang: 0,25 meter

In 1957 vierde de KABO zijn vijftigjarig bestaan. Het gouden jubileum werd twee jaar later extra luister bijgezet met een reis naar Rome, waaraan bijna driehonderd KABO-leden deelnamen. Op 27 mei werd de paus tijdens een audiëntie een gouden miskelk aangeboden. Vervolgens zou hij de kelk aan een missionaris schenken. [SHCL, EAN_0776 doosnr. 2]

Tijdens een op 24 februari 1955 gehouden bijeenkomst van woningopzichters van bij Ons Limburg [EAN_0687] aangesloten woningverenigingen werd uiteengezet dat Ons Limburg ervoor koos om binnen de KABO (Katholieke Bond van Overheidspersoneel) een eigen afdeling op te richten, omdat 'juist in deze organisatie alle medewerkers in de volkshuisvesting zijn onder te brengen'. Op 12 april werd het bestuur van de afdeling samengesteld en op 17 mei volgde de eerste bestuursvergadering.

NB In 1975 werd de naam, met behoud van de afkorting KABO, gewijzigd in Katholieke Bond van personeel in de sectoren Overheid, Volksgezondheid, Maatschappelijk Welzijn en Sociale Werkvoorziening.

Archief

Het archief bestaat uit notulen van bestuurs- en algemene ledenvergaderingen, een enkel jaarverslag, stukken betreffende de bestuurssamenstelling, salarissen, vakantietoelagen, pensioenen, de rechtspositie, cao's, de ondernemingsraad, de ledenadministratie, en ten slotte afleveringen van KABO-mededelingen.

2.5 Overige Organisaties

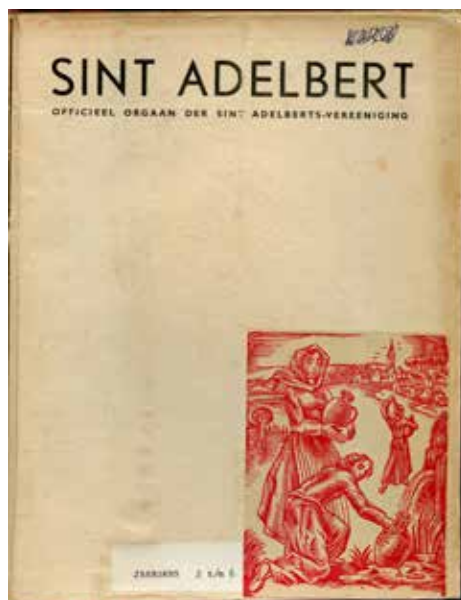
EAN_0806

Diocesane afdeling van de St.-Adelbert-Vereniging (in het bisdom) Roermond

Datering: 1946-1969

Omvang: 0,62 meter

Op 10 december 1934 vond de oprichting plaats van de standsorganisatie St.-Adelberts-Vereeniging (later St.-Adelbert-Vereniging), die 'zich stellende op katholieke grondslag, die personen groepeerde die door hun maatschappelijke functie [beoefenen van intellectueel-culturele beroepen, hogere overheidsfunctionarissen, hogere leidinggevende personen in het economisch of maatschappelijk leven], ontwikkeling, cultuur en beschaving geacht kunnen worden te behoren tot wat men noemt de leidende stand ofwel St. Adelbertstand'. Het doel was om de katholieke belangen in het algemeen en die van de 'St. Adelbertstand' in het bijzonder te behartigen en bevorderen, met name 'de godsdienstig-zedelijke, culturele en maatschappelijke belangen van haar leden'. De in Utrecht gevestigde vereniging

Omslag van de vroegste jaargangen van het blad van de Sint-Adelbertsvereniging. Adelbert was een metgezel van de H. Willibrordus op diens missiereis vanuit Ierland in de Lage Landen. Adelbert overleed rond 740 en werd begraven in Egmond. Later werden zijn stoffelijke resten overgebracht naar een nieuwe, nabijgelegen abdij. Uit de lege grafkuil welde een geneeskrachtige bron op. [SHCL, Bibliotheekcollectie]

bestond uit plaatselijke en diocesane afdelingen (gevormd door de voorzitters en secretarissen van de plaatselijke afdelingen). De Diocesane afdeling (in het bisdom) Roermond (te beschouwen als de afdeling Limburg) is waarschijnlijk in 1934 of 1935 opgericht.

Archief

Het archief bestaat uit statuten van de landelijke vereniging, notulen van de vergaderingen van het dagelijks en het diocesaan bestuur, notulen van de vergaderingen van het landelijk hoofdbestuur, van de vergaderingen van het hoofdbestuur met de diocesane afdelingen en van de algemene vergaderingen (de Landelijke Centrale), correspondentie en circulaire (met name betreffende het landelijk bestuur en de lokale afdelingen), briefwisseling met provinciale instellingen als de Volkshogeschool Geerlingshof [EAN_0706], het Provinciaal Opbouworgaan Limburg (POL) [EAN_0936] en de Diocesane Commissie van Samenwerking [EAN_0804], en overige correspondentie.

3. Werkgeversverenigingen en middenstandsorganisaties

EAN_1064

Coöperatieve Melkinrichtingen en Zuivelfabrieken De Mijnstreek en Omgeving GA te Heerlen en Brunssum

Datering: (1919) 1942-1977 (1996)

Omvang: 0,25 meter

Op 28 maart 1921 werd Melkinrichting De Mijnstreek opgericht. De naamloze vennootschap met vestigingen in Brunssum en Heerlen stond onder directie van Max Schreurs. In 1941 werd de NV geliquideerd en omgezet in de Coöperatieve Melkinrichtingen en Zuivelfabrieken 'De Mijnstreek en Omgeving' GA Heerlen-

Het bestuur van de Coöperatieve Melkinrichtingen en Zuivelfabrieken De Mijnstreek en Omgeving (ca. 1961-1962). Vooraan v.l.n.r.: ondervoorzitter J. Snijders (Wijnandsrade), voorzitter J. Dortu (Merkelbeek), directeur (per 25 mei 1961) J. Schreurs (Brunssum) en bestuurslid G. Vaessen. Staand v.l.n.r. de bestuursleden Ant. Janssen (Holset), Alf. Kallen (Rimburg), Ant. Crijns (Cortenbach), Jo Drummen (Klimmen), Jef van der Linden (Eyserhof) en Emile Kallen (Wittem). [Fotocollectie SHCL, DOC_0045, K 6562]

Brunssum' [GA = Gewijzigde Aansprakelijkheid]. De directie was vanaf 25 mei 1961 in handen van Jos Schreurs [EAN_1114], de zoon van Max Schreurs. De fabriek in Heerlen werd in 1951 vervangen door nieuwbouw naar een ontwerp van de architecten Frits Peutz en Piet Kramer. In 1965 sloot de fabriek in Brunssum. De NV is in 1971 gefuseerd met Sibema (Sittard-Beek-Maastricht) [EAN_0732] en het in Eindhoven gevestigde Campina. Alleen de merknaam Campina bleef bestaan. Het fabrieksgebouw in Heerlen werd gesloopt.

Archief

In het archief bevinden zich stukken met betrekking tot de oprichting en liquidatie van de NV Melkinrichting De Mijnstreek, jaarverslagen en notulen van de Coöperatieve Melkinrichtingen en Zuivelfabrieken De Mijnstreek en Omgeving, statutenwijzigingen, stukken betreffende de samenwerking tussen Zuid-Limburgse zuivelcoöperaties, stukken over de (opeenvolgende) verenigingen van directeuren van de zuivelcoöperaties in Zuid-Nederland, tafelredes, brochures en krantenknipsels.

EAN_0702

Vereniging De Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg (GSL), voorheen Vereeniging tot behartiging van de belangen der Limburgsche Mijnindustrie te Heerlen

Datering: 1904-1975

Omvang: 181 meter

In 1904 werd de Vereeniging tot behartiging van de belangen der Limburgsche Mijnindustrie opgericht, met als doel 'de gemeenschappelijke belangen van de particuliere steenkolenmijnen in de provincie Limburg te bevorderen'. De stichting was een reactie op de Mijnwet van 1903, die het staatstoezicht op de mijnen aanscherpte. De particuliere mijneigenaren vreesden door een toename van de regelgeving op kosten te worden gejaagd en te worden geconfronteerd met een slechtere concurrentiepositie op de internationale kolenmarkt. Allengs verruimde de belangenbehartiging zich tot vrijwel alle aspecten van de kolenindustrie. Maar ook buiten het mijnbedrijf nam de vereniging een positie in. Er werd een groot aantal subsidies verstrekt aan culturele en sociale instellingen. In 1949 verbreedde de doelstelling zich tot de 'Nederlandse Steenkolenmijn-Industrie' (dus niet enkel

MODEL C.
Staatsmijnen in Limburg.

Opgave van het netto-inkomen over de afgelopen maand der Ambonezen, die verzorging genieten vanwege het "Commissariaat van Ambonezenzorg".
(In te zenden in duplo aan het Secretariaat Gezamenlijke Steenkolenmijnen)

Werknummer (evtl.: bedrijf)	Naam en voorletter	Netto inkomen volgens loonafrekening
		November '56

Het omvangrijke archief van GSL bevat veel meer informatie dan alleen over de mijnen in strikte zin. Hier een voorbeeld. Van 1956 tot 1970 bestond er een Commissariaat van Ambonezenzorg, vallend onder het Ministerie van Maatschappelijk Werk (vanaf 1966 Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk), met als taak 'de huisvesting en de maatschappelijke verzorging van hier te lande in woonoorden en woonwijken verblijvende Ambonezen'. Ambonezen (Molukkers) die na de Tweede Wereldoorlog tijdens de politionele acties / Indonesische onafhankelijkheidsstrijd als militair in het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger hadden gevochten kwamen na de Indonesische onafhankelijkheid met hun gezinnen naar Nederland. Het idee (de belofte) van een tijdelijk verblijf bleek een illusie. De integratie van de Ambonese bevolking werd een pijnlijk dossier voor de Nederlandse overheid. Het Commissariaat had blijkbaar bemoeienis met de werkplaatsen voor Molukkers in de mijnen. [SHCL, EAN_0702 inv.nr. 4037].

de particuliere mijnen) en veranderde de naam van de vereniging in De Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg (GSL).

Archief

Het archief van GSL en zijn rechtsvoorganger is chronologisch geordend en opgedeeld in een groot aantal rubrieken, variërend van 'woningbouw' tot 'beroepsziekten', en van 'grensverkeer' tot 'geologie'. Een alfabetische lijst van de rubrieken geeft een eerste indruk van de rijkdom van dit archief. Ook van de vele commissies die in de zeventig jaar van de belangenvereniging in het leven zijn geroepen is archief bewaard gebleven. Het archief is een *fundgrube*, niet alleen voor onderzoekers naar de mijngeschiedenis in strikte zin, maar ook voor belangstellenden in de sociale geschiedenis van Limburg in de twintigste eeuw in brede zin.

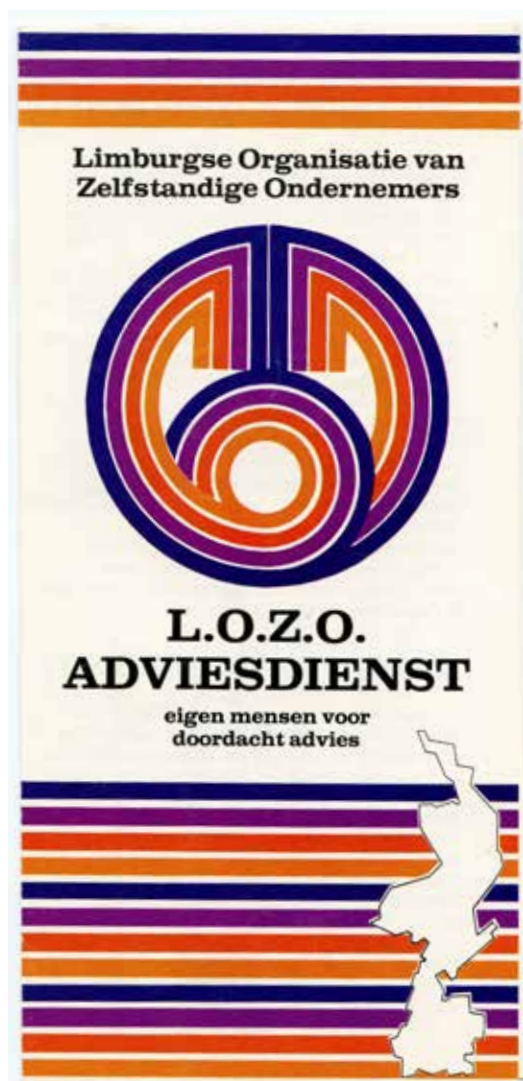

EAN_0467

Limburgse Organisatie van Zelfstandige Ondernemers (LOZO), voorheen Katholieke Limburgse Middenstandsbond (KLMB) en aanverwante archieven

Datering: 1913-1990

Omvang: 173 meter

Voorlichtingsbrochure (ca. 1985). [SHCL, EAN_0467 doosnr. 2, map F 1].

Op 10 maart 1913 vond de oprichting plaats van de Rooms-Katholieke Limburgse Middenstandsbond, de provinciale koepel van lokale middenstandsverenigingen. Drie jaar later volgde de stichting van een onderafdeling, genaamd Bureau van Advies voor Handeldrijvende en Industriële Middenstand in de Provincie Limburg. Bij de statutenwijziging van 1930 luidde de naam van de vereniging voluit Vereeniging Rooms-Katholieke Limburgsche Middenstand, Bond van Rooms-Katholieke Vereenigingen van den Handeldrijvenden en Industriëlen Middenstand in het Bisdom Roermond. Bij de volgende statutenwijziging in 1938 veranderde de naam in Katholieke Limburgse Middenstandsbond (KLMB). Van 1928 tot 1961 was Jan Koops voorzitter van de KLMB. Hij vertegenwoordigde de Nederlandse en de Limburgse katholieke middenstandsorganisaties in tal van gremia. Ook Herman Sips [EAN_0042] en Jef Winckers [EAN_0309] hebben deel uitgemaakt van het bestuur. In 1961, het jaar dat een bedrijfsconsulentendienst werd opgericht, werd ook (en vanaf 1968 waarschijnlijk exclusief) de naam Limburgse Organisatie van Zelfstandige Ondernemers (LOZO) gebezigd. In 2004 wijzigde de naam in MKB-Limburg. In 2012 verhuisde de organisatie naar het Ondernemersplein Limburg in Roermond.

Archief

De collectie bestaat uit: a) het archief van MKLB en LOZO, gevormd door 1) het Bestuursarchief en 2) het Bureau-archief betreffende de uitvoerende werkzaamheden; b) het archief van het Bureau van Advies voor Handeldrijvende en Industriële Middenstand in de Provincie Limburg, eveneens bestaande uit een Bestuursarchief en een Bureau-archief (voornamelijk briefwisseling); c) het archief van voorzitter J.A. Koops, bestaande uit door hem ontvangen of opgemaakte stukken; d) het archief van stukken ontvangen of opgemaakt door Limburgse bestuursleden of functionarissen van de Nederlandse Rooms-Katholieke Middenstandsbond; e) het archief van de in 1929 opgerichte RK Limburgsche Molenaars- en Meelhandelarenbond St.-Bernard; f) het archief van de middenstandsvereniging Schinnen (1946-1983); g) het archief van de Stichting Voorlichting Midden- en Kleinbedrijf Limburg (1967-1978); h) stukken behorend tot het archief van de Structuurcommissie voor het Midden- en Kleinbedrijf Limburg (1966-1981).

Briefhoofd. [SHCL, EAN_1324 doosnr. 1].

EAN_1324

Gewest Limburg van de Nederlandse RK Bond van Glazeniers en Glas in lood bedrijven

Datering: 1947-1961

Omvang: 0,37 meter

Naast het behartigen van de algemene belangen van de leden, probeerde de in 1938 opgerichte Nederlandse Katholieke Bond van Glazeniers-, Glas in lood- en Glasbewerkingsbedrijven (Kath. GGG) ongewenste concurrentie te voorkomen en minimumprijzen vast te stellen. In 1956 telde de Bond 43 leden. Elf ervan kwamen uit Limburg. Die vormden een eigen gewest: Gewest Limburg van de Nederlandse RK Bond van Glazeniers en Glas in lood bedrijven (dus zonder glasbewerkingsbedrijven). Etienne Flos uit Steyl [EAN_1323] was secretaris van het gewest. J. Heijnen uit Swalmen, van de firma Heijnen-Vermij (St. Marcus), was penningmeester van de landelijke en waarschijnlijk ook de gewestelijke bond. In 1960 besloot de bond zijn activiteiten voorlopig te staken. Vermoedelijk was dit de voorbode van een definitieve opheffing. Besprekingen over aansluiting bij de Nederlandse Bond voor het Glasbewerkings-, Glazeniers- en Glas in Lood Bedrijf (BVG) lijken geen vruchten te hebben afgeworpen. Vermoedelijk hebben leden van de opgeheven katholieke bond zich op persoonlijke titel bij de BVG aangesloten.

Archief

Het archief omvat zowel stukken van de landelijke bond als van het gewest Limburg, waarschijnlijk ontvangen en opgemaakt door de secretaris en de penningmeester, en bestaat uit statuten en reglementen, notulen van de ledenvergaderingen, circulaire, correspondentie, stukken betreffende het vestigingsbeleid en de

arbeidsvoorwaarden, stukken met betrekking tot scholing, rekeningen en andere financiële stukken, ledenlijsten en stukken betreffende de betaling van contributie, stukken van aanverwante organisaties (bijvoorbeeld de Federatie van Glasambachten) en stukken met betrekking tot de fusiebesprekingen met BVG.

EAN_0944

Nederlands Verbond van Ondernemers in het Bouwbedrijf (NVOB), afdeling Mijnstreek, en voorgangers

Datering: 1927-1985

Omvang: 2,12 meter

Het Nederlands Verbond van Ondernemers in het Bouwbedrijf (NVOB) ontstond in 1975 uit een fusie van het Algemeen Verbond Ondernemers Bouwnijverheid (AVOB) en de Nederlandse Aannemers- en Patroonsbond (NAPB).

Het AVOB was ontstaan door een fusie in 1969 van de Nederlandse Katholieke Aannemers- en Patroonsbond (NKAPB) en de Nederlandse Christelijke Aannemersbond (NCAB). De NKAPB was in 1949 voortgekomen uit de in 1918 opgerichte Nederlandsche RK Bond van Bouwpatroons (NRKBB, later NKBB), die te beschouwen is als een afsplitsing van de in 1895 gestichte Nederlandsche Aannemersbond (NAB). In 1926 werd de afdeling Heerlen en Omstreken van de NRKBB opgericht. In 1930 werd ze omgedoopt tot de afdeling Mijnstreek.

De NAPB was in 1935 ontstaan uit een fusie van de NAB en de (vóór 1909 opgerichte) Patroonsbond voor de Bouwbedrijven.

In 2002 fuseerde het NVOB met VG Bouw (Vereniging Grootbedrijf Bouwnijverheid) tot BouwNed, dat vervolgens in 2004 met een aantal andere organisaties (Algemeen Verbond Bouwbedrijf (AVBB), VIANED, Bolegbo-vok en vocBetonbouw) fuseerde tot Bouwend Nederland ('vereniging van bouw- en infrabedrijven'). Op 16 november 2020 werd de belangenvereniging het predicaat 'Koninklijk' toegekend.

In 2016 zijn de Limburgse afdelingen van Bouwend Nederland geïntegreerd.

Archief

Het archief bestaat uit notulen van de ledenvergaderingen (inclusief jaarverslagen, agenda's en bijlagen) (1927-1968), presentielijsten van de ledenvergaderingen, notulen van de bestuursvergaderingen (1952-1969), briefwisseling met de leden

Briefhoofd 1971. [SHCL, EAN_0944 doosnr. 6, omslag nr. 12].

(alfabetisch geordend) en andere correspondentie (bijvoorbeeld met de Stichting Bouwnijverheid, het landelijk hoofdbestuur en de 'Culturele Kern' van de afdeling). Verder onder meer stukken met betrekking tot de (cao-)lonen, 'jongerencontact', de Regionale Commissie van Toezicht op de Aannemerscursus te Heerlen uitgaande van de Raad van Bestuur van het Bouwbedrijf, de Regionale Commissie Vakopleidingen Bouwbedrijf in de Mijnstreek, de Stichting tot Behartiging van de Samenwerking in het Bouwbedrijf (BSB), notulen van ledenvergadering van NVOB Gewest Limburg (1976-1979) en van de 'gespreksgroep architecten en aannemers in Limburg' (1967-1973), een enquête gehouden onder Zuid-Limburgse aannemersbedrijven naar de omzet in de jaren 1964-1966, het AVOB-ledenbulletin (en voorgangers), stukken betreffende onderzoeken, onder andere naar de 'geregistreerde pendel van mannen naar het buitenland' (1962-1965) en naar misstanden in het bouwbedrijf, circulaire's en krantenknipsels.

4. Samenwerkingsverbanden en uitvoeringsorganen van werkgevers, werknemers en overheid

EAN_0605

NV Economisch-Technologisch Instituut (in) Limburg (ETIL)

Datering: (1929-)1932-1970

Omvang: 84 meter

Omstreeks 1930 was de economische toekomst van Limburg onderwerp van debat. Prof. dr. ir. Henri Gelissen (Venlo, 1895 - Wassenaar, 1982), de latere minister van Economische Zaken, lanceerde het idee om in Limburg een instituut op te richten dat 'speciaal de aandacht zou schenken aan de bevordering van de vestiging van nieuwe industrieën'. Op 17 december 1931 passeerde de stichtingsakte

Het initiatief tot oprichting van ETIL kwam van Henri Gelissen, hier tweede van rechts. In 1925 richtte Gelissen de Electrochemische Industrie (ECI) te Roermond op, waarvan hij de eerste vijf jaar de directeur was. [Fotocollectie SHCL, DOC_0045, G 1221]

van NV Economisch Technologisch Instituut in Limburg (ETIL). ETIL vond navolging in andere provincies.

In 1975 veranderde de doelstelling van ETIL (sinds een paar jaar Economisch Technologisch Instituut Limburg; zonder 'in'). Het werkterrein beperkte zich tot onderzoek. Het werd feitelijk het provinciale sociaaleconomisch planbureau; tussen 1979 en 1999 verscheen jaarlijks de *Limburgse Sociaal Economische Verkenning*. Halverwege de jaren 1980 volgde een reorganisatie en werd ingezet op commercialisering van het instituut: ETIL ontwikkelde zich tot een marktgericht economisch onderzoeks- en adviesbureau. In 1999 werd ETIL (al enkele jaren werd de afkorting E,til gebruikt) overgenomen door de Universiteit Maastricht. In 2010 verzelfstandigde ETIL weer en maakt sindsdien als 'Etil research group' deel uit van de IBS groep.

Zie ook EAN_0456.

NB Het archief van Henri Gelissen bevindt zich in het Nationaal Archief te Den Haag.

Archief

Het archief over de periode 1932-1939 wordt gevormd door een groot aantal naar onderwerp verdeelde dossiers, die zowel betrekking hebben op de eigen organisatie als op diverse takken van industrie. De periode 1940-1970 bestaat uit een deel met 'onderwerpmappen' en een deel met 'opbergmappen', die vooral betrekking hebben op externe contacten, zoals met het provinciaal bestuur, de Provinciale Planologische Dienst [DOC_0095; RHCL 04.10], het ministerie van Economische Zaken, Kamers van Koophandel etc. Een ander deel van het archief bestaat uit door ETIL uitgevoerde enquêtes. Verder nog enkele retroacta (1929-1931).

EAN_0804

Diocesane Commissie van Samenwerking in het bisdom Roermond en opvolgers; tevens de Katholieke Centrale Limburg (KCL)

Datering: 1928-1993

Omvang: 3,37 meter

In 1928 richtten de LLTB [EAN_1244], de Limburgsche RK Werkgeversvereniging, de Limburgsche RK Middenstandsbond [EAN_0467] en de Limburgsche RK Werkliedenbond [EAN_0060] de Diocesane Commissie van Samenwerking in het bisdom Roermond op. De Commissie fungeerde tot 1939 onder voorzitterschap van hoofdaalmoezenier Henri Poels [DOC_0001; EAN_0520]. Zijn opvolger Karel Roncken [EAN_0641] bekleedde die post tot 1964. Tijdens de bezetting was de Commissie opgeheven (vgl. EAN_0001). De Commissie fungeerde als koepel van de katholieke standsorganisaties in het bisdom. Naast de bevordering van het gezamenlijk optreden van die standsorganisaties, stelde de Commissie zich in algemene zin de behartiging van de godsdienstige, zedelijke, culturele en sociaal-economische belangen ten doel.

In 1946 richtten Karel Roncken, mede als lasthebber van negen organisaties, en Aloys Geuljans, burgemeester van Roermond en voorzitter van de Culturele Raad Limburg [EAN_1004], de Katholieke Centrale Limburg (KCL) op. De KCL,

Briefhoofd (1947). [SHCL, EAN_0804 inv.nr. 2].

opererend onder de Diocesane Commissie van Samenwerking, overkoepelde de katholieke sociale, maatschappelijke, charitatieve en culturele organisaties in de provincie (de presentielijst van de algemene vergadering van 1949 vermeldt 56 instellingen). De KCL, die tot 1962 heeft gefungeerd, stond aan de wieg van het Diocesaan Sociaal-Caritatief Centrum (DSCC) [EAN_0805].

De hierboven geschetste structuur zorgde voor een versterking van de katholieke zuil. Bijgevolg betekende de afkalving van die zuil in de jaren 1960 en 1970 ook de neergang van de Diocesane Commissie van Samenwerking. De Commissie, ooit de kroon op de katholieke zuil, raakte in een identiteitscrisis. De koepel, per 1 januari 1971 de Limburgse Commissie van Samenwerking geheten, maakte een transitie door tot een centrum van ontmoeting en debat. Van 1965 tot 1973 organiseerde ze in Rolduc de Limburgse Studiedagen.

In 1978 werd de Commissie voortgezet als Limburgse Gespreksgroep Katholieken Bedrijfsleven. In 1989 wijzigde de naam in Werkverband Katholieken in Maatschappelijke Organisaties en Aalmoezeniers van Sociale Werken. In 1992 hief het Werkverband zich op.

Archief

In het archief bevinden zich onder andere vergaderstukken, financiële stukken, stukken betreffende de koepelorganisaties zelf, plaatselijke comités en commissies; standpuntbepalingen in actuele (sociale) kwesties, correspondentie met eigen en andere instellingen, en stukken met betrekking tot de organisatie van de Limburgse Studiedagen.

5. Instellingen van medische en sociale zorg

5.1 Medische en psychische zorg

EAN_0611

RK Vereniging Het Limburgse Groene Kruis

Datering: 1910-1996

Omvang: 100 meter

Het Groene Kruis was een vereniging die zich toelegde op wijkverpleging ('kruiswerk'). Op 6 december 1909 werd in Susteren de eerste Groene-Kruisvereniging in Limburg opgericht. Op 15 januari 1910 vond de oprichting plaats van de provinciale vereniging. Belangrijkste initiatiefnemer was Charles Ruijs de Beerenbrouck (vgl. EAN_0670, EAN_0957). Hij werd ook de eerste voorzitter. In 1923 kreeg de provinciale vereniging nieuwe statuten, waarin de katholieke grondslag werd benadrukt. De Rooms-Katholieke Vereeniging Het Limburgsche Groene Kruis stelde zich ten doel 'het bevorderen van algemeene gezondheidsbelangen, daaronder begrepen de bestrijding der volksziekten, zooals de tuberculose, geslachtsziekte, kindersterfte enz., en in het bijzonder het verleenen van hulp en hulpmiddelen in geval van ziekte en ongevallen'. Daaraan werd toegevoegd dat 'al deze arbeid, met name ook de bestrijding der volksziekten, geschiedt ten bate van allen, zonder onderscheid en met eerbiediging van ieders overtuiging'. Het Limburgsche Groene Kruis maakte zowel deel uit van de Algemeene Vereeniging Het Groene Kruis als van de in 1923 opgerichte (en meer uitgesproken katholieke) Nationale Federatie het Wit-Gele Kruis. Inmiddels waren tal van lokale afdelingen opgericht. In 1920 waren het er 71 met in totaal 28.000 leden. Van die 71 afdelingen hadden er 44 één of meer wijkverpleegsters; 37 afdelingen hielden zich bezig met de bestrijding van tuberculose. In 1930 was ongeveer de helft van de Limburgse gezinnen aangesloten bij het Groene Kruis.

Tot 1945 waren de plaatselijke afdelingen autonome organisaties, die de provinciale vereniging vormden. In 1947 ging het Limburgse Groene Kruis fungeren als een werkorganisatie. In de Parklaan te Sittard kwam het eerste provinciaal bureau. In 1940 was, net vóór de Duitse inval, de provincie opgedeeld in acht districten. In 1948 werd de indeling in inmiddels negen districten (Venlo, Horst, Weert, Roermond, Sittard, Heerlen, Kerkrade, Gulpen, Maastricht) statutair vastgelegd. In de jaren 1960 werd het kruiswerk geprofessionaliseerd, hetgeen leidde tot een

Twee baby's op de weegschaal in het Groene-Kruisgebouw van Epen. Rechts wijkzuster Vitalis, een bekende verschijning in het Heuvelland (1950). [SHCL, Fotocollectie EAN_0611 inv. nr. 4027]

uitbreiding van de ambtelijke werkzaamheden. In 1967 werd een nieuw provinciaal kantoor geopend in de Kleine Steeg te Sittard. Tevens werden de districten opgeheven en gingen de 135 plaatselijke verenigingen op in 22 regionale en 'grootplaatselijke' verenigingen, Kruisorganisaties genoemd. Deze fuseerden in 1989 tot vijf districten: Noord-Limburg, Midden-Limburg, Westelijke Mijnstreek, Oostelijk Zuid-Limburg en Heuvelland. De koepelorganisatie Provinciaal Samenwerkingsverband stond als een raadgevend servicebureau de vijf autonome districtsorganisaties terzijde. De opheffing van het Provinciaal Samenwerkingsverband op 1 januari 1996 betekende het einde van het Limburgse Groene Kruis. De districtsorganisaties gingen opereren onder de naam 'Thuiszorg'.

Op landelijk niveau was het Groene Kruis in 1978 met het Nationale Wit-Gele Kruis en het Oranje-Groene Kruis (vgl. EAN_0790) gefuseerd tot de Nationale Kruisvereniging.

Vgl. EAN_0957; EAN_1072.

Archief

Het archief bestaat onder meer uit statuten, notulen en andere stukken van de algemene vergaderingen en van de vergaderingen van het hoofdbestuur, het dagelijks bestuur, de directie, de staf, overlegorganen, commissies en werkgroepen, correspondentie, stukken betreffende de zorg (onder andere de bestrijding van ziekten – bijvoorbeeld tuberculose en geslachtsziekten – en de bevordering van de lichamelijke en geestelijke volksgezondheid en ziektepreventie, gericht op bijvoorbeeld ‘sociale kinderhygiëne’ (vgl. EAN_1319) en voeding), stukken betreffende het contact met diverse diensten (zoals de Schoolartsdienst) en de consultatiebureaus, stukken met betrekking tot diverse opleidingen (bijvoorbeeld de RK School voor Maatschappelijk Werk [EAN_0717]), stukken betreffende de organisatie (en reorganisaties) en personeelszaken, stukken met betrekking tot het contact met de plaatselijke afdelingen, de regionale verenigingen en districten, stukken betreffende het contact met andere instanties binnen en buiten de zorg, financiële administratie, stukken met betrekking tot het vastgoedbeheer (zoals de wijkgebouwen) en stukken betreffende festiviteiten, waaronder jubileumvieringen en plechtige openingen.

EAN_0645

Vereniging Wijkverpleging van de Nederduitsch-Hervormde Gemeente te Heerlen

Datering: 1913-1973

Omvang: 1 meter

In 1912 richtte de kerkenraad van de Nederduitse Hervormde [Nederlandse Hervormde] Gemeente van Heerlen de vereniging Wijkverpleging der Nederduitsch-Hervormde Gemeente te Heerlen op. De vereniging stelde zich als doel ‘hulp der barmhartigheid te bieden, allereerst door verpleging van zieken, aan allen, zonder onderscheid van gezindten, doch in de eerste plaats aan de mijnwerkersbevolking’. In latere statuten ontbrak de laatste specificatie en werd het takenpakket nader toegelicht (onder meer omvattende kraamzorg, zorg voor het schoolkind en bestrijding van tuberculose en geslachtsziekten). Zeker vanaf 1936 huurde de vereniging het Wijkhuis in de Tempsstraat (tegenwoordig Coriovallumstraat). Rond 1950 werd een eigen pand betrokken aan de Deken Nicolayestraat.

Wijkzusters Antje Glas en Pietje Steenwinkel (ca. 1960). [SHCL, EAN_0645 inv.nr. 5]

De vereniging was aangesloten bij de in 1938 opgerichte Bond van Protestants-Christelijke Verenigingen voor Wijkverpleging in Nederland, beter bekend als het Oranje-Groene Kruis. In 1947 werd daarvan een Limburgse afdeling opgericht, gevestigd te Heerlen [EAN_0790].

Op 1 januari 1974 hief de vereniging zich op en fuseerde ze met de Katholieke Vereniging ‘Het Groene Kruis’ Heerlen [EAN_0840] tot de Vereniging ‘Het Groene Kruis’ Heerlen. Deze liet zich leiden door christelijke beginselen.

Archief

Het archief bestaat onder meer uit statuten en reglementen, notulen van bestuursvergaderingen, jaarverslagen, correspondentie, stukken met betrekking tot de leden, registers met de werkzaamheden van de wijkverpleegsters, stukken betreffende de bestrijding van tuberculose, financiële administratie, stukken met betrekking tot het personeel, huurcontracten en stukken betreffende het beheer van de bezittingen, stukken met betrekking tot het contact met de provinciale en landelijke koepelorganisaties en met andere instellingen, stukken betreffende de opheffing van de vereniging en het samengaan met de afdeling Heerlen van het Groene Kruis.

EAN_0957

RK Vereniging Moederschapszorg / Vroedvrouwenschool te Heerlen, later Kerkrade

Datering: 1909-2004

Omvang: 70 meter

In 1909 hield de Leidse vrouwenarts Clemens Meuleman (vgl. EAN_1319) een pleidooi voor de vestiging van een vroedvrouwenopleiding in het zuiden van het land. Hij kreeg bijval van priester-politicus Willem Nolens en politicus Charles Ruijs de Beerenbrouck (vgl. EAN_0611, EAN_0670), die tevens voorzitter was van het Limburgsche Ondersteuningsfonds (een verzekeringskas 'tegen geldelijke gevolgen van ziekte, kraam en overlijden'). Dit fonds zette zich in voor de oprichting van zowel een kweekschool voor vroedvrouwen in Maastricht als een provinciale afdeling van het Groene Kruis [EAN_0611]. Op 30 april 1909, al dan niet toevallig de geboortedag van prinses Juliana (in de ochtend geboren), werd de vereniging 'De Kweekschool voor Vroedvrouwen te Maastricht' opgericht, met als doel 'de opleiding van theoretisch en praktisch behoorlijk ontwikkelde vroedvrouwen en de bevordering van de verzorging van kraamvrouwen en hare kinderen'. De gemeenteraad van Maastricht kon het niet eens worden over een subsidie voor de school. De gemeenteraad van Heerlen was wel bereid een subsidie te verstrekken, op voorwaarde dat de school naar Heerlen kwam. Bij een statutenwijziging in 1911 werd 'Maastricht' vervangen door 'Heerlen'. De school werd gebouwd aan de Akerstraat, naar een ontwerp van Jan Stuyt. Tien jaar later (1923) bouwde Stuyt ook de nieuwe, monumentale school op de Hooghees. In dat jaar veranderde de naam in 'RK Vereeniging Moederschapszorg. De Kweekschool voor Vroedvrouwen te Heerlen'. Clemens Meuleman werd in 1911 benoemd tot geneesheer-directeur. Na diens onverwachte overlijden in 1932 werd Gerardus Johannes Lubbers (vgl. EAN_1319), tot zijn opvolger benoemd. Hij bleef tot 1953.

De vereniging kende (uiteindelijk) drie 'afdelingen': de Wilhelminaschool (onderwijs), de St.-Elisabethkliniek (verpleging) en Huize Hooghees ('tehuis voor de niet-gehuwde moeder en haar kind') (vgl. EAN_1258).

In 1991 verhuisde de vroedvrouwenschool naar het nieuwe Verloskundig Centrum aan de Wijngracht in Kerkrade. In 2004 volgde een verhuizing naar een nieuwbouw grenzend aan het Universitair Medisch Centrum Maastricht. In 2006 veranderde de naam in Academie Verloskunde Maastricht. Sinds 2009 maakt de Academie deel uit van Hogeschool Zuyd.

Een verpleegster van het Julianapaviljoen ontfermt zich over een couveusekindje. In het Julianapaviljoen van de Vroedvrouwenschool werden te vroeg geboren baby's verzorgd (1953). [Fotocollectie SHCL, EAN_0957_3735_00001]

Archief

Het archief bestaat onder meer uit statuten, correspondentie, jaarverslagen, beleidsplannen, notulen van de bestuursvergaderingen en verslagen van intern overleg, stukken opgemaakt of ontvangen door de directeur, stukken met betrekking tot de ledenverenigingen en -raad, stukken betreffende de huisvesting en inrichting, stukken met betrekking tot de diverse taken (onder andere onderwijs, verpleging en opvang van ongehuwde moeders en hun baby's), patiëntenadministratie, stukken betreffende de contacten met andere organisaties, stukken met betrekking tot het personeel en de studenten, financiële administratie, stukken betreffende jubilea, stukken met betrekking tot public relations, documentatie en een grote fotocollectie.

EAN_1181**Vincent van Gogh Instituut voor Geestelijke Gezondheid, daarvoor Psychiatrisch Centrum Venray, voorheen Sint-Servatius en Sint-Anna**

Datering: 1905-2005

Omvang: 148,47 meter

Op 27 mei 1907 opende in Venray het gesticht Sint-Servatius zijn deuren. De krankzinnigeninstelling voor mannen was gebouwd door de congregatie Broeders van Liefde uit Gent. Anders dan een traditionele 'bewaarplaats' voor geesteszieken, was Sint-Servatius een instituut gericht op behandeling en herstel van de patiënten. De op recente wetenschappelijke inzichten gebaseerde aanpak kwam ook tot uiting in de architectuur en de locatie van de instelling. Het uit afzonderlijke paviljoens samengestelde complex werd gebouwd in een open, bosrijke en rustige omgeving en was uitgerust met de modernste voorzieningen, zoals elektriciteit, centrale verwarming en warm en koud stromend water.

Een anischtkaart van Huize Sint-Servatius (ca. 1970). [SHCL, EAN_1181 inv.nr. 1790.

In 1908 begonnen de Zusters van Liefde met de bouw van een krankzinnigen-gesticht voor vrouwen: Sint-Anna.

In 1971 droegen de congregaties de leiding over aan leken. In 1976 fuseerden Sint-Servatius en Sint-Anna tot het Psychiatrisch Centrum Venray (PCV), om in 1992 verder te gaan onder de naam Vincent van Gogh Instituut voor Geestelijke Gezondheid. In 2003 werd de instelling onderdeel van de GGZ-groep Noord- en Midden-Limburg.

Archief

Het archief bestaat onder meer uit oprichtingsakten en statuten, jaarverslagen, correspondentie, financiële administratie, stukken betreffende de organisatie, de staf en hoofden van diensten (onder meer vergadernotulen), commissies en projectgroepen, paviljoens en afdelingen, behandelprocedures en therapieën, patiëntendossiers en -administratie, bouwtekeningen en documentatie.

EAN_0813**Vereniging Licht en Liefde en de Adriaan Moonen Stichting te Maastricht**

Datering: 1933-1994

Omvang: 1,62 meter

De in Maastricht gevestigde vereniging Licht en Liefde, Commissie voor Blindenzorg in Limburg stelde zich bij de oprichting in 1931 ten doel 'de behartiging der godsdienstige, zedelijke en maatschappelijke belangen der RK blinden en slechtzienden in het algemeen en het verleenen van bijstand aan de Afdeling Limburg van de Ned. RK Blindenbond 'Sint Odilia' in het bijzonder'. De vereniging trachtte dit doel onder meer te bereiken door het bevorderen van onderwijs voor blinden en slechtzienden, door werkverschaffing en door het regelen van huishoudelijke hulp en het verstrekken van hulpmiddelen. Er werden ook allerlei activiteiten ondernomen, waaronder (in samenwerking met Blindenbond Sint Odilia) bedevaarten naar Sweikhuizen (St-Odiliadevotie) en Lourdes.

In 1955 betrok de vereniging een pand aan de Prins Bisschopssingel in Maastricht, dat later Verzorgingstehuis Adriaan Moonen werd gedoopt. Adriaan Moonen (Uden, 1881 - Maastricht, 1958) was jarenlang de voorzitter van Licht en Liefde. De naar hem vernoemde stichting (Adriaan Moonen Stichting) wil 'de belangen van

Een bezoek van 'Limburgsche blinden' aan de kerk Kapel in 't Zand te Roermond. [SHCL, EAN_0813 doosnr. 1]

de ouderen, zowel in alsook buiten het verzorgingstehuis in samenwerking met hen vanuit de eigen opvattingen behartigen'.

Archief

Het archief bestaat onder meer uit statuten, notulen van bestuurs- en ledenvergaderingen, jaarverslagen, beleidsplannen en nota's, boekhoudkundige stukken en financiële overzichten, stukken met betrekking tot de huisvesting, stukken betreffende loononderhandelingen, foto's en glasnegatieven, afleveringen van *Blindenleven*: maandblad van de RK Blindenbond St. Odilia, een plakboek over een Lourdesreis en één met krantenknipsels over de Actie Draaiband in 1961 (die tweehonderd bandrecorders voor de Limburgse blinden opleverde), stukken met betrekking tot *De Band*: het gesproken weekblad en stukken betreffende de Katholieke Vereniging van Bejaardentehuizen.

5.2 Drankbestrijding

EAN_0386

Vereeniging Limburgsche Mariabond

Datering: 1906-1949

Omvang: 0,75 meter

In de tweede helft van de negentiende eeuw werd overmatig drankgebruik steeds meer als een ernstig maatschappelijk probleem gezien. Tal van organisaties van diverse pluimage zetten zich in voor het terugdringen en het liefst uitbannen van de alcoholconsumptie. Van katholieke zijde werd de aanzet tot de 'drankweer' gegeven door priester Alfons Ariëns (1860-1928), pionier van de katholieke arbeidersbeweging, die aan het eind van de negentiende eeuw in de industriestad Enschede als kapelaan werkzaam was. In ieder bisdom werd een zogenoemd

Groepsfoto gemaakt tijdens de 25-jarige jubileumviering in Roermond (1931). [SHCL, Fotocollectie EAN_0386]

Kruisverbond (vgl. EAN_0666) opgericht, met als 'vrouwelijke tegenhanger' een Mariavereniging. Als eerste beginsel hanteerde laatstgenoemde de opvatting dat 'de onthouding van sterke dranken – tenzij de geneesheer ze voorschrijft – voor iederen gewenscht is, wegens den nadeeligen invloed, die zij doorgaans op het lichaam, den geest en (of) de zeden uitoefenen'. Landelijk vielen de Kruisverbonden en Mariaverenigingen onder de koepel van de Rooms-Katholieke matigheidsbeweging Sobriëtas (vgl. EAN_0587, EAN_0670). Kruisverbond en Mariavereniging kenden een Jongens- respectievelijk Meisjesbond. Ook waren er 'Annaverenigingen' van ouders die plechtig beloofden 'hunne kinderen tot aan het 12e levensjaar op te voeden in onthouding van alle alcoholhoudende dranken (ook van bier en wijn), tenzij de geneesheer het gebruik daarvan voorschrijft' en 'geen alcoholhoudende dranken door hen in eene herberg te laten halen'. De Limburgse Mariavereniging (en Sint-Annavereniging) werd in 1906 opgericht. In de 42 jaar dat de Mariabond heeft gefungeerd werden 38 plaatselijke afdelingen opgericht (vgl. EAN_0665). Door een reorganisatie van Sobriëtas hielden Kruisverbond en Mariabond in 1948 op te bestaan. Ervoor in de plaats kwamen plaatselijke comités zonder scheiding van mannen en vrouwen.

Archief

Het archief bestaat uit statuten en reglementen, vergaderstukken, correspondentie, onder meer met de verschillende afdelingen en andere (diocesane) matigheidsinstellingen, en stukken met betrekking tot diverse activiteiten.

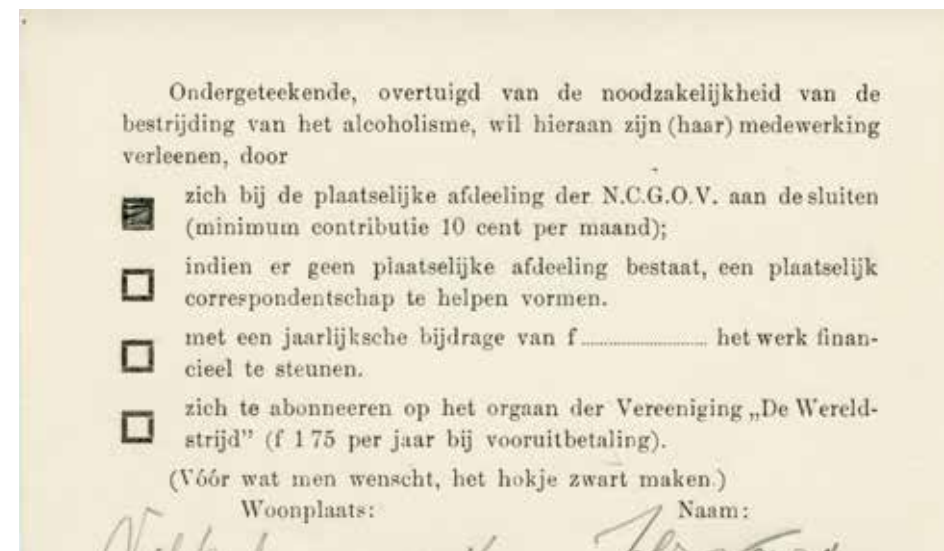
EAN_0667

Nationale Christen Geheelonthouders Vereeniging (NCGOV), afdeling Heerlen

Datering: 1932-1945

Omvang: 0,03 meter

De Nationale Christen Geheelonthouders Vereeniging (NCGOV) (vgl. EAN_0668) had een afdeling in Heerlen. Volgens de vergadernotulen van 18 november 1932 werd de afdeling op die datum opnieuw opgericht. Een van de bestuursleden die door de 15 aanwezige leden werden gekozen, was A.P. Dalm [EAN_0821]. Enkele maanden later werd hij secretaris (vgl. EAN_0668 en EAN_0669).

Als lid van de NCGOV kon men de vereniging op diverse wijzen steunen. [SHCL, EAN_0667 inv.nr. 3]

Vgl. verder EAN_0386; EAN_0587, EAN_665, EAN_0666 en EAN_0670.

Archief

Het archief bestaat uit notulen (1932-1934), een lijst van leden die zijn verhuisd of hebben bedankt en een overzicht van het aantal leden (1933-1938), donateurskaartjes, een lijst van verkoopsters bij vermoedelijk een 'bloemenactie' (1933) en een kasboek (1932-1945).

5.3 Sociale verzekeringen

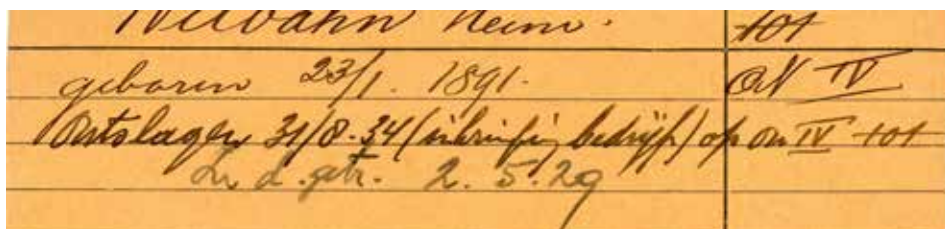
EAN_1329

Stichting Administratiekantoor Zuid-Limburg (AZL)

Datering: 1899-1974

Omvang: 69,25 meter

Op 24 november 1966 richtten de besturen van het Algemeen Mijnwerkersfonds van de Steenkolenmijnen in Limburg (AMF) [RHCL 17.41; vgl. EAN_0800] en

Persoonskaarten in het archief van AZL geven basale informatie over een persoon, zoals hier de mijn waar de man gewerkt heeft (Oranje Nassau IV), de geboortedatum, de dag van indiensttreding, en de dag en reden van ontslag (in dit geval inkrimping). [SHCL, EAN_1329 inv.nr. 112]

het Beambtenfonds voor het Mijnbedrijf (BMF) [RHCL 17.42; vgl. EAN_0721] de Stichting Administratiekantoor Zuid-Limburg (AZL) op voor 'het voeren van administratie met betrekking tot voorzieningen op het gebied der sociale zekerheid in de mijnindustrie', meer concreet: het uitkeren van de pensioenen (na de sluiting van de mijnen). Later hebben zich nog andere pensioenfondsen aangesloten. De gelden werden door een beheermaatschappij belegd.

Omwille van een vlotte administratie droegen de aangesloten particuliere mijnbedrijven hun personeelskaarten over aan het AZL.

Archief

Het archief bestaat uit persoonskaarten, afkomstig van de Oranje-Nassau Mijnen (vgl. RHCL 1705J), de Willem-Sophia [EAN_0603], Laura & Vereniging [EAN_0950], en de Domaniale Mijn [RHCL 17.41].

EAN_0800

Algemeen Mijnwerkersfonds (AMF), afdeling Ziekenfonds

Datering: 1919-1967

Omvang: 3,87 meter

In 1918 besloten de mijndirecties om de zieken- en pensioenfondsen van de afzonderlijke bedrijven onder te brengen in één fonds: het Algemeen Mijnwerkersfonds van de Steenkolenmijnen in Limburg (AMF) [RHCL 17.26-14A/B; RHCL 17.41]. Doelstelling van het AMF, gevestigd te Heerlen, was 'aan de leden der naader te melden kassen en aan hunne betrekkingen, volgens bij reglement vast te stellen

Gepensioneerden die van het AMF een uitkering genoten, werden af en toe getraakteerd op een uitje, zoals hier met de rondvaartboot Prins Maurits (ca. 1950). [Fotocollectie SHCL, DOC_0045, K 0301]

bepalingen, geneeskundige hulp en geldelijke uitkeeringen te verzekeren'. Dit doel moest worden bereikt door belegging van de ingelegde premies.

Vgl. EAN_1079 en EAN_1329.

Archief

Het archief beslaat de afdeling Ziekenfonds van het AMF en bestaat onder andere uit stukken met betrekking tot de ziekenhuizen De Goddelijke Voorzienigheid in Sittard [EAN_1226] en het Sint-Joseph Ziekenhuis te Heerlen (onder meer correspondentie), vergaderstukken van het dagelijks bestuur, van de Medisch-Pharmaceutische Commissie Limburg en van het directeurenoverleg van de Limburgse Ziekenfondsen, lijsten van huisartsen, specialisten, apothekers en verloskundigen en stukken met betrekking tot hun honoraria, en stukken van diverse aard, variërend van correspondentie met instanties en vervoersbedrijven betreffende het vervoer van ziekenfondspatiënten tot een overzicht per mijnzetel van het percentage mijnwerkers onder behandeling van een specialist, en van correspondentie met de Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot Bevordering van de Geneeskunst (KNMG) (vgl. EAN_0846) tot stukken betreffende de mogelijke stichting van een verpleeginrichting in Kasteel Well.

EAN_0681**St. Lucas-Vereeniging voor onderlinge ziekenhuisverzekering te Meijel**

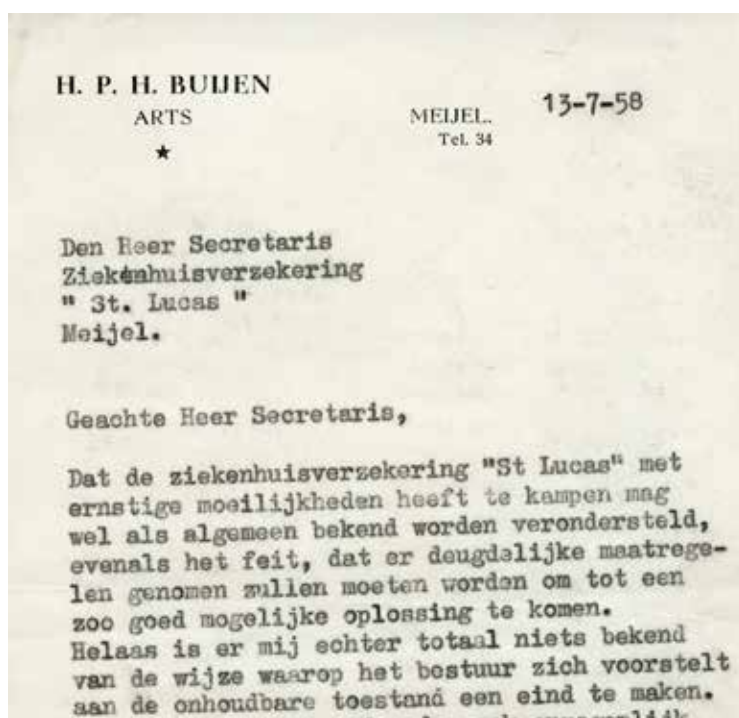
Datering: 1941-1958

Omvang: 0,37 meter

In 1941 werd de 'St. Lucas-Vereeniging, vereeniging ter bestrijding van de kosten van ziekenverpleging en operatie te Meijel' opgericht. De vereniging, bestaande uit 'gezinshoofden, gezinsleden, aspirantleden en ledenbegunstigers', stelde zich ten doel 'de kosten van ziekenhuisverpleging en operatie der leden onderling te bestrijden door gezamenlijke bijdragen'. De vereniging is aan het einde van 1958 of in 1959 opgeheven.

Archief

Het archief bestaat uit de statuten, notulen van de bestuursvergaderingen (1946-1952), rekeningen en giroafschriften, kasboeken, financiële overzichten,

Dokter Buijen zag de toekomst van 'St.-Lucas' somber in. [SHCL, EAN_0681 doosnr. 1]

accountantsrapporten, een rapport (1958) geschreven door een commissie die was ingesteld 'tengevolge van de moeilijkheden waarin onze vereniging zich bevindt', betalingskaarten van de leden en correspondentie.

5.4 Woningbouw en volkshuisvesting**EAN_0626****Stichting Thuis Best te Heerlen**

Datering: 1925-1968

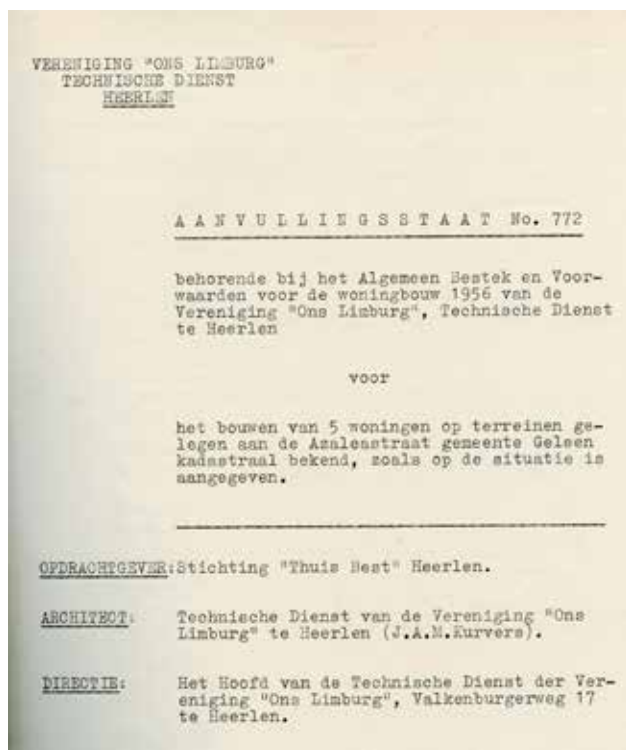
Omvang: 15,75 meter

Volgens de oprichtingsakte van 12 maart 1925 stelde de Stichting Thuis Best zich ten doel 'werkzaam te zijn in het belang eener goede huisvesting van de arbeiders der Limburgsche mijnen door het stichten, beheeren en verhuren van woningen, alsmede door andere wettige middelen, welke aan het doel bevorderlijk zijn'. Het bestuur bestond bij de oprichting uit drie leden van de directie der Staatsmijnen, drie leden van de directie van de Vereniging tot behartiging van de belangen der Limburgsche Mijnindustrie [EAN_0702], een lid van Vereniging Ons Limburg [EAN_0687] en twee door de stichting volgens het reglement te benoemen leden. Eén lid werd aangesteld door de minister onder wiens bevoegdheid het departement van volkshuisvesting viel. Het ander lid was de burgemeester van Heerlen. In 1968 werd besloten de stichting te ontbinden, want 'door inkrimping van de mijnindustrie en de daaruit voortvloeiende sluiting van mijnbedrijven is de primaire doelstelling van Thuis Best achterhaald'. In november 1971 verkeerde de stichting in liquidatie.

Zie ook EAN_0815.

Archief

Het archief bestaat onder meer uit vergaderstukken (vanaf 1946) van het dagelijks en het algemeen bestuur, waaronder bijlagen (onder andere jaarverslagen), financiële stukken (zoals 'geldleningen met hypotheekstellingen', stukken van de Financiële Commissie en accountantsrapporten), stukken met betrekking tot het herstel en de herbouw van woningen na oorlogsschade, stukken betreffende het beheer en het onderhoud van de huizen, onderzoeksrapporten (bijvoorbeeld

In het archief van Thuis Best bevindt zich een groot aantal bestekken. [SHCL, EAN_0626 doosnr. 161]

over de woonbehoefte van de arbeiders of over de 'vertrek- en ruilmotieven bij de huurders'), stukken met betrekking tot personeelszaken en pensioenregelingen, mutatieregisters van woningen in specifieke wijken, stukken met betrekking tot de (toekomstige) samenwerking met Ons Limburg, en dossiers van de bouw van woningen (met name bestekken en bouwtekeningen) in nieuwe wijken (per gemeente geordend).

EAN_0933

Woningbouwverenigingen 'Samenwerking' voor Spoorwegpersoneel en Glück Auf, later Woningbouwvereniging Samenwerking - Glück Auf

Datering: 1913-1980
Omvang: 11,25 meter

Briefhoofd (1985). [SHCL, EAN_0933, 'overdrachtdossier']

Met het doel het verloop van het spoorwegpersoneel een halt toe te roepen, werd in 1911 de Coöperatieve Woningbouwvereniging 'Samenwerking' voor Spoorwegpersoneel te Heerlen opgericht. In hetzelfde jaar nam de sociaaldemocratische Heerlener Coöperatieve Broodbakkerij en Verbruikersvereniging Glück Auf het besluit om een gelijknamige coöperatieve woningbouwvereniging op te richten. 'Samenwerking' en Glück Auf fuseerden op 1 april 1981 tot Samenwerking - Glück Auf [SGA].

Zie ook EAN_1302.

Archief

Het archief bevat onder meer statuten, notulen, stukken betreffende de bouw en verbouwing van woningen, correspondentie, kas- en giroboeken en andere financiële stukken, stukken met betrekking tot de pensioenvoorziening van de werknemers, stukken betreffende de samenwerking tussen zeven woningbouwverenigingen in Heerlen, ledenregisters, huurregisters en registers van betaalde huren.

EAN_1081

Stichting Het Limburgs Welstandstoezicht

Datering: (1940-)1958-1998
Omvang: 8 meter

In het kader van de Woningwet (1901) benoemen de gemeenteraden een Welstandsc commissie (vroeger Schoonheidscommissie geheten en tegenwoordig vaak

Het archief van Het Limburgs Welstandstoezicht bestaat voor een groot deel uit dossiers van bouwprojecten waarover een Tweede Advies werd gegeven. [SHCL, EAN_1081 doosnr. 29]

Commissie Ruimtelijke Kwaliteit), met als opdracht het College van Burgemeester en Wethouders op deskundige en onafhankelijke wijze te informeren over de architectonische, visuele kwaliteit ('welstand') van (steden)bouwkundige plannen en ingrepen.

In Limburg konden de gemeenten zich aansluiten bij de in 1958 opgerichte Stichting Het Limburgs Welstandstoezicht. Deze organisatie kende een voorganger in de in 1927 opgerichte Provinciale Limburgsche Schoonheidscommissie. De Stichting Het Limburgs Welstandstoezicht stelde zich als doel 'het terzijde staan van gemeentebesturen bij het bepalen van hun beleid om het uiterlijk aanzien van gebouwen en bouwwerken, en in het algemeen van het stads- en dorpsbeeld, aan goede eisen van welstand te doen beantwoorden'. De stichting was georganiseerd in districten (waarbinnen gemeenten samenwerkten) en 'zelfstandig-werkende' gemeenten, en was aangesloten bij de landelijke Federatie Welstandstoezicht. Een belangrijk onderdeel van het Limburgs Welstandstoezicht was de Beroepscommissie, die een tweede advies kon geven over bouwplannen die op lokaal niveau waren afgewezen.

In 1998 werd Het Limburgs Welstandstoezicht ontbonden. Sindsdien bestaat er geen provinciale welstandskoepel meer. Wel bleven de welstandsdistricten in stand. In 1999 werd met ondersteuning van de Vereniging Limburgse Gemeenten (VLG) een nieuwe welstandsorganisatie opgericht, de Stichting Ruimtelijke Kwaliteit Limburg (SRKL). Deze stichting huisde in bij het Monumentenhuis Limburg. In 2004 fuseerden beide organisaties tot het Centrum voor Ruimtelijke

Kwaliteit. In 2005 is deze organisatie opgeheven. Wel is in 2012 de Stichting Kwaliteitscommissie Limburg opgericht als zelfstandige voortzetting van de provinciale adviescommissies 'Rood voor Groen' (2002-2003), 'Ruimte voor Ruimte' (2003-2005) en Kwaliteitscommissie Contourenbeleid (2005-2012). De Kwaliteitscommissie Limburg adviseert de aangesloten gemeenten met betrekking tot bouwen in het buitengebied.

Archief

Het archief bestaat voornamelijk uit stukken betreffende de organisatie en stukken met betrekking tot de Beroepscommissie, bestaande uit dossiers over beroepskwesties inzake bouwplannen binnen de gemeenten (met het oordeel van de plaatselijke welstandscommissie, en doorgaans ook voorzien van bestekken en bouwtekeningen en vaak ook foto's). Verder onder meer stukken betreffende de 'voorgeschiedenis' (de Provinciale Schoonheidscommissie), het contact met de Federatie Welstandstoezicht (onder meer vergaderstukken), algemene correspondentie (onder andere met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten) en jaarrekeningen.

5.5 Maatschappelijke zorg en maatschappelijk werk

EAN_0522

Stichting Bijzonder Opbouw Werk Limburg (BOWL), voorheen Stichting Bijzondere Sociale Zorg Limburg, en voorgangers

Datering: 1934-1989

Omvang: 85,75 meter

Stichting Bijzonder Opbouw Werk Limburg (BOWL), opgericht in 1969 en gevestigd te Maastricht, was een door Rijk en Provincie gesubsidieerd instituut 'voor de kwaliteitsverbetering en de vernieuwing van instellingen die bijdragen aan de maatschappelijke en culturele bewustwording, de bevordering van de maatschappelijke vaardigheden en de zelfwerkzaamheid van de mens'. BOWL vervulde (volgens een brochure uit 1986) een steunfunctie voor vele vormen van plaatselijk en regionaal welzijnswerk: 'opbouwwerk, buurtwerk, ouderenwerk, jeugd- en jongerenwerk, kinderopvang, alfabetiseringswerk, sociaal-culturele activiteiten voor mensen zonder werk en regionale projecten voorlichting aan

'Jeugdleidsters 1955' staat op de achterkant van deze foto. Maar het zijn niet alleen leidsters. Rechts, in franciscaner pij, Remigius Dieteren. [SHCL, Fotocollectie (album) EAN_0522]

schoolverlaters, projecten voor randgroepjongeren, onderwijsvoorangsprojecten, opvoedingsvoorlichting en het project jeugdwelzijnswerk, en het Moluks welzijnswerk'.

BOWL kwam voort uit de Stichting Bijzondere Sociale Zorg Limburg. Deze stichting, opgericht op 25 maart 1954, was het resultaat van de fusie van de Stichting Onze Buurthuizen (opgericht in 1934) en de Stichting Diocesaan Katholiek Wijkhuiswerk (opgericht in 1950). Bijzondere Sociale Zorg Limburg stelde zich ten doel om 'in de provincie Limburg wonende maatschappelijk niet aangepaste gezinnen, hun gezinsleden, alsmede het woonmilieu en de naaste omgeving dezer gezinnen sociaal, cultureel en godsdienstig op te heffen en voorts bijzondere sociale zorg te verlenen daar waar zulks noodzakelijk is'. Pater Remigius Dieteren [EAN_0064] was directeur van de stichting.

In 1989 is BOWL opgegaan in de Stichting Limburgs Instituut ter Ondersteuning van het Sociaal-Cultureel en Educatief Werk (LIOSE) [EAN_1086]. LIOSE is in 1995 met een aantal andere instellingen gefuseerd tot de Stichting Symbiose (1995-2004) (vgl. EAN_0992, EAN_1083 t/m EAN_1085, EAN_1134, EAN_1135, EAN_1165).

Vgl. EAN_0809; EAN_1267.

Archief

De collectie bestaat uit de archieven van BOWL, Bijzondere Sociale Zorg Limburg en de diverse voorgangers, en bevat onder andere vergadernotulen van het dagelijks bestuur, circulaire (onder meer aan de beroepskrachten), correspondentie, maandverslagen, verslagen van werkbesprekingen, contactformulieren (korte verslagen van persoonlijke besprekingen), stukken met betrekking tot de diverse taakgroepen en projecten (Project Hoge Risicogroepen, Randgroepjongeren en Straathoekwerk) en werkplannen van lokale instellingen en werkgroepen.

EAN_0486

Stichting Dekenaal Sociaal Caritatief Centrum Thorn

Datering: 1954-1969

Omvang: 0,75 meter

De correspondentie van lokale instellingen zoals het Sociaal Caritatief Centrum Thorn bevat vaak informatie over personen en instellingen waarvan (vermoedelijk) geen archief bewaard gebleven is. [SHCL, EAN_0486 inv.nr. 148]

In 1958 werd in het dekenaat Thorn (bestaande uit de parochies Beegden, Ell, Gramhem, Haler-Uffelse, Heel en Panheel, Hunsel, Ittervoort, Kelpen, Neeritter, Thorn en Wesseem) een sociaal caritatief centrum opgericht (Dekenaal Sociaal Caritatief Centrum Thorn) met het doel meerwaarde te halen uit een effectieve samenwerking tussen bestaande (en nog te vestigen) kerkelijke en kerkelijk goedgekeurde sociaal-caritatieve instellingen (vgl. EAN_0465). Op 1 maart 1959 ging de Stichting Katholieke Gezinszorg Dekenaat Thorn van start.

Archief

Het archief is opgedeeld in de volgende rubrieken: oprichting, (onder meer de stichtingsakte), bestuur (onder andere vergadernotulen, stukken betreffende de bestuursamenstelling, stukken met betrekking tot subsidies en de financiën), personeel, contacten met andere centra (op landelijk niveau), Diocesaan Caritatief Centrum (onder meer stukken van regionale werkgroepen, welzijnsinstellingen en interparochiële centra), parochiecomités, bejaarden (onder meer notulen van het Bejaardencomité Thorn), zieken (onder andere stukken betreffende ziekenhuizen), jeugd (waaronder stukken met betrekking tot diverse culturele activiteiten), gerepatrieerdenzorg (met onder meer maandverslagen van maatschappelijk werkers) en documentatie (over diverse onderwerpen, onder andere gezinszorg).

EAN_1118

Instituut voor Kategoriaal Overleg in Limburg (IKOL)

Datering: 1987-1994

Omvang: 20,62 meter

Halverwege de jaren 1980 besloten Gedeputeerde Staten van Limburg de circa 75 instellingen met een 'steunpuntfunctie' op het vlak van kunst, cultuur, educatie, bibliotheekwerk, sociaal-cultureel en maatschappelijk werk, welzijn en sport te stroomlijnen en terug te brengen tot een vijftal instituten. Deze waren gericht op de bevolking in haar geheel. Om bijzondere groepen in de samenleving (met name jeugd, ouderen en gehandicapten) in de gelegenheid te stellen een evenredig aandeel te verkrijgen, werden overlegplatforms in het leven geroepen, die samenwerkten in het Instituut voor Kategoriaal Overleg in Limburg (IKOL), 'een stichting van en voor het particulier initiatief, die zich ten doel stelt een samenhangend sectoroverschrijdend beleid te ontwikkelen ten behoeve van specifieke bevolkings-

Logo van IKOL (1989). De drie kleuren staan voor de drie groepen die binnen en door IKOL vertegenwoordigd waren: jeugd, ouderen en gehandicapten. [SHCL, Bibliotheekcollectie, Jaarverslag IKOL 1989]

groepen, in eerste instantie de jongeren, de ouderen en de gehandicapten'). Deze platforms kwamen voort uit drie adviesorganen: de Provinciale Raad voor het Jeugdbeleid (PRJ) [EAN_0699], de Provinciale Raad voor Bejaardenwerk (PRB) [EAN_0969] en de Provinciale Revalidatie Stichting (PRS) [EAN_0926]. IKOL is op januari 1995 opgegaan in de welzijnsinstelling Symbiose (vgl. EAN_0992, EAN_1083 t/m EAN_1086, EAN_1134, EAN_1135, EAN_1165).

Archief

De collectie is samengesteld uit de archieven van IKOL en de bovengenoemde afzonderlijke platforms (inclusief daaronder vallende commissies, zoals de Commissie Jeugdhulpverlening, de Commissie Sociaal Cultureel en Educatief Werk of de Commissie Toegankelijkheid) en bestaat onder andere uit verslagen van intern en extern overleg, nota's en andere beleidsstukken, stukken betreffende bijzondere projecten en cursussen, en stukken met betrekking tot de contacten met andere instellingen binnen en buiten de provincie.

EAN_1340

Commissie Oriënteringsdagen (gericht op sociaal-culturele achterstand) en Stichting Sjakuus

Datering: 1960-2007

Omvang: 0,37 meter

Een brochure van Sjakuus (1996). [SHCL, EAN_1340 inv.nr. 1]

Op 8 december 1960 werd de Commissie Oriënteringsdagen voor bijzonder gezins- en wijkwerk (kortweg Commissie Oriënteringsdagen) in het leven geroepen. Zij stelde zich ten doel 'het organiseren van oriënteringsdagen voor beroepskrachten en andere personen betrokken bij de benadering van probleemgezinnen'. Op 1 januari 1970 wijzigde de naam in Commissie Oriënteringsdagen voor bezinning op problemen van sociale en culturele achterstand. Op 9 juni 1983 werd de Stichting Commissie Oriënteringsdagen opgericht. Haar doel luidde: 'samen met betrokkenen aandacht besteden aan problemen van maatschappelijke achterstelling'. Op 20 november 1995 werden de statuten gewijzigd en veranderde de naam in Stichting CISO – Centrum voor Innovatie en Sociale Ontwikkeling, met als doelstelling 'het ijveren voor een zodanige vernieuwing van maatschappelijke regelingen betreffende arbeid, inkomen en sociale samenhang dat achterstelling, armoede en uitsluiting worden voorkomen en sociale en economische rechtvaardigheid wordt bevorderd'. Verder

streefde men naar maatschappelijke bewustwording en beïnvloeding. Inmiddels was, mede door de Stichting Commissie Oriënteringsdagen, op 23 november 1994 de Stichting Sjakuus, Samenwerkingsverband voor Sociale en Economische Rechtvaardigheid opgericht. Op 21 december 1998 ging CISO op in Sjakuus.

Archief

Het archief bestaat uit notariële akten, jaarverslagen, correspondentie, enkele verslagen (bijvoorbeeld van een conferentie over de herstructurering van oude stadswijken in 1971) en rapporten, de nota 'Op werkzame wijze : structuurnota Vorming Cluster voor uitkeringsgerechtigdenwerk en armoedebestrijding' van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en een aantal sociale organisaties (1994), het concept van een rapport van Frans. G.H. Oostrik (Coopers & Lybrand): 'Naar een krachtiger organisatie door gezamenlijke resultaten : evaluatie 'Cluster voor uitkeringsgerechtigden en armoede-bestrijding' (1997), het eerste nummer van 't Uitkeringsfront : krant van de beweging van uitkeringsgerechtigden (1984) en een folder van Sjakuus uit 1996. Verder nog digitale bestanden (1997-2007) met onder meer projecten en activiteitenplannen.

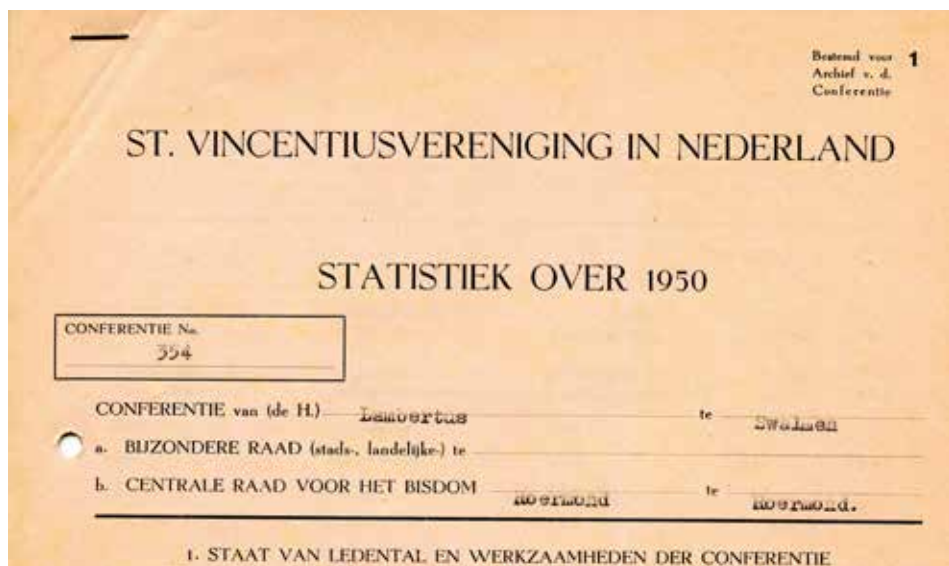
EAN_1087

Sint-Vincentiusvereniging, voorheen Vereniging van de H. Vincentius van Paulo te Swalmen

Datering: 1925-1999

Omvang: 0,62 meter

In 1833 richtte Frédéric Ozanam (1813-1853) met een aantal medestudenten in Parijs de Société de Saint-Vincent-de-Paul op, een lekenorganisatie binnen de katholieke caritas (vernoemd naar de zeventiende-eeuwse Franse heilige Vincentius a Paulo). Het initiatief vond in veel landen en plaatsen navolging. In Nederland werd de eerste Vincentiusvereniging opgericht in Den Haag. Op haar website presenteert de Vincentiusvereniging-Nederland zich anno 2021 als 'een lokaal georganiseerde vrijwilligersorganisatie, die met behulp van armoedebestrijding en persoonlijke hulpverlening en vanuit het gedachtegoed van Vincentius, een structurele bijdrage wil leveren aan goed leven voor zwakkeren en kwetsbaren in de samenleving'. De vereniging is nog in diverse Limburgse gemeenten vertegenwoordigd.

De landelijke St.-Vincentiusvereniging vroeg ieder jaar (statistische) gegevens op bij de lokale afdelingen ('conferenties'). [SHCL, EAN_1084 omslagnr. 4]

In Swalmen bestond er van 1925 tot 1997 een Vincentiusvereniging, die zich ook de Conferentie van de H. Lambertus noemde (Lambertus is de patroonheilige van de parochie Swalmen). Nauw verbonden met de Vincentiusvereniging was de plaatselijke Sint-Elisabethvereniging [EAN_1088].

Archief

Het archief bestaat uit statuten (1973), notulenboeken, correspondentie (onder meer met het landelijk bestuur, met het gemeentebestuur, met diverse instanties, organisaties en personen), overzichten van bedeelde personen / gezinnen en verstrekte levensmiddelen en hulpgoederen, stukken betreffende collectes en acties (zoals de propaganda voor schoolmelkvoorziening), 'statistieke jaaropgaven', jaarverslagen, kasboeken en financiële stukken, waaronder rekeningen van leveranciers.

5.6 Jeugdzorg en jeugdwerk

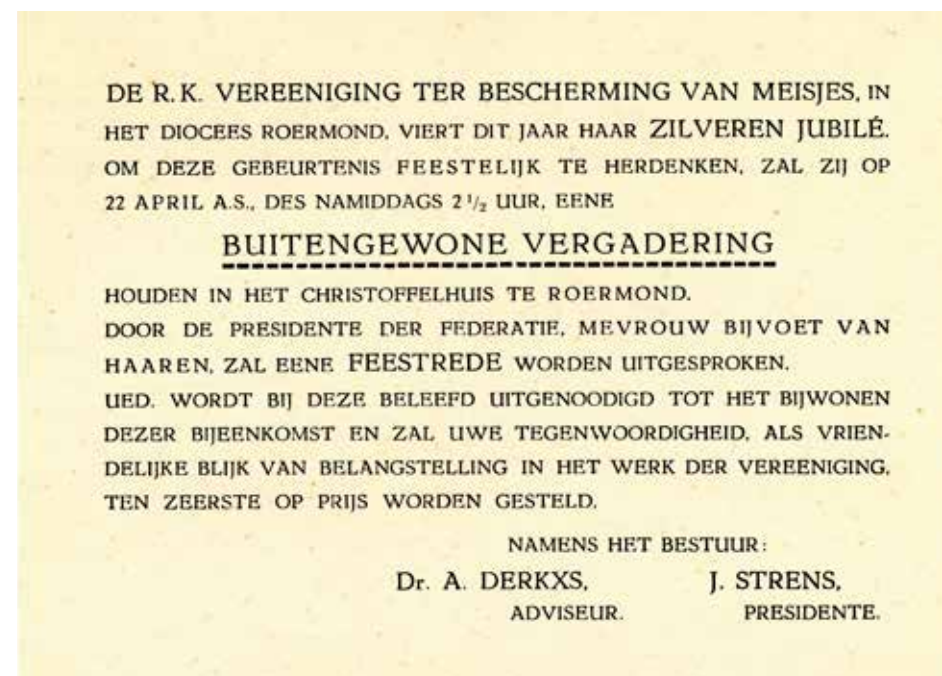
EAN_1258

RK Vereniging ter Bescherming van Meisjes in het Bisdom Roermond, de Limburgse Provinciale Commissie voor de Ongehuwde Moeder en haar Kind, en rechtsopvolgers

Datering: 1902-1998

Omvang: 0,12 meter

De RK Vereniging ter Bescherming van Meisjes in het Bisdom Roermond werd opgericht in 1902. Ze was aangesloten bij de Association Catholique Internationale. Vóór 1933 ontstonden er afdelingen in Maastricht (1910) [EAN_0981], Roermond (1912), Venlo (1912), Heerlen (1919), Kerkrade (1920) en Sittard (1931). In 1961 veranderde de naam in RK Vereniging Meisjesbelangen en werd de doelstelling gewijzigd in 'het beschermen van meisjes en alleenstaande vrouwen in de meest ruime zin'.

Uitnodiging voor de viering van het 25-jarig jubileum. [SHCL, EAN_1258 inv.nr. 6]

In de jaren voor de Tweede Wereldoorlog werd in samenwerking met de RK Stichting Moederschapszorg [EAN_0957] gewerkt aan de oprichting van de Limburgse Provinciale Commissie voor de Ongehuwde Moeder en haar Kind. Deze commissie startte haar werk in 1940. Het streven was moeder en kind bij elkaar te laten blijven, bij voorkeur bij de grootouders, en de erkenning van het kind en betaling van alimentatie door de vader. Het algemeen bestuur werd gevormd door de voorzitters van de plaatselijke afdelingen van 'Meisjesbescherming' / Meisjesbelangen. Op 1 januari 1968 wijzigden de statuten en werd het bestuur 'niet meer gevormd door de vele vertegenwoordigers, die q.q. zitting hebben, doch uit personen van wie verwacht kan worden dat zij op grond van bekwaamheid of functie een bijdrage kunnen leveren aan het verwezenlijken van de doelstelling'. Daarmee lijkt ook een einde te zijn gekomen aan de taak van Meisjesbelangen op het vlak van de bescherming van de ongehuwde moeder en haar kind.

Circa 1978 werd de commissie omgevormd tot de Stichting Fiom Limburg (later Stichting Ambulante Fiom Limburg), verdeeld in een regio Zuid-Limburg en een regio Noord- en Midden-Limburg. Fiom staat voor Federatie van Instellingen voor de Ongehuwde Moeder. In 2013 werd Fiom Limburg door bezuiniging opgeheven.

Archief

Het archief van de Vereeniging ter Bescherming van Meisjes bestaat uit statuten en reglementen, notulen, jaarverslagen (met statistieken), een verslag van de vereniging vanaf de oprichting tot 1933, stukken betreffende het zilveren jubileum in 1927, krantenknipsels en correspondentie (ook van de Vereniging Meisjesbelangen).

Het archief van de Provinciale Commissie bestaat uit stukken betreffende de oprichting en de uitvoering van de werkzaamheden, jaarverslagen, begrotingen en lijsten van ontvangen subsidies.

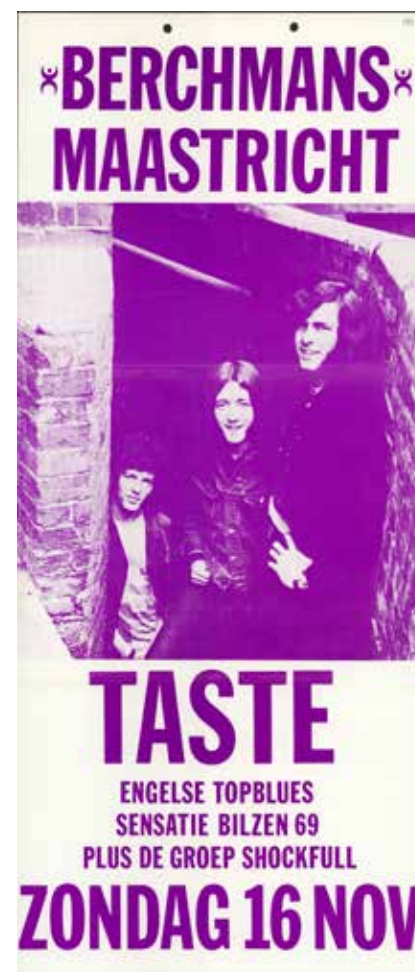
Het archief van Fiom bestaat uit begrotingen, statistische gegevens van de werkzaamheden, stukken betreffende de werkgroep Vrouwen in de Bijstand en stukken rond overleg met andere instanties.

EAN_0882

De Berchmans Sociëteit te Maastricht

Datering: (1874, 1883) 1925-1974 (1980)

Omvang: 1 meter

In de Berchmans traden tal van gerenommeerde popgroepen op, zoals Taste. In het midden gitaarvirtuoos Rory Gallagher. [SHCL, EAN_0882 inv.nr. 20]

Op zondag 23 september 1883 werd de Berchmans Compagnie opgericht. Ze bestond uit 94 jonge leden (12-16 jaar) van de in 1871 opgerichte Canisius Congregatie, een godsdienstige arbeidersvereniging. De compagnie was vernoemd naar de in 1599 in Diest geboren en op 22-jarige leeftijd in Rome gestorven jezuïet Johannes Berchmans, die in 1865 zalig en in 1888 heilig werd verklaard. Het doel van de Berchmans Compagnie was 'het jonge volk aan ordelijkheid en stichting in de kerk te gewinnen, het trouw kerkgaan te bevorderen enz.'. Vanaf 1925 werd, onder leiding van jezuïetenpater Mart Nijs (1879-1939), veel aandacht besteed aan ontspanning en culturele vorming van de arbeidersjeugd.

Vanaf het begin van de jaren 1960 werden ook meisjes toegelaten. Onder leiding van pater Frits van der Ven (1930-2010) werd een progressieve weg ingeslagen. Tal van activiteiten kwamen van de grond. Meest controversieel was de 'sekspositie' in 1969, een seksuele 'voorlichtings-tentoonstelling'. Het aantal leden groeide gestaag. Een ruimer onderkomen voor de in 1963 tot Berchmans Sociëteit omgedoopte vereniging werd in 1966 gevonden in de Bredestraat. Het werd een bruisend jongeren centrum. Popgroepen uit binnen- en buitenland traden er op. Mede door het vertrek van de jezuïeten uit de stad in 1967 kwam het jeugdwerk steeds meer in handen van seculiere 'professionals'. Na 1970 ging het bergafwaarts. De Berchmans sloot in 1974 de deuren.

Archief

Het archief bestaat uit enkele vooroorlogse stukken (onder andere ledenlijsten), maar beslaat voornamelijk de jaren 1960-1975, zoals notulen van stafvergaderingen, verslagen van diverse werkgroepen, correspondentie, gestencilde convocaten, affiches (onder meer van de bands die optraden), plakboeken, ledenlijsten, een logboek van de meisjesclub, het gastenboek van de Berchmansboerderij, afleveringen van het *Berchmans-bulletin* en van het eigen maandblad *Onze Vlag* (na 1965 *D'n Oetlaot*), en een collectie foto's.

EAN_1137

Stichting Jeugd- en Jongerenwerk De Schinskoel te Schinveld

Datering: 1974-1993

Omvang: 0,75 m

Aan het einde van de jaren 1960 kwam in veel plaatsen het seculiere jeugdwerk van de grond. Voorheen was de organisatie van jongerenactiviteiten (vaak gescheiden voor jongens en meisjes) in handen van (jonge) broeders en kapelaans. De ontzuijing zorgde ervoor dat het jeugdwerk steeds meer afhankelijk werd van gemeentelijke subsidies. Meestal was er in de gemeente een pand waar diverse activiteiten werden georganiseerd. In Schinveld was dat het geval in de Schinskoel aan de Kloosterlaan. Naast één of meer betaalde krachten waren er tal van vrijwilligers bij betrokken. Rond het jaar 1990 werd er op het jongerenwerk bezuinigd. Vrijwel overal verdwenen de jeugdthons. Zo ook in Schinveld; de Schinskoel sloot in 1992 de deuren.

Vermoedelijk bij gelegenheid van de opheffing liet De Schinskoel een aantal stoffen schouder-tassen maken met het opschrift We had a dream. 'De Schinskoel'. Model van de dag: Celine Huits. [Foto: Frank Hovens]

Archief

In het archief bevinden zich onder meer de statuten, stukken betreffende de liquidatie, vergaderstukken van het dagelijks bestuur, financiële verslagen, ingekomen en uitgegane post, stukken met betrekking tot vrijwilligerstaken, activiteitenverslagen van de beroepskracht, stukken over trainingsweekenden, activiteitenprogramma's voor kinderen en jeugd tot zestien jaar, stukken betreffende toneelvoorstellingen, sinterklaasvieringen, discoclubs, de organisatie van de Hoej-Hoejdagen (carnaval) en stukken met betrekking tot diverse cursussen (toneel, grimeren, schilderen).

Tussen 1974 en 1983 had Stichting Jeugdwelzijn Midden-Limburg een eigen blad: Jeugd Welzijn. [SHCL, Bibliotheekcollectie]

EAN_0895

Stichting Jeugdwelzijn Midden-Limburg

Datering: 1969-1987

Omvang: 25,12 meter

Op 17 mei 1969 verrichtte Marga Klompé, minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk (CRM), in het Gemeentemuseum van Roermond de inauguratie van de Stichting Jeugdwelzijn Midden-Limburg. In haar 'jeugdnota' van 2 april dat jaar pleitte ze voor een soepeler jeugdbeleid, waarbij de jongeren zelf meer betrokken moesten worden en waarin ook aandacht diende te zijn voor de popul-

tuur en de 'undergroundmovement'. Het verheugde voorzitter G.J. Eijnsink dat bij de voorbereiding tot de oprichting van de stichting al geheel in de structuren van de nota was gedacht.

De stichting, die het gebied bestreek van 24 gemeenten in de rayons Roermond, Roerstreek, Echt, Thorn en Heythuysen, stelde zich tot taak om 'op grondslag van een gezamenlijk overleg tussen overheid en particulier initiatief en van overleg tussen de organen van het particulier initiatief onderling, richting te geven aan de zelfwerkzaamheid van de bevolking teneinde aldus een bijdrage te leveren tot de algemeen maatschappelijke ontwikkeling van Midden-Limburg, speciaal gericht op het welzijn van de jeugd tot 25 jaar'.

De stichting werd waarschijnlijk in 1987 opgeheven.

Archief

Het archief bestaat onder meer uit vergaderstukken van het algemeen bestuur, het dagelijks bestuur en de stafvergaderingen; stukken betreffende het contact met landelijke organisaties op het vlak van jeugd welzijn, zoals het Landelijk Werkverband Regionale Organen Jeugd- en Jongerenwerk en de Nederlandse Federatie Jeugd- en Jongerenwerk (NFJJ), en met provinciale, gewestelijke en plaatselijke organisaties, zoals de Werkgroep Activiteiten Werklozen (WAW), het Contactcentrum Onderwijs-Arbeid Limburg (COA-L) en de Werkgroep Jeugdcentrale Roermond. Verder stukken betreffende het nationaal beleid, in het bijzonder stukken afkomstig van het ministerie van CRM, beleidsstukken van de Provincie en gemeenten, en stukken betreffende het overleg met deze bestuursorganen; stukken betreffende cursussen ('Kaderkursus Kunstzinnige Vorming', kadercursussen voor vrijwilligers); stukken met betrekking tot het concrete jeugdwerk in de diverse gemeenten (bijvoorbeeld 'Jeugdclub Herkenbosch' en 'Kindervakantiewerk Echt') en stukken betreffende schoolverlatingsprojecten.

5.7 Ouderenzorg

EAN_0969

Stichting Provinciale Raad voor het Bejaardenbeleid in Limburg (RBL), voorheen Provinciaal Instituut voor het Bejaardenbeleid in Limburg (Proviob)

Datering: 1973-1987

Omvang: 3,87 meter

RBL heeft diverse nota's opgesteld, die in het archief van RBL en in de bibliotheek van het SHCL te vinden zijn. [SHCL, EAN_0969 doosnr. 16]

In 1977 werd de Stichting Provinciale Raad voor het Bejaardenbeleid Limburg (RBL) opgericht, als opvolger van het vier jaar eerder begonnen Provinciaal Instituut voor het Bejaardenbeleid (Provib), dat weer een voortzetting was van de in 1964 tot stand gekomen Limburgse Centrale voor Bejaardenwerk (LCB) [EAN_0854]. RBL, die zich als doel stelde 'de bevordering van een integraal welzijnsbeleid voor bejaarden in de provincie Limburg' (onder meer te bereiken door te fungeren als een 'beleidsadviserend orgaan voor het provinciaal bestuur'), is in 1988 opgegaan in het Instituut voor Kategoriaal Overleg in Limburg (IKOL) [EAN_1118], samen met de Provinciale Raad voor het Jeugdbeleid (RJB) (vgl. EAN_0699) en de Provinciale Revalidatie Stichting Limburg (PRS) [EAN_0926]. Een deel van de taken van RBL is destijds overgenomen door de Stichting Bijzonder Opbouw Werk Limburg BOWL [EAN_0522].

Archief

Het archief bestaat uit vergadernotulen, correspondentie, nota's, jaarverslagen, beleidsplannen, stukken betreffende de contacten met de overheid en met andere welzijnsinstellingen, en dossiers van afzonderlijke bejaardentehuizen, 'dienstencentra' en regionale 'stichtingen bejaardenwerk'.

EAN_1019

Stichting RK Bejaardenzorg Sint-Franciscus te Maastricht

Datering: 1981-1990

Omvang: 3 meter

In 1853 keerden de franciscanen na bijna zestig jaar afwezigheid terug in Maastricht. Ze vestigden zich op de Tongersestraat (het derde klooster, na het

In 1971 verhuisden de minderbroeders van Maastricht naar het pand Capucijnenstraat 75. Na het vertrek van de congregatie uit de stad in 1980 werden hier tot 1990 nog bejaarde franciscanen verzorgd. [Foto: Frank Hovens (2021)]

eerste aan de Sint-Pieterstraat en zijn opvolger op de Minderbroedersberg). In 1971 vertrokken de franciscanen naar het adres Capucijnenstraat 75 (het klooster aan de Tongersweg kwam later in gebruik bij de universiteit). Reeds negen jaar later verliet de congregatie de stad. Tegen de zin van de ordeleiding maakte pater Remigius Dieteren OFM [EAN_0064] zich sterk voor handhaving van het huis in de Capucijnenstraat ten behoeve van de verzorging van bejaarde minderbroeders die in Maastricht bleven wonen. Het huis in de Capucijnenstraat is omstreeks 1990 verkocht, waarmee er een einde kwam aan dit 'franciscaans bejaardenhuis'.

Archief

Het archief bevat vooral de financiële administratie, waaronder jaarrekeningen. Verder het bestek en de rekening van architect F.M.J. (Frans) Corten voor de verbouwing in 1980/1981. Eén doos betreft vertrokken en gestorven bewoners, met onder andere bidprentjes en rouwbrieven.

5.8 Zorg in verband met oorlog, verzet en militaire acties

EAN_1334

Stichting 1940-1945, afdeling Maastricht

Datering: 1947-1958

Omvang: 0,05 meter

Op 13 oktober 1944 kwamen in Amsterdam vertegenwoordigers van een twintigtal verzetsorganisaties in het geheim bijeen. Delen van Zuid-Nederland waren al bevrijd en de verwachting leefde dat de rest van het land snel zou volgen.

In 1947 werd in de Dominicanenkerk te Maastricht een poppententoonstelling gehouden. De opbrengst kwam ten bate van de Stichting 1940-1945. [SHCL, EAN_1334 inv.nr. 1]

Het verenigd verzet richtte die dag de, uiteraard illegale, Stichting 1940-1944 op. De doelstelling luidde: 'het verzorgen van de morele, geestelijke en materiële noden van personen of groepen van personen, die tijdens de bezetting door daad of houding tot het binnenlands verzet hebben bijgedragen, hun gezinnen of nabestaanden, indien zij na de beëindiging van de vijandelijkheden in ons land of een groot deel daarvan bijstand zullen blijken te behoeven'. Op die manier probeerde de stichting de solidariteit die binnen het verzet had bestaan te waarborgen. Het bestuur kwam om de twee weken bijeen, telkens op een andere plaats. Na verraad in januari 1945 kwam er een abrupt einde aan de stichting.

Op 27 juni 1945, na de bevrijding, kreeg het initiatief een vervolg in de oprichting van de Stichting 1940-1945. De doelstelling week in de kern niet af van die van de vorige stichting. De Stichting 1940-1945 groeide snel uit tot een federatieve organisatie met een vijftigtal regionale en lokale afdelingen, waaronder één in Maastricht. Met de Wet Buitengewoon Pensioen 1940-1945 (WBP) kreeg het werk van de Stichting in 1947 een wettelijke basis en werd ze mede belast met de uitvoering van deze wet. De Stichting 1940-1945 bestaat nog steeds.

Archief

Het archief bestaat uit stukken met betrekking tot een internationale poppententoonstelling in 1947 in de Dominicanenkerk te Maastricht ten bate van de Stichting 1940-1945 (waaronder een affiche en foto's ten behoeve van de catalogus), stukken betreffende de nationale dodenherdenking op 3 mei 1947 te Maastricht, drukwerk ten behoeve van contributiewerving, en een uitnodiging voor de eerste contactdag in de Maastrichtse stadsschouwburg op zondag 24 maart 1946 'voor onze Limburgsche militaire slachtoffers', georganiseerd door de Bond van Nederlandsche Militaire Oorlogsslachtoffers, afdeling Limburg.

EAN_1179

Limburgs Thuisfront, afdeling Leunen

Datering: 1945-1957

Omvang: 0,03 meter

De in 1946 in het leven geroepen Stichting Limburgs Thuisfront (de stichtingsakte passeerde pas in 1949) beoogde 'in de ruimste zin van het woord de actieve belangstelling van Limburg wakker te roepen voor de Nederlandse militairen in het alge-

Sluitzegels van de stichting Limburgs Thuisfront. Vermoedelijk werden deze zegels verkocht. [SHCL, EAN_1179 doosnr. 1]

meen en voor de Limburgse militairen in het bijzonder, hier en in Indië – ongeacht de godsdienstige gezindheid dezer militairen – en hen geestelijk en stoffelijk te steunen, waarbij tot grondslag wordt genomen de in de provincie Limburg traditionele levensbeschouwing'. De stichting trachtte dit doel langs diverse wegen te bereiken, maar de bevordering van het contact tussen de soldaten in Indië (Indonesië) en hun familie en plaatsgenoten in Limburg kan worden beschouwd als het belangrijkste middel. Praktisch elke lokale gemeenschap had een Thuisfront. Doorgaans bracht zo'n plaatselijk Thuisfront een eigen blaadje uit.

Vgl. EAN_0614, EAN_0874.

Archief

Het archief bestaat uit een circulaire ('Mededelingen no. 1/1949'), geschreven door A. Hermans, voorzitter van het district Noord-Limburg van het Limburgs Thuisfront, een kasboekje, een loterijbriefje en sluitzegels.

5.9 Emancipatie en minderheden

EAN_1134

Stichting Vrouwensteunpunt Limburg (SVL) en Vurore, Instituut voor Emancipatie-Ontwikkeling Limburg

Datering: 1986-1995

Omvang: 2,37 meter

Op 1 juli 1988 wijzigde de in 1986 opgerichte Stichting Vrouwensteunpunt Limburg (SVL) haar naam in Vurore, Instituut voor Emancipatie-Ontwikkeling

Tussen 1987 en 1994 bracht Stichting Vrouwensteunpunt Limburg en haar opvolger Vurore een nieuwsbrief uit. [SHCL, Bibliotheekcollectie]

Limburg. Dat was nodig omdat ‘het Vrouwensteunpunt zich, in tegenstelling tot andere steunpunten, met meerdere sectoren’ bezighield. Vurore, dat door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) werd gesubsidieerd, diende ‘op provinciaal nivo structurele emancipatie-ontwikkelingen op gang te brengen ten behoeve van vrouwen in Limburg’. Het ging om een vijftal taken: signaleren (van knelpunten), ontwikkelen (opheffen van knelpunten), beïnvloeden van beleid, coördineren (overlegstructuren en netwerken tot stand brengen) en het verstrekken van informatie, advies en voorlichting. Toch bleef er verwarring bestaan omtrent de taakstelling van Vurore. Met name was voor de buitenwacht onduidelijk waarin Vurore verschilde van SPEL (Stichting Provinciaal Emancipatiewerk Limburg) [EAN_1135].

Per 1 januari 1989 werden de ‘werkadressen’ in Gennep en Sittard opgeheven en bleef alleen de locatie in Roermond over. Vurore is in 1996 opgegaan in de Stichting Symbiose (1995-2004) (vgl. EAN_0992, EAN_1135, EAN_1083 t/m EAN_1086, EAN_1135, EN_1165).

Archief

Het archief bestaat onder meer uit beleids- en werkplannen, notulen en andere (vergader)stukken van het algemeen bestuur (onder andere ‘Informatiemappen’), notulen van het Directie Overleg Welzijn (DOW), stukken betreffende de reorganisatie van de welzijnssector (onder meer nota’s van de Provincie en rapporten van adviesbureaus, uitmondend in het Contourenplan Provinciaal Welzijnsinstituut Limburg en de vorming van Symbiose), ingekomen stukken (onder meer van het ministerie van SZW en van de Landelijke Vereniging tot ondersteuning van Vrouwenemancipatiebureaus LVOV), uitgaande post, stukken betreffende ‘Vurore-Publikaties’, financiële stukken, stukken met betrekking tot het congres ‘40 jaren SSVV werk’ (1989) en enkele andere stukken betreffende SSVV (Stichting Studie- en Vormingswerk voor Vrouwen) [EAN_1001], verslagen van binnen- en buitenlandse conferenties en reizen, en het juryrapport Emancipatieprijs Limburgse gemeenten (1991).

EAN_1135

Stichting Provinciaal Emancipatiewerk Limburg (SPEL)

Datering: 1987-1991

Omvang: 0,62 meter

Logo van SPEL. [SHCL, Bibliotheekcollectie, Jaarverslag SPEL 1989]

De uitwerking van de Provinciale nota ‘Emancipatiebeleid Limburg’ leidde in 1987 tot de oprichting van het steunpunt SPEL (Stichting Provinciaal Emancipatiewerk Limburg). De doelstelling van de in Roermond gevestigde organisatie was tweeledig: ‘het bevorderen, verbreden en verdiepen van de deskundigheid van vrouwen en vrouwengroeperingen die emancipatie-activiteiten organiseren’ en ‘het stimuleren van de belangstelling voor vrouwenemancipatie, vooral op die plaatsen waar daarvoor nog weinig aandacht bestaat’. SPEL trachtte deze doelstelling te realiseren door middel van ‘een programma dat onder meer bestaat uit het verzorgen van studiedagen, cursussen en lezingen, het houden van een spreekuur, het geven van adviezen en het uitgeven van informatiemateriaal’. In 1989 ging de Stichting Studie- en Vormingswerk voor Vrouwen (SSVV) [EAN_1001] op in SPEL. SPEL onderhield onder meer banden met Stichting Vrouwensteunpunt Limburg (SVL) en later Vurore [EAN_1134] en met de Limburgse Immigratiestichting (LIS) [EAN_0992]. In 1996 werden de taken overgenomen door Symbiose (1995-2004) (vgl. EAN_0992, EAN_1083 t/m EAN_1086, EAN_1134, EAN_1165).

Archief

Het archief bestaat onder meer uit verslagen van overleg met SVL en Vurore, beleidsplannen, verslaglegging van studiedagen (bijvoorbeeld ‘De stem van allochtone vrouwen’, 1991) en andere bijeenkomsten, accountantsrapporten, stukken betreffende de integratie van SSVV, SPEL-berichten (verscheen tien keer per jaar), de lesbrieff ‘Een impressie van de vrouwenbeweging in Limburg’, evaluatienota’s van de Provincie, correspondentie met de Provincie, de samenwerkingsovereenkomst tussen SPEL, Vurore en LIS (1991), stukken betreffende verzekeringen en pensioenen, en fotomateriaal.

EAN_1076

Werkgroep Homoseksualiteit en Geloven Zuid-Limburg, voorheen Pastorale Werkgroep voor Homofilie Zuid-Limburg, eerder Pastorale Werkgroep voor Homofielen (in Zuid-Limburg)

Datering: [1972] 1980-1996

Omvang: 0,25 meter

Tussen 1980 en 1996 bestond in Zuid-Limburg de Werkgroep Homoseksualiteit en Geloven (aanvankelijk geheten Pastorale Werkgroep Homofilie en daarvoor Pastorale Werkgroep voor Homofielen (in Zuid-Limburg)), die zich ten doel stelde 'het bevorderen van het gesprek binnen de kerken over homoseksualiteit en geloven en het bespreekbaar maken van de positie van homoseksuele vrouwen

Programmaboekje bij een dienst ter viering van het tienjarig bestaan van de werkgroep. [SHCL, EAN_1076 inv.nr. 20]

en mannen binnen de kerk', aldus de brief bij de schenking van het archief aan het SHCL. De werkgroep bestond uit 'pastores en dominees, mannen en vrouwen en hetero- en homoseksuele mensen'.

Vgl. EAN_1170.

Archief

Het archief bestaat onder andere uit agenda's en notulen van bestuursvergaderingen, ingekomen en uitgaande stukken (onder meer rond de oprichting en opheffing, en met betrekking tot Roze Zondag op 21 juni 1992 en Roze Zaterdag op 25 juni 1993), een verslag van het symposium Geloven en Homoseksualiteit op 6 oktober 1990 te Geleen, brochures, circulaires, artikelen en knipsels over het thema homoseksualiteit en geloof, brieven van zich bekennende homoseksuelen, correspondentie met aartsbisschop Simonis en met bisschop Gijzen (over de stellingname van de Congregatie voor de Geloofsleer van de Rooms Katholieke Kerk), een discussienota over huiskamergroepen (1980), verslagen van huiskamerbijeenkomsten met anonieme deelnemers te Heerlen en Maastricht, brieven van het Oecumenisch Radiopastoraat te Hilversum van dominee Alje Klamer (1923-1986), verslagen van bijeenkomsten voor ouders van homoseksuele kinderen, stukken betreffende de viering van een Antonius-noveen over het thema 'andersgeaarden' en een lijst van theologische literatuur.

6. Instellingen met betrekking tot onderwijs, wetenschap, cultuur en media

6.1 Onderwijs en wetenschap

EAN_0717

Katholieke Sociale Academie (KSA), voorheen RK School voor Maatschappelijk Werk te Sittard

Datering: 1919-1974

Omvang: 27 meter

In 1918 rijpte binnen het bestuur van het Limburgse Groene Kruis [EAN_0611] de gedachte om een School voor Maatschappelijk Werk op te richten. Reeds twee jaar

Een klas van de RK School voor Maatschappelijk Werk (circa 1950). [Fotocollectie SHCL, DOC_0045, K 7683]

later startte de school in enkele lokalen bij de Zusters Ursulinen in Sittard. De driejarige opleiding kende drie specialisaties: sociaal werkster, beroepsjeugdleidster en kinderverzorgster. Na dertien jaar huisvesting aan de Rijksweg ('t Sjöлке) kreeg de school in 1935 een nieuw onderkomen aan de Gouverneur van Hövellstraat: Huize St.-Katrien, een ontwerp van Jos Wielders.

In 1928 werd Wilhelmina Hillen directrice. In 1937 bestond het leerplan uit drie richtingen: volkshuisvesting en jeugdwerk, kinderbescherming, en overig sociaal werk (arbeidszaken, armenzorg en woninginspectie). In 1954 werd directrice Hillen opgevolgd door Minette Noël. Het leerplan omvatte in 1959 de specialisaties maatschappelijk werk (onder meer kinderbescherming en reclassering), arbeidszaken en sociaal-cultureel en sociaal pedagogisch werk. De opleiding was al lang niet meer enkel op meisjes en vrouwen gericht. In 1960 werd de naam omgedoopt tot Katholieke Sociale Academie (KSA). In 1979 is de KSA voortgezet binnen de Katholieke Stichting Sociaal Pedagogisch Onderwijs Limburg, waarvan ook de Mikojel-Academie Sittard en de Gezondheidszorg-Academie Sittard deel uitmaakten.

Vgl. EAN_0945.

Archief

Het archief bestaat voor een derde deel uit correspondentie (1927-1965) en verder uit onder meer leerplannen, cursussen, lesroosters, prospectussen, notulen van directie- en stafvergaderingen, jaarverslagen, stukken met betrekking tot leerlingen en cursisten, stukken betreffende stages, krantenknipsels, partituren en werkstukken. Ruim driehonderd scripties zijn opgenomen in de bibliotheekcollectie van het SHCL.

EAN_0391

Gerlach Instituut, vóór 1966 Sint Gerlach-Instituut

Datering: 1953-1968

Omvang: 0,37 meter

Volgens de oprichtingsakte van 16 augustus 1966 stelde de Stichting Gerlach Instituut, gevestigd te Maastricht, zich tot doel 'een vormingsinstituut te zijn voor mediale werkers ['werknemende middenstanders'], teneinde hen in de gelegenheid te stellen op levensbeschouwelijke basis en op een systematische en geordende wijze hun levensvisie te verbreden en te verdiepen'. Dit doel probeerde men te bereiken door onderwijs aan te bieden in de vorm van avondcursussen, lezingen en excursies. Voor de lezingen werden mensen uit het hele land uitgenodigd.

De stichting is de opvolger van het in 1953 opgerichte Sint Gerlach-Instituut (Levensschool / Vormingscentrum van de Werknemende Middenstand) (vgl. EAN_0609), met dezelfde doelstelling en ook Maastricht als vestigingsplaats. In Limburg waren er verder 'kringen' in Kerkrade, Heerlen, Roermond en Venlo. Elders in het land waren nog acht centra. Het laten vallen van 'Sint' in de naam van het vormingsinstituut kan worden gezien als een teken van de maatschappelijke ontzuiling in de jaren 1960. In de brochures van het cursusaanbod van het Sint Gerlach-Instituut werd de katholieke levensbeschouwing benadrukt. In de brochures van zijn opvolger is de katholieke grondslag losgelaten. Centraal stond nu het werken aan 'persoonlijkheid zijn in een veranderende wereld'. Het Gerlach Instituut was breed georiënteerd: 'behalve voor de godsdienstige vorming van het menselijk individu wordt ook plaats ingeruimd voor de culturele verrijking van de mens'. Van de vijftien plaatsen met een Gerlach Instituut is anno 2021 alleen Tilburg nog over.

Het aanbod van de winteravondcursus in 1956/57. [SHCL, EAN_0391 doosnr. 1]

Archief

Van de bestuursadministratie is veel bewaard, met name stukken van financiële aard, zoals een kasboek, facturen, subsidieaanvragen en financiële jaarverslagen. Verder treft men aan: (concept)statuten, notulen, aankondigingen voor lezingen, presentielijsten, correspondentie met verscheidene organisaties inzake het houden van lezingen of symposia, intekenformulieren, en getuigschriften die na het succesvol afronden van een driejarige wintercursus werden uitgereikt.

EAN_0870

Stichting Studiefonds Limburg

Datering: 1946-1978

Omvang: 6,37 meter

De bibliotheek van het SHCL beschikt over de jaarverslagen (1950-1980) van het Studiefonds Limburg. [SHCL, EAN_0870 inv.nr. 11]

Bij de viering van het 25-jarig bestaan van de Stichting Studiefonds Limburg op 26 april 1972 bracht de Commissaris van de Koningin Charles van Rooy, tevens erevoorzitter, in zijn rede naar voren hoe de stichting zich had ingespannen 'voor gelijke rechten en gelijke kansen van onze Limburgse abiturienten, die niet in onze provincie konden studeren, maar die elders het wetenschappelijk onderwijs moesten zoeken, dat Limburg hen toen nog niet kon bieden, maar dat binnen een paar jaar wel voor hen bereikbaar zal zijn aan de universiteit van Maastricht'. Van Rooy memoreerde dat 'éérst de industrie – de Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg en later ook andere bedrijven – van meet af aan, die betekenis hebben gezien en haar hebben gehonoreerd met aanzienlijke bedragen, voordat de overheid bijsporg. De Limburgse gemeenten deden dat in 1947 en het provinciaal bestuur volgde een jaar later'. Het Rijk deed vanaf 1969 een duit in het zakje.

Tijdens de viering van het zilveren jubileum werd afscheid genomen van voorzitter en medeoprichter J.H. Janssen [EAN_1010] en werd H.J.J. Terhal tot zijn opvolger benoemd. Op 16 oktober 1980 besloten Provinciale Staten de activiteiten van de Stichting Studiefonds Limburg per 1 januari 1981 over te nemen. Het

algemeen bestuur van de stichting ging op 18 december 1980 akkoord met de opheffing van het fonds en de overdracht van het totale stichtingsvermogen aan de provinciale overheid.

Vgl. EAN_0047, EAN_0702, EAN_0879, EAN_0984.

Archief

Het archief bestaat onder meer uit statuten, jaarverslagen, notulen en andere vergaderstukken, correspondentie, met name met subsidieverstrekkers, stukken met betrekking tot studiereizen, voorlichting en lustrumvieringen, stukken betreffende studenten en de verleende beurzen (kosten en rendement) en stukken met betrekking tot priesteropleidingen.

EAN_0879

Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg (SWOL) te Maastricht

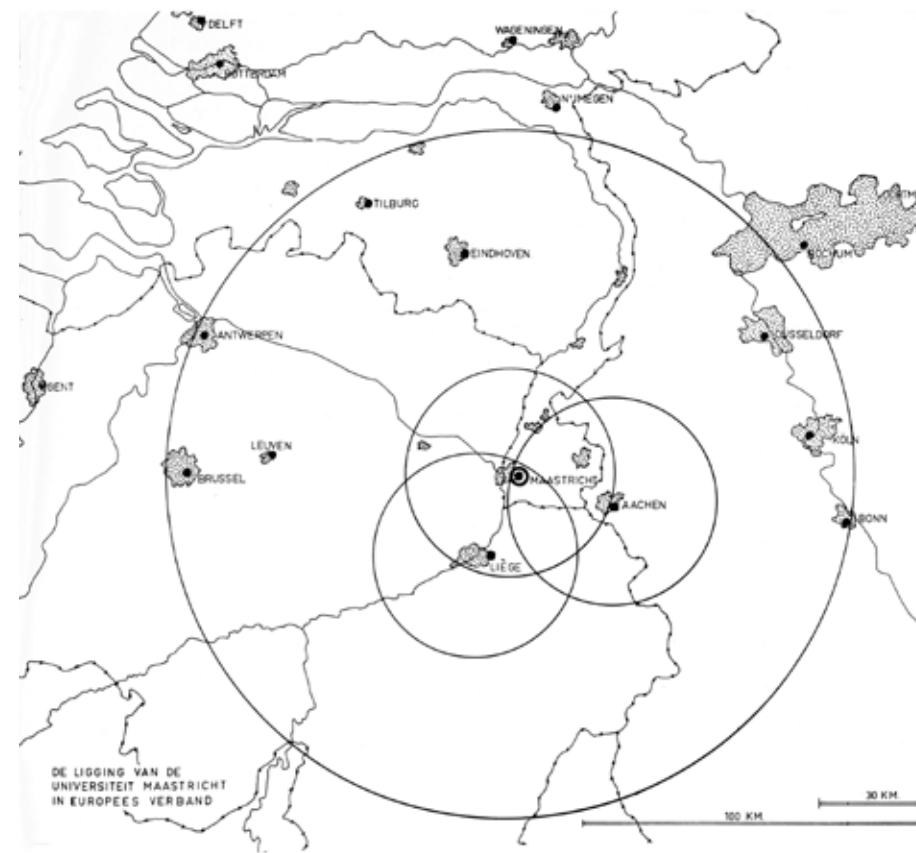
Datering: 1965-1989

Omvang: 7,25 meter

Mede tegen de achtergrond van de herstructurering na de mijnsluitingen vanaf halverwege de jaren 1960 ontstond het initiatief om in Maastricht een universiteit te vestigen. Er was behoefte aan een achtste medische faculteit in Nederland, en waarom zou die niet in Maastricht kunnen komen? Onder leiding van Maastrichtenaar en PvdA-kopstuk Sjeng Tans (vgl. EAN_1166) heeft de Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg (SWOL) de komst van de faculteit voorbereid. Op 9 januari 1976 opende Koningin Juliana in Maastricht de Rijksuniversiteit Limburg. In 1996 werd de Rijksuniversiteit Limburg omgedoopt in Universiteit Maastricht (sinds 2008 Maastricht University; UM).

Archief

Het archief bestaat uit stukken van het algemeen bestuur (met onder meer de statuten), het dagelijks bestuur, de financiële commissie, de projectcommissie, de voorlichtingscommissie, de medische commissie, de commissie voor sociale wetenschappen, de commissie management Maastricht, de commissie opleiding leraren en de werkgroep planning medische faculteit. Vanaf 1976 veel correspondentie met de universiteit en de faculteiten. Verder nog krantenknipsels en de

Limburg : “ Uithoek of Kernland ”

De centrale ligging van Maastricht binnen wat later de Euregio Maas-Rijn is gaan heten (met de steden Aken en Luik) en binnen de bredere internationale omgeving (met agglomeraties en steden als Antwerpen, Brussel, Düsseldorf, Eindhoven, Keulen, Leuven, het Ruhrgebied en Tilburg) maakte van de Limburgse hoofdstad het knooppunt van een 'kernland'. Limburg was een Europees 'kernland' en niet een uithoek binnen Nederland. [Scan uit H. Brugmans, De plaats van Zuid-Limburg in een spreidingsplan voor het wetenschappelijk onderwijs : notities bij het rapport 'Van Hogeschool tot Universiteit'. Limburg: 'uithoek of kernland' (1967); SHCL, Bibliotheekcollectie]

knipselkrant samengesteld door de voorlichtingsdienst van het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.

6.2 Cultuur

EAN_1004 en EAN_1165

Culturele Raad Limburg (CRL) en Stichting Kunst en Cultuur Limburg (KCL)

Volgens de oprichtingsakte van 26 mei 1945 stelde de in Maastricht gevestigde Culturele Raad Limburg (CRL) zich de culturele verheffing van de Limburgse bevolking ten doel. De stichting streefde ernaar om 'alle krachten werkzaam op cultureel terrein te organiseren, coördineren en stimuleren', en een schakel te zijn tussen kunstenaars en de bevolking. In de loop van de jaren volgde een aantal reorganisaties / statutenwijzigingen, maar in beginsel veranderde de doelstelling niet.

In 1987 besloot de Provincie om 'op het terrein van Welzijn te komen tot een clustering van provinciale steunfunctietaken per sector'. Dit leidde tot de oprichting van zes nieuwe instituten. Eén daarvan was de Stichting Kunst en Cultuur Limburg (KCL), opgericht op 1 juli 1988. In KCL gingen met ingang van 1 september 1989 de volgende instellingen op: de Limburgse Federatie van Amateurtoneelverenigingen [(LFA) EAN_1011], de Stichting Filmvorming, de Stichting Overleg van Muziekscholen én CRL. KCL stelde zich ten doel 'het uitvoerende werk in de sectoren kunst en cultuur te ondersteunen, gericht op de verbetering van de kwaliteit van het werk in die sectoren'. KCL is in 1995 opgeheven en overgegaan in de Stichting Symbiose (vgl. EAN_0992, EAN_1083 t/m EAN_1085, EAN_1134, EAN_1135).

EAN_1004 [Culturele Raad Limburg (CRL)]

Datering: 1945-1989

Omvang: 43,12 meter

Archief

Het archief bestaat uit bescheiden van het algemeen en het dagelijks bestuur, correspondentie, jaarverslagen, stukken betreffende de gebouwen, het personeel en de werkzaamheden (de afdelingen amateuristische kunstbeoefening, beeldende kunsten, cultuur conservering, kunstzinnige vorming, muziek, theater en volkscultuur, archeologie, dans, exposities, film, letterkunde, monumentenzorg, musea, etc.). Verder nog stukken betreffende de contacten met het buitenland, financiële stukken, enige documentatie, waaronder brochures van culturele instellingen en krantenknipsels, en stukken uit het archief van Jo Hansen [EAN_0934].

In het archief van de CRL en KCL bevindt zich ook een aantal affiches van culturele voorstellingen. [SHCL, EAN_1004 inv.nr. 1345b]

Vgl. EAN_0642.

EAN_1165 [Stichting Kunst en Cultuur Limburg (KCL)]

Datering: 1987-1995

Omvang: 6,75 meter

Archief

Het archief bestaat uit bestuurlijke stukken, correspondentie, jaarverslagen en werkplannen, en stukken betreffende de organisatie: huisvesting, personeel, medezeggenschapsraad, de werkzaamheden met betrekking tot de beeldende kunsten, kunstzinnige vorming, de Interlimburgse Monumentendag, de Limburgse Bond van Tamboerkorpsen, de Limburgse Contactcommissie Monumentenzorg, het Limburgs Film- en Videoarchief (LIFVA) en de Molenstichting Limburg [EAN_1321]. Verder nog documentatie.

EAN_1011

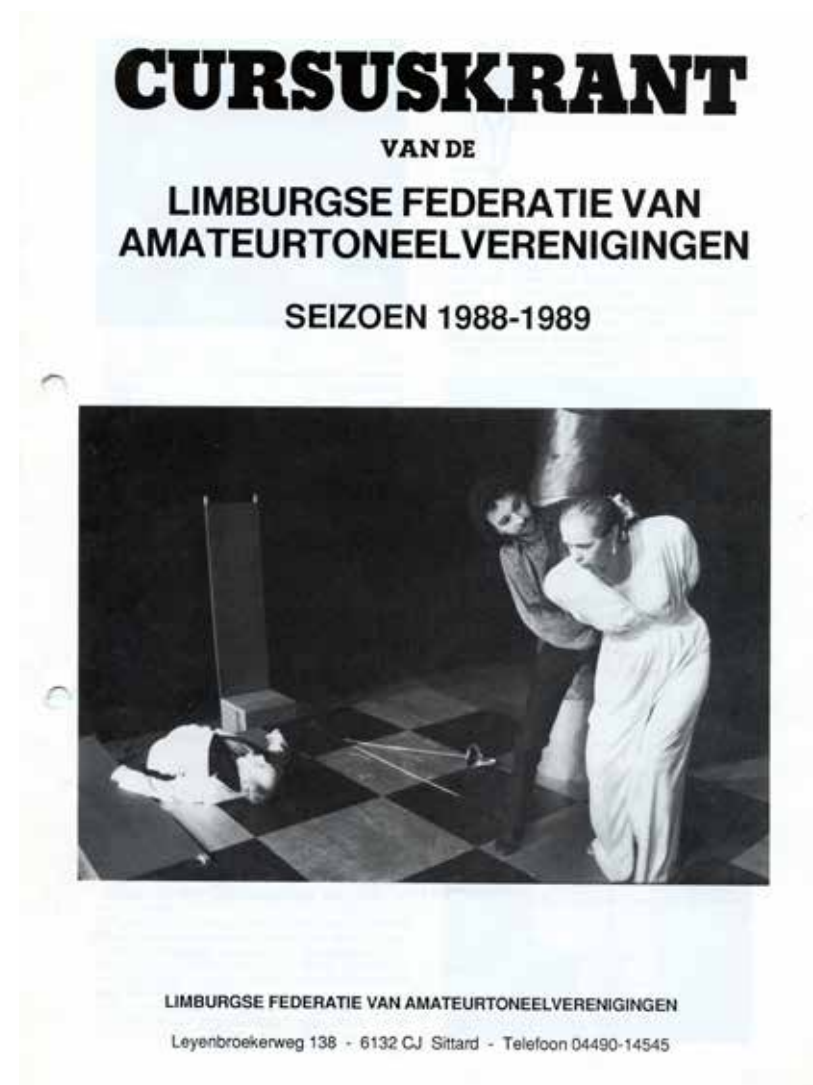
Limburgse Federatie van Amateurtoneelverenigingen (LFA)

Datering: 1967-2000

Omvang: 11,62 meter

In 1967 richtte de Culturele Raad Limburg (CRL) [EAN_1004] de Limburgse Federatie van Amateurtoneelverenigingen (LFA) op. Voorheen bestond er geen Limburgse koepel. De verenigingen waren aangesloten bij het nationale Werkverband Katholiek Amateurtoneel (WKA) of de Nederlandse Amateur Toneel Unie (NATU), die in 1967 fuseerden tot het Nederlands Centrum voor het Amateurtoneel (NCA). De LFA was verbonden aan het NCA. Burgemeester Léon Bogman van Slenaken was de eerste LFA-voorzitter. De LFA stelde zich ten doel 'de beoefening van en de belangstelling voor het toneel en de dramatakken expressie en vorming in de meest uitgebreide zin te bevorderen en mede daardoor bij te dragen tot de kunstzinnige vorming van jongeren en volwassenen alsmede tot aangepaste toneelvoorziening door middel van gericht onderzoek, organisatie, inhoudsbepaling, vormgeving en publieksbenadering' (gewijzigde statuten 1977).

Op 1 september 1989 ging de LFA met een aantal andere instellingen, waaronder de CRL, deel uitmaken van de eerder dat jaar opgerichte Stichting Kunst en Cultuur (KCL) [EAN_1165], waarvan de taken in 1995 werden overgenomen door de nieuwe koepelorganisatie Stichting Symbiose. LFA veranderde in 1989 van een vereniging in een stichting. Er bestond (in 1991) een aantal commissies (de commissie Vorming, de commissie Kleding, de beheerscommissies Noord en Zuid, de commissie Festivals en de redactie van *Kijker: tijdschrift voor amateurtoneel in Limburg*). In LFA 2014 wijzigde de naam in Toneelhuis LFA en vervolgens in 2020 in Toneelhuis Limburg.

De LFA bracht een eigen Coursuskant uit. [SHCL, EAN_1165 inv.nr. 51]

Vgl. EAN_0905.

Archief

Het archief bestaat onder meer uit statuten, notulen van bestuurs-, algemene leden-, commissie- en regiovergaderingen (Noord, Midden en Zuid), interne beleids- en discussiestukken, ingekomen en verzonden stukken betreffende CRL, KCL, Symbiose, NCA, de provinciale en gemeentelijke overheid, de Provinciale

Toneeladviseur voor Limburg, en andere toneelorganisaties, waaronder BATEL (Bijzondere Amateur Theaterevenementen Limburg), correspondentie met lokale toneelverenigingen, ledenlijsten, cursussen, programmaboekjes, stukken betreffende subsidies, financiële stukken en overzichten, stukken betreffende toneelstukken en -voorstellingen, de Provinciale Toneeljury, het Draaksteken in Beesel (1980-1982), huisvesting (waaronder bouwtekeningen) en fotomateriaal.

Verder het gedeponeerde archief van de Stichting Toneelgroep St.-Ardalion Hoensbroek.

EAN_1085 en EAN_1095

Provinciale Bibliotheek Centrale Limburg (PBC Limburg), voorheen Katholieke Centrale Vereniging voor Lectuurvoorziening in Limburg (KCVL Limburg)

EAN_1085

Datering: 1949-1994

Omvang: 18,37 meter

In 1950 werd, als opvolger van de Stichting Diocesane Lectuurzorg in het Bisdomeermond, de Katholieke Centrale Vereniging voor Lectuurvoorziening in Limburg (KCVL Limburg) opgericht. Haar doelstelling was om op grondslag van katholieke beginselen 'in de provincie Limburg en zo nodig daarbuiten de belangstelling voor het goede boek en een goede lectuurvoorziening te helpen bevorderen'. In haar communicatie hanteerde de stichting de stelregel 'wij willen de mensen brengen tot het goede boek en het goede boek tot de mensen'. Op 20 oktober 1951 werd in het Oranjehotel te Roermond de eerste algemene ledenvergadering gehouden. Na afloop hield de schrijver Gabriël Smit een spreekbeurt over 'de hedendaagse roman als volkslectuur'. In 1952 werd begonnen met de uitvoering van de plannen. In 1961 wijzigde de naam in Provinciale Bibliotheek Centrale Limburg (PBC Limburg). Nauw verbonden met de PBC was de in 1919 opgerichte Provinciale Vereniging van (RK) Openbare Leeszalen en Bibliotheken in Limburg. Harry Schillings (Hulsberg, 1925 - Roermond, 1980) was dertig jaar lang de centrale figuur in de Limburgse bibliotheekwereld (en toneelwereld); sinds de oprichting was hij directeur van KCVL en ook was hij secretaris van de Provinciale Vereniging van Openbare Leeszalen en Bibliotheken in Limburg. In 1992 werden de statuten

Het logo van de Katholieke Centrale Vereniging voor Lectuurvoorziening in Limburg (KCVL). Het Boek en het daarop steunend Kruis verlichten de geest van de Limburgse samenleving (platteland en (mijn)industrie). Onderaan een stilistische weergave van een rij boeken als symbool van het instituut Bibliotheek. [SHCL, EAN_1085 doosnr. 5]

gewijzigd en ontstond er de Informatie en bibliotheek centrale Limburg (i&b centrale / IBC). Het was een van de organisaties waaruit de Stichting Symbiose (1995-2004) werd geformeerd (vgl. EAN_0992, EAN_1083, EAN_1084, EAN_1086, EAN_1134, EAN_1135, EAN_1165).

Archief

Het archief bestaat uit onder meer notulen van de bestuurs- en stafvergaderingen, van het rayonoverleg (van de 'regionale werkgroepen') en van het diensthoofdenoverleg, correspondentie en circulaire, stukken betreffende de werkzaamheden van het Centraal Bureau en de Centrale Wisselbibliotheek (bijvoorbeeld boekenzendingen, gerangschikt per gemeente), (jaarlijkse) statistische gegevens van de aangesloten bibliotheken, dossiers van de bibliotheken (waaronder jaarrekeningen en stukken betreffende het contact met de gemeenten over onder meer subsidies), een enquête uit 1954 ('Onderzoek naar lezersaantal, lezersgehalte en mentaliteit bij de Limburgse Volksbibliotheken'), nota's (bijvoorbeeld 'Visie op de ontwikkeling van het openbaar bibliotheekwezen' van Harry Schillings, 1970), het informatieblad PBC Limburg Mededelingen en plakboeken met krantenknipsels betreffende het bibliotheekwezen in Limburg.

EAN_1095

Datering: 1955-1960

Omvang: 0,06 meter

Archief

Het archief bestaat onder meer uit statuten, verslagen van bestuurs- en ledenvergaderingen, rapporten, nota's, notities, beleidsplannen en memoranda, richtlijnen voor cursussen, stukken (onder andere correspondentie) betreffende de verhouding en contacten met de landelijke KCVL (Katholieke Centrale Vereniging voor Lectuurvoorziening in Nederland) en met andere verenigingen op het vlak van literatuur- en lectuurvoorziening, financiële overzichten en afleveringen van *Bestuursorgaan*, het mededelingenblad van KCVL Limburg.

EAN_1246**Stichting Artishock te Maastricht**

Datering: 1964-1967 (1970)

Omvang: 1,5 meter

In juli 1964 kwam een aantal oud-studenten van de Jan van Eyck Academie in opstand tegen wat ze noemden de artistieke passiviteit in Maastricht. Tot de groep behoorden kunstenaars als Lei Molin, Rob Stultiens, Felix van de Beek en Ger Brouwers. Zij streefden naar vernieuwing en wilden naar eigen zeggen 'de dode stad Maastricht ... een shock toedienen ter genezing van de culturele lusteloosheid'. Daartoe richtten zij de Stichting Artishock op. Op 26 december 1964 opende de groep een expositieruimte in de voormalige Bristol Bar in de Maastrichtse Jodenstraat, die de naam Artischunck kreeg. Schunck was de eigenaar van het pand, die de ruimte gratis ter beschikking stelde. De naam Schunck was destijds een begrip als modern warenhuis met vestigingen in Heerlen (het Glaspaleis) en Geleen. Amper negen maanden na de opening, in september 1965, moest het pand wegens bouwvalligheid worden gesloten. In verband met de sluiting van de galerie en meer in het algemeen vanwege 'het zich afzetten tegen de gevestigde orde in het kunstwereldje', ontstonden er moeilijkheden tussen de oprichters van Artishock en het Maastrichtse gemeentebestuur. Later verbeterde de relatie en kreeg Artishock de voormalige Dominicanenkerk in Maastricht als voorlopige expositieruim-

Uitnodigingen voor door Artishock opgezette tentoonstellingen in Roermond en Maastricht (1964). [SHCL, EAN_1246 inv.nr. 24]

te ter beschikking. Artishock organiseerde ook manifestaties buiten de hoofdstad. De activiteiten van de stichting pasten in de algemene vernieuwingsdrang van de jaren 1960. In 1967 werd de stichting opgeheven.

Archief

Het archief, afkomstig van secretaris Harry Marks, omvat de gehele bestaansperiode van de stichting, aangevuld met enkele stukken van latere datum, en bestaat uit eigen publicaties, correspondentie, contracten, financiële stukken, krantenknipsels, brochures en affiches over georganiseerde tentoonstellingen. Ook bevat het archief een plan voor de herinrichting van de Dominicanenkerk tot tijdelijke expositieruimte.

EAN_1325**Stichting Werkgroep Industriële Archeologie Maastricht (WIAM) en Werkgroep Industrieel Erfgoed Limburg (WIEL)**

Datering: (ca. 1970-)1997-2012

Omvang: 0,5 meter

De Stichting Werkgroep Industrieel Erfgoed Limburg (WIEL), in 2004 voortgekomen uit de Stichting Werkgroep Industriële Archeologie Maastricht (WIAM), onderzoekt, inventariseert en documenteert het industrieel erfgoed in Limburg. Het accent ligt op bedreigde monumenten en relictten en op historische productietechnieken. WIEL was aangesloten bij het Monumentenhuis Limburg

Een 'deelrapport' van WIAM. Op de omslag het voormalige Volkshuis van de Maastrichse socialistische arbeidersbeweging op de hoek van de Uitbelderstraat en de Bogaardenstraat. [SHCL, Bibliotheekcollectie]

te Roermond, en wordt sinds de beëindiging van die koepelorganisatie in 2005 ondersteund door het Huis voor de Kunsten Limburg, eveneens gevestigd in Roermond.

Archief

Het archief bestaat uit stukken van WIAM en WIEL. Het WIAM-archief bevat onderzoeksmateriaal ten behoeve van een publicatie over het Bosscherveld [Arjen van Rooij, Wim Mes en Servé Minis, *Bosscherveld & Belvédère: industrieterrein en uitbreidingsgebied van Maastricht* (2003)], onder meer de stageverslagen van J.W. van Rooij ('Het Bosscherveld 1878-1960: een historisch-geografische studie naar

de ontwikkeling van het Bosscherveld tot industrieterrein'; Rijksuniversiteit Limburg 1997) en P.F.G. Vincken ('Het industrieterrein Bosscherveld: van vestinggrond tot vestingsgrond'; Rijksuniversiteit Limburg z.d.), materiaal afkomstig van Marijke Martin, onderzoekster van de historische ruimtelijke transformaties van Maastricht, en documentatie- en studiemateriaal van verscheidene bedrijven op het Bosscherveld. Verder stukken betreffende een industrieel-archeologische verkenning van het Jekerkwartier; notulen van vergaderingen (1995, 1996, 2004) en stukken betreffende de overgang naar WIEL. Het WIEL-archief bestaat onder meer uit vergadernotulen, stukken betreffende het contact met andere cultuurhistorische organisaties, stukken met betrekking tot een publicatie over de zuivelindustrie [Serge Langeweg, *Zuivel: geschiedenis en inventarisatie van de zuivelfabrieken in Limburg* (2012)] en een discussienota (2012).

6.3 Media

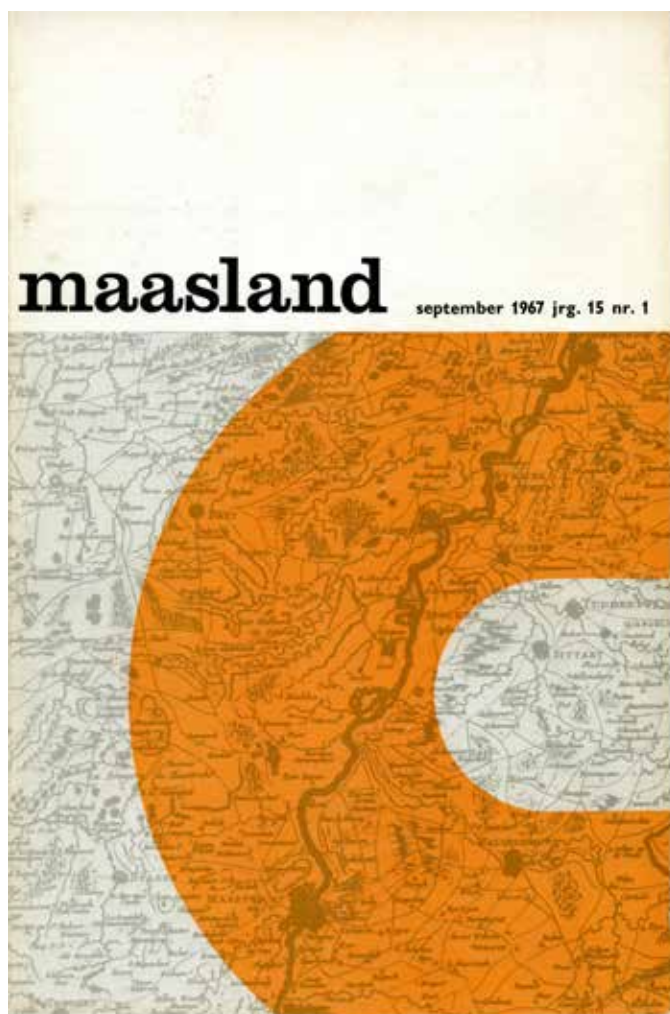
EAN_0757

Redactie van Maasland: algemeen maandblad, voortzetting van De Bronk: Limburgs maandblad

Datering: (1961) 1963-1970

Omvang: 0,25 meter

Maasland: algemeen maandblad (1963-1970) was de voortzetting van *De Bronk: Limburgs maandblad* (1954-1963). Beide bladen werden uitgegeven door Volkshogeschool Geerlingshof [EAN_0706]. *Maasland* moest volgens de statuten een onafhankelijk maandblad zijn 'dat in en vanuit Limburg een vrije stem wil hebben, op ieder gebied een kritische visie wil bevorderen, vernieuwingstendenzen onderzoekt en naar positieve bijdragen hierin streeft en bij dit alles uitgaat van de overtuiging, dat het karakteristieke van Limburg een waardevolle bijdrage hiertoe kan leveren in het Nederlandse en Europese geheel'. In zijn doelstelling verschilde *Maasland* weinig van zijn voorganger; de jaargangnummering liep ook gewoon door. De reden van de naamsverandering was het oubollige imago dat aan de titel *De Bronk* kleefde (*brónk* is Limburgs voor sacramentsprocessie). *Maasland* werd in 1970 geïncorporeerd door *Limburg Vandaag*, dat in 1969 voor het eerst verscheen en meer het economische dan het culturele profiel van de provincie onder de aandacht bracht.

Met een strakke vormgeving straalde Maasland uit dat het een eigentijds maandblad was. [SHCL, Bibliotheekcollectie]

Vgl. EAN_934.

Archief

Het archief bestaat onder meer uit de statuten, correspondentie (veelal met personen in het Limburgse culturele veld), vergadernotulen, kasboeken (met namen van betalende leden), enkele rekeningen en stukken met betrekking tot het artikel 'De Maasbrug van Maaseik'.

EAN_0452

Stichting Veritas

Veritas was een Maastrichtse krant van duidelijk katholieke signatuur, die verscheen tussen 1932 en 1941. Haar zinspreuk luidde 'Veritas liberavit vos' ('De waarheid zal u vrij maken', naar het evangelie van Johannes). Na de Bevrijding herrees de krant als opvolger van de verboden verklaarde *Limburger Koerier*, eigendom van Uitgeversmaatschappij Neerlandia. Het initiatief tot heroprichting kwam van een groep bestaande uit L. Roumen (vgl. EAN_0635), L.F.H. Regout (vgl. EAN_1347), L.R. Schreinemacher [EAN_0867], K.W.H.A. Roncken [EAN_0641] en J.H. Ensink [EAN_0037]. Op 17 februari 1945 werd de Stichting Veritas opgericht, die zich 'de verspreiding en verdediging der katholieke beginselen op elk terrein van het maatschappelijk leven' ten doel stelde. In gevallen waarin de statuten niet voorzagen werd 'de beslissing aan de bisschop van Roermond' overgelaten. De stichting slaagde er niet in de banden met Neerlandia te verbreken. In 1945 veranderde de naam van de krant in *Gazet van Limburg*, voorloper van de tussen 1955 en 1971 verschenen *De Nieuwe Limburger* (en daarmee een voorloper van de huidige krant *De Limburger*). In 1949 werd een overeenstemming met het van oorlogsblaam gezuiverde Neerlandia bereikt en werd de *Gazet van Limburg* aan de uitgever overgedragen. Er kwam een Redactieraad, die voor een groot deel uit bestuursleden van Stichting Veritas bestond. Bij de eerste officiële vergadering van de Redactieraad op 22 mei 1951 waren dat Schreinemacher, Roncken, Ensink G.J. Kuiper (bankdirecteur), H.H. Schure (leraar) [RHCL 16.1199] en F.C.M. Wijffels [EAN_0602]. De overige leden waren H.C.W. Roemen (directeur van het ETIL [EAN_0605]), W. Meijs (priesterleraar), J.A. Koops (vgl. EAN_0467), H.J.A. Hermens (directeur Neerlandia) en A. Laudy (waarnemend hoofdredacteur).

Briefhoofd van de *Gazet van Limburg*, de krant die tussen 1945 en 1955 door de Stichting Veritas werd uitgegeven. [SHCL, EAN_0452 doosnr. 1]

In 1979 werd de band tussen de stichting en dagblad *De Limburger* verbroken. Het betekende ook het einde van de Redactieraad. De stichting fuseerde in 1995 met het Katholiek Instituut voor Massamedia te Nijmegen.

Zie ook EAN_0602, inv.nrs. 241-280.

Archief

Het archief bestaat onder meer uit de stichtingsakte en de statuten van Stichting Veritas, vergadernotulen van het algemeen en het dagelijks bestuur en van de Redactieraad van de opeenvolgende kranten, stukken met betrekking tot (de samenstelling van) het bestuur en de Redactieraad, stukken betreffende de verhouding tot Uitgeversmaatschappij Neerlandia en stukken met betrekking tot het vermogen van Stichting Veritas.

EAN_1058

Vereniging Vrienden en Vriendinnen van de Regionale Omroep Zuid (ROZ)

Datering: (1978) 1983-1987

Omvang: 0,37 meter

Aan het begin van de jaren 1980 verkeerde de Regionale Omroep Zuid (ROZ) [RHCL 17.06, 17.06A] in woelig vaarwater. De omroep, die op kerstavond 1945 zijn eerste uitzending had verzorgd, maakte deel uit van de NOS (Nederlandse Omroep Stichting). Vanuit de gedachte dat regionale omroepen minder vanuit Hilversum dienden te worden bestuurd en meer een eigen koers moesten varen, werd gewerkt aan een verzelfstandiging van de ROZ. Minister Eelco Brinkman van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC) wilde de zendmachtiging verlenen aan de in 1982 opgerichte Stichting Regionale Omroep Limburg (SROL), die de steun genoot van conservatieve politici in Limburg (vgl. EAN_1231). Voor de omroepredactie braken onzekere tijden aan. Men vreesde het einde van de kritische programmering die de ROZ kenmerkte; verzelfstandiging zou juist leiden tot minder zelfstandigheid. Ook veel luisteraars zagen het duister in. Er volgde een reeks steunbetuigingen, met als hoogtepunt de manifestatie 'Hou de ROZ in de lucht' op het Vrijthof in Maastricht op zaterdagmiddag 23 april 1983. Een en ander leidde tot de oprichting van de Vereniging Vrienden en Vriendinnen van de Regionale Omroep Zuid (Vereniging Vrienden en Vriendinnen van de ROZ). Volgens

De manifestatie 'Hou de ROZ in de lucht' op het Vrijthof in Maastricht op 23 april 1984 was het hoogtepunt van het breedgedragen verzet tegen de dreigende opheffing van de Regionale Omroep Zuid. [SHCL, EAN_1058 inv.nr. 17]

de oprichtingsakte van 2 februari 1984 stelde zij zich ten doel 'het behartigen van de belangen der luisteraars in Limburg, ten aanzien van alle zaken de regionale omroep betreffende, een en ander in de ruimste zin des woords'. Het doel om de bestaande ROZ te behouden werd niet bereikt. In 1988 startte zijn opvolger Omroep Limburg, die in 1999 met het in 1997 opgerichte TV8 opging in L1.

Archief

Het archief bestaat onder meer uit de statuten, ingekomen en uitgaande post, ledenlijsten, financiële stukken, persberichten, beleidsnota's, krantenknipsels en andere documentatie.

7. Instellingen met betrekking tot sport en ontspanning

EAN_1083

Stichting Sportservice Limburg

Datering: 1987-1995

Omvang: 7,87 meter

De herstructurering van het welzijnsbeleid door het provinciaal bestuur leidde tot de opheffing per 1 april 1988 van de twintig jaar daarvoor opgerichte Stichting Sportraad voor de Provincie Limburg (vgl. EAN_0928, EAN_1162). De taken en personeelsleden van de Sportraad werden overgenomen door de nieuwe Stichting Sportservice Limburg. Deze was gevestigd in Sittard en stelde zich ten doel 'de ondersteuning van het uitvoerende werk in de sport, gericht op verbetering van de kwaliteit van dat werk door middel van begeleiding, kadervorming, bemiddeling en specifiek-methodische ontwikkeling'. Sportservice Limburg was een van de organisaties waaruit de Stichting Symbiose (1995-2004) werd geformeerd (vgl. EAN_0992, EAN_1084, EAN_1085, EAN_1134, EAN_1135, EAN_1165).

Archief

Het archief bestaat onder meer uit vergaderstukken van het bestuur, werkplannen, stukken betreffende het contact met landelijke (koepel)organisaties waarbij Sportservice Limburg direct of indirect betrokken was, zoals de Nederlandse Sport Federatie (NSF), (de Raad van Aangeslotenen van) het Interprovinciaal Overleg Sport (IOS) of de Landelijke Contactraad ('Landelijke Stichting voor de gemeentelijke bemoeiingen met lichamelijke opvoeding, sport en recreatie'), stukken met betrekking tot de contacten met koepelorganisaties in andere provincies (bijvoorbeeld de Raad van Welzijn, Onderwijs en Cultuur in Noord-Brabant) en met Limburgse sportorganisaties en -bonden, stukken betreffende subsidies en sponsorgelden (zoals de SNS-gelden van Stichting de Nationale Sporttotalisator), een groot aantal stukken met betrekking tot gehandicaptensport en de subsidi-

ering van clubs die zich hiervoor inzetten, stukken betreffende gesubsidieerde projecten in het kader van het Ontwikkelingsfonds Limburg van de Provincie Limburg, stukken betreffende de bevordering van de betrokkenheid van minderheden, waaronder het project 'Sport=gaaf' ('sportstimulering en kadervormingsproject voor achterstandsgroepen'), stukken met betrekking tot door Sportservice Limburg georganiseerde sportevenementen en -activiteiten, stukken betreffende sportgezondheidszorg (onder meer correspondentie met het Nederlands Instituut voor Sport en Gezondheid en de Stichting Preventieve Gezondheid en Beweging), stukken met betrekking tot schoolsport-olympiades, Euregionale samenwerking (waaronder 'Euregiodagen') en sport voor ouderen, en stukken betreffende (het subsidiëren van) arbeidsplaatsen bij sportclubs, in het bijzonder 'STK-arbeidsplaatsen'; STK = sporttechnisch kader).

EAN_0302

Emma-Hoensbroek Combinatie

Datering: 1945-1967

Omvang: 0,5 meter

De Emma-Hoensbroek Combinatie (EHC) kwam in 1964 tot stand door een fusie van Sportclub Emma en SV Hoensbroek, twee verenigingen met een rijke historie. Sportclub Emma (in 1917 opgericht als RK Sportvereniging Emma) was nauw verbonden met de gelijknamige staatsmijn in Treebeek. Vlak na de oorlog bereikte ze de hoogste klasse in het Nederlandse voetbal. De overgang naar een profstatus heeft de club niet gemaakt. In 1961 werd ze landelijk kampioen bij de zondagamateurs. In de strijd om het algemeen kampioenschap verloor Emma van de winnaar bij de zaterdagamateurs, het Rotterdamse Xerxes. SV Hoensbroek werd opgericht in 1920. In het begin van de jaren 1960 kwam de club uit in de hoogste amateurklasse.

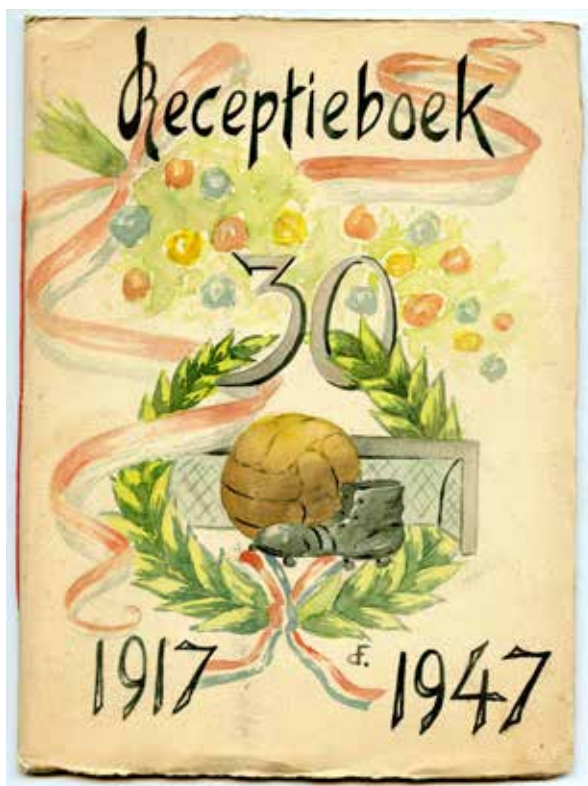
Archief

Het archief bestrijkt de jaren 1945-1967. Naast de ledenadministratie en een kasboek is veel correspondentie bewaard gebleven, evenals enkele contracten met trainers, een schematisch overzicht van de wedstrijden en de spelers van het eerste elftal in de competities van 1952-1957, plus een receptieboek rond het 30-jarig jubileum van Sportclub Emma en stukken met betrekking tot het 50-jarig jubileum.

Sportservice Limburg

Logo van Sportservice Limburg. [SHCL, EAN_1083 inv.nr. 1]

Receptieboek bij gelegenheid van het dertigjarig bestaan van Sportclub Emma / RK Sportvereniging Emma in 1947. [SHCL, EAN_0302 inv.nr. 5]

EAN_1144

Studentenverenigingen te Pey en Echt

Datering: 1948-1970

Omvang: 0,37 meter

Pey en Echt (gemeente Echt) hebben een levendig naoorlogs studentenleven gekend. Er waren diverse verenigingen. In 1948 werd op initiatief van kapelaan Remigius Lebens in Pey de RK Studentenclub 'Dominico Savio' opgericht. Ze was aangesloten bij de Katholieke Limburgse Studentenbond (KLS) en zijn opvolgers [EAN_0392]. In 1963 werd onder leiding van kapelaan Frits van Tuel in Pey de meisjesstudentenclub Edith Stein opgericht. Vermoedelijk zijn beide verenigingen in 1965 samengegaan (en later samengesmolten) in de Vereniging voor Stu-

Omslag van een nummer van VOX, het blad van de Vereniging voor Studerende Jongeren 'Houding' Echt, voorheen RK Studentenclub 'Dominico Savio' uit Pey. [SHCL, EAN_1144 doosnr. 3]

derende Jongeren 'Houding' (ieder jaar aangevuld met het betreffende jaartal: '65', '66', etc.). In 1967 organiseerden de jongeren een 'hate-in' (parodie op de love-ins). Sinds 1955 bracht Dominico Savio het clubblad Vox uit. Dit contactorgaan werd door Houding voortgezet.

In Echt bestonden de RK Studentenclub St.-Landricus (opgericht in 1933, heropgericht in 1952) en de meisjesstudentenclub Carpe Diem (opgericht in 1965). St.-Landricus bracht het clubblad Solo uit (eerste – en laatste? – jaargang 1967).

Vermoedelijk zijn de studentenverenigingen in Pey en Echt in 1970 opgehouden te bestaan, parallel aan de opheffing van de Katholieke Studerende Jeugd Limburg (opvolger van KLS).

Archief

Het archief bestaat onder meer uit statuten, jaarverslagen, notulen van bestuurs- en jaarvergaderingen, financiële overzichten, correspondentie, stukken betreffende diverse activiteiten (toneelstukken, droppings, 'lustrumspelen'), ledenlijsten, kasboeken, kopij en enkele nummers van Vox, één nummer van Solo, enkele afleveringen van De Adelaar: Nieuws- en Informatieblad van de Katholieke Studerende Jeugd en een aantal stencilblaadjes van instellingen voor jongerenwerk. Verder nog het archief (onder meer correspondentie) van de redactie van Vox.

EAN_1316**Sloveense mijnwerkers en het verenigingsleven van de Sloveense gemeenschap**

Datering: 1906-2009

Omvang: 3,25 meter

De kolenmijnen hebben een stroom migranten naar Limburg gebracht. Eén categorie betrof die van Sloveense herkomst. Binnen eigen verenigingen bleven de Sloveense mijnwerkers en hun gezinnen de taal en cultuur (folklore, muziek) van het moederland koesteren. Na de mijnsluitingen ging het Sloveense verenigingsleven niet verloren. Nu nog bestaan er in de voormalige mijnstreek verenigingen van Sloveense oorsprong.

Slovenië, vóór 1918 deel uitmakend van Oostenrijk-Hongarije, daarna van Joegoslavië, is in 1991 een onafhankelijke republiek geworden.

Groepsfoto van prominente leden van de Sloveense Barbaraverenigingen in Limburg (ca. 1933).
[SHCL, Fotocollectie EAN_1316 inv.nr. 39]

Archief

Het archief (deels Sloveens-, deels Nederlandstalig) bestaat uit stukken van de in 1929 opgerichte Slovensko Pevsko Društvo 'Zvon' / Sloveense Zangvereniging 'Zvon' (Zvon = de Klok), waaronder jaarverslagen, correspondentie (1966-1991), ledenlijsten, stukken betreffende jubileumvieringen en stukken met betrekking tot internationale ontmoetingen van Sloveense koren en tourneereizen naar Slovenië; stukken van het Verbond van RK Sloveense Barbara-Verenigingen (kortweg Zveza; Zveza = het Verbond), met onder meer vergadernotulen, correspondentie en ledenlijsten; stukken betreffende afzonderlijke Sloveense Barbaraverenigingen (Eygelshoven, Geleen, Heerlerheide-Brunssum en Hoensbroek); stukken met betrekking tot de dansgroep Slovenska Folklorna Skupina (SFS) Nizozemska (Nizozemska = Nederland) en Slovenski Mladinski Zbor 'Škrjancek' (Mladinski Zbor = Jeugdkoor; Škrjanci = Leeuwerik); stukken (individuele dossiers) betreffende Sloveense communisten in Zuid-Limburg (fotokopieën uit Sloveense archieven); stukken met betrekking tot de familie Maruša; stukken (fotokopieën) betreffende Arhiv Republike Slovenije (van de Kraljevska banska ... (1929-1941) en de Slovenska Izeljenški Matica (SIM), de Sloveens Emigratiestichting (1935-1985); en stukken van diverse aard, waaronder lijsten van Joegoslavische mijnwerkers en van Joegoslavische inwoners van diverse gemeenten, typoscripten, (kopieën van) publicaties, onderzoeksmateriaal, waaronder aantekeningen en verslagen van interviews, bidprentjes, krantenartikelen, A2-bladen met teksten en beeldmateriaal, tentoongesteld bij gelegenheid van zeventig jaar Zvon, en paraferalia, zoals vaantjes.

8. Instellingen met betrekking tot natuur- en milieubehoud**EAN_1077****Hoofdcmité van Verweer tegen de Vervuiling der Beken en het Comité Nieuwstadt**

Datering: 1924-1948 (1995)

Omvang: 0,25 meter

Op 28 december 1924 kwam in Nieuwstadt een gezelschap bijeen dat zich Comité van Verweer tegen Vervuiling der Wateren te Nieuwstadt noemde. Men maakte zich zorgen over 'de wantoestand die het gevolg is van de toenemende vervuiling en de veelvuldige overstromingen der Geleen- en Roodebeek,

Krantenartikelen maken een substantieel deel uit van het archief van het Hoofdcmité van Verweer tegen de Vervuiling der Beken. [SHCL, EAN_1077 doosnr. 2]

waardoor de [landbouwgewassen van de] oeverbewoners zooveel schade hebben geleden'. De mijnindustrie was de grote boosdoener, omdat vervuild water uit de kolenwasserijen naar de beken stroomde. Ook afvalwater van slachthuizen en rioolwater van de groeiende gemeenten droegen bij aan de vervuiling. Op initiatief van het Comité Nieuwstadt werd een circulaire rondgestuurd om ook in andere plaatsen die aan de genoemde beken lagen comités van de grond te krijgen. De circulaire werd ook verzonden naar de redacties van de *Limburger Koerier*, het *Limburgsch Dagblad*, *De Maasbode*, *De Tijd*, *Land en Vee* en *De Veldbode*. De actie was succesvol en leidde tot de oprichting van het Hoofdcmité van Verweer tegen de Vervuiling der Beken. Secretaris daarvan was Herman van de Bergh uit Nieuwstadt. Hij was ook secretaris van het comité aldaar. De actie leidde onder meer tot een normalisatie ('rechttrekken') van de beken. In 1944 werden de eerste vergoedingen voor de schade uit 1924 en 1926 uitbetaald. In 1947 vonden de laatste uitkeringen plaats. Het jaar erop hief het Hoofdcmité zich op.

Archief

Het archief bestaat uit een cahier met onder andere vergadernotulen; correspondentie, lijsten van personen die schade hebben geleden, schadeformulieren van gedupeerden in Nieuwstadt, stukken met betrekking tot de schadeafhandeling (onder meer kwitanties), een kasboekje; een map met een typoscript getiteld 'Het verweer tegen de vervuiling der beken tussen 1925 en 1948' van J.E. van

de Bergh (zoon van H. van de Bergh), waarvan een verkorte versie als artikel opgenomen is in het *Historisch Jaarboek voor het Land van Zwentibold* 16 (1995), en foto's uit 1925, 1926 en 1933; een doorslag van een notitie getiteld 'Die Emscher und die Emscher genossenschaft im Rechte' (1925) ['zur Regelung der Vorflut und zur Abwasserreinigung im Eschergebiet']; als voorbeeld van een op te zetten actiecomité] en krantenartikelen (1925-1993).

EAN_1247

Oos Mergelland Sjaop (OSM)

Datering: 1978-2000

Omvang: 0,37 meter

Het reliëfrijke landschap, de harde bodem van de kalkgraslanden en de specifieke vegetatie hebben ervoor gezorgd dat in Zuid-Limburg en het aangrenzend buitenland een apart schapenras is ontstaan, dat zich onderscheidt door een lange, smalle kop zonder hoorns, een dichte vacht en pezige poten (de achterpoten zijn als gevolg van het vele klimmen sterker ontwikkeld). Dit Mergellandschaap (later zo genoemd; vroeger spraken de mensen van *ködsjaop*, *kuddeschaap*) was een halve eeuw geleden bijna uitgestorven. Door het gebruik van kunstmest, de vermindering van het areaal woeste gronden en de introductie van andere schapenrassen

Logo van Oos Mergelland Sjaop (OMS). [SHCL, EAN_1247 inv.nr. 8]

dreigde dit regionale schapenras te verdwijnen. Onder leiding van Henk Hillegers werd in 1979 de vereniging Oos Mergelland Sjaop (OSM) opgericht (gevestigd in Honthem), met als doel de bevordering en instandhouding van het Mergellandschap binnen zijn biotoop. Er volgde een intensief fokprogramma op basis van de enkele 'gave' exemplaren die destijds nog over waren. Inmiddels grazen op diverse plekken in Limburg en Wallonië weer Mergellandschapen. Het beest is een icoon van het Zuid-Limburgse cultuurlandschap.

Archief

In het archief bevinden zich de oprichtingsakte (1979) en wijziging van statuten (1991), notulen van bestuurs- en ledenvergaderingen en van de foktechnische commissie, een lijst van geregistreerde correspondentie, plannen, rapporten, publicaties en krantenknipsels.

EAN_1239

Maatschap Gorissen, belanghebbende partij tegen mergelwinning op 't Rooth

Datering: (1947-)1979-2008

Omvang: 1 meter

In 1976 vroeg de Eerste Nederlandse Cement Industrie (ENCI) een vergunning aan voor de afgraving van 433 hectare van het Plateau van Margraten. Er zou een gigantisch gat ontstaan van zo'n 35 meter diep tussen pakweg Vilt en Welsden. Het plan leidde tot een massaal en langdurig protest. Dat verzet wierp zijn vruchten af, want in 1989 ging er een streep door de ENCI-plannen. Maar voor de inwoners van het gehucht 't Rooth leek dat weinig uit te maken, want de concessiehouder van de gelijknamige groeve, de firma Ankersmit (later Ankerpoort), wenste nog 48 hectare af te graven en het zag ernaar uit dat de Provincie daarvoor toestemming zou geven. 't Rooth was al voor de helft opgeofferd ten behoeve van de mergelwinning. De oppervlakte die bestemd was voor verdere afgraving werd in 1994 teruggebracht tot zeventien hectare en de uitbreiding zou plaatsvinden in de richting van 't Gasthuis. Ook tegen dit besluit, in 2003 vastgelegd in een aanvulling op het Provinciaal Omgevingsplan Limburg (POL), werd bezwaar aangetekend, mede met het oog op de verwachte economische schade. Uiteindelijk bleef de uitbreiding beperkt tot 5,8 hectare. In 2009 verleenden Gedeputeerde Staten goedkeuring aan het bestemmingsplan van de gemeente Margraten.

Fruitteler Jef Gorissen uit 't Rooth haalt op 19 januari 1989 het protestaffiche weg nadat bekend was gemaakt dat ook het bedrijf Ankersmit geen vergunning zou krijgen voor een verdere afgraving van de groeve bij 't Rooth. De Provincie wist evenwel de minister ervan te overtuigen dit besluit terug te draaien. [SHCL, Fotocollectie EAN_1239 (Foto: Frits Widdershoven)]

De Milieufederatie Limburg [EAN_1153] was een van de drijvende krachten achter de protesten tegen de afgravingsplannen, maar ook de lokale bewoners (vgl. EAN_1259) en boeren organiseerden zich. Een van die partijen was de Maatschap Gorissen van de fruittelers Jef (vader) en Jos Gorissen. Zij vreesden schade door de daling van de grondwaterspiegel als gevolg van de naburige afgraving.

Archief

Het archief bestaat uit stukken met betrekking tot het beroep bij de Raad van State tegen de POL-aanvulling (inclusief wetenschappelijke rapporten), (kopieën van) stukken betreffende de vergunningen die verleend zijn aan de exploitant van groeve 't Rooth (vanaf 1947), stukken betreffende (het protest tegen) de plannen van de ENCI, correspondentie, en krantenartikelen en -knipsels.

9. Instellingen op politieke en ideële grondslag

EAN_0878

KVP Limburg, later CDA Limburg

Datering: 1945-1994

Omvang: 15,87 meter

Op 22 december 1945 werd de Katholieke Volkspartij (KVP) opgericht. Zij was de opvolger van de vooroorlogse Rooms-Katholieke Staatspartij (RKSP). In 1980 fuseerde de KVP met de Anti-Revolutionaire Partij (ARP) en de Christelijk-Historische Unie (CHU) tot het Christen-Democratisch Appèl (CDA). In Limburg heeft de KVP en later het CDA altijd deel uitgemaakt van het College van Gedeputeerde Staten.

Vgl. EAN_0927, EAN_1162.

Tijdens een bijeenkomst in Well vult Norbert Schmelzer, KVP-fractieleider in de Tweede Kamer, de soepkommen voor zijn disgenoten (circa 1965). [Fotocollectie SHCL, DOC_0045, K 2271]

Archief

Het archief bestaat onder meer uit stukken van het partijbestuur, de partijraad, de Statenfractie, het Limburgse kringbestuur, Statenkieskringen, lokale afdelingen en de jongerenafdeling; stukken rond de opeenvolgende verkiezingen, propaganda en werkbezoeken; stukken van diverse werkgroepen en commissies; stukken met betrekking tot internationale, in het bijzonder Europese, samenwerking; stukken rond diverse thema's, zoals Problemen Mijnsituatie (1958-1966), Gemeentelijke herindeling (1968), Pinksteracties (1960-1966), Verhouding Kerk en politiek (1956-1961), Jeugdproblematiek, Sport, Verkeer, Onderwijs. Verder nog ledenadministratie, financiële stukken, correspondentie, persverslagen, krantenknipsels en documentatie.

EAN_1300

D66, afdeling Maastricht

Datering: (1982-)1988-2000

Omvang: 3 meter

Een van de Cahiers van de Maastrichtse afdeling van D66. [SHCL, EAN_1300 doosnr. 26]

De politieke partij Democraten 66 (D'66, vanaf 1985 D66) kende binnen een jaar na oprichting een afdeling in Maastricht (vgl. EAN_1228). Een van de manieren waarmee D66 zich in Maastricht van andere partijen onderscheidde, was door het uitbrengen van zogenoemde *Cahiers*, waarvan het eerste nummer in 1984 verscheen. Door middel van de *Cahiers* wilde de partij 'thema's onder de aandacht brengen die voor Maastricht van belang zijn'.

Archief

Het archief bestaat onder meer uit stukken betreffende de campagnes voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1994 en 1998, opeenvolgende programma's (vanaf 1982), notulen van de fractievergaderingen (1990-1997), financiële stukken, binnengekomen en verzonden stukken, krantenknipsels en persoverzichten, stukken betreffende een via de weekkrant *De Maaspost* uitgevoerde burgerenquête, uitmondend in *Cahier* nr. 16 (Peet van de Loo en Bert Jongen, 'Burgers over de toekomst van Maastricht', 1994), en andere *Cahiers* (bijvoorbeeld nr. 17: K.P. Dekker en P.J.E. van de Loo, 'Winkeltijden in Maastricht: verslag van een open discussie', 1995).

EAN_0988

Pacifistische Socialistische Partij (PSP) Limburg, nadien GroenLinks Limburg

Datering: 1967-1993

Omvang: 5,62 meter

De Pacifistische Socialistische Partij (PSP) werd opgericht in 1957 en fuseerde in 1990 met de CPN (Communistische Partij van Nederland), de PPR (Politieke Partij Radikalen) en de EVP (Evangelische Volkspartij) tot GroenLinks. De formele opheffing van de PSP volgde een jaar later. In Limburg streefde de PSP (volgens een flyer) naar 'een samenleving waarin alle mensen gelijke rechten hebben. Of het nu gaat om fabrieksarbeiders, WAO-ers, oud-mijnwerkers, vrouwen, werklozen, jongeren of wie dan ook: de PSP vindt dat de gewone mensen in Limburg het eindelijk eens voor het zeggen moeten krijgen'. Lange tijd was Lou de Moor (1929-2012) voorzitter van het provinciaal PSP-bestuur. Ook Jan Muijtjens uit Geleen, Caspar Denissen (Asenray), Jos Meeuws (Echt) en 'Rooie Reus' Dirk de Vrome (Roermond) maakten daar gedurende een lange periode deel van uit. In 1974 kwam Lou de Moor als eenmansfractie voor de PSP in Provinciale Staten. Sinds 1987 vormden de PSP en de CPN in Provinciale Staten een gezamenlijke fractie.

Verkiezingsposter van de PSP (circa 1980). Ontwerp: 'z.o.u.t. maastricht'. [SHCL, EAN_0988 inv.nr. 28]

Het archief is overgedragen door Jan Muijtjens, secretaris van het gewest Zuid-Limburg, gemeenteraadslid / fractievoorzitter voor de PSP (later GroenLinks) in Geleen (1982-2000) en Sittard-Geleen (2001-2010) en bestuurslid van de Stichting Graetheidecomité.

Archief

Het archief bevat onder meer stukken met betrekking tot de verkiezingen voor Provinciale Staten, de Tweede Kamer en het Europees Parlement, verkiezingsprogramma's (ook van lokale afdelingen), stukken betreffende de Statenfractie, de organisatie van de PSP (-Limburg), ledenbladen, verslagen van ledenvergaderingen, propagandamateriaal, flyers en affiches, krantenknipsels, en stukken met betrekking tot diverse acties, zoals de 'silicoseactie oud-mijnwerkers', een actie voor een school op het zigeunerkamp van Stein, en acties tegen AFCENT (NAVO-commandocentrum in Brunssum) en kernenergie.

Affiche van de Pink Party in 1978 in 'De Berchmans' te Maastricht. [SHCL, EAN_1170 map 102]

EAN_1170

COC Limburg, COC Zuid-Limburg en diverse COC Stadsgroepen in Limburg

Datering: (1950-)1972-2022

Omvang: 3,87 meter

Het COC (Cultuur- en Ontspanningscentrum) werd in 1949 opgericht rond het verenigingsblad *Levensrecht*, met als doel de maatschappelijke acceptatie van homoseksualiteit.

In 1962 werd in Eindhoven de afdeling Zuid-Nederland opgezet. Daarbinnen kwam in 1967 een Kontaktkring Limburg van de grond, met een Groep Zuid-Limburg, die in Sittard bijeenkwam, en een Groep Noord-Limburg (= Noord- en Midden-Limburg) in Horst. In 1970 ontstond de Maastrichtse Jongeren Werkgroep Homofilie. Op 15 december 1972 werd in Sociëteit Momus aan het Vrijthof in Maastricht COC Limburg opgericht, dat ernaar streefde om 'het persoonlijk isolement te doorbreken en de homofiel de kans te geven te leren participeren aan het maatschappelijk gebeuren op de door hem of haar gewenste wijze'. Sinds de oprichting was er voortdurend onenigheid tussen Zuid (Maastricht) en Noord. Het kwam in 1978 tot een formele scheiding tussen COC Zuid-Limburg en COC Noord- en Midden-Limburg. In 2006 verenigden de twee zich weer.

Archief

Het archief bevat onder meer verslagen betreffende de oprichting, notulen van bestuursvergaderingen, correspondentie, financiële stukken, stukken met betrekking tot emancipatieactiviteiten, voorlichting en hulpverlening, festiviteiten (Roze Zaterdag, Pink Party), krantenknipsels, en archieven van de stadsgroepen Heerlen, Kerkrade, Maastricht, Roermond, Sittard en Venray.

10. Instellingen van religieuze aard en lekenapostolaat

EAN_0001

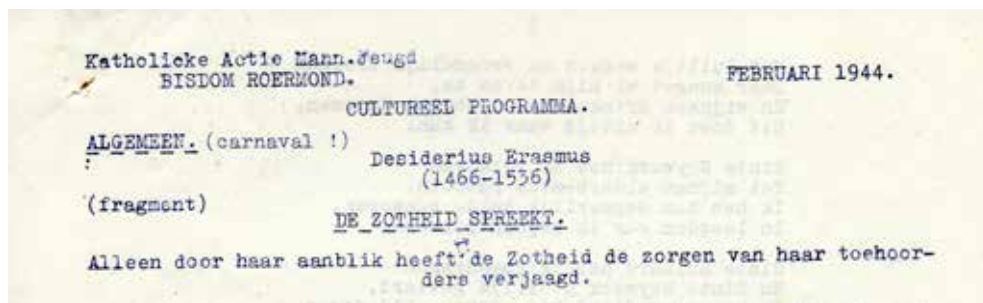
Katholieke Actie (KA) in het dekenaat Maastricht

Datering: 1941-1946 (1948, 1953)

Omvang: 0,37 meter

De Katholieke Actie (KA) streefde ernaar 'de grondslagen van het katholiek geloof tot gelding te brengen in het private en openbare leven; deels om een tegenwicht te bieden tegen aanvallen van buitenaf, deels om de verwereldlijking van de Kerk tegen te gaan'. In engere zin betrof het een 'oproep tot aaneensluiting van leken om mee te werken aan de zielzorgelijke zending van de Kerk op cultureel, kerkelijk, politiek en sociaal gebied'.

De KA werd geïnspireerd door paus Pius X (1903-1914), die een grote rol zag weggelegd voor katholieke organisaties bij de aanpak van maatschappelijke vraagstukken. Zijn visie leidde in 1903 tot de oprichting van de Katholieke Sociale

Tijdens de Tweede Oorlog hield de afdeling 'Mannelijke Jeugd' van de Katholieke Actie door middel van een 'cultureel programma', een gestencilde nieuwsbrief, contact met de achterban. Opmerkelijk is dit licht subversief pleidooi voor (carnavaleske) zothed. [SHCL, EAN_0001 inv.nr.91]

Actie in Nederland (vgl. EAN_0037, EAN_0506, EAN_0675), een lekeninitiatief waaraan de bisschoppen een jaar later hun goedkeuring gaven. De encycliek *Ubi Arcano Dei Consilio* [In de ondoorgroendelijke ontwerpen van God] (1922) van paus Pius XI (1922-1939) gaf het idee van de katholieke actie een impuls. In Nederland duurde het nog een tijd eer de katholieke actie een meer institutioneel karakter kreeg en onder bisschoppelijke leiding als een koepel voor diverse katholieke maatschappelijke verenigingen ging fungeren. In 1936 nam aartsbisschop De Jong het besluit tot de invoering van een aparte organisatie (Katholieke Actie) voor de coördinatie van de katholieke actie. In het bisdom Roermond ontstond pas in januari 1941 een KA. De bezetter probeerde greep te krijgen op de katholieke standsorganisaties. Dit was voor de bisschoppen aanleiding om op 3 augustus 1941 een verbod uit te vaardigen om het lidmaatschap van de verenigingen te continueren. Daarmee kreeg de KA een vlucht, want binnen dit verband konden de standsorganisaties binding blijven houden met hun leden en een aantal activiteiten voortzetten. Het provinciaal secretariaat van de KA werd ondergebracht in de 'proosdij' van Meerssen [EAN_1180]. De leiding ervan lag in handen van de aalmoezenier voor de jeugd, P.J.M. Jenneskens (vgl. EAN_1248). In Maastricht stond deken Ingendael aan het hoofd van de KA.

Zie ook EAN_0850 en DOC_0100.

Archief

Het archief bevat niet alleen stukken van de KA in het dekenaat Maastricht. Het gros van de documenten heeft betrekking op de KA in het bisdom als geheel. Naast agenda's en notulen van vergaderingen van dekenale leiders, kringdirecteuren en

de afdelingen 'mannelijke jeugd' en 'vrouwelijke jeugd', zijn verslagen te vinden van studiebijeenkomsten en diverse voordrachten. En verder stukken van meer bijzondere aard, zoals een voordracht over seksuele opvoeding, anonieme oorlogsherinneringen, (naoorlogse) richtlijnen voor het toezicht op politieke delinquenten, een toneelstuk getiteld 'Het kerst-Gebeuren', een toneelstuk opgevoerd ter gelegenheid van 'pestoer dee ze vieftigjaorig priesterfees viert' (*de scène stelt e heukske vaan 't Slevrouweplein veur*), richtlijnen voor het voeren van 'Katholieke Actie op de Mijn', een recept voor het maken van Zweeds knäckebröd, een bisschoppelijk schrijven over 'De strijd van het Christendom', een lezing over 'bioscoopbezoek in deze oorlogstijd' en 'Het statuut der Katholieke Actie' (1948).

EAN_0059

RK Propagandabeweging Credo Pugno

Datering: 1923-1940, 1947-1961

Omvang: 0,37 meter

Op 20 november 1904 vond in Sittard de oprichting plaats van de Diocesane Bond van Limburgse Propaganda-clubs Credo Pugno. Vanaf 1900 hadden plaatselijke pioniers van de katholieke arbeidersbeweging reeds propagandaverenigingen opgezet om de arbeiders door het katholieke gedachtengoed te laten inspireren. In 1921 werd Credo Pugno (= ik geloof, ik strijd) officieel door het bestuur van de Limburgsche RK Werkliedenbond [EAN_0060] erkend als de eigen propaganda-afdeling. Met de opheffing van het Rooms-Katholieke Werkliedenverbond (RKWV) (vgl. EAN_0060) in 1941 staakte ook Credo Pugno zijn activiteiten. Na de oorlog ging Credo Pugno verder onder de opvolger van het RKWV, de Katholieke Arbeidersbeweging (KAB) (1945-1963). Limburg telde vijf kringen. Het doel was de bevordering van een actief lekenapostolaat op parochieniveau, om de KAB innerlijk en naar buiten toe te versterken. De KAB-leden moesten (nog meer) doordrongen worden van de katholieke beginselen. De interne propaganda omvatte ook huisbezoek. Er werd bij de mensen op aangedrongen zich aan te sluiten bij katholieke verenigingen en instellingen als de KRO (Katholiek Radio Omroep), levensverzekeringsmaatschappij Concordia en het Centraal Ziekenfonds, of om een abonnement te nemen op de toen nog katholieke Volkskrant. Het strijdbare, licht-fanatieke en misschien zelfs intimiderende karakter van Credo Pugno komt ook tot uitdrukking in hun leus 'Voor Christus onze Koning, hoezee'.

Deze gestileerde vlag is in 1950 vervaardigd door het borduuratelier voor kerkornamenten van het Algemeen Moederhuis te Simpelveld van de Zusters van het Arme Kind Jezus. Linksonder de kleuren van Credo Pugno, groen-wit-rood, met daarboven het silhouet van een fabriek met rokende schoorstenen. Centraal een arbeider in een landelijke omgeving, met in zijn handen de CP-symbolen zwaard en palmtak. Rechts een mijnschacht en het logo van de KAB met Kruis, Hamer en Tandwiel (symbolen van geloof, arbeid, en industrie en mechanisatie). [SHCL, Vaandelcollectie]inv.nr. 91]

Vgl. EAN_0634.

Archief

Het archief bevat stukken betreffende de oprichting en organisatie van de diverse afdelingen, stukken met betrekking tot vergaderingen, begrotingen, jaarverslagen en activiteiten, stukken aangaande de godsdienstige vorming en ontwikkeling van Credo Pugno-leden (onder andere manuscripten van in het blad *Credo Pugno* verschenen bijdragen) en de vorming en propaganda van de KAB. Verder nog pamfletten, circulaire en krantenknipsels over activiteiten van de KAB en Credo Pugno-afdelingen.

Stoet tijdens een Limburgsche Katholiekendag (cica 1930). In het midden is het vaandel van het in 1912 opgerichte Kruisverbond Amstenrade herkenbaar. [SHCL, Fotocollectie EAN_0744].

EAN_0744

Vereniging De Limburgsche Katholiekendag en andere archiefstukken afkomstig van J.J.H. Zeguers

Datering: 1898-1944

Omvang: 2 meter

In 1848 werd in Mainz de Katholischer Verein Deutschlands opgericht. Dit gebeurde tijdens een algemene vergadering van de in dat jaar eveneens opgerichte Pius-Verein für religiöse Freiheit. De bijeenkomst was tevens de eerste Deutscher Katholikentag. In navolging hiervan werd op initiatief van de Reuverse pastoor J. Vrancken op 15 en 16 augustus 1899 in Maastricht een Limburgsche Bondsdag gehouden, met als deelnemers de RK Onderwijsbond, de Limburgsche Landbouwbond (vgl. EAN_1244) en de (nog niet verenigde) Kruisverbonden (vgl.

EAN_0670). Het daaropvolgende jaar herdoopte bisschop Josephus Drehmanns de tweede Bondsdag in Limburgsche Katholiekendag. Andere bisdommen volgden het initiatief. J.J.H. Zeguers (1880-1959) uit Maastricht was van 1907 tot 1939 secretaris van de vereniging. Hij vervulde binnen katholieke organisaties tal van bestuursfuncties.

In het reglement werd als doel van de Limburgse Katholiekendagen gesteld: de 'bevordering van de toepassing der katholieke beginselen in het openbaar leven en de vermeerdering van het aantal en den bloei der Limburgsche Bonden, welke doel het is de godsdienstige, zedelijke en stoffelijke belangen der Limburgsche Katholieken te bevorderen'. De eerste algemene Nederlandse Katholiekendag werd, op initiatief van het episcopaat, in 1919 te Utrecht gehouden. Er werden in totaal zeven algemene Nederlandse Katholiekendagen georganiseerd, de laatste in 1937, opnieuw in Utrecht. In 1928 was er één in Maastricht. De laatste Limburgse Katholiekendag werd in 1939 gehouden te Sittard.

Vgl. EAN_0042.

Archief

Het archief is nagenoeg geheel afkomstig uit de nalatenschap van J.J.H. Zeguers. Het archief van de vereniging De Limburgsche Katholiekendag bestaat onder meer uit vergadernotulen, briefwisselingen, stukken betreffende de organisatie van de Katholiekendagen (onder andere programmaboekjes), stukken betreffende diverse activiteiten en contacten, en stukken met betrekking tot donaties. Verder zijn opgenomen de archieven van de Plaatselijke Regelingscommissie voor den 9den Katholiekendag in Maastricht (1907) en van de vereniging De Katholieke Pers, een afdeling van de Limburgse Katholiekendagen (1906-1908). Verder nog archieven die door Zeguers zijn ontvangen of opgemaakt als penningmeester van de raad van commissarissen (1918-1942) en van het bestuur (1942-1943) van bouwvereniging Sint-Servatius [RHCL 21.450], het archief van de Vereniging Arbeiderswoningen te Maastricht (opgericht in 1908 en sinds 1920 onder bestuur van Sint-Servatius), en de gedeponeerde archieven van de afdeling Woningcommissie van de Steuncommissie 1914 te Maastricht (1914-1916) en van het leesgezelschap Dr. Schaepman te Maastricht (1906-1918).

11. Personen en families

DOC_0001 en EAN_0520

Mgr. dr. H.A. (Henri) Poels

Henricus Andreas (Henri) Poels is als hoofdaalmoezenier van de arbeid van grote betekenis geweest voor de sociale ontwikkeling van Limburg in de eerste helft van de twintigste eeuw. Hij werd in 1868 geboren te Venray. Zijn vader was schapenboer en -koopman. Op twaalfjarige leeftijd werd Henri Poels leerling aan het kleinseminarie Rolduc. Na afronding van het grootseminarie Roermond (1888-1891) werd hij tot priester gewijd. Zes jaar later promoveerde Poels in de bijbelwetenschap aan de Universiteit van Leuven. In 1899 werd hij hoogleraar in de exegese te Antwerpen en benoemd tot kapelaan in Venlo. Na een zesjarige aanstelling als hoogleraar in Washington keerde Poels in 1910 terug. Hij werd rector te Welten en aalmoezenier van sociale werken (ook wel: van de arbeid) in de Mijnstreek. De taak van aalmoezenier (sinds 1915 hoofdaalmoezenier) vervulde hij tot 1939. Poels zette zich onder meer in voor een goede huisvesting van de mijnwerkers. Hij was de grondlegger van Ons Limburg (koepel van woningverenigingen) [EAN_0687] en de daaraan gelieerde bouwgrondmaatschappij 'Tijdig' [EAN_0815], en nauw betrokken bij de bouw van gezellenhuizen voor alleenstaande koempels.

In 1933 protesteerde Poels tegen de antisemitische politiek van de net aangetreden rijkskanselier Adolf Hitler. Hij bleef zich fel en openlijk keren tegen het nazisme. Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog vluchtte Poels naar het neutrale Zwitserland. Eerst verbleef hij in Lugano, vervolgens – tot juli 1945 – in Schwyz. In 1945 nam hij zijn intrek in het klooster van de Medische Missiezusters te Imstenrade (gemeente Heerlen), alwaar hij na een herseninfarct op 7 september 1948 stierf. Vier dagen later werd hij in zijn geboorteplaats ter aarde besteld.

DOC_0001

Datering: 1870-1975

Omvang: 1,62 meter

De documentatie is in 1952 en 1953 opgebouwd als basismateriaal voor de biografie van J.P. Colsen (Poels) en is later nog aangevuld. De verzameling bestaat

Henri Poels bij zijn promotie in 1897, gezeten tussen vader en moeder en omringd door overige familieleden en clerici. [Fotocollectie SHCL, DOC_0045, G 0398]

grotendeels uit fotokopieën van brieven, pamfletten, krantenknipsels en artikelen van en over Poels. De documentatie is verdeeld in een aantal rubrieken: 'personen' (biografische stukken), 'onderwerpen op godsdienstig gebied' (bijvoorbeeld de Katholiekendagen [EAN_0744]), 'onderwerpen op sociaal gebied' (onder meer over vakorganisaties, volkshuisvesting en arbeidsconflicten), 'onderwerpen op politiek gebied' en 'diverse onderwerpen'. De rubriek 'aanvullingen' bevat onder andere een genealogie van de familie Poels en correspondentie.

EAN_0520

Datering: ca. 1888-1948 (1953)

Omvang: 0,75 meter

Het archief van Henri Poels is opvallend gering van omvang. Het grootste deel van zijn schriftelijke nalatenschap heeft hijzelf opgeruimd. In 1939 heeft Poels bij een verhuizing een aanzienlijk deel van het archief opgeschoond. Na de Duitse inval

op 10 mei 1940 heeft hij het restant grotendeels vernietigd. Het overgebleven archief dat in bezit is van het SHCL bestaat onder meer uit nagelaten manuscripten: schriften met opstellen uit Poels' seminarietijd, een traktaat over de eucharistie, het manuscript 'Een stuk leven: beschouwingen van een oud-aalmoezenier van sociale werken' (verschenen in *Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg / Jaarboek van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg* 10 (1965)) en een paar publicaties: D.A.W.H. Sloet, *Bollands "Lichtkogels"*; met een aanhangsel van H. Poels (1899); bijdragen van Poels aan *The Catholic University Bulletin* onder de titel 'History and Inspiration' (1905, 1906) en *A vindication of my honor* (1910) (plus een uitgetypte Nederlandse vertaling). Verder onder meer brieven (1943-1945) aan Poels van Friedrich Muckermann SJ (1883-1946), evenals Poels een bestrijder van het nazisme, en brieven (1943-1945) van Poels aan Muckerman, geschreven vanuit Schwyz (deze brieven zijn tevens uitgetypt en er bestaat een systematische toegang op), correspondentie met familieleden, getuigschriften en oorkonden. In het archief bevindt zich ook een cahier met aantekeningen van Poels' biograaf J. Colsen, met name betreffende literatuur.

EAN_0270

Ir. J.Th.J. Cuypers te Roermond als lid van de Staatscommissie voor het Spaarbekkenkrachtwerk in Zuid-Limburg

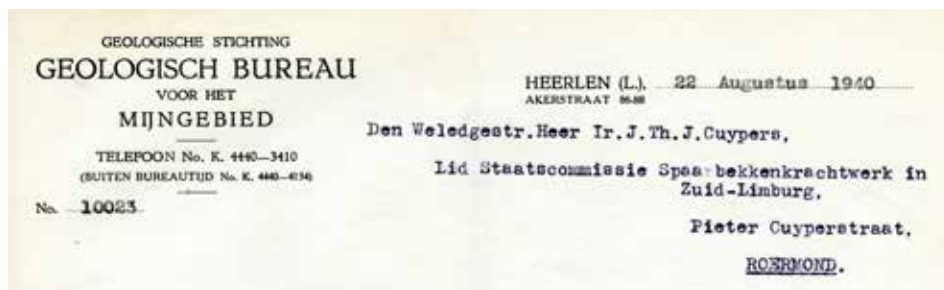
Datering: 1931-1941

Omvang: 0,12 meter

Josephus Theodorus Joannes (Jos) Cuypers werd op 6 oktober 1861 geboren te Roermond en overleed op 20 januari 1949 in Meerssen. Hij ging al vroeg in de leer bij zijn beroemde vader Pierre Cuypers en ontwikkelde zich tot een gewaardeerd architect en stedenbouwkundige.

Jos Cuypers was als voorzitter van de Provinciale Schoonheidscommissie voor Limburg lid van de in 1931 opgerichte Staatscommissie voor het Spaarbekkenkrachtwerk in Zuid-Limburg. De commissie was op zoek naar plekken in het Heuvelland waar door benutting van het sterke hoogteverschil met waterkracht stroom kon worden opgewekt. In Duitsland, Zwitserland, Frankrijk en Italië was met deze methode ervaring opgedaan. Het primaire doel van een 'spaarbekkenkrachtwerk' was 'om de in het net optredende belastingsspitsen te dekken en daardoor tevens een meer gelijkmatige belasting en betere verdeling

Brief van het Geologisch Bureau voor het Mijng gebied aan Jos Cuypers als lid van de Staatscommissie voor het Spaarbekkenkrachtwerk in Zuid-Limburg. [SHCL, EAN_0270 inv. nr. 1]

der vaste kosten der stroomcentralen te verkrijgen'. Het uiteindelijke plan om in Geulle tussen het plateau van de Snijdersberg en het kanaal twee waterbekkens aan te leggen – het verval bedroeg zo'n zeventig meter – is niet gerealiseerd. De commissie is in 1941 ontbonden.

Archief

Het archief bevat notulen, (concept-)rapporten, correspondentie, declaraties, vakliteratuur en krantenartikelen.

DOC_0009 en EAN_0563

Ir. C.E.P.M. Raedts, directeur van de Oranje-Nassau Mijnen

C.E.P.M. (Kees) Raedts werd op 8 mei 1898 in Venray geboren als zoon van een schapenhandelaar. Na zijn middelbare schooltijd op Rolduc ging hij mijnbouwkunde studeren aan de Technische Hogeschool te Delft. In 1921 kwam hij, als eerste in Nederland opgeleide mijnbouwkundig ingenieur, in dienst van de Oranje-Nassau Mijnen. Binnen het bedrijf maakte hij gestaag carrière als mijn- en bedrijfsingenieur. In 1945 werd Raedts aangesteld als hoofdbedrijfsingenieur en vijf jaar later werd hij benoemd tot directeur, als opvolger van ir. Felix Bianchi. Hij voerde de directie samen met economisch directeur ir. Piet Wirtz.

Uit hoofde van zijn functie had Raedts zitting in het dagelijks bestuur van de Mijnindustrieraad (MIR) [RHCL 07.Z01]. Verder vervulde hij bestuursfuncties bij onder meer het Verbond van Werkgevers, de Raad van Advies van de Werkgeversfederatie voor Internationale Arbeidszaken, en het Geologisch

Kees Raedts kijkt uit over Heerlen en omgeving vanaf een steiger tijdens de bouw in 1953 van de tweede, 155 meter hoge schoorsteen van de Oranje-Nassau Mijn I, bijgenaamd 't Langk Lies. [Fotocollectie SHCL, DOC_0045, K 1794]

Genootschap van de Mijnstreek. Ook werd hij benoemd in Franse en Belgische mijnbouwcommissies. Tevens was hij lid van de Raad van Bestuur van het Economisch Technologisch Instituut Limburg (ETIL) [EAN_0605].

Raedts was ook politiek actief. Met een korte onderbreking tijdens de oorlogsjaren zat hij van 1927 tot 1966 in de Heerlense gemeenteraad. Van 1932 tot 1941 was hij wethouder van Publieke Werken. Ook was hij namens de KVP lid van Provinciale Staten (1954-1966) en van de Eerste Kamer (1963-1969). Van 1967 tot 1970 zat hij in (de voorloper van) het Europees Parlement. In het cultureel-maatschappelijke leven manifesteerde hij zich onder andere als bestuurslid van de Stichting Heerlense Stadsschouwburg en van de Maastrichtse Toneelacademie.

Kees Raedts had als kind al een grote historische belangstelling. Zijn interesse in geschiedenis (en mijnbouwgeschiedenis in het bijzonder) vertaalde zich in een aantal publicaties, in het lidmaatschap van de werkgroep Land van Herle en in het (eerste) voorzitterschap van het SHCL.

Zie ook DOC_0058.

DOC_0009

Datering: 1839-1983

Omvang: 2,5 meter

De documentatie is waarschijnlijk door Raedts zelf geordend, maar is nog niet beschreven. De collectie bestaat uit documentatie ten behoeve van (mijnbouw) historisch onderzoek en uit stukken die Raedts ontvangen heeft als lid van diverse raden, commissies, enzovoort.

Uit de bibliotheekcollectie van Raedts zijn opgenomen de correspondentie van Frans Büttgenbach (1786-1851), technisch directeur van de Domaniale Mijn, 'Mijnbrievenboeken' (1858-1866) en missiven van het Staatstoezicht op de Mijnen (1864-1875), Gedeputeerde Staten (1851-1863) en de minister van Binnenlandse Zaken (1851-1876).

EAN_0563

Datering: 1938-1977

Omvang: 4,62 meter

Het archief bestaat uit stukken die Raedts ontvangen heeft uit hoofde van zijn vele functies, zoals lid van de gemeenteraad van Heerlen, voorzitter van het dagelijks bestuur van de Vereniging voor Nijverheidsonderwijs, lid van het dagelijks bestuur van het Limburgs Symfonie Orkest, voorzitter van het bestuur van de Stichting Stadsschouwburg te Heerlen, lid van Provinciale Staten en de Eerste Kamer, voorzitter van het bestuur van het SHCL (onder meer stukken betreffende de wetenschappelijke samenwerking met een aantal instellingen op het gebied van archeologie, geschiedenis en taal- en volkskunde in Limburg), en lid van het algemeen bestuur van de Stichting Limburgs Landschap.

Verder bevat het archief stukken met betrekking tot diverse verenigingen, instellingen en commissies, waaronder ingenieursverenigingen, het Staargebouw, Restauratiestichting Limburg, de Nederlandse Kastelenstichting, de Commissie Nuttige Delfstoffen, de Commissie Ontginning Mergel in Zuid-Limburg, het Geologisch Bureau voor het Mijngedebied, de Limburgse Waterleiding Maatschappij, en het Gasbedrijf Heerlen.

Ook zijn opgenomen lezingen en artikelen van Raedts, variërend van 'de aanleg van de spoorlijn Aken-Maastricht als bakermat van een generatie van spoorwegbouwers' tot 'enige aspecten van de ontwikkeling van de Venrayse

schapenhandel' en van 'Ir Cornelis Lely en zijn betekenis voor de Nederlandse mijnbouwpolitiek in Limburg' tot 'Kasteel Terworm en zijn bewoners'. Ten slotte een geslachtslijst van de familie Raedts te Sevenum sinds 1600.

EAN_0928**Mgr. P.J. Boymans, diocesaan adviseur van sportfederaties**

Datering: 1930-1984

Omvang: 9,12 meter

Op 15 juni 1984 overleed op 70-jarige leeftijd Peter Joseph Boymans. Hij werd geboren in Eygelshoven. In 1939 werd Boymans tot priester gewijd. Eerst was hij kapelaan van de parochie Oud-Vroenhoven en daarna, van 1945 tot 1948, van de Sint-Servaasparochie (Maastricht). In 1946 werd hij benoemd tot diocesaan sportadviseur en richtte hij de Diocesane Limburgse Sportbond (DLS) op. Deze functie bleef Boymans vervullen toen hij rector was van de Medische Missiezus-

Mgr. Boymans vóór of na de inzegening van een in Hoensbroek gestarte 'wielerbedevaart'.
[Fotocollectie SHCL, DOC_0045, K 6041]

ters te Imstenrade (1948-1955). Vanaf 1955 mocht Boymans zich volledig aan de organisatie van de sport wijden. In zijn ogen diende binnen de sportbeoefening op katholieke grondslag 'zucht naar prestatie en persoonlijke eer' achtergesteld te zijn aan 'de waarden van het leven' zoals moraal en naastenliefde.

Boymans was als oprichter en/of adviseur bij tal van provinciale, nationale, Europese en mondiale sportfederaties betrokken, waaronder diverse Limburgse sportbonden, de Nederlandse Katholieke Gymnastiek Bond (vgl. EAN_1201), de KNVB (onder andere de Jeugdcommissie), en FICEP, de wereldwijde koepel van katholieke sportorganisaties (vgl. EAN_0899). In 1958 kwam op Boymans' initiatief de Stichting Sportcentrum Limburg tot stand (vgl. EAN_1162) en vier jaar later het (RK)CIOS, het Centraal Instituut Opleiding Sportleiders, beide te Sittard. Tevens was hij voorzitter van de Internationale Gebedsunie van Banneux Notre Dame in Nederland / Vereniging Caritas Banneux Nederland.

De Nederlandse Katholieke Sportfederatie (NKS) heeft in 1977 een Boymansfonds in het leven geroepen (tegenwoordig beheerd door het Mulier Instituut), dat jaarlijks de Boymansprijs en de Aanmoedigingsprijs uitreikt. Archivalia van Mgr. Boymans worden tevens bewaard in het Katholiek Documentatie Centrum (KDC) te Nijmegen.

Archief

Het archief bestaat uit stukken betreffende tal van besturen, commissies en adviesraden van sportorganisaties waarbij P.J. Boymans betrokken was, zoals DLS, NKS, KNVB, RK Sportcentrum Limburg, CIOS, FICEP, de Limburgse Sportraad en het Instituut voor Sportgeneeskunde Limburg (1980-1984). Verder stukken betreffende kerkelijke aangelegenheden (zoals preken, lezingen, liturgie, het contact met het bisdom) en maatschappelijke kwesties (bijvoorbeeld gemengd zwemmen), persoonlijke zaken en fotomateriaal.

EAN_0037

J.H. Ensink te Maastricht, vakbondsbestuurder en KVP-politicus

Datering: 1926-1975

Omvang: 3,37 meter

J.H. (Jos / Sjo) Ensink (1910-1996) was een geboren en getogen Maastrichtenaar. Als veertienjarige trad hij in dienst van de Société Céramique [EAN_1013]. Tot

Leden van vermoedelijk de Jonge Werklieden Bond in het bisdom Roermond op weg naar Lourdes om daar als vrijwilliger aan de slag te gaan (1936). In het raam van de treinwagon Frans Dohmen, de latere voorzitter van de NKMB [EAN_0065], met zijn hand op de schouder van Sjo Ensink. [SHCL, Fotocollectie EAN_0037]

1934 werkte hij er als wastafelgieter. Daarnaast volgde hij een schriftelijke cursus economie van de KSA (Katholieke Sociale Actie) (vgl. EAN_0001). In 1931 richtte Ensink in Maastricht een afdeling op van de katholieke jeugdorganisatie De Jonge Werkman (vgl. EAN_0740). Van 1934 tot 1938 was hij secretaris van de Jonge Werklieden Bond in het bisdom Roermond en vervolgens, tot juli 1941, districtsbestuurder van het Rooms-Katholiek Werkliedenverbond (RKWV). Tijdens de

oorlogsjaren 1941-1944 was Ensinnck inspecteur van de Centrale Volksbank (CVB). In het eerste oorlogsjaar was hij tevens propagandaleider in het district Maastricht van de Nederlandsche Unie, een brede beweging die accommodatie met de bezetter nastreefde (vgl. EAN_0042, EAN_0602, EAN_0750). De Unie werd in december 1941 verboden. Ensinnck werd actief binnen de in mei 1942 opgerichte Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers (LO).

Na de oorlog was Ensinnck secretaris van de Katholieke Arbeidersbeweging (KAB) in Limburg [EAN_0060] (1946-1963); later (tot 1 januari 1965) was hij voorzitter, als opvolger van Jan Maenen [EAN_0723]. Ook werd hij politiek actief. Hij was lid van Provinciale Staten (1946-1974) voor de Katholieke Volkspartij (KVP) en lid van Gedeputeerde Staten (1965-1974). Als député was hij onder andere belast met Economische Zaken. Van 1946 tot 1964 was Ensinnck lid van de Maastrichtse gemeenteraad; gedurende twee termijnen (1954-1962) was hij voorzitter van de KVP-fractie. In april 1959 werd hij door de KVP-afdeling 'Maastricht-rectoraat Scharnerweg' (Ensinnck woonde in de Clovisstraat) geroyeerd omdat hij, met andere fractieleden, bij de wethoudersverkiezing op een PvdA-kandidaat had gestemd. Met succes ging hij tegen het besluit in beroep bij het landelijk bestuur. Van 1963 tot 1971 was Ensinnck tevens lid van de Eerste Kamer.

De nevenfuncties die Ensinnck bekleedde droegen een sociaal stempel. Hij was onder andere lid van de Raad voor de Kinderbescherming te Maastricht, secretaris-penningmeester van de Limburgse Katholieke Bond van Woningbouwverenigingen [EAN_0464], voorzitter van de Commissie van Bijstand Sociale Zorg te Maastricht, en secretaris van Provinciaal Opbouworgaan Limburg (POL) [EAN_0936].

Archief

Het archief bestaat voornamelijk uit stukken met betrekking tot Ensinncks vakbondswerk, zoals vergaderstukken, stukken ontvangen en opgemaakt als bestuurslid, en stukken met betrekking tot cursussen en studiedagen. Verder stukken betreffende de Nederlandsche Unie (district Maastricht met name) en stukken ontvangen uit hoofde van politieke functies en als bestuurslid van maatschappelijke organisaties.

In het weekend van 23 en 24 april 1955 hield FICEP een congres in Maastricht. Groepsfoto aan de noordzijde de Sint-Servaasbasiliek. Vooraan in het midden, met de lichte jas, Antoon van Gool. Derde van links mgr. Boymans. [Fotocollectie SHCL, DOC_0045, K 6089]

EAN_0899

A.M.A. van Gool te Venlo, president van de Fédération Internationale Catholique d'Éducation Physique et sportive (FICEP)

Datering: 1947-1981

Omvang: 1,75 meter

In 1906 gaf paus Pius IX de aanzet tot de oprichting van nationale katholieke sportorganisaties. In de navolgende jaren gingen de koepels uit diverse landen ook internationaal samenwerken, hetgeen in 1911 leidde tot de oprichting van de Union Internationale des Oeuvres Catholiques d'Éducation Physique (UIOCEP). Na de Tweede Wereldoorlog werd de naam omgedoopt in Fédération Internationale Catholique d'Éducation Physique et sportive (FICEP). Antonius Marinus Arnoldus (Antoon) van Gool (Den Bosch, 1905 - Roermond, 1986), directeur van Pope's Draad- en Lampenfabriek in Venlo, werd in 1954 tijdens de vergadering in Straatsburg gekozen tot voorzitter. Deze functie bekleedde hij 21 jaar. Van Gool

was ook bestuurslid van de Limburgse Katholieke Gymnastiek Bond (LKGB) [EAN_1201].

Archief

Het archief bestaat onder meer uit de verslagen van de algemene vergaderingen (elk jaar in een andere Europese plaats; in 1955 te Maastricht, in 1976 te Sittard); stukken betreffende de erkenning van de FICEP door het Vaticaan; stukken met betrekking tot de bemoeienissen van de Raad van Europa en de UNESCO met sport; stukken betreffende FICEP-kampioenschappen; het verslag van een speciale werkweek van de FICEP te Sittard in 1980; stukken betreffende het gebruik van doping; verslagen van enkele lezingen over lichamelijke opvoeding en psychologie in de sport, en een pauselijke boodschap in verband met de viering van het jaar van de vrede (1973).

EAN_0049

Ch.H.G.M. Camp, aalmoezenier van sociale werken te Roermond: stukken betreffende een arbeidsconflict bij de machinefabriek Konings te Swalmen, 1916

Datering: 1916

Omvang: 0,12 meter

In 1916 raakte Ch.H.G.M. (Karel) Camp, aalmoezenier van de arbeid te Roermond, betrokken bij een conflict tussen machinefabrikant Konings te Swalmen en de Nederlandsche RK Metaalwerkersbond (vertegenwoordigd door hoofdbestuurder M. Krijgsman). Het conflict draaide in eerste instantie om loonsverhoging, maar vervolgens, toen Konings alleen zijn ongeorganiseerde werknemers meer loon gaf, ook om het recht van de werkmans om van een (katholieke) vakvereniging lid te zijn. Voor *De Nieuwe Koerier* was dat geen vraag meer, immers: 'de Paus heeft het recht der arbeiders om zich te vereenigen openlijk erkend, en de Bisschoppen, niet enkel van Nederland, maar van de geheele wereld, keuren de vakverenigingen van arbeiders goed, indien deze zich willen richten naar de katholieke beginselen'. In juni 1916 lijken de fabrikant en de bond tot een akkoord te zijn gekomen.

Archief

Het archief bestaat uit correspondentie en krantenartikelen met betrekking tot bovengenoemd conflict.

Een ingezonden stuk van aalmoezenier Camp in *De Nieuwe Koerier* Maas- en Roerbode naar aanleiding van het arbeidsconflict bij machinefabriek Konings in Swalmen. [SHCL, EAN_0049 inv.nr. 2]

Bij gelegenheid van de priesterwijding van Toine van den Bosch in 1927 werd hem een ludiek album aangeboden. [EAN_0512 inv.nr. 25]

EAN_0512

M.A.P.E. van den Bosch, kapelaan te Nederweert, Horst en Herkenbosch, rector te Stokerhorst en Eygelshoven en aalmoezenier van politieke delinquenten te Terwinselen

Datering: 1861-1950

Omvang: 0,62 meter

Maria Antonius Petrus Ernestus van den Bosch werd geboren op 30 maart 1901 in Weert. Na het kleinseminarie te Rolduc bezocht hij het grootseminarie in Roermond. In 1927 werd Anton (Toine) van den Bosch tot priester gewijd. Hij werd kapelaan in achtereenvolgens Nederweert (1927-1931) en Horst (1931-1933), daarna rector van het Mutsaersoord in Venlo (1933-1935) en geestelijk verzorger van het St.-Vincentiushuis Stokerhorst in Nederweert-Eind (1935-1938) en weer kapelaan, nu in Herkenbosch (1938-1940). Van 1940 tot 1945 was hij rector van het gezellenhuis in Eygelshoven en van 1945 tot 1950 rector te Heerlen. Hij was bestuurslid van de stichting Toezicht Politieke Delinquenten. In 1947 werd Van den Bosch tevens aangesteld als aalmoezenier van het kamp voor politieke delinquenten in Terwinselen. In zijn dagboek schreef hij over zijn eenzaamheid. Dit verklaart misschien zijn vertrek naar Canada, waar hij van 1950 tot 1952 zielzorger was voor de mensen die daarheen waren geëmigreerd. Niet lang na zijn terugkeer stierf hij op 6 januari 1953 te Heerlen.

Archief

Het archief bestaat onder meer uit stukken ontvangen en opgemaakt door Van den Bosch uit hoofde van bovengenoemde functies, in het bijzonder met betrekking tot de behandeling van naoorlogse politieke delinquenten, zoals verslagen en bijlagen van vergaderingen van de Stichting Toezicht Politieke Delinquenten en de Raad van Toezicht op de gedetineerden in Mamelis (Sint-Benedictusberg). Verder lesmateriaal voor de avondschool in Nederweert; een verslagboek en ledenlijst van de Jongelingen Vereeniging te Nederweert; briefwisseling met diverse personen en instellingen; stukken met betrekking tot de afdeling Venlo van de Nederlandse Rooms-Katholieke Fabrieksarbeiders(sters)bond Sint-Willibrordus (vgl. EAN_0614) en andere vakorganisaties; diverse manuscripten en krantenknipsels van 'De Zondag-overpeinzing' voor de *Gazet van Limburg*; teksten van lezingen; een verslag van een reis naar Frankrijk in de zomer van 1937; genealogische aantekeningen van de familie Van den Bosch-Hendriks; persoonlijke bescheiden, zoals

een album met tekeningen ter gelegenheid van zijn priesterwijding en dagboeken (1923-1928, 1947-1950).

EAN_0750

Prof. ir. W.J. Dewez, verzetsstrijder en landbouwingenieur

Datering: 1927-1959

Omvang: 1,5 meter

Willem Jules Dewez werd op 3 april 1901 te Eschweiler geboren uit Nederlandse ouders. Zijn jeugd bracht hij door in Wijnandsrade. Na de HBS in Heerlen en Rolduc schreef hij zich in aan de Landbouwhogeschool te Wageningen. Na een vierjarig leraarschap aan de Landbouwwinterschool in Hulst werd Jules Dewez in 1928 benoemd tot directeur van het Landbouwkundig Bureau voor de drie zuidelijke provincies van de Kalimaatschappij in Breda. In 1932 werd hij consulent van de Noord-Brabantse Christelijke Boerenbond en in 1934 Rijkslandbouwconsulent voor Limburg met standplaats Roermond. Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog was Dewez reservekapitein aan de Grebbelinie. Na terugkeer uit krijgsgevangenschap begon hij met ondergrondse activiteiten en sloot hij zich aan bij de OD (Ordedienst). Hij was een voortrekker van de Nederlandsche Unie in Limburg (vgl. EAN_0037, EAN_0042, EAN_0602). In 1942 verbleef hij als gijzelaar in de kampen Sint-Michielsgestel en Haaren (NB). Na terugkeer zette hij zijn verzetswerk voort, in nauwe samenwerking met Ludo Bleijs [EAN_0749]. Dewez werd commandant van de OD, district Roermond. Na de oorlog propageerde hij de 'doorbraakgedachte' zoals door de Nederlandse Volksbeweging verwoord (vgl. EAN_0602). Dewez' wetenschappelijke carrière nam na de oorlog een vlucht: van 1946 tot aan zijn dood op 6 november 1960 was hij werkzaam aan de Landbouwhogeschool te Wageningen, in de jaren 1953-1954 als rector magnificus en daarna als hoogleraar.

Archief

Het archief bevat onder meer brieven die Dewez in 1942 als 'burger-geïnterneerde' (gijzelaar) in Sint-Michielsgestel en Haaren heeft ontvangen en verstuurd. Verder stukken met betrekking tot de Tweede Wereldoorlog, voor een deel opgemaakt als commandant van de OD en deels gekwalificeerd als 'geheime stukken', stukken met betrekking tot de Nederlandse Volksbeweging, verslagen van studierei-

In 1942 verbleef Jules Dewez als gijzelaar in de kampen Sint-Michielsgestel en Haaren (NB). Veel mensen stuurden een brief(je) om hem een hart onder de riem te steken. [SHCL, EAN_0750 doosnr. 1 Map 2.1.N]

zen naar Engeland en de VS (1952-1953), statistische gegevens en notities over de Limburgse geschiedenis, in het bijzonder met betrekking tot de landbouw, en artikelen over dit onderwerp, stukken over bodemkunde, aantekeningen over de tuinbouw en fruitteelt in Limburg in de tweede helft van de negentiende eeuw, gegevens over landbouworganisaties en gepubliceerde redes als rector magnificus en hoogleraar.

EAN_0642

Drs. A.A. Wirtz te Heerlen, lid van de Culturele Raad Limburg, lid van de raad van bestuur van de Vereniging Mens en Woning

Datering: 1947-1971

Omvang: 0,75 meter

Arnold Anton Wirtz (Breda, 1906 - Heerlen, 1977) was als chef huisvesting werkzaam op het hoofdbureau van de Staatsmijnen. Als lid van de Culturele Contactcommissie van de Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg (GSL)

Logo en briefhoofd van Mens en Woning. [SHCL, EAN_0642 inv.nr. 1]

[EAN_0702] had hij zitting in de raad van bestuur van de Culturele Raad Limburg (CRL) [EAN_1004], van 1948 tot de reorganisatie van de CRL in 1963-1965. In de jaren 1959-1964 vertegenwoordigde Wirtz de CRL in de Vereniging Mens en Woning. Deze organisatie stelde zich ten doel om 'op christelijke grondslag en zonder winstoogmerk de goede wooncultuur in Limburg te bevorderen' (zie ook EAN_0683, inv.nr. 3 en EAN_1004, inv.nr. 1146). Verder was Wirtz van 1945 tot 1950 bestuurslid van de Landelijke Katholieke Stichting voor Behuizing van Bejaarden (Stichting Bejaardenzorg) te Utrecht, en had hij van 1947 tot 1953 zitting in het hoofdbestuur van de oecumene nastrevende Sint-Willibrordvereniging. Van 1954 tot 1973 was hij voorzitter van achtereenvolgens de Diocesane Centrale voor Bejaardenzorg (DCB) en de Limburgse Centrale voor Bejaardenwerk (LCB) [EAN_0854]. Van 1964 tot 1971 was hij bestuurslid van de Stichting Bemiddelend Orgaan Limburg (BOL) [EAN_1341], een organisatie ter behartiging van de belangen van 'eigen-bouwers'.

Archief

Het archief bestaat uit door Wirtz ontvangen en opgemaakte stukken die samenhangen met bovengenoemde functies. Het gros van het archief betreft stukken met betrekking tot de CRL. Verder nog stukken ontvangen van de stichting Technisch Hoger Onderwijs in het Zuiden (1947-1952).

EAN_0953

H.P.M. Litjens, priester en socioloog

Datering: 1945-1984

Omvang: 5,75 meter

Hendrikus Peter Maria (Harrie) Litjens was een priester, die als socioloog veel onderzoek heeft gedaan naar criminaliteit en onmaatschappelijkheid in Limburg. Hij werd in 1918 in Venray geboren. In zijn geboorteplaats en in Sittard zat hij op het gymnasium. Daarna was hij leerling van het kleinseminarie Rolduc. In 1943 studeerde hij af aan het grootseminarie in Roermond. Dat jaar werd Litjens ook tot priester gewijd. Hij kreeg een aanstelling als leraar aan het Bisschoppelijk College te Weert. Tegelijk studeerde hij sociale geografie aan de Rijksuniversiteit Utrecht. In 1951 promoveerde hij op een studie over de door hem zo genoemde onmaatschappelijkheid in Maastricht. In de jaren 1950 schreef Litjens rapporten over onmaatschappelijkheid in diverse Limburgse gemeenten. In 1960 werd hij directeur van de (bisschoppelijke) pedagogische academie Dr. Van Gils in Roermond. Na een reeks conflicten rond democratische vernieuwingen werd hij 'op grond van gebleken ernstige ongeschiktheid' door het bestuur van de school ontslagen. Naderhand

Portretfoto van Harrie Litjens. [Fotocollectie SHCL, DOC_0045, K 6916]

werd Litjens buitengewoon hoogleraar aan het Provinciaal Universitair Centrum Diepenbeek. Hij was ook secretaris en later voorzitter van de Nederlandse Sint-Gregoriusvereniging in het bisdom Roermond en bondsmoderator (1950-1967) van respectievelijk de Katholieke Limburgse Jong-Studentenbond (KLJSB) en de Katholieke Studerende Jeugd Limburg (KSJL) [EAN_0106, EAN_0392]. Litjens overleed in 1986 in zijn woonplaats Roermond.

Archief

Het archief bestaat onder meer uit onderzoeksmateriaal van de rapporten die Litjens in de jaren 1950 schreef over onmaatschappelijkheid in diverse Limburgse gemeenten. Ook het archief van de Nederlandse Sint-Gregoriusvereniging in het bisdom Roermond (onder meer stukken over Gregoriaans gezang en andere muziek) en stukken ontvangen en opgemaakt als bondsmoderator van de KLJSB en de KSJL, waaronder gestencilde periodieken van jeugd- en studentenverenigingen, zijn in het archief opgenomen. Verder nog notities, toespraken en preken, reisverslagen, notulen van vergaderingen van diverse gremia, rekeningen en correspondentie. Ook de stukken die Litjens heeft opgemaakt en ontvangen als voorzitter van het bestuur van de Stichting Vredeskerk Nederland te Venray (1960-1971) bevinden zich in het archief.

EAN_0821

A.P. Dalm, lid van de Sociale Werkvoorzieningscommissie van het Sociale-Werkvoorzieningschap Zuidoostelijk Limburg (ZOL) en secretaris van de Provinciale Commissie Limburg van het Nederlands Bijbelgenootschap (NBG)

Datering: (1950) 1961-1982

Omvang: 1,25 meter

De mijnsluitingen tussen 1967 en 1974 brachten een vloed aan werklozen met zich mee. De overheid probeerde in het kader van de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) de werkloosheid aan te pakken. De uitvoering van de WSW was opgedragen aan de gemeentebesturen. In het oostelijk deel van Zuid-Limburg werkten de gemeentebesturen samen in het Sociale-Werkvoorzieningschap Zuidoostelijk Limburg (ZOL). Nauw betrokken bij de uitvoering van de WSW was ook de Stichting Werkvoorziening Particuliere Mijnen (WPM). In 1977 trad A.P. (Arie Pellikaan) Dalm (Rotterdam, 1910 - Heerlen, 1987), van beroep belastingconsulent,

Tussen 1972 en 1981 verscheen ZOL Kontakt, het personeelsorgaan van de ZOL-bedrijven, ondernemingen die participeerden in het Sociale-Werkvoorzieningschap Zuidoostelijk Limburg (ZOL). A.P. Dalm was lid van de Sociale Werkvoorzieningscommissie van het ZOL. [SHCL, Bibliotheekcollectie]

namens het Christelijk Nationaal Vakverbond (CNV) toe tot de Sociale Werkvoorzieningscommissie van het ZOL.

Dalm was ook secretaris van de Provinciale Commissie Limburg van het Nederlands Bijbelgenootschap (NBG).

Vgl. EAN_0667, EAN_0668, EAN_0669.

Archief

Het archief bestaat uit twee collecties: het archief dat Dalm opgebouwd heeft met betrekking tot de Sociale Werkvoorziening in Zuid-Limburg en het archief dat hij gevormd heeft als secretaris van de Provinciale Commissie Limburg van het NBG. Het eerste archief bestaat onder meer uit stukken van het ZOL (vergaderstukken, ingekomen stukken, nota's, reglementen, etc.), beleidsstukken aangaande 'ZOL-bedrijven' en stukken van de WPM (in het bijzonder van het Werkverband Oranje Nassau).

Het tweede archief bestaat onder meer uit ingekomen stukken van het hoofdbestuur van het NBG, overige correspondentie, een rapport 'regionaal onderzoek 1973-1975' (met statistische gegevens) en jaarverslagen van het districtskantoor Vught.

Verder onder andere nog stukken betreffende de Protestantse Werkgroep Herstructurering Limburg en aanverwante organisaties, zoals het Protestants Centrum voor Sociale Arbeid in Limburg en de Protestantse Raad van Overleg in Limburg [EAN_0793], stukken door Dalm ontvangen als lid van de afdeling Heerlen van het CNV en als lid van de bewonersbelangenvereniging 'Vrieheide en De Stack', en stukken betreffende de rayoncommissie Heerlen van de Stichting Samenlevingsopbouw Oostelijk Mijngedebied (Stichting SOM [EAN_0954]).

EAN_1231

Steph Oomen, pionier van Omroep Brabant en betrokken bij de regionale omroep in Limburg

Datering: 1945-2008

Omvang: 5,12 meter

S.J.I. (Steph) Oomen (1940-2009) werd geboren in Roosendaal. Zijn vader was directeur van de ambachtsschool in Bladel. In zijn ouderlijke woning richtte Steph Oomen een studio in. Met vrienden begon hij onder de naam Amateurs in Band-Opname (ABO) programma's te maken. De gedachte om, naar voorbeeld van de Limburgse zender Regionale Omroep Zuid (ROZ) [RHCL, 1706 (A)], een station op te zetten kreeg in 1967 concreet gestalte, toen de Stichting Brabantse Omroep (SBO) haar eerste uitzending verzorgde. In 1971 fuseerde SBO met concurrent Stichting Regionale Televisie Noord-Brabant (SRTNB) tot de Stichting Regionale Omroep Brabant (SROB), tegenwoordig Omroep Brabant.

Naar aanleiding van de watersnoodramp in januari 1995 werd op 23 februari van dat jaar een inzamelingsactie georganiseerd, die door TV 8 werd uitgezonden. Het was de eerste live TV-uitzending door een Limburgse omroep. [SHCL, EAN_1231 doosnr. 30]

Steph Oomen trouwde in 1970 met Ria Ruijten uit Echt, de latere CDA-politica. Oomen was werkzaam als bouwkundige voor Campina in Roermond. Zijn bemoeienis met de Brabantse omroep maakte plaats voor betrokkenheid bij het omroepwezen in Limburg. In 1973 kreeg Oomen zitting in de programmaraad van de ROZ. In de jaren 1980 maakte hij zich sterk voor de Stichting Regionale Omroep Limburg (SROL), die, gesteund door met name de provinciale politiek, een regionale omroep los van de NOS tot stand wilde brengen. Deze 'ondermijning' van de ROZ leidde tot de nodige onrust, ook buiten de omroepwereld (vgl. EAN_1058). Vanaf 1992 was Oomen betrokken bij het opzetten van de stichting Interlokale Televisie Limburg (ITL).

In 1988 ging Omroep Limburg (OL) in de lucht, te beschouwen als een zelfstandige voorzetting van de ROZ, los van de NOS. Samenwerking met het commerciële TV 8 leidde in 1999 tot de oprichting van de huidige provinciale omroep L1 Radio & Televisie, kortweg L1.

Archief

Het archief bestaat voornamelijk uit stukken betreffende ABO, SBO, SROB, ROZ, SROL en ITL, waaronder correspondentie, beleidsstukken en onderzoeksrapporten (onder meer over regionale omroepen en mediabeleid in het algemeen), stukken betreffende de interne organisatie, krantenknipsels en andere (historische) documentatie, persoonlijke notities, onder andere het typoscript 'Inspraak achteraf: de geschiedenis van de radio-omroep in Nederlands Limburg verbeterd en aangevuld' als reactie op het boek *Etherslag aan de Maas: vijftig jaar radio-omroep in Limburg* van Fred Cammaert uit 1995, financiële stukken en foto's. Verder onder meer nog stukken van de studiegroep Lokale Media in Nieuw Perspectief (1992), en enkele geluidsdragers en videobanden.

EAN_0839**J.M. Peters, hoofd van de RK Lagere Landbouwschool te Meerssen**

Datering: ca. 1910 - ca. 1958

Omvang: 1 meter

In 1928 kreeg Meerssen een RK Lagere Landbouwschool, de eerste in Zuid-Limburg. De school begon op het adres Bunderstraat 2 en betrok in 1934 een nieuwbouw aan de Lange Raarberg 4. Eerste directeur was J.M. (Jean Mathieu) Peters (Buchten, 1893 - Meerssen, 1977) Voorheen was hij hoofd van de RK jongensschool in Montfort. In Meerssen gaf hij ook les in natuurkunde, scheikunde en biologie. Verder weten we van hem dat hij secretaris was van de afdeling Meerssen [EAN_0847] van de Bond van Bijenhouders van de LLTB [EAN_1264].

Zie ook DOC_0017 en EAN_1147, inv.nr. 93 (leerlingenlijsten en klassenfoto's, 1928-1974).

Archief

Het archief bestaat uit stukken die Peters als directeur ontvangen of opgemaakt heeft, zoals (concept)jaarverslagen en een cahier met aantekeningen over de schoolgeschiedenis bij gelegenheid van het 25-jarig jubileum in 1953. Verder een groot aantal schriften met aantekeningen die hij gemaakt heeft als kwekeling, onderwijzer en leraar, en schriften met notities voor lezingen over landbouwkundige en heemkundige onderwerpen. Ook bevinden zich in het archief doorslagen van

Ongedateerde foto van afgestudeerde leerlingen van de Lagere Landbouwschool in Meerssen. Tweede van rechts directeur Peters, derde van links deken Steegmans (1945-1963). [SHCL, EAN_1147 inv.nr. 93]

brieven aan het Thomasslakkenmeel-Bureau in Amsterdam betreffende controles van proefvelden in Zuid-Limburg (1930-1932), statuten van zang-, muziek- en toneelvereniging De Vriendenkring te Montfort, genealogische en historische aantekeningen betreffende de geestelijkheid in Montfort, Holtum en Maasbracht, en een typoscript van 'Limburgiana: spreekwoorden en spreekwijzen ontleend aan de Limburgsche Volkstaal (De Onderbanken)' door J.A. Hoens (hoofd der school in Doenrade).

EAN_0940**Familie Corten te Beek-Geverik**

Datering: 1792-1918

Omvang: 0,25 meter

G.F.R. (Frans) Corten (1833-1917), geboortig van Beek en een telg van de invloedrijke Zuid-Limburgse familie Corten, genoot grote bekendheid als 'wandelleraar'. Hij zocht de boeren op om hen in te lichten over moderne landbouwmethoden en bedrijfsvoering. In de dorpen hield Corten voordrachten en gaf hij les aan de plaatselijke onderwijzers. [Fotocollectie SHCL, DOC_0045, G 3855]

De stamvader van het geslacht Corten is Franciscus Corten, die rond 1525 werd geboren en woonde in Hellebroek bij Nuth. De familie Corten heeft een groot aantal bestuurders (schepenen, burgemeesters, leden van Gedeputeerde Staten) en rechters voortgebracht. Het was een voornamelijk familie, geworteld in Zuid-Limburg. Eén tak was gevestigd in Geverik bij Beek. Het Huis Corten is nog steeds een imposante boerderij van het gehucht. De Mariakapel in Geverik is in 1861 door de familie Corten gesticht.

Archief

Het archief bestaat uit stukken betreffende de boerderij in Geverik en landbouwpercelen aldaar en in de omgeving, andere stukken met betrekking tot onroerend goed, correspondentie binnen de familie, andere persoonlijke correspondentie (vaak met een politieke lading) en stukken van persoonlijke aard, stukken met betrekking tot de toekenning Ridder in de Orde van de Rode Adelaar door de koning van Pruisen aan Wilhelmus Franciscus Fredericus Corten (1851) 'als een blijk van erkenning Uwer inzet in het bijleggen der geschillen tusschen de gemeenten Swalmen en Brugge en Bracht', het getuigschrift van een in 1901 door paus Leo XIII verleend eredoctoraat in de theologie aan Reinier Corten, directeur van Rolduc. Verder stukken van diverse aard, zoals stukken met betrekking tot een kadastrale opmeting van de bezittingen van de weduwe Guillaume Servais Voncken in Bunde (ca. 1818), extracten (opgesteld in de Franse Tijd; 1794-1814) uit de doop-, trouw- en begraafboeken van Beek en omgeving (tweede helft achttiende eeuw) en uit de Burgerlijke Stand in de Franse Tijd, stukken van de kerkfabriek te Beek (onder meer pachtregistraties van de Heimstenrader hof in Geleen), klachten aan het adres van burgemeester R. Corten van Bunde in verband met de aanwezigheid van Russische troepen in 1814, stukken betreffende de afschaffing van wegen in Schimmert (1816), het herstel van de pastorie in Schimmert (1816), een brug over de Geul op de grens van Houthem en Berg (1817), de molenweg in Spaubeek (1818), schadevergoedingen vanwege onteigeningen ten behoeve van wegeaanleg, een 'laatste waarschuwing' van burgemeester Corten in verband met een wet van 'sluiting der herbergen' (1831), stukken betreffende de gemeenterekening van Geulle en een klacht tegen de Geulse burgemeester Alberigs (1818), en stukken betreffende Hendrik Hubert Corten, bierbrouwer te Beek.

12. Documentatie en verzamelingen

DOC_0026

Auto-, fiets- en wandelkaarten van Nederland, Nederlands-Limburg, aangrenzende delen van België en Duitsland, toeristische folders en plattegronden van Limburgse gemeenten

Datering: ca. 1933-1990

Omvang: 0,37 meter

Een wandelkaart uit ca. 1935. [SHCL, DOC_0026 doosnr. 1]

In 1876 werd in Valkenburg de eerste VVV van Nederland opgericht. Het toerisme heeft zich in Limburg ontwikkeld tot een belangrijke economische sector. In de vorige eeuw werden speciaal voor de auto-, fiets- en wandeltoerist kaarten uitgebracht. Daarnaast groeide het aantal wervende en informatieve brochures.

Documentatie

De documentatie bestaat uit auto-, fiets- en wandelkaarten van Nederland, Nederlands-Limburg, aangrenzende delen van België en Duitsland, plattegronden en toeristische folders van Limburgse gemeenten.

DOC_0044

Vlaggen- en vaandelcollectie

Datering: ca. 1906 - ca. 1965

Omvang: 184 objecten

Het SHCL heeft in de loop van zijn bestaan een groot aantal vlaggen en vaandels van voormalige Limburgse vak- en standsorganisaties en van een aantal andere verenigingen en instellingen in beheer gehad. Het oudste vaandel dateert van omstreeks 1906, het jongste van circa 1931. De oudste vlag is in 1920 gemaakt en de jongste in 1965.

Dankzij onderzoek door textielrestaurator Doortje Lucassen in de, vaak aan het SHCL overgedragen, archieven van de verenigingen en ontwerpateliers (onder meer notulen, rekeningen, jubileumuitgaven en fotomateriaal) en interviews konden tal van objecten in een historische context worden geplaatst. De toegepaste technieken geven een beeld van de werkwijze van de destijds florerende borduurateliers in Nederland. De ontwerpen zijn vaak van Limburgse kunstenaars.

Omdat een deel van de collectie in slechte staat verkeerde, werd in 2002 gestart met een omvangrijk conserveringsproject, uitgevoerd door Restauratieatelier Lucassen. Het verslag over dit in 2005 afgeronde project, met informatie over onder meer de opdrachtgevers en ontwerpers, de gebruikte materialen en toegepaste technieken, de schade en de behandeling, is te vinden op de website van het SHCL. Ook de collectie zelf, momenteel bestaande uit 184 objecten, is te zien op de site. De geconserveerde textilia zijn voor een groot deel overgedragen aan het Limburgs Museum in Venlo (90 vlaggen en vaandels) en het Discovery Museum in Kerkrade (17 vlaggen en vaandels in relatie tot het mijnverleden), plekken waar ze het best tot hun recht komen.

In 2020 is het project DRAPO van start gegaan. De naam DRAPO is ontleend aan de uit het Frans ontleende naam voor vaandel die met name harmonieën en fanfares uit Zuid-Limburg gebruiken. DRAPO is een virtuele databank, een kenniscentrum en een contactorgaan met betrekking tot de over de provincie verspreide vlaggen en vaandels. DRAPO documenteert dit erfgoed en stelt verenigingen in staat om met hun vlag of vaandel naar buiten te treden, niet letterlijk (zoals dat vroeger, maar ook nu nog wel het geval is), maar virtueel, op het wereldwijde web (zie www.limburgsevaandels.nl).

Documentatie

De collectie bestaat uit 184 objecten: naast vaandels en vlaggen, enkele vaantjes, wimpels, wandkleden en aanverwante textilia.

DOC_0045**(Deel) fotocollectie SHCL**

Datering: 1855-1998

Omvang: 10,5 meter

Het bestuderen van beeldmateriaal is een belangrijk onderdeel van historisch onderzoek. Afbeeldingen bieden informatie die vaak in tekstuele bronnen niet te vinden is en roepen vragen op die van belang kunnen zijn voor het onderzoek.

De fotocollectie van het SHCL bestaat uit losse foto's en foto- en gedenkboeken.

Documentatie

De collectie foto's onder DOC_0045 bestaat uit een serie 'kleine foto's', voorzien van de letter K en een nummer, en een serie 'grote foto's', voorzien van de letter G en een nummer.

De ongenummerde foto's zijn deels geordend volgens de EAN-codering (deze foto's zijn gelicht uit de archieven met een nummer volgens de EAN-classificatie) en voor de rest globaal op onderwerp. De foto- en gedenkboeken zijn volgens de EAN-classificatie geordend. De fotoboeken zonder relatie met bij het SHCL gedeponeerde archieven zijn globaal geordend op onderwerp.

DOC_0072**Geschiedenis van Beek (Collectie dr. J.F.R. Philips)**

Datering: 1960-2004

Omvang: 0,25 meter

Johannes Franciscus Rudolphus Philips werd in 1925 geboren te Valkenburg. Zijn vader was van 1932 tot 1956 directeur van bierbrouwerij De Leeuw in (Houthem-)

Rudolph Philips (1925-2018), directeur van het SHCL (1954-1979). [SHCL, Fotocollectie]

Valkenburg. Na afronding van zijn middelbare school te Rolduc in 1944 ging Rudolf Philips studeren aan de Katholieke Economische Hogeschool te Tilburg. In 1953 slaagde hij voor het doctoraal examen in de economisch-sociologische studierichting. Kort na zijn aantreden op 1 maart 1954 als directeur van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg (SHCL) [EAN_1167], als opvolger van Jan Cornips [EAN_0114], startte hij met SHCL-oprichter Remigius Dieteren [EAN_0064] de reeks *Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg*. In 1979 trad Philips terug als directeur. Het wetenschappelijk onderzoek zette hij voort. In 1980 verdedigde Philips het proefschrift *Gezondheidszorg in Limburg: groei en acceptatie van de gezondheidsvoorzieningen, 1850-1940*. Naast het onderwerp gezondheidszorg hadden de geschiedenis van industrie en bedrijfsleven, industrieel erfgoed, de productie en consumptie van bier en wijn in historisch perspectief, de geschiedenis van het toerisme in Limburg, historische demografie, heemkunde en genealogie, sociale geschiedenis en land- en tuinbouwgeschiedenis zijn bijzondere belangstelling. Rudolf Philips overleed in 2018.

Een van de onderwerpen waarover Philips informatie heeft verzameld, betreft de geschiedenis van Beek. Hij deed dit in nauw overleg met heemkundevereniging Becha. Het verzamelde en bestudeerde materiaal had moeten leiden tot een boek

over de (sociaaleconomische) geschiedenis van Beek in de periode 1400-1830. Het boek is er niet gekomen, ook al waren essentiële thema's reeds als typoscript uitgewerkt. Als blijk van waardering voor alle inspanning kreeg Rudolf Philips in 1990 als eerste laureaat de Becha-prijs toegekend.

Documentatie

De documentatie bestaat voor het grootste deel uit stukken van voornamelijk landbouwhistorische aard, zoals historisch-geografische informatie over Zuid-Limburg, kopieën van artikelen over oude boerderijen en andere monumenten in Beek en de daaraan verbonden families, door Philips uitgewerkte notities over het hof- en pachtstelsel, tiendheffing, cijnsregisters, de vroegere agrarische bedrijfsvoering, de verdeling van het grondbezit in Beek in 1775 op basis van (pre-kadastrale) leggerboeken, de sociale stratificatie en de beroepsstructuur van Beek, een inwonerslijst uit 1723, en een aantekening over belastingen. Naast deze notities bevat het archief typoscripten van geplande hoofdstukken, waaronder 'demografische verkenningen omtrent de bevolkingsontwikkeling van Beek van de zestiende tot aan de negentiende eeuw' (vgl. DOC_0073), 'verhandeling over de vroegste geschiedenis van Beek aan de hand van het oudste bronnenmateriaal', en 'occupatievormen en nederzettingpatronen in relatie met het cultuurlandschap van Beek (L.)'. Verder documentatie over relevante (gedrukte en niet-gedrukte) bronnen en archieffondsen. Een ander deel van het archief betreft correspondentie met heemkundevereniging Becha over de voortgang van het project, een notitie van Philips over zijn betrokkenheid bij de geschiedenis van Beek en een persoonlijke reflectie over het (gesneefde) initiatief.

DOC_0075

Documentatie verzameld door J.J.J. van de Venne ten behoeve van een (onvoltooid) sociaalgeografisch onderzoek in de gemeente Valkenburg-Houthem

Datering: 1937-1967

Omvang: 1,12 meter

Tot op de dag van vandaag geniet Jacques van de Venne [RHCL 21.331] bekendheid onder architecten en stedenbouwkundigen. De naoorlogse uitleg van Maastricht heeft voor een groot deel vorm gekregen op zijn tekentafel. Ook de sanering en renovatie van het Stokstraatkwartier vond onder zijn leiding plaats. De in 1913

Jacques van de Venne plant een boom in de Laan Van Brunswijk (Jekerdal) in Maastricht, 16 mei 1973. [HCL - Fotocollectie GAM [2145]]

te Meerssen geboren sociograaf (sociaal geograaf) was van 1955 tot aan zijn dood in 1977 directeur Openbare Werken van de stad. Voordien was hij hoofdplanoloog van de Provinciale Planologische Dienst [DOC_0095]. Halverwege de jaren 1950 werkte hij aan een sociografisch onderzoek in de gemeente Valkenburg-Houthem. Hierbij ging zijn bijzondere aandacht uit naar de invloed van het toerisme op het welvaartsniveau. De studie had moeten resulteren in een proefschrift, maar daar is het door de drukke werkzaamheden van Van de Venne niet van gekomen. De opzet van de studie was 'na te gaan hoe de welvaartspositie is van de gemeente Valkenburg-Houthem en welke maatregelen zullen moeten worden genomen om deze welvaart te verbeteren'.

Documentatie

Het materiaal bevat veel (statistische) gegevens, al dan niet verwerkt in tabellen. De documentatie is op basis van de voorgestelde opzet van het promotieonderzoek ingedeeld in een aantal rubrieken: 'toerisme', 'oriëntatie' (betrokkenheid van de inwoners bij sociale en culturele voorzieningen), 'demografische en maatschappelijke structuur', 'land- en tuinbouw', 'bedrijfstelling', 'welvaartspeil', 'woonstructuur', 'openbare voorzieningen' en 'verenigingsleven'.

OVER DE AUTEURS

Frank Hovens (1961) studeerde sociale geografie aan de Universiteit van Amsterdam. Sinds 2001 heeft hij een bureau voor historisch onderzoek. Zijn interessegebied betreft de Limburgse geschiedenis in brede zin. Hij is sinds 2017 verbonden aan het SHCL.
frank.hovens@maastrichtuniversity.nl

Charles Jeurgens (1960) studeerde sociale en economische geschiedenis te Leiden. Hij was na zijn studie verbonden aan het Centrum voor Milieukunde te Leiden en promoveerde aldaar in 1991. Na het behalen van het diploma Archivistiek A aan de Rijksarchiefschool (1992) was hij achtereenvolgens werkzaam als onderzoeker bij het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, gemeentearchivaris van Schiedam, gemeentearchivaris van Dordrecht en adviseur bij het Nationaal Archief. In 2004 werd hij aangesteld als deeltijdhoogleraar Archiefwetenschap aan de Universiteit Leiden. In 2017 werd hij benoemd tot hoogleraar Archief-wetenschap aan de Universiteit van Amsterdam.
charles.jeurgens@uva.nl

COLOFON

©2021 Sociaal Historisch
Centrum voor Limburg

Kopijverzorging:
Sociaal Historisch Centrum voor Limburg,
Ella Muyres

Fotoreproductie:
Sociaal Historisch Centrum voor Limburg

Omslag en typografie:
DOORLORI, Lori Lenssinck

Druk:
DrukpartnersZuid

CiP-gegevens Koninklijke Bibliotheek Den Haag
Studies
Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg. - Dl. 4 (1959) - -
Maastricht: Sociaal Historisch Centrum voor Limburg
ISSN 0923-2842
Verschijnt jaarlijks
Jaarboek LXVI-2021/ onder red. van F. Hovens, A. Knotter en N. Randeraad
Siso limb 939 UDC 949-294(058) NUGI 641
Trefw. Limburg; sociaal-economische geschiedenis; jaarboeken

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm, or any other means, without written permission from the publishers.

